

Amsterdam, april, 2010
In opdracht van Ministerie van Economische Zaken

Wat beweegt kennismigranten?

Een analyse van de concurrentiekracht van NL bij het aantrekken van
kennismigranten

Ernest Berkhout
Theo Smid
Maikel Volkerink



seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2010-03
ISBN 9789067335379

Copyright © 2010 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	i
Executive summary.....	vii
Inleiding	1
1 Concurrentiekracht – definities, theorie en literatuur	3
1.1 De kennismigrant	3
1.2 Theorieën van arbeidsmigratie	5
1.3 Pushfactoren	8
1.4 Pullfactoren	9
2 Concurrentiekracht – indicatoren	19
2.1 Geselecteerde landen	19
2.2 Werk en loopbaan	20
2.3 Kennisinfrastructuur.....	22
2.4 Woon- en leefklimaat.....	23
2.5 Toelatingsbeleid.....	24
3 Kennismigranten in NL	27
3.1 Immigratie in het algemeen	27
3.2 Achtergrondkenmerken kennismigranten.....	28
3.3 Waar werken ze?.....	31
3.4 Aanleiding migratie?.....	32
3.5 Bekend met NL?.....	35
3.6 Wat zijn de concurrenten van NL?	36
3.7 Wat brengt ze naar Nederland? (pull factoren)	37
3.8 Waarom willen ze weg uit het thuisland? (push factoren).....	40
3.9 Oordeel over NL.....	40
3.10 Hoe zien kennismigranten hun toekomst in NL?.....	41
3.11 Aantrekkingskracht van Nederland volgens onderzoekers	43
4 Nederlanders in het buitenland	53
4.1 Wat zijn de achtergrondkenmerken van Nederlandse migranten?	53
4.2 Wanneer zijn ze geëmigreerd?.....	55
4.3 Waarom zijn ze geëmigreerd?.....	57
4.4 Waar werken ze?	57
4.5 Waarom daarheen? (pull-factoren)	59
4.6 Wat vinden ze van Nederland?	61
4.7 Zijn ze van plan ooit terug te keren naar NL?.....	63
4.8 Retourmigratie van 18-50 jarigen.....	65

5	De concurrentiekracht-index	69
5.1	Resultaten doelgroep ‘kennismigranten’.....	69
5.2	Resultaten doelgroep ‘onderzoekers’.....	73
5.3	Kracht en zwakten van de Nederlandse concurrentiekracht.....	75
5.4	Kracht en zwakten van de index – kanttekeningen bij gebruik.....	76
6	Verkenning migratiesaldo van kennismigranten	79
6.1	Begrippen bij het bepalen van migratiesaldi.....	79
6.2	OECD International Migration Database.....	79
6.3	OECD Database on Immigrants in OECD Countries.....	83
6.4	Eurostat.....	88
6.5	Alternatieven voor Nederland.....	88
6.6	Conclusie.....	88
7	Variaties en overwegingen bij de concurrentiekrachtindex	91
7.1	Variatie 1: toelatingsbeleid.....	91
7.2	Variatie 2: kwaliteit kennisinfrastructuur.....	93
7.3	Variatie 3: Intensiteit kennisinfrastructuur.....	95
7.4	Overwegingen.....	97
8	Aanknopingspunten voor beleid	99
	Literatuur	101
	Bijlage A Enquête buitenlanders in NL	105
	Bijlage B Enquête Nederlanders	117
	Bijlage C Berekening concurrentie-index	127
	Bijlage D Gestandaardiseerde indicatoren	131
	Bijlage E Uitgebreid overzicht indicatoren	141
	Bijlage F Database on Immigrants in OECD Countries	145
	Bijlage G Vragenlijst buitenlandse kennismigranten in Nederland	149
	Bijlage H Vragenlijst Nederlanders in het buitenland	157

Samenvatting

Wat beweegt kennismigranten? Welke factoren zorgen ervoor dat ze naar Nederland komen, of juist naar een ander land gaan? Hoe aantrekkelijk is Nederland in vergelijking met andere Westerse landen? Deze vragen probeert dit rapport zo goed mogelijk te beantwoorden.

De groep kennismigranten is niet homogeen

De kennismigrant bestaat in vele vormen. Er zijn kennismigranten die tijdelijk in een land verblijven, terwijl anderen zich permanent vestigen. Sommigen komen om te studeren, anderen om te werken, op eigen initiatief of op initiatief van hun baas. Omdat de groep migranten niet homogeen is, zullen migratiemotieven per groep verschillen. Om meer grip te krijgen op deze heterogene groep kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van de typologie van Mahroum. Er zijn kennismigranten die min of meer toevallig in Nederland belanden omdat zij door hun buitenlandse werkgever worden uitgezonden ('accidental tourists'). Andere migranten, zoals technici en ingenieurs, bezitten kennis en vaardigheden die wereldwijd inzetbaar en gevraagd zijn. Zij migreren naar bestemmingen waar hun kwaliteiten het best beloond worden ('economy-class passengers'). Wetenschappers kiezen echter vaak voor de plekken waar zij hun onderzoek het best kunnen uitvoeren, daar waar de meeste middelen zijn en vrijheid is ('pilgrims'). Ondernemende kennismigranten zoeken kansen, zij worden vooral aangetrokken naar plaatsen waar kansen zijn en ze niet belemmerd worden door wet- en regelgeving ('explorers'). Ten slotte, studenten. Zij liften mee op de mogelijkheden tot internationale uitwisseling die door overheden, universiteiten en beurzen geboden worden ('passengers'). De typologie van Mahroum is uiteraard geen standaard en ook niet allesomvattend, maar zij biedt wel een zinvol vertrekpunt voor beleidsmakers. Voor hen is het immers van belang om helder voor ogen te hebben welke groep migranten men wil aantrekken. Om de concurrentiekracht te versterken is voor de verschillende typen migranten verschillend beleid wenselijk. In dit rapport wordt echter één definitie gehanteerd: **"Een kennismigrant is iedere migrant die hoogopgeleid is. Dit betekent iedere migrant met tenminste een hbo-kwalificatie, internationaal volgens de norm ISCED 5 en ISCED 6."**

Migratiebeslissingen zijn afhankelijk van veel factoren, echter loon en carrière domineren

Of een kenniswerker wil migreren, en zo ja waarheen, is afhankelijk van veel verschillende factoren. Er zijn diverse theorieën die migratiestromen proberen te verklaren. Er zijn economische theorieën waarbij verschillen in economische kansen leidend zijn: mensen migreren naar het land dat hen de hoogste welvaart biedt. Daarnaast zijn er niet-economische benaderingen, zoals netwerktheorieën: de aanwezigheid van een grote populatie migranten of van 'centers of expertise' maakt een bestemming aantrekkelijk. Op basis van empirische literatuur lijkt de keuze van de kennismigrant vooral te worden gestuurd door financiële overwegingen en carrièreperspectieven.

Bij elke migratiebeslissing is sprake van zowel pushfactoren als pullfactoren. In het land van herkomst zijn factoren die de kennismigrant afstoten, in het land van bestemming zijn er factoren die hem aantrekken. De concurrentiekracht van Nederland ten opzichte van andere

bestemmingslanden wordt echter alleen bepaald door de score op pullfactoren. De pushfactoren variëren immers alleen naar land van oorsprong, en zijn voor elk bestemmingsland gelijk.

De rol van toelatingsbeleid in de aantrekkingskracht van Nederland op kennismigranten is beperkt. De werkgever is verantwoordelijk voor het regelen van de verblijfsvergunning; toelatingsbeleid is daarom voor deze kennismigrant niet zo belangrijk. Daarnaast geldt het (bijna) vrije verkeer van werknemers binnen de EU, maar ook voor de kennismigranten uit 'derde landen' speelt het toelatingsbeleid een zeer beperkte rol. Het is daarom niet evident dat overgang naar volledige aanbodsturing direct bijdraagt aan de concurrentiepositie van Nederland. Wellicht kan hiermee de potentiële groep kennismigranten toenemen, maar dit effect is nooit empirisch onderzocht. Dit betekent overigens niet dat immigratiebeleid helemaal geen rol speelt bij arbeidsmigratie. Door selectief beleid kan de samenstelling van de groep migranten worden beïnvloed, specifieke doelgroepen kunnen daarmee geweerd worden of juist toegang worden geboden.

Ook voor in Nederland verblijvende kennismigranten zijn loon en carrière beslissend

Onderzoek naar de motieven en percepties van kennismigranten uit 'derde landen' die momenteel in Nederland verblijven, leert dat zij in de eerste plaats naar Nederland komen vanwege (hun idee over) de werkgelegenheid en carrièrekansen hier. Daarnaast speelt ook de aantrekkelijke leefomgeving een belangrijke rol. Bijna de helft van hen komt uit Azië, en zo'n 11% uit Noord-Amerika. Gezien het bijna vrije verkeer van werknemers binnen de Europese Unie zijn alleen kennismigranten van buiten de EU in het onderzoek betrokken. Met name de Aziaten worden vaak door een buitenlandse werkgever uitgezonden, al is hun keuze voor Nederland meestal wel vrijwillig. De kennismigranten zijn relatief jong (40% is jonger dan 30 jaar) en vaak man (75%). Ze zijn positief in hun oordeel over Nederland, op allerlei verschillende factoren die meespelen in de migratiebeslissing. Over hun financiële situatie zijn ze echter wat minder positief dan over de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Behalve Nederland wordt vaak ook overwogen om naar de Verenigde Staten (VS) of het Verenigd Koninkrijk (VK) te verhuizen. Duitsland, Canada en Australië worden daarnaast ook genoemd als 'concurrenten' bij de migratiebeslissing (zij het in mindere mate). Zo'n 40% van de kennismigranten weet nog niet in welk land ze in de nabije toekomst willen verblijven, zo'n 25% wil graag zijn verblijfsvergunning in NL verlengen en 15% wil een langdurige verblijfsvergunning aanvragen.

Nederlandse emigranten kiezen voor een aantrekkelijke leefomgeving

Nederlanders die geëmigreerd zijn naar het buitenland zijn beduidend minder positief in hun oordeel over Nederland dan buitenlandse kennismigranten. Dit is natuurlijk niet verrassend, maar simpelweg een selectie-effect. Nederlanders in het buitenland beoordelen Nederland vooral positief op de nabijheid van familie en vrienden, en de goede reputatie van de onderzoeksinstituten en universiteiten. Qua leefomgeving en de manier van leven legt Nederland het echter af tegen hun huidige woonland. Een kwart van de hoger opgeleiden wil (ooit) terugkeren naar Nederland, zo'n veertig procent zeker niet.

Er zijn geen mogelijkheden om actuele kennismigratiesaldo's te berekenen

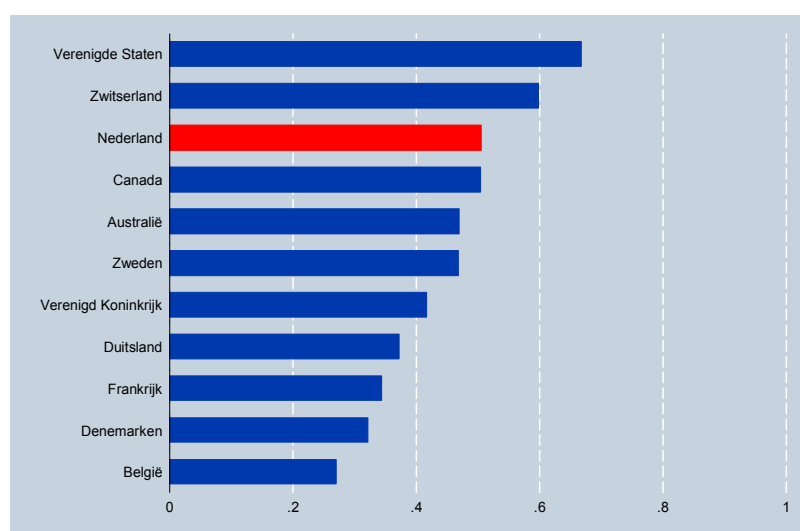
Over de komst van migranten is vaak veel meer bekend dan over het vertrek ervan. Maar om de netto stroom van kennismigranten in een land te bepalen, is deze informatie onmisbaar. Het blijkt echter onmogelijk om voor meerdere landen een vergelijkbaar, betrouwbaar en actueel migratiesaldo te berekenen op basis van beschikbare internationale gegevensbronnen. Voor

kennismigranten is het alleen mogelijk om de *omvang van de populatie* te berekenen voor het jaar 2000 (uitgesplitst naar allerlei achtergrondvariabelen). Een betrouwbaar *migratiesaldo* van kennismigranten is niet beschikbaar. Dat komt omdat alleen de Census een betrouwbare telling van migranten bevat die ook nog eens naar opleidingsniveau is uit te splitsen. Zij bevat echter geen stroomgegevens, maar voorraadgegevens.

Nederland positioneert zich in de middengroep

In de door SEO Economisch Onderzoek opgestelde concurrentie-index van 11 landen bezet Nederland een stevige positie in de middengroep (verder bestaande uit Canada, Australië Zweden). Alleen de Verenigde Staten en Zwitserland doen het nog beter. De sterke positie is te danken aan een gunstige arbeidsmarkt, goede beloning en de reputatie van onze universiteiten en onderzoeksinstituten. Bovendien staat het Nederlandse toelatingsbeleid voor kennismigranten bekend als toegankelijk. De reputatie van het woon- en leefklimaat is gemiddeld.

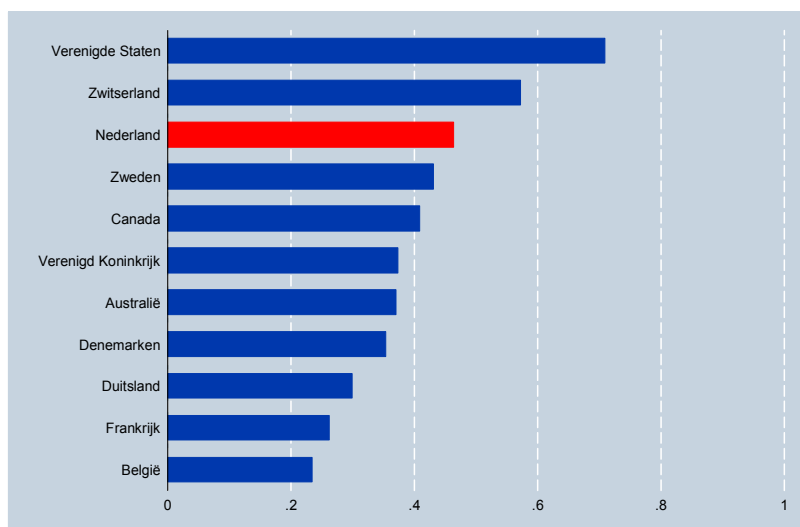
Nederland vooraan in de middenmoot



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

In dit rapport is ook specifiek gekeken naar de aantrekkingskracht van Nederland onder onderzoekers (een subgroep kennismigranten). Onderzoekers hechten meer waarde aan de kwaliteit van de kennisinfrastructuur en de kennisintensiteit van de Nederlandse economie dan kennismigranten in het algemeen. Hoewel de intensiteit van de kenniseconomie in Nederland in vergelijking met de andere landen op sommige punten matig is, profiteert Nederland van de relatief sterke reputatie van het academisch klimaat en de hoge kwaliteit van de wetenschappelijke output (gemeten via de citatiequote en het relatief aantal patenten). Om deze redenen is Nederland óók voor onderzoekers een zeer aantrekkelijke bestemming (zie onderstaande figuur).

Ook voor onderzoekers is Nederland een zeer aantrekkelijke bestemming



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

De index geeft een ‘overall’ score waaruit niet meteen duidelijk is wat de sterke en zwakke punten van Nederland zijn. Dit kan wel door te kijken naar de (gestandaardiseerde) scores op de onderliggende factoren. Een overzicht is te vinden in onderstaande tabel.

Kracht en zwakte Nederlandse concurrentiekracht

Domein	Kracht	Zwakte
Werk en loopbaan	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen inkomensniveau Goed functionerende arbeidsmarkt 	<i>Geen zwakke punten ten opzichte van referentielanden</i>
Kennisinfrastructuur	<ul style="list-style-type: none"> Reputatie universiteiten Originele ideeën: citatiequote en patenten 	<ul style="list-style-type: none"> Middelen voor R&D-onderzoek Relatief aantal onderzoekers Aantal buitenlandse studenten
Woon- en leefklimaat	<ul style="list-style-type: none"> Kwaliteit onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> Branding van Nederland
Toelatingsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> Toegankelijk Goede rechten en support migranten op arbeidsmarkt 	<i>Geen zwakke punten ten opzichte van referentielanden</i>

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Voorzichtigheid geboden bij het gebruik van concurrentie-index

Opvallend is dat zich in de middengroep zowel landen met overwegend aanbodsturing als landen met overwegend vraagsturing bevinden. Opvallend is ook de middenpositie van het Verenigd Koninkrijk, terwijl dat land door de kennismigranten in Nederland vaak als relevant alternatief genoemd is. Blijkbaar is het imago van het VK beter dan de objectieve score.

Dit duidt er op dat, hoewel de concurrentie-indexen zorgvuldig zijn samengesteld op basis van diverse objectieve maatstaven, er wel degelijk voorzichtigheid betracht moet worden bij het gebruik van de concurrentie-index in de praktijk. De keuze van indicatoren is immers

noodgedwongen beïnvloed door de beschikbaarheid van internationaal vergelijkbare bronnen. Ook met zaken als belastingvoordelen voor kennismigranten kan de index geen rekening houden, deze zijn te complex voor een internationale vergelijking van systemen. Daarnaast spelen ook meer ongreepbare (culturele & maatschappelijke) factoren en vooral reputaties een grote rol. Dergelijke zaken zijn niet in de index verwerkt, maar doen er wel toe voor de migrant.

Tevens moet bedacht worden dat de index een gemiddelde is, opgebouwd uit meerdere componenten, waarbij de verschillende soorten kennismigranten verschillende afwegingen maken. Een doeltreffend migratiebeleid onderkent daarom de diversiteit van de kennismigrant en houdt rekening met de verschillen tussen doelgroepen. De Nederlandse beleidspraktijk ten aanzien van kennismigranten lijkt hiermee overigens terdege rekening te houden, gezien de mix van vraagsturing met elementen van aanbodsturing voor specifieke doelgroepen.

Additionele analyses, waarbij de positie van Nederland op onderliggende factoren extreem zijn gevarieerd, laten zien dat de positie van Nederland en de andere landen in de index robuust is. Zelfs in scenario's waarbij Nederland op onderdelen van de index op een laatste plaats wordt gezet, behoudt Nederland een positie in de middengroep.

Executive summary

The labour market for highly skilled personnel is not restricted by international borders. In order to strengthen the Dutch knowledge economy and its level of innovation, the Netherlands must look abroad for talented personnel. Yet, the Netherlands is not alone in this search for talented foreign nationals. Other Western countries have a similar need for highly skilled migrants. More and more, industrialised countries are amending admission policies to attract the highly skilled. Conscious of these international developments the Dutch government has asked SEO Economic Research to analyse the behaviour of the highly skilled immigrant. What moves highly skilled migrants? How attractive is the Netherlands in comparison to other Western countries?

SEO Economic Research addresses the above questions in the report ‘Wat beweegt kennismigranten’. While the full report is in Dutch, this executive summary provides the main results and conclusions in English. The analysis involves the following:

- An overview of theoretical and empirical research into motives of migration, with a specific focus on the factors and mechanisms relevant to highly skilled migrants.
- A survey among highly skilled immigrants currently living in the Netherlands. On the one hand, this helps the researchers verifying the findings in the literature. On the other hand it also provides unique information about the population of highly skilled immigrants in the Netherlands.
- A survey among Dutch highly skilled emigrants. What made Dutch highly skilled nationals choose to move abroad and how likely are they to return?
- The construction of an index measuring the competitive strength of countries in attracting highly skilled migrants. Such an index allows for comparison of the Netherlands with ten other Western countries in the ‘battle for talent’.
- An exploration of possibilities for calculating reliable, recent and internationally comparable statistics of migration flows (net migration) for multiple countries.

‘Highly skilled migrants’ come in many flavours

There are various types of highly skilled migrants. Some are temporary visitors, while others wish to settle permanently. For some the purpose of migration is an academic study, although for most migrants labour is the main motive. Several labour migrants migrated to the Netherlands on their own initiative, whereas others are sent out by their employers abroad. As the group of highly skilled migrants is diverse, migration mechanisms and motives will differ from migrant to migrant. To get an analytical grip on this heterogeneous mix, typologies like the one offered by Mahroum are useful. He distinguishes five types of highly skilled migrants:¹

- *Accidental tourists*: these are managers and executives for whom the decision to migrate is often temporary and initiated by their employers. Migration is motivated by intra company transfers, driven by mergers or expansion or part of career development plans.

¹ Mahroum (2000). Highly skilled globetrotters: mapping the international migration of human capital. *R&D Management*, 30, (1). 23-32.

- *Economy-class passengers*: engineers and technicians are dubbed ‘economy-class passengers’, because they move to destinations where their skills are most needed and best rewarded. Loyalty to companies or countries is at best secondary.
- *Explorers*: Mahroum uses this term to describe the group of highly skilled entrepreneurs. These migrants are valuable as they bring new businesses, capital and ideas. Explorers are attracted by supportive government policy, flexible labour markets, low taxes, availability of (venture) capital and the openness of markets.
- *Pilgrims*: academics and scientists are attracted by the type of work, academic freedom and working conditions. This includes the reputation of a discipline or area of research, and the international prestige of an institution.
- *Passengers*: students hitchhike via existing networks of governmental, intergovernmental and inter-institutional policies. Reputations of universities are important, as are practical issues like grants and student housing. Students can be an easy route to obtaining highly skilled personnel.

The Mahroum typology is certainly not a fully comprehensive framework, but it does offer a useful point of departure for policy makers. Policy makers and other stakeholders need to identify and target specific groups of highly skilled migrants with their policies. Too general policies are unlikely to be successful; every type of migrant demands a tailor-made policy. While taking notice of the diversity among migrants, this study uses only one definition of highly skilled migrants: **a highly skilled migrant is every migrant with an education level qualified according to the norm ISCED 5 or ISCED 6.**² Note that this definition differs from the operational definition employed by Dutch authorities. The Dutch Naturalisation and Immigration Services (IND) identifies highly skilled migrant using a salary criterion.

Salary and career opportunities move highly skilled migrants

Whether a highly skilled person wishes to migrate (and to which country) depends on many factors. Academic literature provides a wide array of theories trying to explain the decision-making process.³ Most of these theories are either rooted in the economic or in the sociological doctrine. The economic rationale states that people will migrate to the country that maximizes their individual utility, or the welfare of their family. If there is no such country, they will not migrate. Traditionally these theories focus on wage differentials. More recent research also addresses the role of multinational expansion policies in relation to flows of migration.

In the sociological doctrine network theories are brought up regularly to explain migration behaviour. In such theories the preexistence of a large group of immigrants is often mentioned as an important determinant in the choice of destination. Non-economic literature focusing on highly skilled migrants argues that academic networks or so-called ‘centers of expertise’ (niches of experts and leading institutes) constitute powerful drivers. Empirical research reveals that many of these theories are able to explain the decision-making process to some extent.

² See for details: OECD (1999). *Classifying Educational Programmes – Manual for ISCED-97 Implementation in OECD Countries*. < <http://www.oecd.org/dataoecd/7/2/1962350.pdf> >

³ An overview of the different strands of research is provided in: Lowell, B. (2009). Immigration “pull” factors in OECD countries over the long term. In *OECD The future of international migration to OECD countries* (pp. 52-136). OECD Publishing.

None of the theories is fully explanatory. Nevertheless, empirical research suggests that in general highly skilled migrants are mainly driven by career and financial motives. For researchers the academic reputation and the knowledge intensity of the economy are essential as well. This goes without explanation, a position at a prestigious research institute or university will boost the career of any researcher.

National admission policies have little impact on the choices of highly skilled migrants

The role of admission policy in recruiting highly skilled migrants is limited. Obviously, admission policy is effective in regulating the total number of migrants, as certain groups can easily be fended off by targeted policies. But whether specific admission policy makes a country more attractive to highly skilled migrants is a very different matter. For example, in many countries including the Netherlands the employer is responsible for arranging the necessary permits. Highly skilled foreign nationals are admitted more or less automatically if they already have a job contract before entering with a sufficiently high salary or in the field of research. This system is referred to in literature as a demand-driven regime. The attractiveness of the admission policy is not a relevant factor in the migration decision of this large group. Thereby, European law guarantees the free movement of people (and employees) between member states, so for EU citizens admission policy is also irrelevant.⁴

Some people question whether we should switch to a supply-driven regime like Canada, Australia and recently the United Kingdom employ. In supply-driven systems potential migrants themselves report to an immigration authority. This authority decides, in most cases on the basis of a point system, whether the migrant has sufficient economic potential to be admitted. Proponents of such a system argue that it will attract additional highly skilled migrants and bring these countries an advantage. However, this relation between regime type and the inflow of highly skilled migrants has no empirical support. In addition, supply-driven regimes also have disadvantages. Australia and Canada experience high unemployment rates among highly skilled migrants. For those who do find employment the danger of underutilisation of skills exists when the highly skilled migrant accepts a low skilled job. On the other hand, supply-driven regimes might be effective in attracting students. It offers an opportunity for recent graduates to explore their chances on the labour market. All in all, there is no superior system. As argued before, admission policies should be fitted to the demands of different types of migrants. One can argue that the idea of a mix of demand-driven and supply-driven policies is currently in effect in the Netherlands. The general system is demand-driven, however for entrepreneurs and students supply-driven regulations apply.

Highly skilled migrants in the Netherlands are indeed driven by salary and career opportunities

SEO Economic Research conducted a survey among 1.200 highly skilled migrants from non-European-countries⁵ currently staying in the Netherlands. This survey revealed that indeed salary and career motives were the main drivers of migration. An appealing living environment plays a role as well. Almost half of the survey population originates from Asia, 11% from North America. The migration decision is mostly initiated by their employer, especially in the case of Asian migrants. But the explicit choice for the Netherlands instead of other country options is

⁴ Some countries have still temporary restrictions for Bulgarian and Romanian employees.

⁵ Countries outside the EEA (European Economic Area).

mainly a private decision. Highly skilled migrants are relatively young (40% is 30 years or less) and dominantly male (75%). When asked about their opinion about the Netherlands on various factors (labour market, living environment, quality of universities and research institutes) overall scores are positive (which may partly be due to self-selection). The United States is most often mentioned as prime competing country. Other competitors are Germany and the United Kingdom, and to a lesser extent Canada and Australia. About 25% of the respondents wishes to extend their permits, 15% pursues a permanent settlement permit, while 40% is still undecided yet.

25% of highly skilled Dutch migrants abroad want to return (at some time)

In addition to the survey among foreign highly skilled migrants staying in the Netherlands, SEO Economic Research also surveyed more than thousand highly skilled Dutch citizens living abroad. Dutch emigrants are significantly less positive about the Netherlands, which comes to no surprise as such a survey involves obvious selection effects. Among the Dutch highly skilled emigrants, the Netherlands is favoured in terms of proximity to friends and family, the academic climate and the quality of the knowledge economy. Their new home countries are preferred when it comes to living environment and ‘way of life’. Nevertheless, about a quarter of these highly skilled migrants are planning to re-migrate at some point in the future. About 40% will not return, among them many elderly.

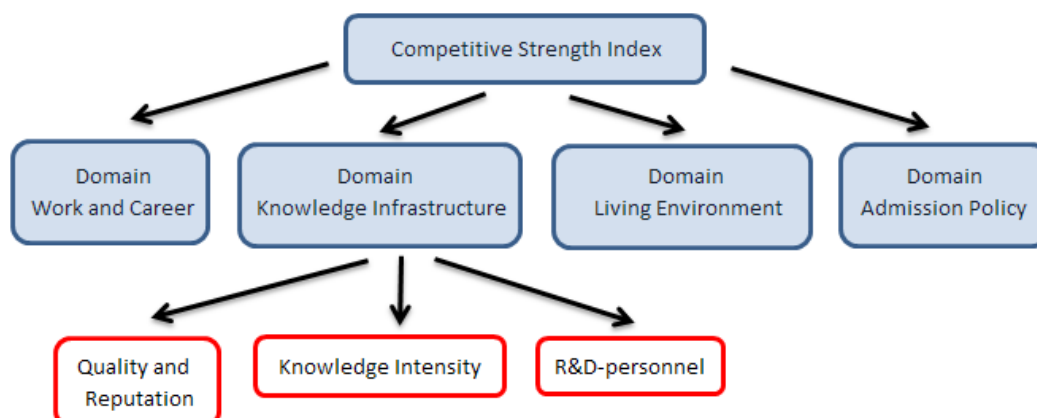
Net migration flow statistics cannot be recent, reliable and internationally comparable

Inflows of migrants are far better documented than outflows, as many migrants don’t report officially when they leave the host country. This problem is widespread though often neglected. Yet, to determine the net migration balance (inflow minus outflow) both are necessary. Careful review of international migration databases learns that it is impossible to calculate comparable, reliable and also up-to-date figures for multiple countries. In terms of highly skilled migration only the *stock of the population* in the year 2000 can be determined. The reason for this lacuna is that only a census provides a detailed registration of educational level. Yet, a census only provides stocks and no flows, and is not conducted frequently. Statistics of the *net flow* of highly skilled migration based on surveys instead of registers lack reliability as migrants are systematically underrepresented.

Measuring the competitiveness in attracting highly skilled migrants

To analyse the competitive strength of the Netherlands in attracting highly skilled migrants SEO Economic Research has developed an index comparing 11 countries. The selected countries for the index are: Australia, Belgium, Canada, Denmark, France, Germany, Switzerland, Sweden, the United Kingdom and the United States. The index presents a ranking based on 27 underlying indicators. These indicators are bundled in four main domains: (i) work and career, (ii) knowledge infrastructure, (iii) living environment, (iv) admission policy. The format and the selection of indicators is based on desk research, on the results of the survey among highly skilled migrants in the Netherlands and on a careful review of the literature on the motivations and factors involved in decision-making by highly skilled migrants. Literature and survey results also provide reference points for the weights allocated to each domain and every underlying indicator.

The competitive strength index and its components

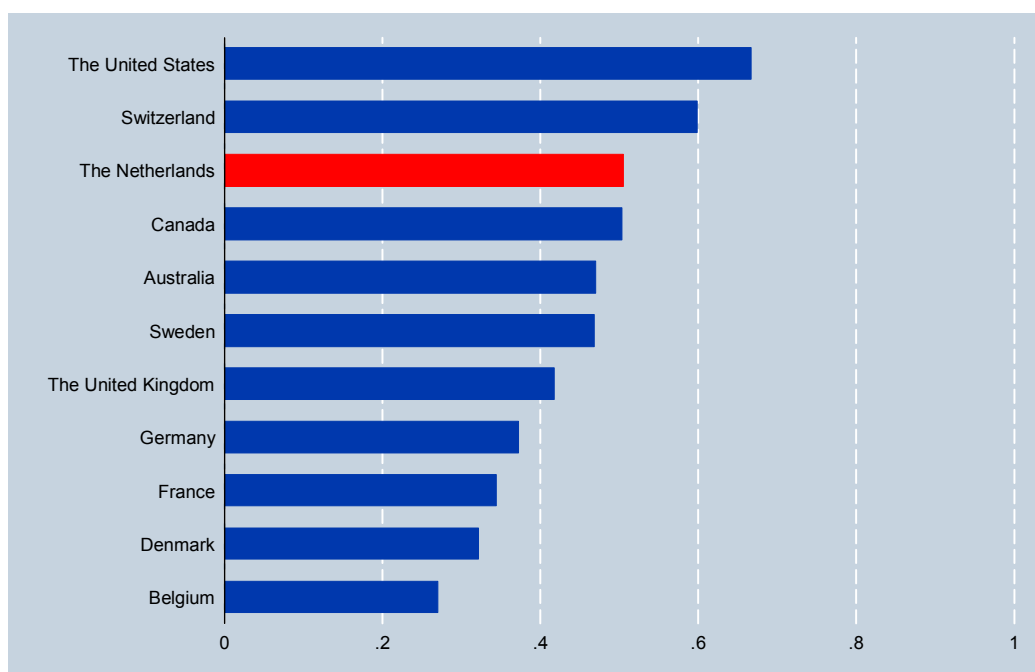


<i>Dimension / Indicator</i>	<i>Data source (reference year)</i>
Work and career	
Earnings - Income level	OECD (2008)
Earnings – Tax burden	OECD (2009)
Labour market - Unemployment	OECD (2008)
Labour market - Labour market protection	OECD (2008)
Reputation - Number of highly ranked businesses	Forbes 2000 (2009)/Fortune 500 (2009)
Quality - Share of highly skilled personnel	OECD (2007)
Knowledge infrastructure	
<i>Quality and reputation</i>	
Citation score	SCImago (2009)
Number of highly ranked universities	Times-QS Ranking (2009) AWRU (Shanghai-Index) (2009)
<i>Knowledge intensity</i>	
GIS-index (Global Innovation Scoreboard)	Global Innovation Scoreboard (2006)
R&D expenditures	OECD (2007)
Public education expenditures	OECD (2006)
Relative number of triadic patents	OECD (2007)
Broadband access	OECD (2008)
<i>R&D-personnel</i>	
Share researchers per thousand employed	OECD (2007)
Share talents	OECD (2007)
Share foreign students	OECD (2007)
Living environment	
Costs - Costs of living	OECD (2009)
Health - Public health expenditures	OECD (2008)
Health - Health Insurance coverage	OECD (2008)
Health - Life expectancy at birth	UNDP (2009)
Education - PISA score	OECD (2006)
Reputation - Branding nation	Nation Brand Index (2007)
Freedom - Freedom of press	Freedom House (2008)
Admission policy	
Openness - Openness policy	Cerna (2008)
Rights – Restrictivity work rights	Cerna (2008)

Dutch attractiveness for highly skilled: 'leading the peleton'

The figure below shows the ranking of the countries on the competitive strength index. The United States and Switzerland outrank the rest and are at the head of the race. The Netherlands has a strong position in the 'chasing group' (which further consists of Canada, Australia and Sweden). The competitive strength of the Netherlands is based on a well-performing labour market, a high level of income per capita (implying high wages) and the good reputation of Dutch universities and research institutes. In addition, the Dutch admission policies for highly skilled migrants are very liberal. The ranking of the Dutch living environment is average.

The Netherlands 'leading the peleton'

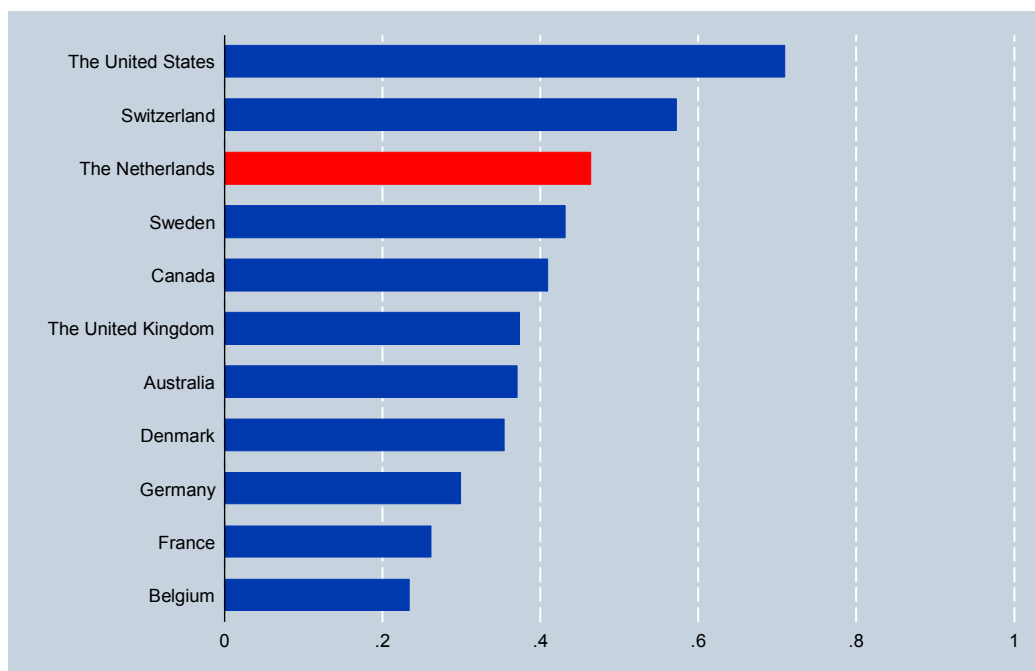


Source: SEO Economic Research (2010)

The Netherlands is also appealing for researchers

The analysis puts special emphasis on researchers, being an important subpopulation among highly skilled migrants. A special index is created where the weighting of the components is adjusted to better reflect the preferences of this group. Researchers value the quality of the knowledge infrastructure and the knowledge intensity of an economy above-average. While the knowledge intensity of the Dutch knowledge economy is only moderate in comparison to the other countries in the index, the Netherlands benefits from the strong reputation of its academic climate and the high quality of its scientific output (measured in relative number of patents and the citation quote). It is assumed that researchers have no different preferences regarding admission policy or living environment in comparison to the general population of highly skilled migrants. With the adjusted weights, a new ranking is calculated. The Netherlands appears as an attractive destination also for foreign researchers (see figure below).

The Netherlands is also an attractive destination for foreign researchers



Source: SEO Economic Research (2010)

Additional analyses showed that the ranking is robust. Whereas the index presents an overall score, strong and weak points are not immediately disclosed. This is made possible by reviewing the scores on the underlying indicators, as included in Appendix D. The table below presents an overview of the most apparent strengths and weaknesses of the Netherlands:

Strengths and weaknesses of the Netherlands in the attractiveness index

Domain	Strengths	Weaknesses
Work and career	<ul style="list-style-type: none"> General income level (GDP per capita) Well-performing labour market 	<i>Indicators do not reveal weak points in comparison to the reference countries</i>
Knowledge infrastructure	<ul style="list-style-type: none"> Reputation of universities Scientific output: citation quote and patents 	<ul style="list-style-type: none"> Resources for R&D Relative number of researchers Number of foreign students
Living environment	<ul style="list-style-type: none"> Quality of education 	<ul style="list-style-type: none"> 'Branding' of the Netherlands
Migration policy	<ul style="list-style-type: none"> Uncomplicated and open admission mechanism towards highly skilled migrants Unrestrictive working rights 	<i>Indicators do not reveal weak points in comparison to the reference countries</i>

Source: SEO Economic Research (2010)

Comparative indexes should always be interpreted with care

One of the interesting results of the index is that the middle group contains both countries with demand-oriented and supply-oriented admission policies. This indicates that none of the regimes is superior. In fact, while countries with supply-led systems as Canada and Australia perform well in terms of open and liberal admission policies, the Netherlands (a demand-driven regime) holds

the top-position in this domain. Another remarkable feature is the average position of the United Kingdom. This is striking because many respondents in the survey among highly skilled migrants staying in the Netherlands mentioned the United Kingdom as their prime alternative. This might suggest that the reputation of the United Kingdom as an attractive destination is better than its position based on the objective criteria used in the index. Such results show that, while the competitive strength index and its sub-indexes are carefully constructed based on various objective indicators, one has to be very careful in the interpretation of these indexes and their results.

First, one has to consider that the choice of the indicators is limited by the availability of internationally comparable data. Not all relevant indicators could be used, and sometimes a less direct measure had to be included. A second issue is that certain relevant variables are too complex or too much dependent on the individual migrant, which renders them incomparable across countries. For instance, many countries offer special tax deduction schemes to highly skilled migrants. These are impossible to include in the index because the size of the benefits varies with salary, family situation, intentions and other characteristics of the individual migrant. Thirdly, certain factors that determine competitive strength are simply impossible to measure. One can think of the many factors that improve the quality of life like recreational possibilities, climate, available housing in the country of destination as well as all kinds of reputations. While very relevant to the decision-making process of the migrant, such factors are not included at all or measured indirectly and sub-optimally via branding indexes.

Finally, one has to understand that an index is a sum of various components yielding an overall 'average' score. However, every migrant weighs these components differently (recall the typology of Mahroum). Effective migration policy should therefore recognise this diversity of motives among highly skilled migrants and offer a set of policies targeting specific types of migrants. Dutch migration policy seems to acknowledge this, looking at the current mix of demand-driven policy with supply-driven elements addressing different types of migrants.

Inleiding

De arbeidsmarkt van een kenniseconomie stopt niet bij de landsgrenzen. Nederland zal haar kenniswerkers ook uit het buitenland moeten halen. Echter, er zijn meer kapers op de kust. Ook in andere landen is het belang van de hoogopgeleide arbeidsmigrant doorgedrongen. Hoe staat Nederland er voor in de slag om de kennismigrant?

Een van de speerpunten van de Nederlandse regering is om van Nederland een dynamische en innovatieve kenniseconomie te maken. Binnen deze doelstelling past de ambitie van het kabinet te voorzien in een toekomstbestendig migratiebeleid waarmee de migranten die Nederland nodig heeft snel en doeltreffend kunnen worden toegelaten. Met de invoering van de Kennismigrantenregeling in oktober 2004 is een eerste stap gemaakt in de vernieuwing van het Nederlandse toelatingsbeleid.

De ‘Blauwdruk Modern Migratiebeleid’⁶ merkt op dat na 2004 de beleidsontwikkeling niet heeft stilgestaan. Toelating van kennismigranten tot de Nederlandse arbeidsmarkt is verder vereenvoudigd. Bovendien wordt geconstateerd dat ook andere OESO-lidstaten maatregelen nemen om meer kennismigranten aan te trekken. Naar aanleiding van deze waarnemingen heeft de Tweede Kamer een motie⁷ aangenomen waarin de regering gevraagd wordt om een analyse te laten maken van de Nederlandse concurrentiekracht bij het werven van hoogopgeleide kennismigranten. Voor de Minister van Economische Zaken/het project ‘Nederland Ondernemend Innovatieland’ was dit aanleiding om SEO Economisch Onderzoek een onderzoeksopdracht te geven met de volgende onderdelen:

- Het opstellen van een analyse van de Nederlandse concurrentiekracht bij het werven van hoogopgeleide kennismigranten
- Het houden van een steekproef onder kennismigranten in Nederland
- Het verkennen van de mogelijkheden om migratiesaldi op te stellen
- Het nagaan van beeldvorming bij Nederlandse kenniswerkers in het buitenland.

De eerste stap in het onderzoek is een verkenning van de literatuur. Hoofdstuk 1 verkent de theoretische en empirische literatuur met betrekking tot de migratiemotieven van de kennismigrant. Daarbij komen zowel economische als niet-economische theorieën aan bod. De migratiemotieven uit deze eerste onderzoeksstap worden in Hoofdstuk 2 vertaald naar concrete, voor de analyse geschikte indicatoren. Ook wordt in dit hoofdstuk gespecificeerd welke bronnen geschikt zijn om de indicatoren te operationaliseren.

Aangezien er nog maar weinig empirisch materiaal is over de kennismigranten in Nederland, bestaat de volgende onderzoeksstap uit een enquête onder buitenlandse kennismigranten die momenteel in Nederland verblijven. Hoofdstuk 3 presenteert de uitkomsten van de enquête, die inzicht geeft in de kenmerken van de populatie van onze kennismigranten, hun migratiemotieven en de aantrekkingskracht van Nederland. Daarnaast is een vergelijkbare enquête uitgezet onder Nederlandse migranten in het buitenland, waarvan de resultaten zijn opgenomen in Hoofdstuk 4.

⁶ Zie kabinetsvoorstel *Blauwdruk Modern Migratiebeleid* (Kamerstukken II 2008/09, 30573, nr. 10)

⁷ Motie Jacobi en Dijsselbloem, d.d. 10 december 2008 (Kamerstuk 30 573 nr. 21)

Hiermee wordt duidelijk naar welke landen men zoal is vertrokken, met welke reden, en waarom men wel of niet terug wil naar Nederland.

Al deze informatie wordt vervolgens in Hoofdstuk 5 gecombineerd, resulterend in een concurrentie-index. Dit is in feite een meetlat waarmee Nederland vergeleken kan worden ten opzichte van een selectie van concurrerende landen.

Hoofdstuk 6 geeft een antwoord op de vraag in hoeverre het mogelijk is om op basis van bestaand materiaal tot migratiesaldi van kennismigranten te komen. In Hoofdstuk 7 worden drie variaties op de concurrentie-index geanalyseerd, waarna tot slot Hoofdstuk 8 enkele aanknopingspunten voor beleid formuleert.

1 Concurrentiekracht – definities, theorie en literatuur

Of een kenniswerker wil migreren, en zo ja waarheen, is afhankelijk van veel verschillende factoren. Zowel de situatie in het thuisland als de aantrekkingskracht van andere landen spelen een rol. Financiële overwegingen en carrièremogelijkheden zijn voor de kennismigrant vaak doorslaggevend. Motieven kunnen echter zeer verschillen tussen verschillende typen migranten.

Het bepalen van de concurrentiekracht van Nederland bij het werven van kennismigranten is niet eenvoudig. Verschillende factoren of motieven spelen een rol tijdens het keuzeproces van de kennismigrant. De aantrekkelijkheid van Nederland is uiteindelijk afhankelijk van onze prestatie op deze verschillende factoren ten opzichte van concurrerende landen. Door een beknopte literatuurstudie wordt in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van veelvoorkomende *drivers* van internationale migratie en het relatieve belang van elk van die drivers. Immers, niet alle factoren spelen een even grote rol. Ook wordt er in meer algemene zin stilgestaan bij het begrip ‘kennismigrant’ en gangbare migratietheorieën. De literatuurstudie vormt het fundament voor de rest van de studie; zowel voor het bepalen van de indicatoren waaruit de index is opgebouwd als bij het opstellen van de vragenlijsten

1.1 De kennismigrant

De kennismigrant bestaat in vele vormen. Onder zowel overheden als academici bestaat geen consensus over de juiste definitie van kennismigranten of hooggekwalificeerde migranten. Soms wordt de kennismigrant ruim gedefinieerd via opleidingsniveau of salaris. In andere gevallen wordt juist specifiek geïdentificeerd naar een bepaalde sector (techniek) of beroepsgroep (R&D-personeel). De problematiek is niet louter conceptueel van aard. Wie de literatuur over dit onderwerp doorneemt, begrijpt al snel dat er veel verschillende typen kennismigranten zijn. Ieder met zijn eigen kenmerken, motivatie en doelen (zie box ‘Wie zijn de kennismigranten’). Deze verschillen zorgen er wel voor dat onderzoek naar kennismigranten, en internationaal vergelijkend onderzoek in het bijzonder, lastig is. Data zijn vaak niet overeenkomstig.

In dit rapport wordt de ‘kennismigrant’ ruim gedefinieerd. **Een kennismigrant is iedere migrant die hoogopgeleid is. Dit betekent iedere migrant met tenminste een hbo-kwalificatie, internationaal volgens de norm ISCED 5 en ISCED 6.**⁸ Er wordt geen onderscheid gemaakt naar beroep. Zowel een microbioloog aan een wetenschappelijk instituut als een hoogopgeleide HR-manager kwalificeert zich als kennismigrant. Wel wordt er tijdens de analyses apart gekeken naar de beroepsgroep ‘onderzoekers’. Op basis van studies van het Centraal Planbureau mag worden verwacht dat het economisch potentieel van deze groep migranten het hoogst is.⁹ Om deze reden is aan SEO Economisch Onderzoek gevraagd aparte

⁸ Zie bijvoorbeeld OECD (1999).

⁹ Zie Roodenburg, Euwals & Ter Rele (2003) en Roodenburg (2005). Overigens is het interessant in verder onderzoek ook te differentiëren naar de andere typen kennismigranten. Immers, voor iedere type gelden aparte beweegredenen en zal de concurrentiepositie van Nederland verschillen.

Wie zijn de kennismigranten? Een typologie

Dé kennismigrant bestaat niet. Dat maakt onderzoek, maar ook beleid, lastig. Er zijn kennismigranten die ergens tijdelijk verblijven, anderen vestigen zich permanent. Niet alle migranten komen om te werken, er zijn er ook die studeren. De beroepen variëren: er zijn topwetenschappers, IT-specialisten, innovatieve ondernemers, expats, enzovoorts. Om meer grip te krijgen op deze heterogene groep migranten introduceert Sami Mahroum de volgende typologie:

- *Accidental tourists*: managers en leidinggevendenden. Migratie is min of meer toevallig. De beslissing om te migreren en de bestemming ligt in eerste instantie niet bij de migrant, maar wordt bepaald door het expansiebeleid van het bedrijf. Vanuit de hoofdlocatie wordt personeel uitgezonden om de uitbreiding in goede banen te leiden.
- *Economy-class passengers*: ingenieurs en technici. Deze migranten hebben kennis en vaardigheden die wereldwijd inzetbaar zijn. Loyaliteit aan bedrijven of landen staan niet voorop. Deze migranten trekken naar landen waar hun kwaliteiten het meest gevraagd en best beloond worden.
- *Explorers*: entrepreneurs. Brengen ideeën en nieuwe bedrijven. Gaan daarheen waar de meeste ruimte is om hun plannen te verwezenlijken. Dit is afhankelijk van markten (kansen), maar ook van de ruimte die door overheidsbeleid wordt gecreëerd en van de aanwezigheid van financiering (venture capitalists).
- *Pelgrims*: wetenschappers. Wetenschappers zijn altijd zeer mobiel geweest en worden getypeerd als pelgrims omdat ze in de eerste plaats kiezen voor de baan en het instituut. Land en salaris zijn secundair. Prestige en invloed van de universiteit of vakgroep en vrijheid om te publiceren spelen een grote rol.
- *Passengers*: studenten. Studenten liften mee met de mogelijkheden voor internationale uitwisseling die door onderwijsinstellingen en overheden worden geboden. Uiteraard speelt de reputatie van de universiteit of opleiding mee. Interessant voor landen die om talent zitten te springen. Een deel van deze studenten blijft hangen in het land waar hij/zij afstudeert.

Uit deze typologie van Mahroum wordt snel duidelijk hoe verschillend de kenmerken en motieven van kennismigranten zijn. Voor beleid is het van belang helder voor ogen te hebben welke groep migranten men wil aantrekken. Om de concurrentiekracht te versterken is voor de verschillende typen migrant verschillend beleid wenselijk.

Bron: Mahroum (2000)

analyses uit te voeren voor onderzoekers. In dit rapport wordt de beroepsgroep onderzoekers gedefinieerd als zij die werkzaam zijn in de sector ‘Onderwijs & onderzoek’ of die een werkvergunning hebben gekregen vanwege een arbeidscontract als ‘wetenschappelijk personeel’. Omwille van beperkingen in de data, wordt geen verder onderscheid gemaakt naar onderzoekers werkzaam in de publieke of private sector.

De definitie van ‘kennismigrant’ die in dit rapport wordt gehanteerd verschilt wezenlijk van de operationele definitie van de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND), gebaseerd op een salariscriterium.¹⁰ In principe kan een immigrant zonder diploma als kennismigrant tot Nederland

¹⁰ Zie voor een uitgebreid overzicht de *Monitor Kennismigrantenregeling 2008* (INDIAC, 2009)

worden toegelaten, mits de migrant in Nederland een baan aangeboden heeft gekregen die voldoende inkomen genereert. Een dergelijke definitie is echter minder geschikt voor een internationaal vergelijkend onderzoek. Het salariscriterium is niet alleen wisselkoersafhankelijk en daardoor minder robuust, het komt vooral in de empirische en theoretische literatuur weinig voor. Een ruime definitie op basis van opleidingsniveau sluit daarom het beste aan bij wat in verschillende landen in verschillende onderzoeken als kennismigrant wordt gezien.¹¹

Om voor de IND als kennismigrant te worden geclassificeerd is opleiding niet van belang. De IND hanteert een salariscriterium, gekoppeld aan een leeftijdscategorie. In 2010 was dit minimaal € 50.183 voor migranten ouder dan 30 jaar en € 36.801 voor migranten jonger dan 30 jaar. Bovendien moet de migrant werkzaam zijn bij een bedrijf of instelling die is toegelaten tot de *Kennismigrantenregeling*. Wel zijn er een aantal uitzonderingen op deze generieke definitie om een aantal specifieke groepen ook als kennismigrant te classificeren:

- Vreemdelingen die in Nederland te werk worden gesteld in het kader van het doen van wetenschappelijk onderzoek worden vrijgesteld van het looncriterium;
- Artsen in opleiding tot specialist worden vrijgesteld van het looncriterium;
- Arbeidsmigranten bij startende ondernemingen worden onder bepaalde voorwaarden ook vrijgesteld;

Naast de Kennismigrantenregeling is in 2009 ook de *Regeling Hoogopgeleiden* van start gegaan. Vreemdelingen die hoogopgeleid zijn en tenminste een mastertitel op een goede universiteit¹² hebben behaald, kunnen ook een verblijfsvergunning van maximaal 1 jaar krijgen om een baan als kennismigrant te vinden. Daarnaast is er ook nog het *Zoekjaar Afgestudeerde Buitenlandse Studenten*. Buitenlandse studenten van buiten de EU/EER die een hbo- of universitaire opleiding hebben afgerond, krijgen een jaar de mogelijkheid een baan als kennismigrant te vinden. Voor hen geldt een apart looncriterium (minimaal € 26.376 in 2010).

1.2 Theorieën van arbeidsmigratie

Om de concurrentiekracht te bepalen is het niet alleen van belang te weten om welke doelgroep het gaat, maar ook om te weten wat de motieven van deze migranten zijn. Onderzoek naar (arbeids-)migratie is uitgebreid. De focus op kennismigranten, of hooggekwalificeerde migranten, is recent.¹³ Uit de literatuur wordt duidelijk dat de motieven en prioriteiten van kennismigranten niet altijd hetzelfde zijn als van laaggeschoolde migranten. Door het bestuderen van verschillende theorieën en empirisch onderzoek is het mogelijk te bepalen welke motieven en factoren een (belangrijke) rol spelen. De theorieën kunnen worden ingedeeld in een economische en niet-economische (meer sociologische) benadering.¹⁴ Omdat er geen consensus is welke theorie de beste verklaring biedt, zal er uiteindelijk uit verschillende theorieën worden geput.

¹¹ Desondanks zijn we bij de enquête onder buitenlandse hoger opgeleiden in Nederland genoodzaakt om gebruik te maken van de registratiebestanden van de IND en UWV. De onderzoekspopulatie van Hoofdstuk 3 wijkt dus in de praktijk iets af van de theoretische definitie die in de andere hoofdstukken.

¹² Dat wil zeggen, bij een onderwijsinstelling die voorkomt in de top 150 van de ranking van de *Times Higher Education Supplement* of de *Jiao Tong Shanghai University* uit 2007. (INDIAC (2009))

¹³ Onderstaande theorieën zijn daarom algemene arbeidsmigratietheorieën. Zij gelden niet allemaal voor specifiek voor kennismigranten.

¹⁴ Deze indeling is gebaseerd op Lowell (2009) en waar aangegeven aangevuld door andere literatuur.

1.2.1 Economische theorieën van arbeidsmigratie

Neoklassieke economische migratietheorieën bestaan al lang, maar zijn nog steeds het meest dominant.¹⁵ Dergelijke theorieën stellen dat migratiestromen zich het best laten verklaren door verschillen in economisch nut (voornamelijk loonverschillen, maar nut kan ook bestaan uit niet-meetbare factoren zoals geluk). Bij gelijke kosten van migratie, zal de migrant kiezen voor het land waar de opbrengsten het hoogst zijn. Migratie is een individuele beslissing bepaald door kansen in het buitenland. Migratie duurt voort zolang de opbrengsten in het bestemmingsland minus de kosten van migratie hoger zijn dan de opbrengsten in het land van herkomst.

In reactie op de neoklassieke benadering wijst de *new economics of migration* de focus op het individu af en richt zich daarnaast op de situatie in het land van herkomst. Migratie is een manier van risicospreiding en de beslissing wordt gemaakt door de familie. Zelfs als de loonverschillen klein zijn, zullen er toch familieleden migreren om zo te voorzien in een inkomen als de situatie in het land van herkomst verslechtert.¹⁶ Deze theorie lijkt vooral van toepassing op (laagopgeleide) migranten uit ontwikkelingslanden en is niet direct relevant voor dit onderzoek.

Theorieën van duale arbeidsmarkten verklaren migratie uitsluitend door de situatie op de arbeidsmarkt in het bestemmingsland. Moderne economieën in ontwikkelde landen hebben voortdurend moeite om voldoende personeel te vinden voor laaggeschoold werk en beroepen met weinig status. Migrantenvullen die vacatures op.¹⁷ Er is dus sprake van twee gescheiden arbeidsmarkten. Eén voor de autochtone bevolking en een aparte arbeidsmarkt voor migranten. Deze theorie lijkt niet van toepassing op kennismigrantenv.

Weinig kwantitatief onderzocht, maar de moeite waard te vermelden, zijn hypothesen die migratie relateren aan het *expansiebeleid van multinationals*.¹⁸ Markten en bedrijven groeien in toenemende mate buiten de landsgrenzen. Personeel voor de activiteiten op nieuwe locaties wordt niet altijd lokaal gerekruteerd. In veel gevallen verhuizen er hoogopgeleide managementteams en technici mee om de bedrijfsstart in goede banen te leiden. Harde cijfers over dit type migrant bestaan niet, maar schattingen doen vermoeden dat het om enkele tientallen procenten van het aantal kennismigrantenv gaat.¹⁹ Niet alleen kennismigrantenv volgen de route van multinationals. Er zijn zelfs voorbeelden van West-Europese bedrijven die voor hun activiteiten in China massaal personeel rekruteren in India. Overheden moeten niet proberen individuele kennismigrantenv te werven, maar in plaats daarvan innovatieve afdelingen van bedrijven aantrekken.

Economies of scale, ten slotte, omvat theorieën die proberen te verklaren waarom bepaalde steden zogenaamde ‘hubs’ van innovatie en ‘pools’ van internationaal talent zijn. Deze literatuur is nog niet ver ontwikkeld, maar de verklaring loopt langs schaalvoordelen. Zodra meerdere (complementaire) hightech bedrijven zich op één locatie vestigen, fungeren deze als een magneet voor nog meer innovatieve bedrijven.²⁰

¹⁵ Hicks (1932) is een van de eerste die dergelijke ideeën publiceerde.

¹⁶ Stark (1991), Chen, Chiang & Leung (2003)

¹⁷ Piore (1979)

¹⁸ Tzeng (1995), Mahroum (2000) en Cervantes (2004)

¹⁹ Zie Mahroum (2000), Dobson *et al.* (2001). Van de ondervraagde kennismigrantenv in Nederland geeft een derde aan te zijn uitgezonden door hun werkgever in het buitenland (zie figuur 3.6)

²⁰ Silicon Valley is een schoolvoorbeeld. In de beginperiode zijn meer dan helft van de innovatieve bedrijven gestart door immigrantenv. Een gunstig ondernemersklimaat (ook voor buitenlandse starters) en

1.2.2 Niet-economische theorieën van arbeidsmigratie

Er zijn ook benaderingen die het primaat van de economische mens afwijzen en naar andere verklaringen zoeken. Theorieën die uitgaan van de *wereldsysteembenadering* stellen dat de historische structuur van de wereldeconomie ten grondslag ligt aan migratiepatronen. In het verleden zijn er specifieke banden tussen nationale economieën gelegd (bijvoorbeeld door kolonisatie). Vanuit een aantal ‘global cities’ in de kernlanden worden investeringen gedaan in de periferie. Tot op de dag van vandaag wordt daarmee een afhankelijkheidsrelatie behouden en migratie gestuurd. Dergelijke theorieën hebben echter in de afgelopen decennia aan belang ingeboet.²¹

Meer gangbaar zijn *sociale netwerktheorieën*. Sociale netwerken in het bestemmingsland verminderen de kosten en risico's voor migranten. Bovendien kan een migrant voordeel halen uit bestaande contacten. Migratie van specifieke etnische groepen is dus tot op zekere hoogte padafhankelijk.²² Een goed georganiseerde migrantengroep zal sneller in omvang toenemen. Wanneer een migratiestroom is begonnen, gaat deze een eigen leven leiden en kan niet eenvoudig meer worden gestuurd door beleid of zelfs de economische situatie in het bestemmingsland.

Naast de hypothesen van sociale netwerken, zijn er theorieën van *netwerken van specialisten*.²³ Wetenschappers en onderzoekers, maar ook andere hoogopgeleiden, migreren naar centra van expertise (onderzoekscholen, universiteiten, onderzoeksafdelingen van bedrijven of zelfs hoofdkantoren) om meer te leren en verder te komen in hun carrière. Wanneer een locatie voor een bepaalde niche faam heeft gemaakt, zullen er meer talenten naar deze locaties trekken. Dit verklaart het voortdurende comparatieve voordeel van de VS in het aantrekken van talent. Daar zitten veel van dergelijke centra die kunnen teren op hun reputatie. Wanneer een land erin slaagt specialisten uit een dergelijke niche naar het eigen land te halen, kan dit een impuls geven en leiden tot een snelle instroom van meer talenten.

Ten slotte, *beleidstheorieën*. Volgens dergelijke theorieën doet beleid ertoe. Een verandering in toelatingsbeleid kan de omvang en samenstelling van de stroom (hoogopgeleide) migranten veranderen. Empirisch is deze benadering gebrekkig onderbouwd. Veel studies komen niet verder dan het omschrijven van beleid. De impact van beleid op migratiestromen is nog niet systematisch bestudeerd. Meer aandacht voor beleidstheorieën in paragraaf 1.4.4.

1.2.3 Push- en pullfactoren

Bovenstaand overzicht van literatuur is lang niet uitputtend. Bovendien zijn de meeste studies niet zwart-wit. Vooral empirische studies proberen door de analyse van datasets de houdbaarheid van meerdere theorieën te toetsen door zowel economische en niet economische factoren mee te nemen. Economische verklaringen (vooral loonverschillen) blijven dominant, zeker voor hoogopgeleiden. Meer diepgaande studies, zoals casestudies, overtuigen in alternatieve verklaringen zoals netwerktheorieën. Onduidelijk is echter in hoeverre dergelijke bewijsvoering anekdotisch is.

toenemende schaalvoordelen hebben geleid tot de groei en consolidatie van deze ‘kennisregio’ (Mahroum, 2000).

²¹ Martin (2002)

²² Massey & Zenteno (1999)

²³ Mahroum (2000), Cervantes (2004)

Arbeidsmigratie is dus nog geen uitgemaakte zaak. Daarom zal in de volgende secties bij de beschrijving van factoren die de concurrentiekracht bepalen geleund worden op verschillende theorieën. Dit is in overeenstemming met de typologie van Mahroum (zie box: ‘*Wie zijn de kennismigranten?*’) waaruit duidelijk wordt dat de groep kennismigranten niet homogeen is. Meerdere verklaringen zijn mogelijk, variërend per type migrant. Uiteraard verschillen individuele overwegingen soms ook nog binnen een groep. Om de factoren overzichtelijk te groeperen wordt er in de literatuur over determinanten van internationale migratie een onderscheid gemaakt tussen push- en pullfactoren. *Pushfactoren* zijn gerelateerd aan het land van herkomst, zoals lage lonen, hoge werkloosheid of politieke spanningen. *Pullfactoren* zijn juist gebonden aan het vestigingsland, bijvoorbeeld goede carrièreperspectieven of de kans om op een prestigieus instituut te werken. Beide typen factoren spelen mee in de overwegingen van de kennismigrant. Echter, alleen pullfactoren zijn tot op zekere hoogte te beïnvloeden door overheidsbeleid en daarom relevant voor de bepaling van de concurrentiekracht.

1.3 Pushfactoren

Pushfactoren zijn die factoren die een migrant doen beslissen te emigreren uit zijn land van herkomst. In een rapport over de toekomst van migratie in OESO-landen geeft de OESO een overzicht van veelvoorkomende pushfactoren:²⁴

- *Ontwikkelingen in het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking.* Een laag of sterk verslechterend nationaal inkomen voedt migratie. Hoe groter het inkomensverschil tussen landen, des te sterker de prikkel.
- *De verdeling van het nationaal inkomen,* of economische kansen in het algemeen. De OESO verwacht structurele economische groei in niet-OESO landen en afname van het inkomensverschil tussen OESO en niet-OESO landen. Dit hoeft echter niet tot een ommekeer in migratiestromen te leiden. Als niet de hele bevolking profiteert van deze welvaartstoename, maar de vruchten verdeeld worden onder een kleine groep, is dit juist weer een prikkel om te migreren.
- *Allerlei arbeidsmarktomstandigheden* spelen een grote rol. Niet alleen in ontwikkelingslanden of voor laaggeschoolden. Migratie kan worden gezien als een investering in ‘human capital’. Een potentiële migrant vergelijkt verschillende arbeidsmarkten en kiest die arbeidsmarkt in het land waar hij zich het meest kan ontwikkelen en het hoogste inkomen kan genereren. Zeer rigide organisatievormen, vriendjespolitiek of gewoonweg een gebrek aan geschikte banen vormen redenen om te vertrekken.
- *Demografische omstandigheden* spelen voornamelijk in ontwikkelingslanden een rol bij de keuze te emigreren. Landen met een relatief jonge populatie (bijvoorbeeld in Noord-Afrika en het Midden-Oosten) bieden weinig perspectief. Jongeren worden dan bijna gedwongen hun kansen elders te grijpen.
- Een *beperkt of gebrekkig onderwijsaanbod* is ook een prikkel voor migratie. Opnieuw een probleem waar voornamelijk ontwikkelingslanden mee kampen. Vooral het tertiair onderwijs bestaat niet of is van te lage kwaliteit. Maar ook in ontwikkelde landen kan het onderwijssysteem een rol spelen; de kwaliteit kan te laag worden bevonden of een bepaalde richting of opleiding wordt niet aangeboden.

²⁴ Di Mattia & Cassan (2009)

- *Onvrede met 'de cultuur' of politieke situatie* kunnen redenen zijn voor migratie. In het meest extreme geval lopen potentiële migranten acuut levensgevaar. Maar ook frustratie over maatschappelijke of politieke ontwikkelingen of geopolitieke instabiliteit zijn drivers. Misschien wel het meest voor hoogopgeleiden. Instabiliteit en beperkingen brengen de carrière in gevaar en kan daarmee een reden zijn te emigreren en elders een loopbaan op te bouwen.
- Niet in de lijst van de OESO, maar zeker relevant is *frustratie met wet- en regelgeving*. Er zijn veel voorbeelden van ondernemers (met name uit het continentale Europa) die dusdanig beperkt worden in hun bedrijfsactiviteiten of zelfs niet kunnen starten dat emigratie de enige oplossing is. Te veel regels, vooral voor nieuwe innovatieve bedrijven, hebben in het verleden veel talent uit Europa in de VS doen belanden. Daar zijn regels aangaande vestigings- en personeelsbeleid flexibeler en zijn er veel financieringsmogelijkheden voor startende bedrijven. Europa wordt dan als bureaucratisch en log ervaren.²⁵ Dit is een van de redenen waarom in veel Europese landen, ook in Nederland, wordt geprobeerd via beleid tegemoet te komen aan startende innovatieve ondernemers.

De meerderheid van bovenstaande pushfactoren lijkt vooral van toepassing op laaggeschoolde migranten uit ontwikkelingslanden. Dit betekent niet dat deze factoren helemaal geen rol spelen voor kennismigranten. Hoog- en laaggekwalificeerde migranten maken wellicht andere afwegingen, maar voor beiden is een inkomensverschil een prikkel. Ook zijn niet alle factoren uitsluitend van toepassing op ontwikkelingslanden; frustratie over wet- en regelgeving geldt bijvoorbeeld misschien juist meer voor West-Europese migranten.

Bovenstaand overzicht maakt duidelijk dat een veelvoud aan factoren een potentiële migrant 'pushen' om zijn heil ergens anders te zoeken. Aan deze factoren kan Nederland via beleid niets doen, zeker niet in concurrentie met andere landen. Wel kan Nederland proberen beter te presteren op de factoren waar deze migranten hun bestemmingsland op uitkiezen. Dit is onderdeel van de volgende sectie in dit hoofdstuk.

Ten slotte, hoewel de pushfactoren in de bepaling van de concurrentiekracht buiten beschouwing worden gelaten, is het nuttig om goed na te denken in hoeverre dergelijke drivers gelden voor Nederland. Welke factoren spelen mee in de beslissing van Nederlands talent om naar het buitenland te trekken? Is dit omdat we verliezen van andere landen op pullfactoren, en de arbeidsmarkten daar aantrekkelijker zijn? Of is onvrede, frustratie, of gebrek aan kansen binnen de landsgrenzen meer bepalend? Welke factoren 'pushen' talent weg uit Nederland?

1.4 Pullfactoren

Pullfactoren bepalen de aantrekkingskracht van een bestemmingsland en verklaren waarom de migrant bijvoorbeeld voor Duitsland kiest en niet voor Nederland. De migrant zal uiteindelijk kiezen voor het land dat het beste scoort op de voor hem relevante pullfactoren. Net als voor pushfactoren kan er een lange lijst worden gemaakt met factoren die een rol spelen. De OESO onderscheidt uiteenlopende soorten pullfactoren: economisch, demografisch, netwerken, arbeidsmarkt, onderwijs en training, zorg en leefklimaat.

²⁵ Mahroum (2000)

Voor dit rapport wordt deze opzet niet gebruikt. In tegenstelling tot de vorige sectie wordt nu meteen een selectie gemaakt van factoren die relevant zijn voor het doel van deze studie: de concurrentiekracht van Nederland bij het werven van kennismigranten. Om deze reden worden in dit onderzoek de pullfactoren onderverdeeld in vier domeinen:

- werk en loopbaan;
- kennisinfrastructuur
- woon- en leefklimaat
- toelatingsbeleid.

1.4.1 Werk en loopbaan

Het domein werk en loopbaan lijkt het meest bepalend voor de aantrekkingskracht van een land. Cervantes stelt dat kennismigranten, net als laaggeschoolde migranten, vooral migreren in reactie op economische kansen.²⁶ Resultaten van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek geven aan dat de beloning van arbeid en het carrièreperspectief doorslaggevend zijn.

In een enquête onder kennismigranten in het Verenigd Koninkrijk geeft meer dan 60% van de ondervraagden ‘financiële redenen’, ‘betere (baan)kansen’ of ‘belangrijke stap in carrière’ als eerste reden op om te migreren. Ook interessant is het verschil in prioriteit van de redenen. Voor migranten uit ontwikkelingslanden zijn loon en andere financiële overwegingen doorslaggevend, carrière staat op een tweede plaats. Migranten uit ontwikkelde landen geven aan carrière belangrijker te vinden dan beloning.²⁷

Het belang van beloning wordt ook kwantitatief ondersteund. Gross en Schmitt kijken naar migratiestromen in Frankrijk.²⁸ Aan de hand van een uitgebreide database, met controlevariabelen uiteenlopend van inkomensgerelateerde tot culturele variabelen, vinden zij dat alleen de hoogte van het loon in het bestemmingsland een significante voorspeller is van migratiestromen van hoogopgeleiden. Alle andere factoren zijn niet significant. Voor laagopgeleiden is dit beeld anders. Voor deze groep zijn naast salaris ook de aanwezigheid van andere migranten, het beheersen van de taal en kansen op de arbeidsmarkt in het bestemmingsland significante voorspellers.

Naast de hoogte van het loon en carrièreperspectief zijn er ook andere factoren die het beeld van economische kansen bepalen. Geis, Uebelmeisser en Werding onderzoeken welke institutionele factoren meewegen in de keuze van het bestemmingsland door hoogopgeleide migranten.²⁹ Op basis van de empirie vinden zij dat naast de hoogte van het loon, een goed functionerende arbeidsmarkt met sterke arbeidsmarktinstuties een positief effect hebben op de keuze voor het bestemmingsland. Hoge belastingen, een uitgebreide collectieve sector (dus hoge premies), hoge pensioenlasten en grote vakbonden worden door de hoogopgeleiden niet als positief ervaren, in tegenstelling tot laagopgeleiden.

²⁶ Cervantes (2004)

²⁷ Pearson & Morrell (2002)

²⁸ Gross en Schmitt (2006)

²⁹ Geis, Uebelmeisser & Werding (2008)

1.4.2 Kennisinfrastructuur

Ondanks dat factoren uit het domein Werk en loopbaan dominant lijken te zijn betekent dit niet dat de migrant geen waarde hecht aan andere factoren. Eerder is al opgemerkt dat er verschillende typen migranten zijn waarvoor niet altijd dezelfde motieven een even grote rol spelen. Een hoogopgeleide en ambitieuze kennismigrant zal veel waarde hechten aan een hoogwaardige kennisinfrastructuur. Dit hangt nauw samen met zijn carrièreperspectief.

Empirisch is de relatie tussen migratie en de kwaliteit van de kennisinfrastructuur nog nauwelijks onderzocht, maar er zijn wel aanknopingspunten uit de literatuur. Kennismigranten in het Verenigd Koninkrijk geven aan dat zij veel waarde hechten aan de mogelijkheid om veel te leren, dat zij uitdaging zoeken en willen samenwerken met 'leiders' binnen hun specialisme.³⁰ Dergelijke doelen vragen om een hoogwaardige kennisinfrastructuur. Een kennisintensieve economie, goede universiteiten en toonaangevende R&D-instituten verhogen de kans voor de kennismigrant om zijn persoonlijke doelen te bereiken. Voor de beroepsgroep 'onderzoekers' zal de naam, faam en mogelijkheden van de kennisinfrastructuur waarschijnlijk zelfs doorslaggevend zijn.³¹

Het belang van de concentratie van kennis in toponderzoeksinstituten, universiteiten en hightech industrie wordt in veel literatuur over kennismigranten (in dergelijk onderzoek gedefinieerd als wetenschappers en onderzoekers) benadrukt.³² Dergelijke clusters – in de literatuur 'centers of excellence', 'innovation clusters' of 'centers of expertise' – zijn zo belangrijk omdat ze zorgen voor innovatie en economische groei en, zoals netwerktheorieën stellen, fungeren als magneten voor talent. Onderzoekers en wetenschappers willen het liefst werken met leiders binnen hun expertise. Dit stelt hen niet alleen in staat zichzelf te ontwikkelen, maar ook omdat het werken op zulke locaties belangrijk is voor de reputatie, en dus de carrière, van de wetenschapper.³³

Voor talentvolle studenten is de kwaliteit van de kennisinfrastructuur ook van belang. Studenten geven aan dat de reputatie van universiteiten zeer bepalend is voor de aantrekkingskracht van een land. Daarnaast spelen ook hele praktische zaken mee. Vooral de aanwezigheid van beleid van onderwijsinstellingen, overheden of andere organisaties dat internationale uitwisseling faciliteert heeft invloed op de stroom internationale studenten. Ten slotte spelen huisvesting en de kosten van levensonderhoud ook een belangrijke rol.³⁴ Voor landen die om talent zitten te springen, kan het aantrekken van studenten worden gezien als een handige manier om talent aan te trekken. Het aandeel masterstudenten en gepromoveerden dat na voltooiing van de studie blijft (stay-rates) is volgens sommige studies aanzienlijk. Het aantal studenten dat achterblijft, loopt in de tientallen procenten.³⁵ Uit ervaringen in die landen komt naar voren dat de ratio's toenemen als de overheid zich ook actief inzet voor behoud van de afgestudeerde. Specifiek migratiebeleid en

³⁰ Pearson & Morrell (2002)

³¹ Uitgaande van de typologie van Mahroum (2000)

³² Zie bijvoorbeeld, Mahroum (2000), Cervantes (2004) en OECD (2002 en 2009a)

³³ Motieven van wetenschappers zijn beknopt beschreven door Mahroum (2000) en worden door hem nog steeds onderzocht. Recente publicaties staan op zijn website: <http://www.bbk.ac.uk/management/our-staff/teaching-fellows/mahroumsami/publications>

³⁴ ICMPD (2006)

³⁵ Zie OECD (2009a) voor een overzicht van studies over de Verenigde Staten, Australië en Canada.

programma's die buitenlandse afgestudeerden begeleiden bij het vinden van de baan lijken te werken.³⁶

Bovendien blijkt dat kennismigranten in hun keuze eerdere ervaringen met het vestigingsland laten doorwegen. Ruim een derde van de kennismigranten in het Verenigd Koninkrijk heeft daar al eerder gewerkt of gestudeerd.³⁷ Het aantrekken van studenten kan dus ook op de lange termijn effect hebben. Positieve ervaringen van huidige buitenlandse studenten vergroten de kans dat deze later terugkeren naar Nederland als kennismigranten.

1.4.3 Woon- en leefklimaat

Het woon- en leefklimaat speelt uiteraard ook een rol in de overweging. Als een land de migrant afstoot zouden zelfs uitzonderlijke kansen of banen er niet toe doen. Toch blijkt uit empirische literatuur dat deze factoren van secundair belang zijn. Er zijn veel mogelijke factoren die het woon- en leefklimaat bepalen. In deze subsectie zullen de factoren worden genoemd die vaak in de eerder aangehaalde literatuur voorkomen.

In de empirische literatuur wordt vaak gecontroleerd voor de kosten van levensonderhoud. Hogere kosten hebben een negatief effect op de keuze voor een land. Hierbij moet wel worden aangetekend dat dit effect waarschijnlijk (want niet onderzocht) niet even sterk is voor elk type migrant. Studenten zullen dit veel zwaarder laten meewegen in hun beslissing dan goedbetaalde ingenieurs of managers. Naast de kosten voor levensonderhoud spelen een hoop ongrijpbare factoren mee die de kwaliteit van leven bepalen. Voor migranten met een gezin is de kwaliteit van het onderwijs bijvoorbeeld belangrijk. Voor toegankelijke en goede medische zorg is ook aangetoond dat dit een positief effect heeft op de keuze van het land.³⁸

Vanuit netwerktheorieën wordt verwacht dat de aanwezigheid van een grote migrantenpopulatie in het bestemmingsland meer migranten trekt. Een migrant uit India zal volgens zogenaamde netwerktheorieën eerder migreren naar een land waar al een grote groep Indiërs verblijft. De migrant kan dan profiteren van de instituties die al zijn opgebouwd door de pioniers.³⁹ Dergelijke verbanden zijn gebaseerd op casestudy bewijs en het is onduidelijk in hoeverre deze voor alle landen valide zijn. Daarnaast is niet onderzocht of de hypothese ook voor de kennismigrant opgaat. Veel kennismigranten kiezen in eerste instantie voor een baan en dan voor het land. Kennismigranten zijn niet afhankelijk van bestaand netwerk van migranten in het buitenland, passen zich gemakkelijk aan en zijn wellicht meer afhankelijk van hun zakelijke contacten in het buitenland.

Nog onduidelijker, persoonlijker en lastig voor overheidsbeleid zijn factoren zoals de reputatie van het land aangaande tolerantie, vrijheid, normen en waarden, enzovoorts. Uiteraard speelt ook taal een rol in de overwegingen van de migrant, maar dit is te complex om als factor mee te nemen. Wel is er aandacht voor taal in aparte tekstbox 'De rol van taal in de migratiebeslissing'. In de enquête die door de makers van dit rapport onder in Nederland verblijvende kennismigranten is gehouden wordt wel specifiek naar deze factoren gevraagd.

³⁶ OECD (2009a), Mahroum (2000)

³⁷ Pearson & Morrell (2002)

³⁸ Geis, Uebelmeisser & Werding (2008)

³⁹ Lowell (2009)

De rol van taal in de migratiebeslissing

Als vanzelfsprekend hebben Engelstalige landen een bevoordeelde positie. Dit geldt ook voor landen waarvan de nationale taal ook in een groot gebied buiten de landsgrenzen wordt gesproken zoals Frans, Spaans en Portugees. De kosten van migratie voor deze buiten de landsgrenzen wonende 'native speakers' vallen lager uit omdat er weinig tot geen investeringen nodig zijn om de taal te leren. Daarom zullen migratiestromen naar landen met een wijdverspreide taal groter zijn.

Deze argumentatie maakt landen met kleine taalgebieden echter niet bij voorbaat kansloos. Zo zijn er beroepen, ook op het niveau van kennismigranten, waarbij het niet noodzakelijk is de taal van het bestemmingsland op hoog niveau te beheersen. Bovendien kunnen werkgevers in landen met een klein taalgebied ook Engels als voertaal op de werkvloer hanteren. Permanent, of tijdelijk totdat de migrant voldoende kennis van de lokale heeft. Er zijn ook voorbeelden van overheden (waaronder Denemarken, België, Duitsland en Australië) en bedrijven die in een (financiële) tegemoetkoming voorzien ter compensatie van de kosten die gemoed zijn met het leren van de taal.

De meest relevante vraag is echter in welke mate taal een rol speelt in het keuzeproces van de potentiële migrant? Lopen landen met een klein taalgebied, ondanks eventuele inspanningen, een hoop migranten mis? En hebben de VS en het VK echt een voordeel? Er is geen literatuur gevonden die deze vraag adequaat beantwoordt. Wel zijn er hints te vinden in survey-onderzoeken waar de rol van taal aangekaart wordt. Ter afsluiting twee voorbeelden:

In een studie in opdracht van HSBC worden meer dan 3000 expats via een enquête ondervraagd. Op de indicator 'gemak de taal te leren' behaalde Nederland de 24^{ste} plaats, te midden van Aziatische landen en landen in het Midden-Oosten. Scandinavische landen en andere kleine landen in Europa zijn echter niet in het onderzoek meegenomen. België bezet plaats 9, net voor Frankrijk (10), en profiteert van het Frans.

De Amerikaanse overheid heeft een schatting gemaakt hoeveel tijd het kost voor een migrant met Engels als moedertaal om een vreemde taal voldoende te beheersen. Dit is gebaseerd op personen die lessen volgen bij het Foreign Service Institute, van middelbare leeftijd zijn, taalvaardig zijn en al een vreemde taal beheersen. De meeste West-Europese talen, waaronder Nederlands, zijn in 600 uur te leren, Duits kost 750 uur. Voor talen als Hebreeuws, Russisch, Grieks en Turks zijn al snel 1100 uren nodig. Het moeilijkst zijn Mandarijn, Arabisch en Japans (2200 uur).

Bronnen: OECD (2009a) en HSBC (2009)

1.4.4 Toelatingsbeleid

Het toelatingsbeleid heeft gevolgen voor arbeidsmigratiestromen. Selectief beleid en doordachte criteria bieden mogelijkheden voor de overheid om de samenstelling van de stroom arbeidsmigranten te beïnvloeden, of beter gezegd om bepaalde typen migranten te weren.⁴⁰ Dit betekent niet direct dat een bepaald toelatingsbeleid een bestemmingsland ook aantrekkelijker maakt voor kennismigranten of de omvang van deze groep kan vergroten. Dit effect van (veranderingen in) toelatingsbeleid op migratiebeslissingen van kennismigranten is empirisch nauwelijks onderzocht.⁴¹ Literatuur over migratiebeleid richt zich voornamelijk op de vraag hoe restrictief beleid is (vaak internationaal vergelijkend)⁴², wat voor- en nadelen van verschillende regimes zijn⁴³ en soms worden afzonderlijke ervaringen van landen aandachtig onder de loep genomen⁴⁴.

⁴⁰ Chorny, Euwals & Folmer (2007)

⁴¹ Lowell (2009)

⁴² Lowell (2005), Cerna (2008) en Klugman & Pereira (2009)

⁴³ Hailbronner & Koslowski (2008)

⁴⁴ PWC (2006) en Hailbronner & Koslowski (2008)

Uiteraard mag worden verondersteld dat een eenvoudig en open toelatingsregime positief meeweegt in de beslissing van de migrant. Bureaucratische, ingewikkelde en langdurende procedures maken een bestemmingsland minder aantrekkelijk.⁴⁵ Naast de veronderstelling dat gemak positief wordt beoordeeld, komt uit verschillende enquêtes onder expats en hoogopgeleide migranten naar voren dat ook andere zaken meespelen. Migrantenvinden het belangrijk dat gezinsleden mee kunnen migreren, de partner ook mag werken in het bestemmingsland en hechten waarde aan de mogelijkheid de verblijfsvergunning gemakkelijk te kunnen verlengen.⁴⁶

Toch lijkt de directe invloed van migratiebeleid op de concurrentiekracht bij het aantrekken van kennismigranten beperkt. De toelatingsprocedure komt in de meeste gevallen voor rekening van de werkgever, niet voor de kennismigrant. Zolang regimes overwegend vraaggestuurd zijn (zie de box 'kenmerken vraag- en aanbodsturing' voor meer informatie) zal de migrant het regime in de meeste gevallen op de koop toe nemen. Als men onder een vraaggestuurd regime via beleid een land aantrekkelijker wil maken, zal men ook wet- en regelgeving voor de werkgevers aantrekkelijk moeten maken. Om deze redenen zal het directe belang van toelatingsbeleid in de concurrentie-index niet groot zijn. Het beperkte belang van toelatingsbeleid is overeenkomstig de bevindingen in de enquête onder in Nederland verblijvende kennismigranten uit 'derde landen' (zie paragraaf 3.7).

Aanbodgestuurd immigratiebeleid

Aparte aandacht verdient de discussie rondom aanbodsturing. Hoewel toelatingsbeleid een beperkte invloed lijkt te hebben op de migratiebeslissing van kennismigranten, wordt door beleidsmakers en politici soms veel verwacht van aanbodsturing. Hoewel vraagsturing nog steeds domineert, is er sprake van een mondiale trend waar landen in toenemende mate aanbodssturing introduceren.⁴⁷ Ook ontwikkelingen in Nederland passen in deze trend met aanbodgestuurde regelingen als de *Zelfstandigenregeling*, de *Regeling Hoogopgeleiden* en het *Zoekjaar Afgestudeerde Buitenlandse Studenten*.

De motivatie achter aanbodsturing lijkt te zijn gestoeld op het idee dat in vraaggestuurde regimes veel buitenlands talent de landsgrenzen niet binnenkomt en verloren gaat aan concurrerende landen. Door kennismigranten niet te verplichten een arbeidscontract te hebben, maar op basis van criteria (een puntensysteem) toegang te bieden tot de arbeidsmarkt wordt een dergelijk land een aantrekkelijke bestemming en neemt de stroom kennismigranten in omvang toe. Er is echter geen (empirische) literatuur die deze argumentatie ondersteunt. Nieuwe regimes zijn te recent om te worden geëvalueerd.

Canada (sinds 1976) en Australië (sinds 1973) hebben de langste ervaring met aanbodsturing. Ervaringen in Canada leren dat een te open regime leidt tot hoge werkloosheid onder hoogopgeleide migranten, of tot onderbenutting van kwaliteiten (zoals een postdoc die taxi rijdt). Het is dus de vraag of de toestroom van kennismigranten per saldo bijdraagt aan de economie van het bestemmingsland. Zeker wanneer kennismigranten ook toegang krijgen tot het sociaal

⁴⁵ In het Verenigd Koninkrijk verblijvende kennismigranten zijn in grote mate tevreden of hebben geen mening over de procedure (Pearson & Morrell (2002)).

⁴⁶ Klugman & Pereira (2009), Pearson & Morrell (2002) en HSBC (2009)

⁴⁷ Hailbronner & Koslowski (2008)

stelsel (zoals werkloosheidsuitkeringen) kunnen de lasten van werkloze kennismigranten de baten van de werkende kennismigranten teniet doen. Australië heeft lang te kampen gehad met dezelfde problematiek als Canada en daarom aan het eind van de jaren negentig haar beleid verscherpt. Aanvullend op het puntensysteem worden zogenaamde ‘pre-immigration assessments’ gehouden om meer inzicht te krijgen in het potentieel van de migrant. De slaagkans op arbeidsmarkt van de migrant zijn sindsdien toegenomen.⁴⁸

Samenvattend: de trend naar meer aanbodsturing is ongefundeerd. Op basis van de literatuur kan geen gefundeerd oordeel worden gegeven. Er zijn redenen denkbaar om een aanbodgestuurd regime door te voeren, maar daar tegenover staan slechte ervaringen met werkloosheid, onderbenutting van menselijk kapitaal en verdringingseffecten in Canada en Australië. Toelatingsbeleid is dus maatwerk. Enerzijds moet het passen bij het type migrant, specifieke maatregelen zijn vaak te prefereren boven generieke maatregelen. Anderzijds moet een systeem ook aansluiten bij het institutionele landschap in het land van bestemming.⁴⁹ Aanbodsturing is wellicht meer geschikt voor landen waar de verzorgingsstaat gering is. In het kader van de concurrentiekracht lijkt het regime er niet toe te doen. Loon, carrièreperspectieven, de kennisinfrastructuur en ook woon- en leefklimaat zijn allemaal belangrijker in de overwegingen van de migrant (zoals ook zal blijken in hoofdstuk 4). In een land met vraaggestuurd immigratiebeleid is toelating veel meer een zaak voor de werkgever. Meer informatie, ervaringen en details kunnen worden gevonden in onderstaande bronnen:

- Roodenburg (2005) voor overzicht en discussie van beide systemen van immigratie;
- Cerna (2008), Klugman & Pereira (2009) overzicht van huidig beleid in verschillende landen;
- PWC (2006), analyse van systemen in Canada, Australië en het Verenigd Koninkrijk;
- Hailbronner en Koslowski (2008), uitgebreid overzicht van ontwikkelingen in migratiebeleid, vergelijking van systemen en ervaringen met beleid in verschillende landen.

⁴⁸ Hailbronner & Koslowski (2008) en PWC (2006)

⁴⁹ Chorny, Euwals & Folmer (2007)

Kenmerken vraag- en aanbodsturing

Migratiebeleid is complex. Er zijn veel verschillen tussen landen en dergelijk beleid is continu onderhevig aan verandering. In de afgelopen decennia is migratiebeleid steeds restrictiever geworden. Tegelijkertijd wordt migratiebeleid in toenemende mate selectief. Overheden proberen door gericht beleid toelating voor hoogopgeleide migranten te versoepelen en migranten met minder economisch potentieel buiten de landsgrenzen te houden. In een aantal landen wordt gebruik gemaakt van planningsmodellen en quota's (bijvoorbeeld in Canada en Australië). Ondanks de nationale verschillen kan beleid grofweg geclassificeerd worden in vraag- of aanbodgestuurd beleid.

Vraagsturing

In een vraaggestuurd regime is de werkgever verantwoordelijk voor de werving en selectie van de migrant. Op basis van een arbeidscontract wordt een verblijfsvergunning aangevraagd. Zonder baan dus geen toelating. Bij de verlening van de vergunning is een 'arbeidsmarkttoets' mogelijk. Hierbij wordt gekeken of de komst van de migrant niet ten koste gaat van binnenlands aanbod. Voor de duur van de vergunning is de duur van het contract leidend. In de meeste gevallen gaat het om een individuele arbeidsrelatie, maar ook collectieve varianten zijn mogelijk.

Aan vraagsturing worden de volgende voordelen toegeschreven:

- Een *goede aansluiting* van vraag en aanbod is gegarandeerd. De werkgever beoordeelt of de eigenschappen van de werknemer aansluiten op de functievereisten. Human capital wordt dus optimaal benut.
- *Flexibiliteit*. Migratie volgt de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Bij een verandering van de vraag naar arbeid zal de samenstelling en omvang van de stroom migranten volgen.
- *Bescherming binnenlandse arbeidsmarkt en arbeidsverhoudingen*. Door een arbeidsmarkttoets wordt verdringing van binnenlands aanbod en loondrukking beperkt.
- *Gemak* voor de migrant. De toelatingsprocedure wordt gecoördineerd door de werkgever en dus zijn de kosten voor de migrant minimaal.

Er zijn ook nadelen:

- *Uitsluiting* van een groep migranten op voorhand. Talent in het buitenland dat om de een of andere reden niet in contact komt met werkgevers in bestemmingslanden, of waarvoor het niet mogelijk is een contract te sluiten, wordt op voorhand uitgesloten.
- *Afhankelijkheid van bedrijfsleven*. Uiteraard weten werkgevers het best welk personeel wordt gezocht. Echter, de individuele belangen kunnen leiden tot een ongebalanceerde macrovraag. Focus is wellicht teveel op korte termijn en niet strategisch.
- *Procedurele barrières* voor de werkgever. Wachttijden en administratieve lasten worden vaak als hinderlijk ervaren. Werven van buitenlands talent is te duur.
- *Interventie in marktprijzemechanisme*. Een te restrictief of rigide arbeidsmarkttoets belemmert concurrentie. Loonbepaling wordt verstoord. De baten van goedkoop buitenlands talent kan de kosten van verdringing compenseren.

Aanbodsturing

Kenmerkend voor aanbodsturing is dat het initiatief bij de migrant ligt. Kandidaten melden zichzelf bij de aangewezen overheid instantie. Vervolgens toetst deze instantie het (economisch) potentieel op basis van relevante persoonskenmerken (zoals leeftijd, opleidingsniveau en -richting, werkervaring, taalkennis). In de meeste gevallen is er sprake van een puntensysteem, als de migrant een minimum aantal punten behaald heeft, is hij vrij een baan naar keuze te zoeken. Ook zijn er planningsystemen waar quota gehanteerd worden, soms voor bepaalde beroepsgroepen. Verlening van de vergunning geschiedt dan op basis van loting of in combinatie met een puntensysteem. Er is geen expliciete arbeidsmarkttoets, hoewel sturing natuurlijk wel kan via punten of quota. Aanbodsgestuurde regimes worden zowel voor tijdelijke als permanente vergunningen gebruikt.

Enkele voordelen van aanbodsturing:

- Het systeem geeft *meer mogelijkheden* voor talentvolle migranten om een land binnen te komen. Hooggekwalificeerde migranten hebben nu geen arbeidscontract of contacten nodig. Mogelijk dus een grotere stroom hooggekwalificeerde migranten.
- *Meer sturing door overheid* op de samenstelling hooggekwalificeerde migranten door zeggenschap over criteria en mogelijkheid tot stellen quota. Migratiebeleid kan zo aansluiten op andere (lange termijn of strategische) beleidsdoelen.

- *Bevordering concurrentie* op de arbeidsmarkt. Als de arbeidsmarkttoets vervalt worden binnenlandse werknemers en werkzoekenden minder beschermd. Arbeidsmarkten zijn werkelijk globaal.
- *Bevordering mobiliteit* op de arbeidsmarkt. De verblijfsvergunning van de migrant is niet gekoppeld aan zijn baan. Migranten kunnen dan gemakkelijker wisselen van baan, dit zou gunstig zijn voor het functioneren van de arbeidsmarkt.
- *Kostenbesparing bedrijfsleven*. Wervings- en selectiekosten zijn lager voor de werkgever omdat eerste selectie al wordt gedaan door de overheid. Daarna bevindt de migrant zich in het bestemmingsland. Bedrijven schakelen dus sneller migranten in.

Nadelen van aanbodsturing:

- Aanbodsturing is mogelijk *fraudegevoeliger* dan vraagsturing, controle op getuigschriften, diploma's en dergelijke is lastig.
- *Extra kosten en workload overheid*. Aanbodsturing vereist een omvangrijk overheidsapparaat en kent mogelijk lange wachttijden. Dit betekent dus dat de totale kosten door overheid en bedrijfsleven in een aanbodgestuurd systeem niet altijd lager uitvallen dan in een vraaggestuurd regime.
- *Risico's voor de sociale zekerheid*. Welke regels gelden er voor de migrant die er niet in slaagt gepast werk te vinden of helemaal geen werk. Komen deze kosten ten laste van de migrant of draagt de overheid ook een deel van de lasten.
- *Verspilling human capital*. Aanbodgestuurde systemen kampen soms met een groep migranten die uiteindelijk geen baan vinden op het juiste niveau. Dit is in theorie een verspilling van human capital en leidt mogelijk tot een verdringing van binnenlands arbeidsaanbod.
- *Mismatch specifieke sturing en actualiteit*. Er zit altijd tijd tussen het signaleren van behoeften op de arbeidsmarkt, aanpassen van criteria en quota, de implementatie en het toetreden van de migrant. Dergelijke aanpassingen zijn misschien altijd te laat.

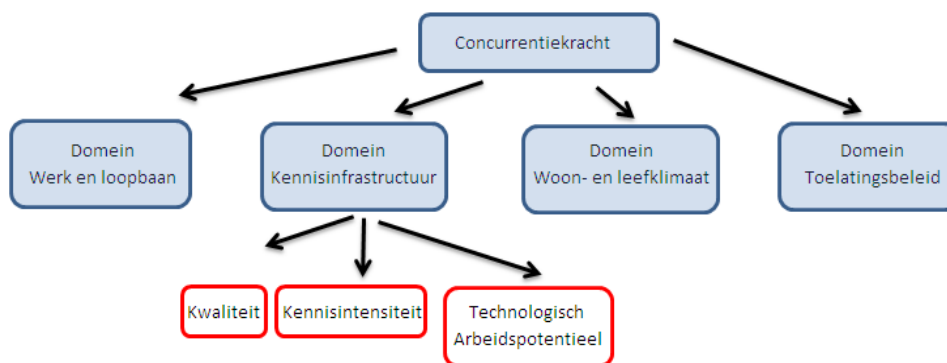
Bronnen: Cerna (2008), Hailbronner en Koslowski (2008), Klugman & Pereira (2009), PWC (2006) en Roodenburg (2005)

2 Concurrentiekracht – indicatoren

De concurrentiekracht van Nederland bij het werven van kennismigranten is niet direct meetbaar. Indicatoren op gebied van werk & loopbaan, kennisinfrastructuur, woon- & leefklimaat en toelatingsbeleid vormen gezamenlijk de concurrentie-index, die onze concurrentiekracht vergelijkt met die van andere landen. Deze indicatoren zijn grotendeels gebaseerd op de motieven en factoren die tijdens de literatuurstudie aan bod zijn gekomen. Ze zijn geselecteerd aan de hand betrouwbaarheid, validiteit en beschikbaarheid.

De motieven en factoren die tijdens de literatuurstudie aan bod zijn gekomen zijn in de meeste gevallen slechts indirect meetbaar. Voor alle domeinen zal daarom een score moeten worden bepaald aan de hand van een set indicatoren. In dit hoofdstuk worden de indicatoren beschreven en verantwoord.⁵⁰ Per domein is er een tabel met gebruikte indicatoren. Figuur 2.1 geeft de opbouw van de index schematisch weer.

Figuur 2.1 De index bestaat uit 4 domeinen



Een belangrijk criterium is dat de indicator betrouwbaar en valide is. Dit wordt getoetst aan de hand van literatuur; in de meeste gevallen worden indicatoren gekozen die ook in vergelijkbaar onderzoek zijn gebruikt.⁵¹ Wanneer wetenschappelijke discussie de betrouwbaarheid of validiteit in twijfel trekt kan daarvan worden afgeweken. Daarnaast speelt ook een praktische reden een rol: het is noodzakelijk dat voor alle landen die geselecteerd zijn een score op de indicator beschikbaar is. Het is niet mogelijk om ‘gaten’ op te vullen door datasets te combineren. Meetmethoden en/of definities zijn in veel gevallen niet consistent tussen verschillende datasets.

2.1 Geselecteerde landen

In de index zal de concurrentiekracht van Nederland ten opzichte van 10 andere landen worden vergeleken. Bij de selectie van deze landen is onder meer rekening gehouden met de omvang van de (hooggekwalficeerde) migrantenpopulatie en ligging ten opzichte Nederland. De geselecteerde landen zijn:

⁵⁰ In bijlage E zijn de alle indicatoren uitgebreid beschreven en is de volledige bron weergegeven.

⁵¹ Voorbeelden zijn de *Global Competitiveness Report*, de *Global Innovation Scoreboard*, de *European Innovation Scoreboard* en de *Global Talent Index*.

- Australië
- België
- Canada
- Denemarken
- Duitsland
- Frankrijk
- Verenigd Koninkrijk
- Verenigde Staten
- Zweden
- Zwitserland

2.2 Werk en loopbaan

Beloning en loopbaanperspectief vormen misschien wel de belangrijkste drijfveren voor de kennismigrant. Hoge belastingen of hoge pensioenlasten kunnen lonen erg drukken en daarmee de concurrentiepositie ondermijnen.⁵²

Beloning wordt gemeten via het inkomen per hoofd van de bevolking en gecorrigeerd door de belastingdruk in het bestemmingsland.⁵³ Veel landen kennen speciale belastingregels voor kennismigranten. In een aantal landen worden hooggekwalificeerde migranten zelfs vrijgesteld van belastingen. Dit zal de aantrekkelijkheid van het bestemmingsland vergroten, door kortingen en vrijstellingen stijgt het netto-inkomen. Tabel 2.1 geeft een overzicht van dergelijke regelingen.

Tabel 2.1 Belastingprikkel voor kennismigranten

Land	Maatregel
Australië	Vrijstelling van belastingverplichtingen in eerste 4 jaar
België	Bepaalde categorieën kennismigranten zijn vrijgesteld van belastingverplichtingen
Canada	In Quebec zijn kennismigranten werkzaam in R&D 5 jaar lang vrijgesteld van belasting voor 75% van hun inkomen
Denemarken	Vlaktaks van 25% in plaats van gebruikelijke 39% en 59%
Finland	Migranten met een inkomen boven een minimum inkomen (€5800 in 2004) betalen een vlaktaks van 35% gedurende de eerste 24 maanden
Frankrijk	Stelsel van diverse kortingen en vrijstellingen
Japan	Vrijstelling van belastingverplichtingen in het eerste jaar
Korea	Stelsel van diverse kortingen en vrijstellingen
Nederland	30%-regeling. Over 70% van het bruto-inkomen wordt belasting geheven. De andere 30% wordt belastingvrij uitbetaald.
Noorwegen	Als Nederland, maar dan voor 15% van het bruto-inkomen
Oostenrijk	Als Nederland, belastingvrij tot maximaal 35%
Verenigd Koninkrijk	Vrijstelling op kosten voor wonen en levensonderhoud
Zweden	Geen belasting over 25% van het bruto-inkomen

Bron: OECD (2004) en Zaletel (2006)

⁵² VNO-NCW (2004)

⁵³ Berkhout et al. (2007) vergelijken de beloningen voor wetenschappelijk personeel in Nederland, na aftrek van belastingen, met beloningen in zeven andere landen en vinden grote verschillen. De landselectie is helaas niet overeenkomstig. Wel zijn de berekeningen in dit rapport gebaseerd op die methodiek.

Helaas zijn de regelingen te complex om op een verantwoorde wijze te verwerken. In de index wordt daarom gebruik gemaakt van het algemene belastingpeil zoals de OESO die rapporteert (zie Bijlage E voor meer details). Dit is suboptimaal, maar het geheel van de belastingdruk in de index laten vervallen is een slechter alternatief. Bovendien zijn veel van de speciale regelingen tijdelijk en zal voor migranten die zich permanent (of in ieder geval voor een langere periode) willen vestigen het ‘normale’ belastingklimaat wel degelijk een rol spelen.

Een indicator die de mate van loopbaanperspectief aangeeft voor de kennismigrant per land bestaat niet. In plaats daarvan zullen voor de index indicatoren worden geselecteerd die het functioneren van de arbeidsmarkt en de reputatie van ‘het bedrijfsleven’ in het bestemmingsland beschrijven. Daarnaast wordt er rekening gehouden met het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. De kennismigrant zal zich graag omringen met intelligente collega’s.

Voor de situatie op de arbeidsmarkt wordt het werkloosheidcijfer gebruikt en ook de ‘employment protection legislation’-indicator van de OESO. Natuurlijk worden kennismigranten niet specifiek door deze twee indicatoren aangetrokken, maar wel door een krappe arbeidsmarkt en instituties als ontslagbescherming. Deze zijn aantrekkelijk vanuit het perspectief van de kennismigrant als werknemer. Uit empirisch onderzoek blijkt inderdaad dat zowel werkloosheid als EPL samenhangen met de keuze van hoogopgeleide migranten voor een bestemmingsland.⁵⁴ Internationaal vergelijkbare cijfers over de vacaturegraad zouden het beeld van de arbeidsmarkt compleet maken. Deze gegevens zijn echter niet beschikbaar. Bovendien staan dergelijke cijfers ter discussie. Vacatures kunnen en worden op veel verschillende manieren gemeten en ook niet alle vacatures (zoals interne vacatures) worden gerapporteerd. Een ander alternatief is onderzoek door Niessen *et al.* die een index presenteren van de rechten van migranten in Europa en Canada, waaronder de arbeidsmarktpositie. Nederland scoort een positie in de top 10 en staat zelfs met Zweden bovenaan wanneer het gaat om ‘arbeidsmarkt integratiebeleid’.⁵⁵ Ook deze cijfers kunnen niet worden gebruikt. Australië en de Verenigde Staten ontbreken.

De reputatie van het bedrijfsleven is gebaseerd op het aantal ‘topbedrijven’ in het bestemmingsland. Hierbij wordt verondersteld dat de aanwezigheid van hoofdkantoren van dergelijke bedrijven positief bijdraagt aan de reputatie van het bedrijfsleven van dat land en daarmee ook op de keuze van de potentiële kennismigrant.

Tabel 2.2 Indicatoren domein “Werk en loopbaan”⁵⁶

Factor	Indicator
Beloning	Inkomen per hoofd van de bevolking
Beloning	Belasting en overige lastendruk
Functioneren arbeidsmarkt	Werkloosheidspercentage
Functioneren arbeidsmarkt	EPL-indicator
Reputatie bedrijfsleven	Aantal topbedrijven
Kwaliteit beroepsbevolking	Aandeel hoogopgeleiden in beroepsbevolking

⁵⁴ Geis, Uebelmeisser & Werding (2008).

⁵⁵ Niessen *et al.* (2007).

⁵⁶ Zie voor uitgebreide beschrijvingen en bronnen Bijlage E.

2.3 Kennisinfrastructuur

De naam en faam van de kennisinfrastructuur is een zeer ruim begrip. De set indicatoren is daarom groot en omvat drie onderwerpen: (i) de kwaliteit van kennisinstellingen, (ii) de kennisintensiteit van de economie en (iii) de relatieve omvang van (buitenlandse) studenten en onderzoekers.

De kwaliteit van de kennisinstellingen wordt bepaald door een citatiequote en de ranking van universiteiten. Er zijn geen instrumenten om naar een breder begrip van kennisinstellingen te kijken. Zo zijn er wel meer rankings van bijvoorbeeld MBA's⁵⁷ of onderzoeksinstituten⁵⁸, maar dergelijke lijsten komen niet voor in andere literatuur. De validiteit en betrouwbaarheid kunnen daarom niet worden achterhaald. Opnieuw speelt ook het probleem dat niet alle in dit onderzoek geselecteerde landen in alle lijsten voorkomen. Sommige rankings zijn bijvoorbeeld alleen gericht op Europa of de Verenigde Staten.

De kennisintensiteit van een economie is een product van de investeringen in R&D (als percentage van het BBP), overheidsuitgaven aan onderwijs (als percentage van het BBP), het aantal patenten (per eenheid BBP) en de breedband internet penetratie. De veronderstelling is dat een economie waar relatief veel middelen zijn voor R&D-onderzoek en onderwijs, betrekkelijk veel patenten worden aangevraagd en met een hoogwaardige breedband infrastructuur zeer aantrekkelijk is voor de kennismigrant. Een kennisintensieve economie biedt de kennismigrant ook goede loopbaanperspectieven. De geselecteerde indicatoren worden ook gebruikt in internationaal onderzoek naar kenniseconomieën.⁵⁹ Ten slotte maakt de score in Global Innovation Index (GIS) de set indicatoren compleet. Deze index omvat een veel breder palet aan indicatoren, die helaas niet allemaal beschikbaar zijn, maar is iets gedateerd (2006). De GIS-score complementeert op deze manier de set in veelzijdigheid, waar de andere indicatoren bijdragen aan de actualiteit. Gezamenlijk vormt deze set een voldoende indicator voor de kennisintensiteit.

Tabel 2.3 Indicatoren domein "Kennisinfrastructuur"

Factor	Indicator
Kwaliteit kennisinfrastructuur	Citatiequote
Kwaliteit kennisinfrastructuur	Ranking universiteiten
Kennisintensiteit	GIS-score
Kennisintensiteit	Bruto investeringen in R&D
Kennisintensiteit	Publieke uitgaven aan tertiair onderwijs
Kennisintensiteit	Relatief aantal patenten
Kennisintensiteit	Breedband internet penetratie
Technologisch arbeidspotentieel	Aandeel talenten
Technologisch arbeidspotentieel	Aandeel buitenlandse studenten
Technologisch arbeidspotentieel	Aantal onderzoekers per 1000 werkenden

⁵⁷ Bijvoorbeeld de *Business School Rankings* van de Financial Times <http://rankings.ft.com/businessschoolrankings/global-mba-rankings>

⁵⁸ Bijvoorbeeld *Ranking Web of Research Centers*: <http://research.webometrics.info/index.html>

⁵⁹ Zoals de *Global Innovation Scoreboard* en *Global Competitiveness Report*.

Als laatste het technologisch arbeidspotentieel. Uitgaande van netwerktheorieën moet gelden dat kennismigranten zich aangetrokken voelen tot landen waar veel kenniswerkers en studenten verblijven. Hiervoor zijn in dit onderzoek drie indicatoren meegenomen: het aantal buitenlandse studenten (als aandeel van de totale studentenpopulatie), het aantal talenten (studenten in hoger onderwijs 20-29 jaar als aandeel van bevolking 20-29 jaar) en het aantal onderzoekers per 1000 werkenden. Deze indicatoren zijn aanvullend op de indicator ‘aantal hoogopgeleiden in de beroepsbevolking’ in het domein werk en loopbaan. Het gaat in dit geval om hoogopgeleiden die specifiek van toepassing zijn op de subgroep onderzoekers en studenten.

2.4 Woon- en leefklimaat

De set indicatoren voor het domein woon- en leefklimaat bestaat uit ‘harde’ data en indicatoren voor ‘zachte’ factoren. Kennismigranten worden aangetrokken door factoren als een gunstig prijspeil, toegankelijke gezondheidszorg van goede kwaliteit, goed onderwijs (bij kinderen) en een eindeloze lijst factoren als ruim cultureel aanbod, tolerant leefklimaat, enzovoorts.

Het prijspeil is gebaseerd op de koopkracht (‘purchasing power parity’) zoals gerapporteerd door de OESO. Voor de toegankelijkheid en kwaliteit van de gezondheidszorg bestaat een goede index, namelijk de *Euro Health Consumer Index* door de Health Consumer Powerhouse.⁶⁰ In deze index wordt de gezondheidszorg in verschillende landen vergeleken op meer dan 30 indicatoren. Helaas omvat deze index alleen Europese landen en kan daarom niet worden meegenomen in de index. Er is dus een alternatief nodig. In de concurrentie-index wordt de toegankelijkheid en kwaliteit van de gezondheidszorg daarom geoperationaliseerd via de indicatoren ‘publieke uitgaven aan gezondheidszorg’, ‘levensverwachting bij geboorte’ en ‘dekking gezondheidszorg’. De keuze voor deze indicatoren is enerzijds gebaseerd op beschikbaarheid (de cijfers zijn voor alle landen beschikbaar) en anderzijds omdat dezelfde indicatoren ook in andere studies worden gebruikt. Levensverwachting is bijvoorbeeld een indicator in de *Human Development Index* waarin het positief wordt geassocieerd met goede gezondheidszorg en hoge levensstandaard.⁶¹ Uiteraard is de relatie tussen omvang van publieke uitgaven en de kwaliteit van zorg niet één-op-één, het is in dit geval echter de best mogelijke operationalisering. Op de *Euro Health Consumer Index* scoort Nederland beter dan op de gekozen indicator, dit betekent dat op dit onderdeel de positie van Nederland waarschijnlijk enigszins wordt onderschat. De kwaliteit van het onderwijs, voor kennismigranten met kinderen, wordt ten slotte gemeten via de PISA-score. Dergelijke indicatoren worden ook gebruikt in ander onderzoek.⁶²

De *Nation Branding Index* (NBI) is de indicator voor de kwaliteit van leven. De NBI is één van de weinige uitgebreide indexen die ten aanzien van zachte factoren (als infrastructuur, wonen en, cultureel aanbod) de reputatie van verschillende landen consistent in kaart brengt. Daarnaast wordt de reputatie van landen ten aanzien van tolerantie ook toegevoegd. De beste indicator hiervoor is de *Freedom House Index*⁶³, maar alle geselecteerde landen hebben in deze index dezelfde

⁶⁰ Zie Health Consumer Powerhouse (2009). Nederland staat bovenaan in deze index. De voortdurende veranderingen als gevolg van de invoering van het nieuwe stelsel lijken vruchten af te werpen.

⁶¹ UNDP (2009)

⁶² Bijvoorbeeld Geis, Uebelmeisser & Werding (2008) of in de *Human Development Index* (UNDP, 2009).

⁶³ Zie <http://www.freedomhouse.org/>

score. Daarom wordt gebruik gemaakt van een andere indicator van Freedom House: *Freedom of Press*.

Tabel 2.4 Indicatoren domein “Woon en leefklimaat”

Factor	Indicator
Koopkracht	Purchasing Power Parity
Kwaliteit en toegankelijkheid gezondheidszorg	Publieke uitgaven gezondheidszorg
Kwaliteit en toegankelijkheid gezondheidszorg	Levensverwachting bij geboorte
Kwaliteit en toegankelijkheid gezondheidszorg	Dekking gezondheidszorg
Kwaliteit onderwijs	PISA-score
Naam en faam land	Nations Branding Index
Vrijheid en tolerantie	Vrijheid van meningsuiting

2.5 Toelatingsbeleid

Onderzoek naar de impact van migratiebeleid op het gedrag van migranten is schaars. Dit maakt het lastig op basis van bronnen een set indicatoren te bepalen die de concurrentiekracht van landen op dit domein meet. In veel gevallen zal de procedure de migrant niet al te veel interesseren, veel zaken worden geregeld door de werkgever, hoewel lange wachttijden, uitgebreide criteria en ingewikkelde procedures een migrant wel eens zouden kunnen afschrikken.

Een geschikte indicator moet aangeven of het regime open of restrictief is. Daarbij is ook meer informatie over de status van de migrant, kans op verlenging en rechten van gezinsleden gewenst. Dergelijke informatie is niet eenvoudig te vinden. Migratiebeleid is complex en laat zich moeilijk vergelijken. Op dit moment zijn er drie vaak geciteerde bronnen beschikbaar. Toonaangevend is een studie van Lowell waarin meerdere indexen worden gepresenteerd die migratiebeleid langs de meetlat leggen.⁶⁴ Informatie over verblijfsrechten, regelingen voor gezinshereniging en anti-discriminatie regelingen in vergelijkend perspectief zijn te vinden in het al eerder genoemde rapport van Niessen *et al.*⁶⁵ Het probleem is echter dat de landen in beide studies niet overeenkomen met de selectie in dit rapport. Bovendien is het rapport van Lowell uit 2005 gedateerd, gegeven de snelheid van beleidsontwikkelingen op dit terrein.

Er blijft één studie over van Lucie Cerna.⁶⁶ In haar rapport ontwikkelt Cerna een ‘High-Skilled Immigration Index’, die migratiebeleid en migrantenrechten voor alle in dit rapport geselecteerde landen beschouwt. De HSI-index bestaat uit twee hoofdcategorieën: ‘toelatingsmechanisme’ (openheid van regime) en ‘rechten van werknemers’ (migrantenrechten). De scores op deze beide categorieën worden meegenomen. In haar appendix licht Cerna de operationalisering verder toe.

De openheid van het regime wordt bepaald aan de hand van drie indicatoren:

- *Numerieke caps*: worden er quota gehanteerd? Als er ieder jaar een vooraf bepaald aantal migranten wordt toegelaten (zoals in de Verenigde Staten) is een regime minder open. Zeker als dit aantal laag is.

⁶⁴ Lowell (2005)

⁶⁵ Niessen *et al.* (2007)

⁶⁶ Cerna (2008)

- *Arbeidsmarkttoets*; is toelating van een kennismigrant afhankelijk van een arbeidsmarkttoets? En zo ja hoe streng is deze? Als er aan veel criteria moet worden voldaan is een regime meer gesloten.
- *Arbeidsmarktrechten*: zijn de arbeidsmarktrechten voor migranten in het land van bestemming ingeperkt of geldt dezelfde bescherming als voor binnenlandse werknemers? In het laatste geval is een regime meer open.

De score op de subcategorie ‘rechten van de werknemer’ wordt gebaseerd op drie andere indicatoren:

- *Overdraagbaarheid vergunning*; hebben kennismigranten de mogelijkheid om op één vergunning voor meerdere werkgevers te werken? Of moet bij het wisselen van baan opnieuw een vergunning worden aangevraagd?
- *Arbeidrechten gezin*; hiermee wordt de positie van andere gezinsleden op de arbeidsmarkt beoordeeld. Heeft de partner ook onvoorwaardelijk toegang tot de arbeidsmarkt? Of zijn er beperkingen?
- *Permanente vestiging*; op deze laatste indicator wordt een score gegeven voor de mogelijkheden en gemak om een permanente status te ontvangen.

Door deze twee indicatoren op te nemen is het mogelijk om een aantal belangrijke overwegingen van de kennismigrant internationaal te vergelijken. Deze indicatoren zijn valide en ook beschikbaar voor alle landen in de selectie.

In deze indicator wordt geen rekening gehouden met wat de ervaringen zijn van de werkgever, die in veel gevallen het meest te maken heeft met het toelatingsbeleid. Het is echter onwaarschijnlijk dat de ervaringen van de werkgever direct van invloed zijn op het keuzeproces van de migrant. Hoe belangrijk het toelatingsbeleid ook is voor de werkgever, voor de migrant maakt dat in de keuze voor een land niet uit.

Tabel 2.5 Indicatoren domein “Woon en leefklimaat”

Factor	Indicator
Openheid regime	HSI-index
Rechten werknemer (migrant)	HSI-index

3 Kennismigranten in NL

Kennismigranten komen in de eerste plaats naar Nederland vanwege hun idee over de werkgelegenheid en carrièrekansen hier. Daarnaast speelt ook de aantrekkelijke leefomgeving een rol. Vooral de Aziaten worden vaak door een buitenlandse werkgever uitgezonden, al is hun keuze voor Nederland meestal wel vrijwillig. Kennismigranten zijn positief in hun oordeel over Nederland, op allerlei factoren die meespelen in de migratiebeslissing. Over hun financiële situatie zijn ze echter wat minder positief dan over de aantrekkelijkheid van de leefomgeving.

SEO Economisch Onderzoek komt tot deze conclusies na het houden van een enquête onder kennismigranten in Nederland. De enquête is afgenomen met het doel inzicht te krijgen in hoe buitenlandse kennismigranten aankijken tegen de aantrekkingskracht van Nederland. Het steekproefkader van de enquête wordt gevormd door personen die de afgelopen jaren via de Kennismigrantenregeling van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) tot Nederland zijn toegelaten, alsmede personen in de beroepscategorie ‘concernpersoneel, wetenschappers en gastdocenten’ die via een tewerkstellingsvergunning (TWV) van het UWV zijn toegelaten. Helaas wijkt hierdoor de onderzoekspopulatie in dit hoofdstuk in de praktijk iets af van de theoretische definitie in de andere hoofdstukken.⁶⁷

In totaal hebben 1.240 personen de enquête ingevuld. Zie voor een gedetailleerde omschrijving van het steekproefkader Bijlage A.

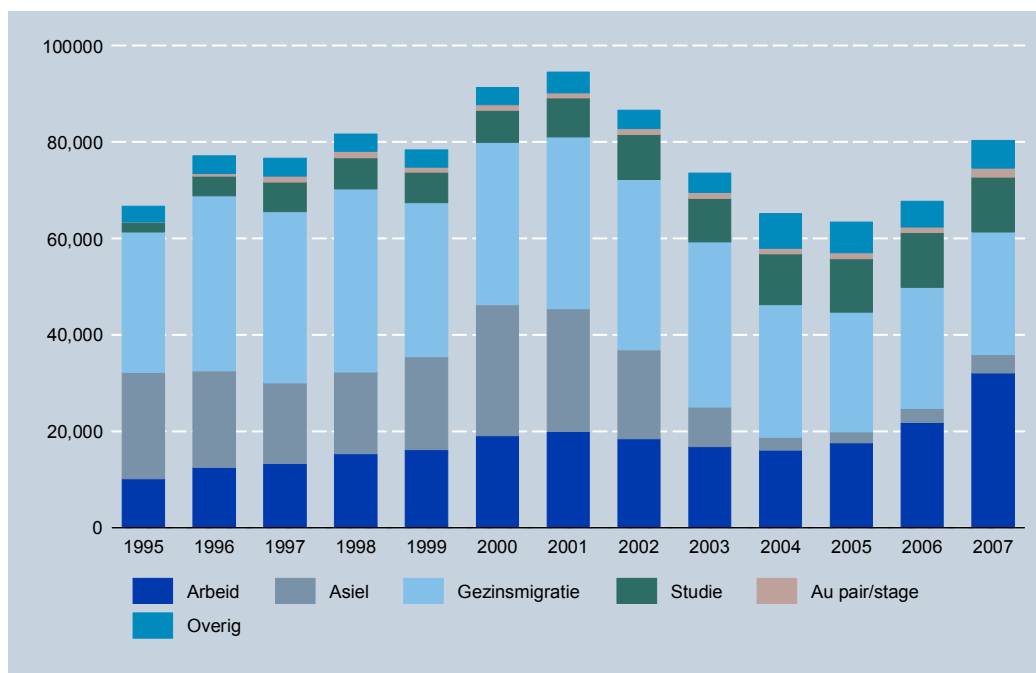
3.1 Immigratie in het algemeen

Allereerst in deze paragraaf een korte schets van de ontwikkeling van de immigratie naar Nederland in het algemeen, dus zonder in te zoomen op kennismigranten. In de afgelopen tien jaar zijn jaarlijks tussen de 60 duizend en 95 duizend buitenlandse immigranten Nederland binnengekomen. In Figuur 3.1 staat de ontwikkeling per migratiemotief weergegeven. Deze ontwikkeling laat een golfbeweging zien, met een immigratiepiek in 2001 en een dal in 2005. Uit de figuur blijkt dat arbeid en gezinsmigratie de belangrijkste migratiemotieven vormen, waarbij de laatste jaren arbeid steeds belangrijker is geworden. Ook valt op dat het aantal asielzoekers fors is afgenomen.

Helaas is op basis van de CBS-gegevens geen verder onderscheid mogelijk, wel is duidelijk dat kennismigranten vooral te vinden zijn in de categorieën arbeid en studie. Zoals later in dit hoofdstuk aan de orde komt, zijn maar weinig kennismigranten vanwege hun partner naar Nederland gekomen. Daarmee verschillen kennismigranten in hun migratiemotieven duidelijk van de doorsnee migrant.

⁶⁷ In de voorgaande hoofdstukken was een kennismigrant gedefinieerd als ‘iedere migrant die hoogopgeleid is. Dit betekent iedere migrant met ten minste een hbo-kwalificatie, internationaal volgens de norm ISCED 5 en ISCED 6.

Figuur 3.1 Immigratie van niet-Nederlanders, per migratiemotief (1995-2007)



Bron: CBS 'Immigratie van niet-Nederlanders'. Het betreft alle migranten met een niet-Nederlandse nationaliteit.

3.2 Achtergrondkenmerken kennismigranten

- Veruit het grootste deel van de kennismigranten in Nederland (46%) komt uit de regio Azië (zie Tabel 3.1).⁶⁸ Bijna de helft van de Aziatische migranten is afkomstig uit India. Daarmee is India veruit de grootste leverancier van hoogopgeleide migranten aan Nederland. 11% van de migranten is afkomstig uit de VS & Canada. De resterende migranten komen uit overige werelddelen Bijvoorbeeld uit landen als Turkije, Rusland, Zuid-Afrika en Australië.
- Uit Figuur 3.2 blijkt dat kennismigranten meestal man zijn.
- De gemiddelde leeftijd van de ondervraagde kennismigranten is 35 jaar. Kennismigranten uit Azië zijn relatief jong, terwijl migranten uit de VS & Canada vaak wat ouder zijn (zie Figuur 3.3). Hiermee zijn de ondervraagde buitenlandse migranten een stuk jonger dan de Nederlandse emigranten die eveneens ondervraagd zijn (zie Hoofdstuk 4, Figuur 4.1).

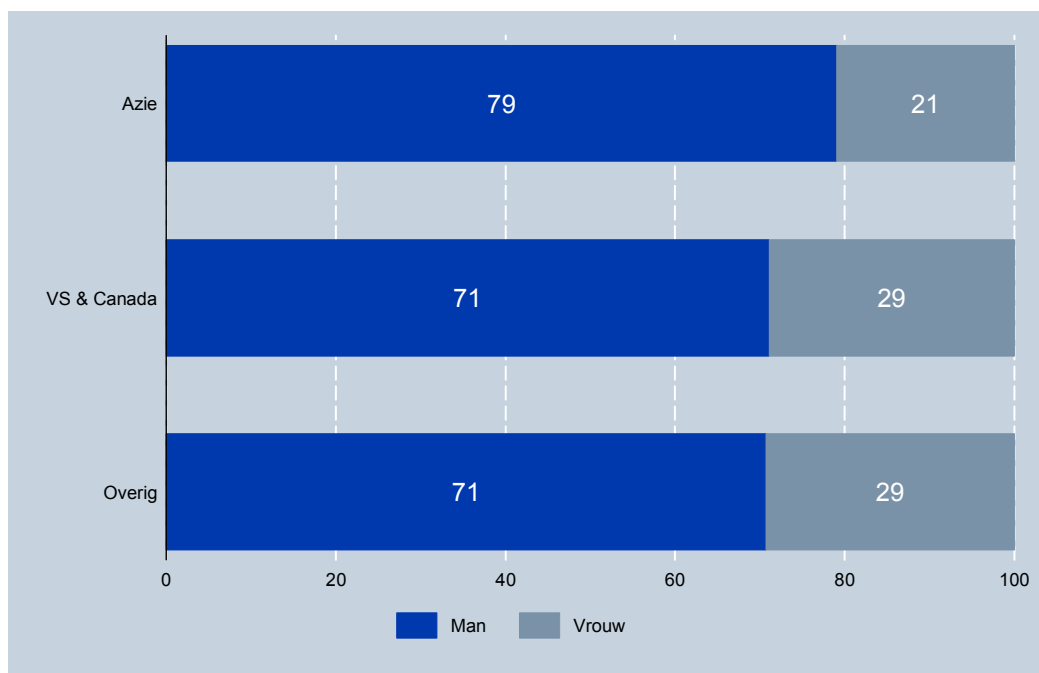
Tabel 3.1 Geboorteregio (col%)

Woonregio	Percent
Azië	46
VS & Canada	11
Overig	43
Totaal	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

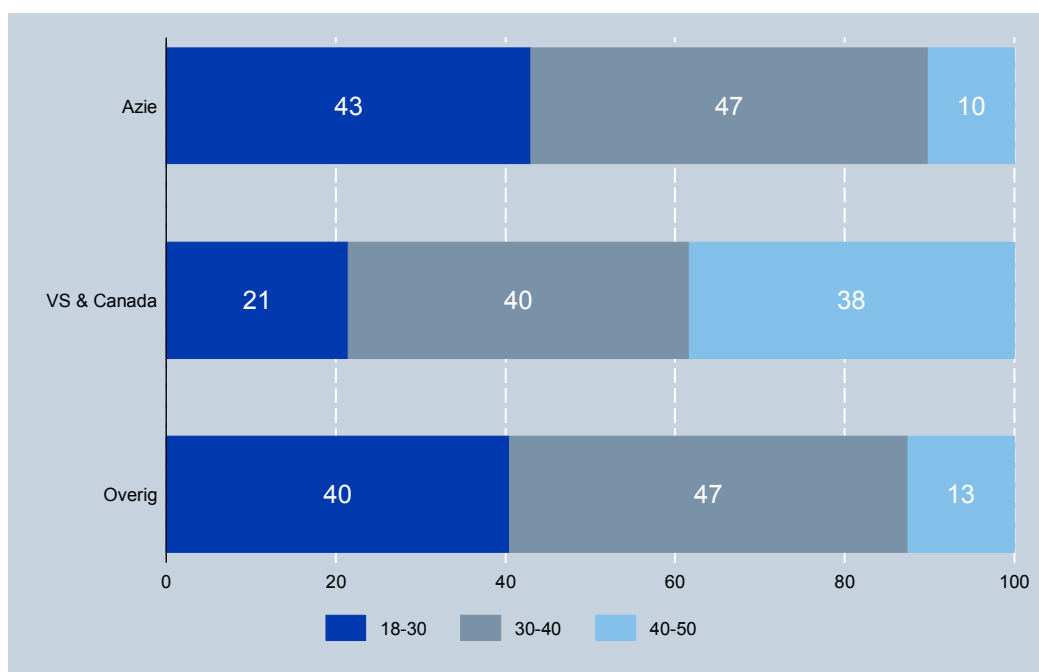
⁶⁸ Onder Azië wordt hier verstaan de landen in de regio Oost-Azië, Zuidoost-Azië & Zuid-Azië. Centraal Aziatische landen zoals Kazachstan, Oezbekistan, Tadzjikistan, Turkmenistan en Kirgizië worden tot de categorie 'Overige' gerekend.

Figuur 3.2 Verdeling man/vrouw, per geboorteregio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.3 Leefstijdsverdeling, per geboorteregio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

- Kennismigranten hebben vaak een exacte opleiding afgerond. De meest gevolgde studierichtingen zijn techniek (33%), economie, recht & bestuur (21%) en wiskunde & informatica (18%) (zie Tabel 3.2). Kennismigranten uit Azië hebben relatief vaak een technische studie gevolgd. Amerikanen en Canadezen zijn sterker vertegenwoordigd in de studierichtingen economie, recht & bestuur. Migranten uit deze regio voeren ook vaker beroepen uit in ‘zachte’ sectoren zoals het onderwijs, de kunstsector en de gezondheidszorg.

Tabel 3.2 Studierichting, naar regio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Lerarenopleiding	1	5	1	1
Kunst & cultuur	1	7	3	3
Economie, recht, bestuur	18	29	24	21
Overige sociale wetenschappen	4	8	4	4
Biologische wetenschappen	6	7	8	7
Natuurwetenschappen	7	10	8	8
Wiskunde & informatica	19	13	19	18
Techniek	42	18	27	33
Agrarisch	1	0	1	1
Gezondheid	1	4	5	3
Horeca, toerisme, transport & logistiek	1	1	1	1
Totaal	100	100	100	100

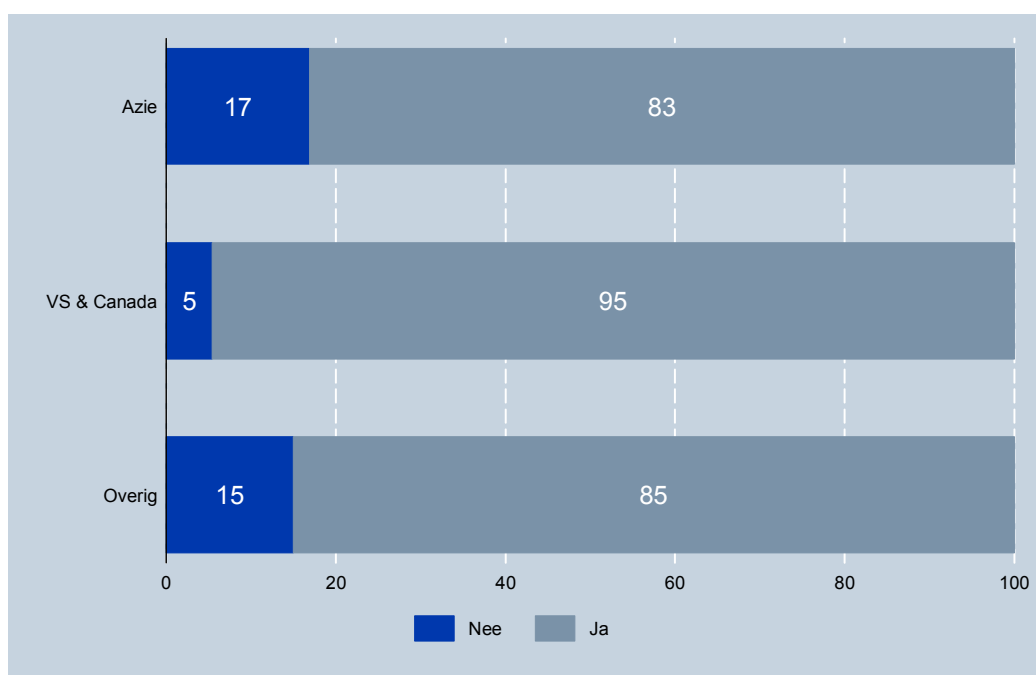
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen met minimaal MBO als opleidingsniveau

3.3 Waar werken ze?

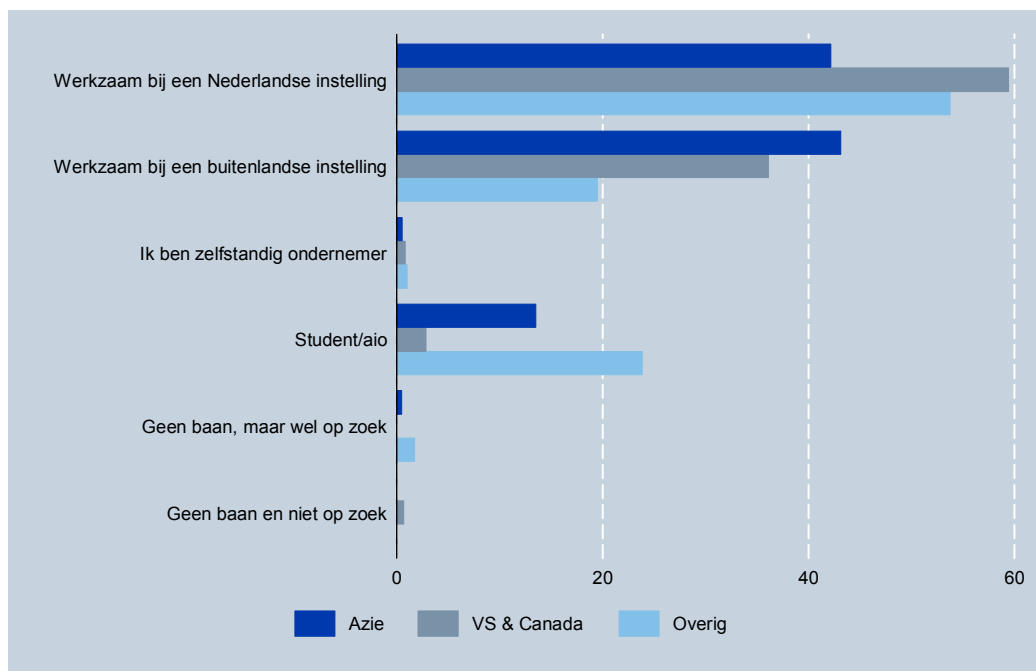
- Bijna alle kennismigranten hadden werk in de 6 maanden voordat ze naar Nederland migreerden (zie Figuur 3.4). Amerikanen en Canadezen hadden vaker werk dan kennismigranten uit Azië en overige regio's.
- De meesten werken voor een buitenlands of Nederlands bedrijf/instelling. Een aanzienlijk deel van de migranten uit Azië en overige regio's geeft aan nog te studeren of werkzaam te zijn als aio (zie Figuur 3.5).
- Kennismigranten uit Azië zijn vooral werkzaam in de financiële en zakelijke dienstverlening. Daarentegen zijn Amerikanen en Canadezen relatief vaak werkzaam in de industrie en bij nutsbedrijven (Tabel 3.3).

Figuur 3.4 Wel of geen werk in de 6 maanden voor komst naar NL (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.5 Arbeidsmarktstatus, naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010). Zelfgerapporteerde arbeidsmarktstatus.

Tabel 3.3 Werkzame sector, naar regio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Landbouw	1	3	1	1
Industrie & nutsbedrijven	22	28	18	21
Bouwnijverheid	2	0	6	3
Groot- en detailhandel	6	1	2	4
Horeca	0	2	1	0
Transport & communicatie	11	7	11	11
Financiële & zakelijke diensten	37	29	30	33
Openbaar bestuur	0	0	0	0
Onderwijs & onderzoek	15	19	19	17
Gezondheids- en welzijnszorg	1	6	7	4
Cultuur & overige diensten	5	4	4	5
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die werken.

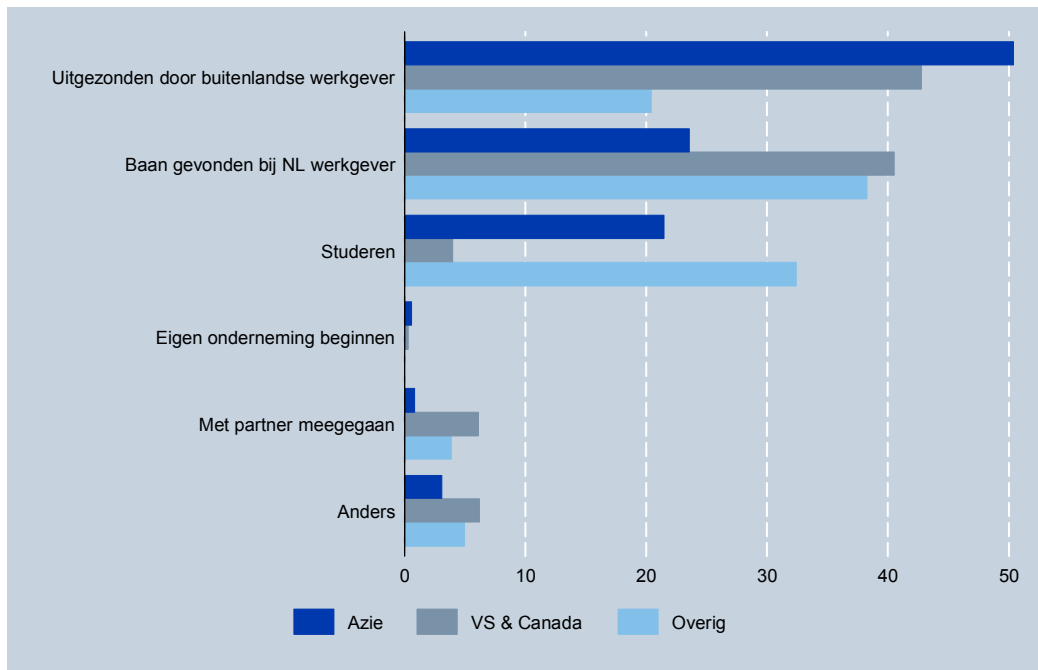
3.4 Aanleiding migratie?

- De meeste kennismigranten zijn door een buitenlandse werkgever naar Nederland uitgezonden (zie Figuur 3.6). Dit geldt in sterkere mate voor migranten uit Azië. Amerikanen en Canadezen vinden naar verhouding vaker een baan bij een Nederlandse werkgever. Ook verhuizen ze minder vaak naar Nederland met als doel hier te studeren.
- Veel migranten hadden werk in de 6 maanden voor hun komst naar Nederland. Dit geldt natuurlijk voor diegenen die door hun buitenlandse werkgever naar Nederland zijn uitgezonden (zie Figuur 3.7). Maar ook de personen die voor een Nederlandse werkgever zijn

gaan werken en diegenen die met hun partner zijn meegegaan, hadden in de meeste gevallen werk in het land van herkomst. Alleen de studenten en zelfstandig ondernemers kennen een relatief hoog aandeel werkloosheid in het thuisland.

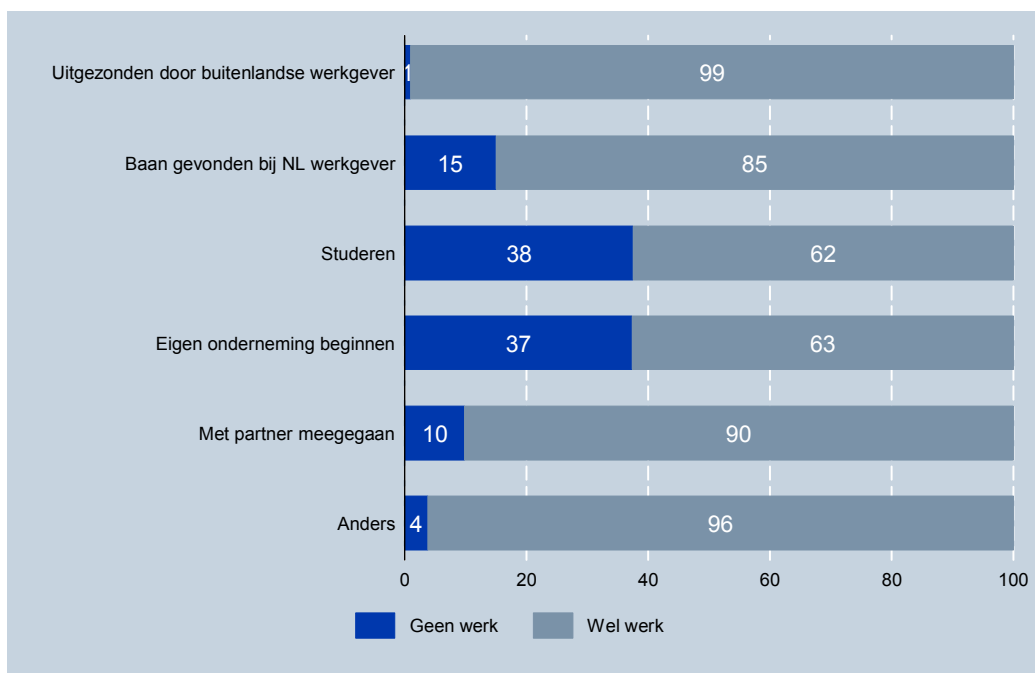
- Kennismigranten die via een buitenlandse werkgever naar Nederland zijn gekomen is ook gevraagd naar de betrokkenheid van hun werkgever bij de migratiebeslissing. In de meeste gevallen krijgen kennismigranten de mogelijkheid voorgelegd om in Nederland te werken en pakken ze die kans (zie Figuur 3.8). Echter, er zijn ook veel Aziaten die weinig invloed hebben kunnen uitoefenen op hun verhuizing naar Nederland.

Figuur 3.6 Aanleiding migratie, naar geboorteregio (%)



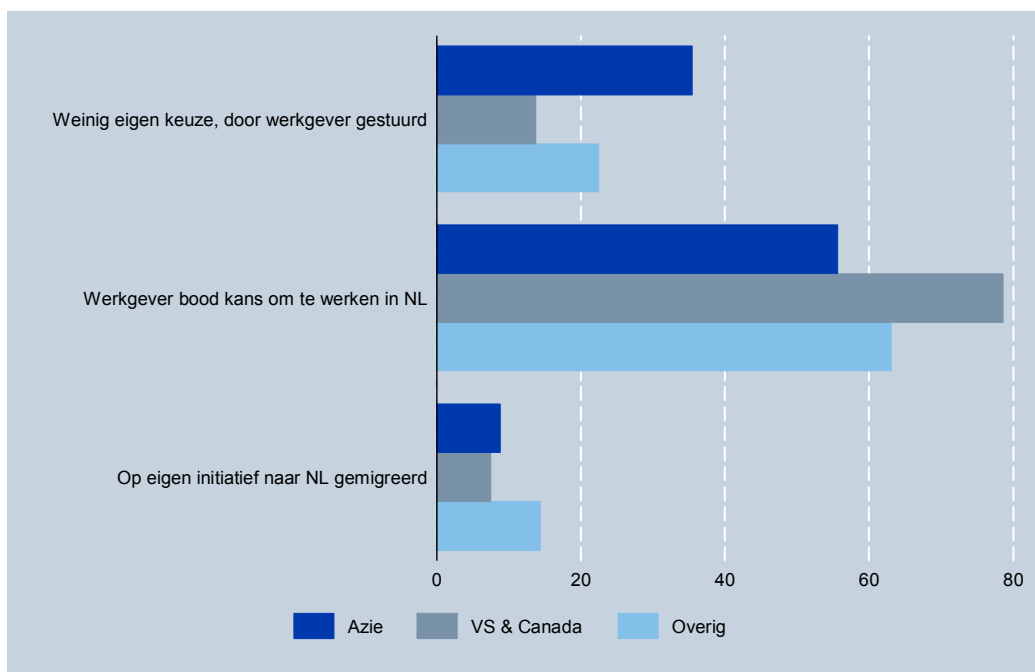
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010). Zelfgerapporteerde aanleiding van migratie.

Figuur 3.7 Aanleiding migratie, naar wel of geen werk in de 6 maanden voor komst naar NL (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010). Zelfgerapporteerde aanleiding van migratie.

Figuur 3.8 Mate waarin migranten die door een buitenlandse werkgever naar NL zijn gestuurd invloed hebben uitgeoefend op hun migratiebeslissing, naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die door een buitenlandse werkgever naar NL zijn uitgezonden

3.5 Bekend met NL?

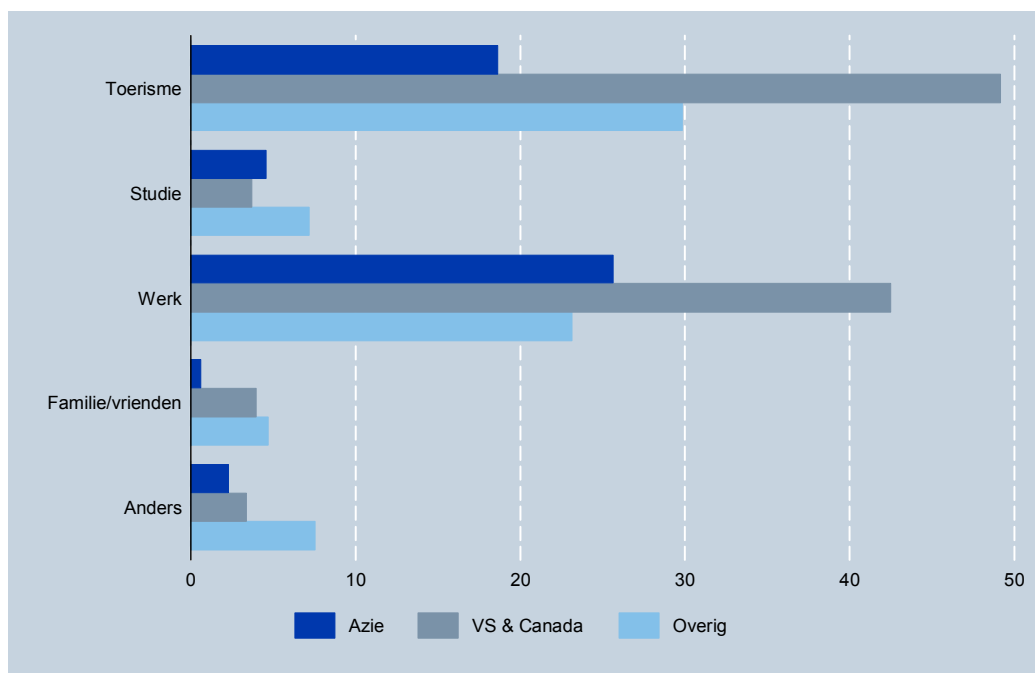
- Volgens migratietheorieën laten migranten in de keuze van een vestigingsland ook hun eerdere ervaringen met andere landen zwaar meewegen (zie Hoofdstuk 1). Ook voor kennismigranten die naar Nederland komen blijkt dit het geval te zijn. Bijna 80% van de hoogopgeleide migranten uit de VS & Canada heeft Nederland al eerder bezocht (zie Tabel 3.4). Van de Aziaten is bijna de helft al eens eerder in Nederland geweest. Ouderen zijn duidelijk meer bekend met Nederland dan jongeren.
- Doel van het eerdere bezoek aan Nederland is vaak toerisme of werk (zie Figuur 3.9). Daarnaast is een deel van de migranten na voltooiing van een studie in Nederland gebleven.

Tabel 3.4 NL al eerder bezocht? naar leeftijd en regio (%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
18-30	34	57	54	44
30-40	52	89	65	61
40-50	69	82	76	76
Totaal	46	79	62	57

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.9 Doel van eerdere bezoek aan NL? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk

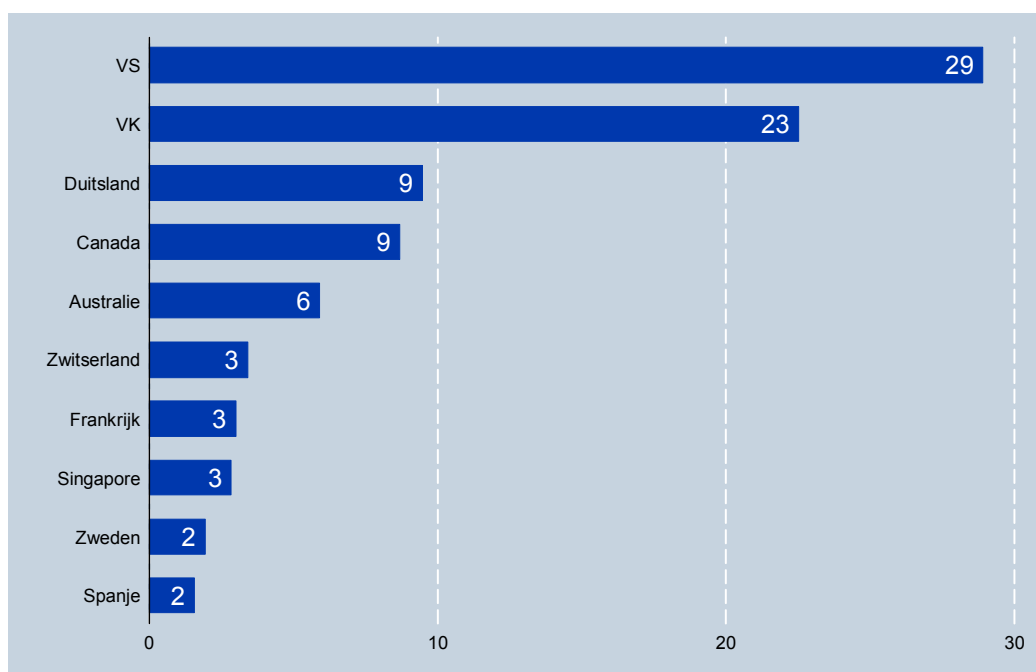


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die NL al eerder hebben bezocht

3.6 Wat zijn de concurrenten van NL?

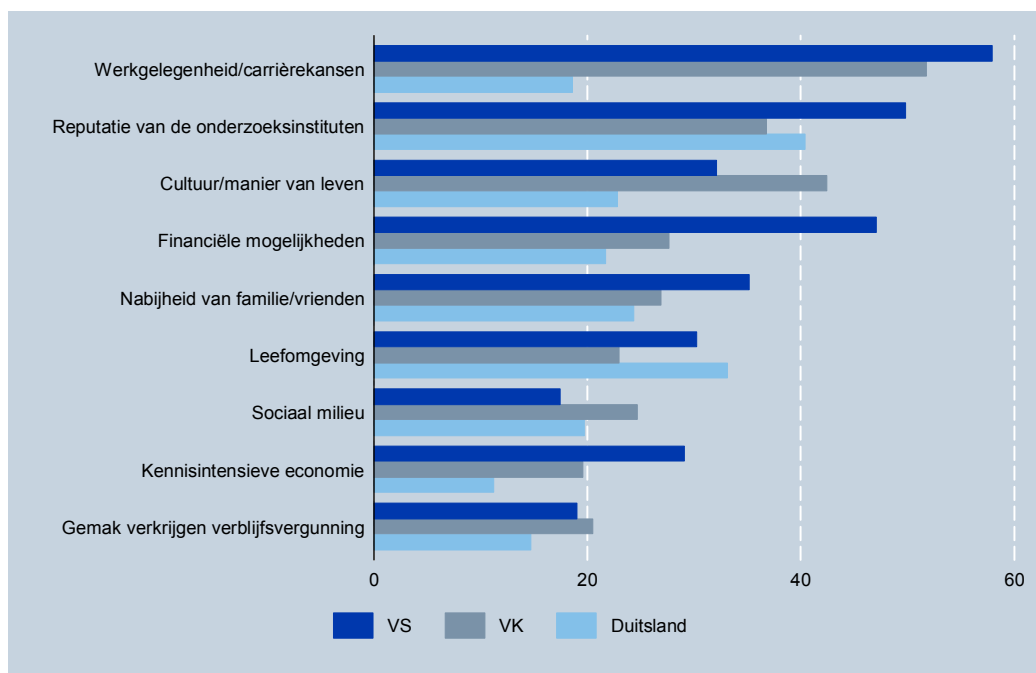
- Kennismigranten in Nederland hebben vaak overwogen om naar de Verenigde Staten of Groot-Brittannië te verhuizen (zie Figuur 3.10). Maar liefst 29% van de migranten heeft overwogen om in de VS in plaats van Nederland te gaan wonen. Nog eens 23% zag Groot-Brittannië als een alternatief.
- Kennismigranten die een ander land hebben overwogen zien werkgelegenheid-/carrière kansen als de belangrijkste factor waarop concurrerende landen het beter doen (Figuur 3.11). Vooral de VS en Groot-Brittannië scoren beter op dit punt. Daarnaast is de VS bekend vanwege zijn clusters van topwetenschappers en onderzoekers. Dit vertaalt zich in een hoge waardering voor de reputatie van onderzoeksinstituten en universiteiten in de VS.

Figuur 3.10 De 10 meest genoemde concurrenten (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Figuur 3.11 Waar scoren andere landen beter op? (%), meerdere antw. mogelijk



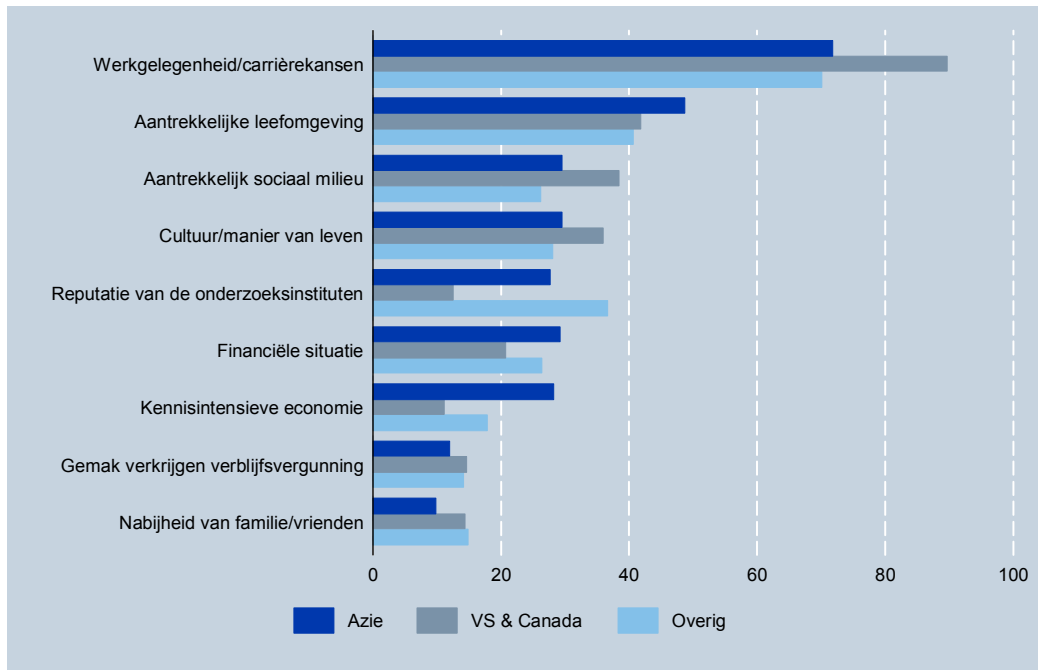
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

3.7 Wat brengt ze naar Nederland? (pull factoren)

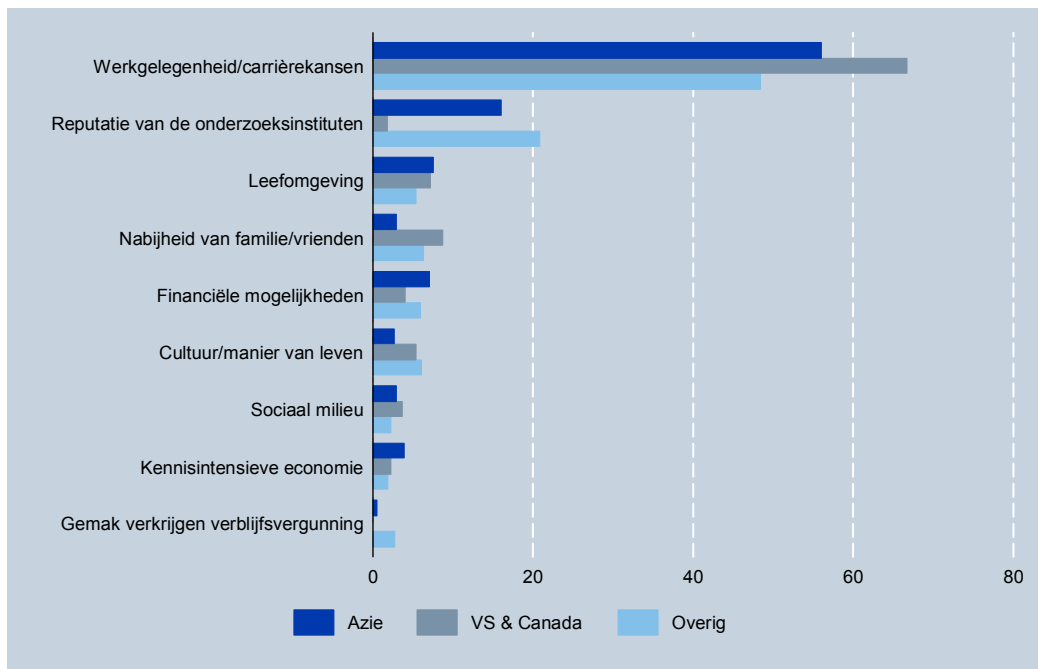
- Migranten worden in hun keuze voor een vestigingsland gedreven door pull factoren. Dit zijn attributen van het bestemmingsland die door migranten als aantrekkelijk worden gezien. Werkgelegenheid en carrièrekansen zijn de meest genoemde factoren waarom kennismigranten voor Nederland kiezen (zie Figuur 3.12). Maar ook de leefomgeving en het sociale milieu blijken vaak een rol in de overweging te hebben gespeeld.
- Het gemak waarmee men denkt een verblijfsvergunning te kunnen krijgen is een relatief onbelangrijke factor bij de keuze voor een land, net als de eventuele aanwezigheid van familie en vrienden in dat land.
- Goede werkgelegenheid en carrièrekansen worden niet alleen vaak genoemd, maar blijken ook veruit de belangrijkste factoren in de hele migratiebeslissing (zie Figuur 3.13). Voor bijna 20% van de Aziaten is echter de reputatie van onderzoeksinstituten en universiteiten de belangrijkste reden om naar Nederland te komen. Dit komt doordat zij vaker hierheen komen om te studeren (zie Figuur 3.6).
- Kennismigranten die eerder in Nederland zijn geweest, laten de reputatie van kennisinstituten minder vaak meewegen in hun migratiebeslissing (Figuur 3.12). Het omgekeerde geldt echter voor migranten die eerder in Nederland waren vanwege een studie. Zij komen juist wel terug vanwege de reputatie van onderzoeksinstituten (Figuur 3.13).

Figuur 3.12 Waarom verhuizen ze? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk



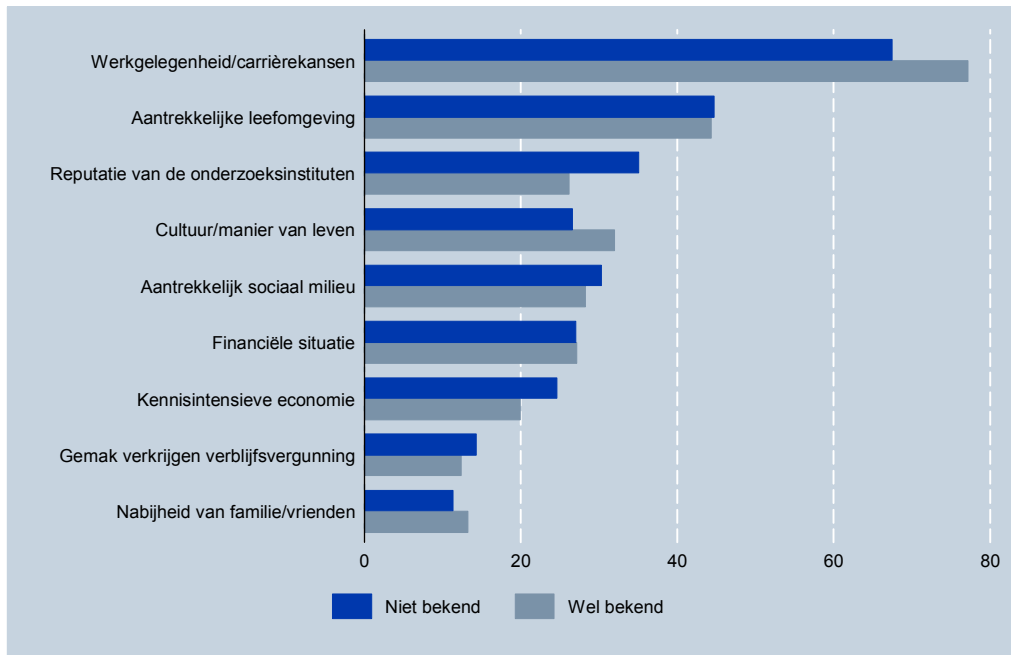
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.13 Wat is de belangrijkste reden dat ze verhuizen? naar regio (%)



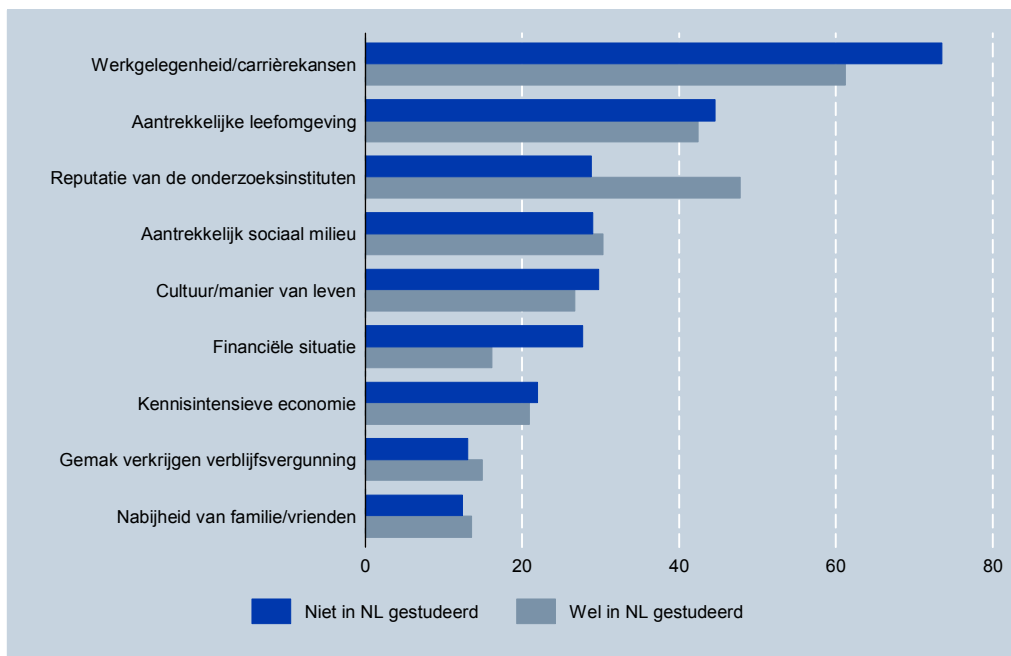
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.14 Waarom verhuizen ze? naar wel/niet bekend met NL (%), meerdere antw. mogelijk



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.15 Waarom verhuizen ze? naar wel/niet in NL gestudeerd (%), meerdere antw. mogelijk

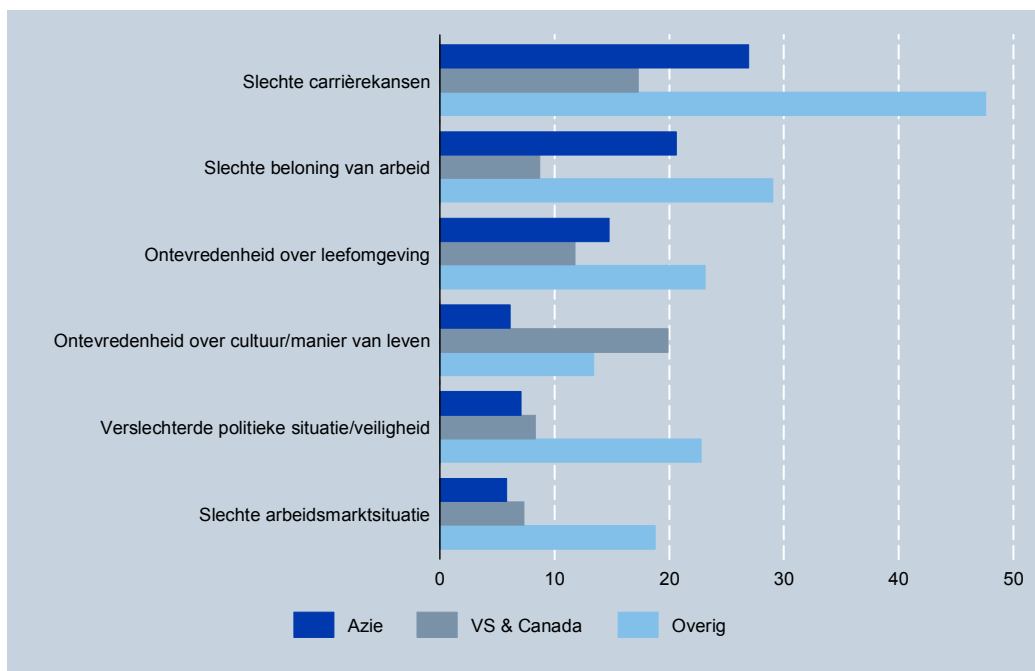


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

3.8 Waarom willen ze weg uit het thuisland? (push factoren)

- Naast pull factoren is het ook mogelijk dat bepaalde negatieve aspecten van het land van herkomst migranten motiveren elders te gaan wonen. Dit worden push factoren genoemd. Uit Figuur 3.16 blijkt dat slechts een klein deel van de migranten uit Azië en de VS & Canada naar Nederland is gekomen uit onvrede met de situatie in het land van herkomst. De meerderheid van de migranten uit deze regio's had niet te maken met push factoren. Voor migranten uit overige regio's ligt dit anders. Vooral kennismigranten uit ontwikkelingslanden zijn vaak ontevreden met de loopbaanmogelijkheden in hun thuisland. Ook andere factoren worden door deze migranten relatief vaak genoemd als reden voor vertrek.

Figuur 3.16 Waarom verlaten ze het land van herkomst? naar regio (%)



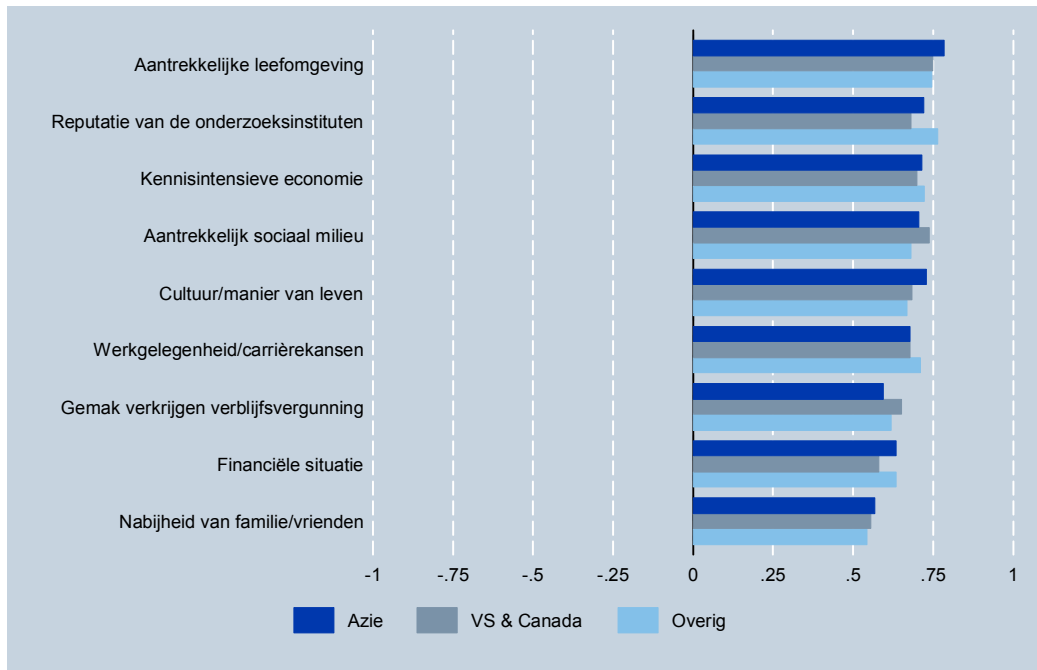
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

3.9 Oordeel over NL

- Naast push en pull factoren is kennismigranten ook gevraagd naar hun oordeel over Nederland nu ze er eenmaal wonen (zie Figuur 3.17). Migranten geven Nederland een ruime voldoende op alle factoren. Vooral de leefomgeving wordt als goed tot zeer goed ervaren. Ook de reputatie van onderzoeksinstituten en universiteiten en de kennisintensieve economie worden zeer positief beoordeeld. Niet verrassend scoort de aanwezigheid van familie en vrienden het laagst, al is ook hier het oordeel nog steeds behoorlijk positief.
- Dat laatste geldt ook voor het gemak waarmee de eerste verblijfsvergunning kon worden verkregen. Al is het niet zo dat hier de publieke dienstverlening wordt beoordeeld, omdat de meeste verblijfsvergunningen via de werkgever zijn geregeld.

- Kennismigranten die Nederland eerder hebben bezocht geven ongeveer dezelfde score als migranten die er voor het eerst zijn.

Figuur 3.17 Score van NL, naar regio

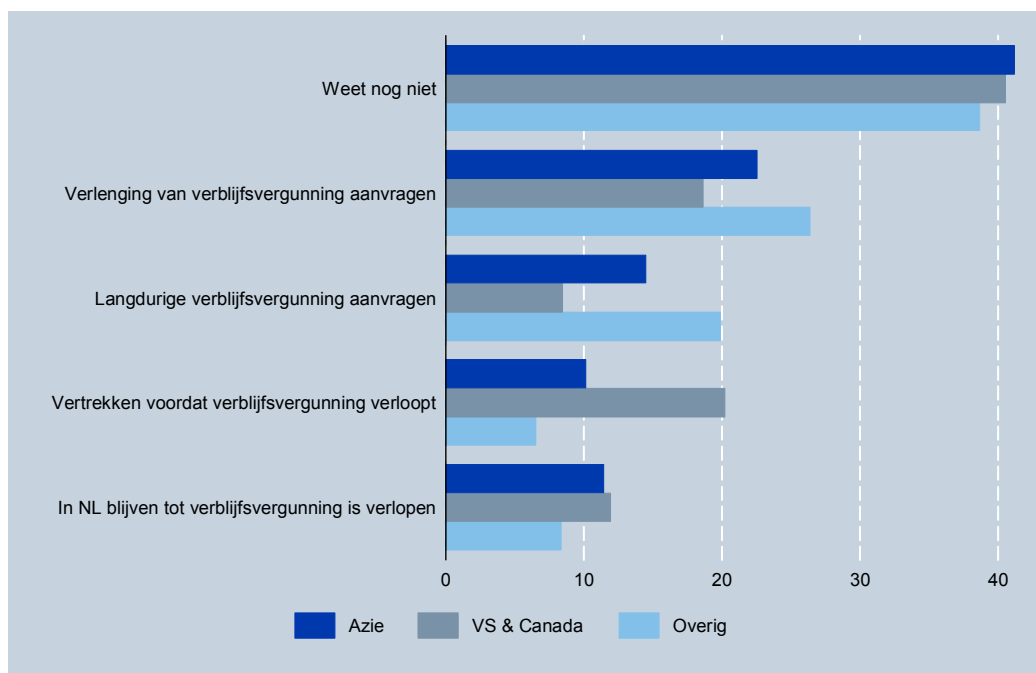


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

3.10 Hoe zien kennismigranten hun toekomst in NL?

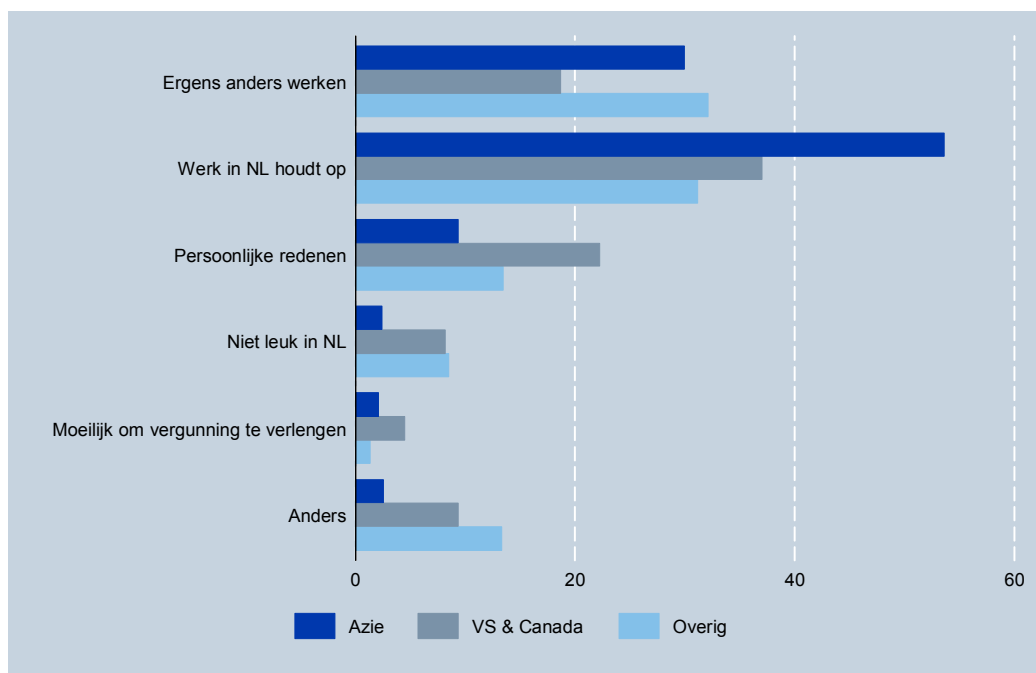
- Het grootste deel (40%) van de kennismigranten weet nog niet of ze in Nederland willen blijven. Relatief veel Amerikanen en Canadezen willen weg uit Nederland voordat hun verblijf-/werkvergunning verloopt (Figuur 3.16).
- Van de kennismigranten die Nederland denken te gaan verlaten, zegt de grootste groep dat de reden hiervoor zal zijn dat hun werk hier op een gegeven moment ophoudt. Een andere veel genoemde reden is de wens ergens anders te gaan werken. Relatief veel Amerikanen en Canadezen willen weg uit Nederland om persoonlijke redenen (Figuur 3.17).
- Problemen bij het verlengen van een vergunning lijkt in ieder geval bijna geen rol te spelen bij de beslissing Nederland te verlaten. Van alle antwoordcategorieën wordt deze het minst genoemd. Slechts een paar procent van de respondenten geeft dit als reden aan om terug te keren. Daarnaast zouden andere redenen een grotere rol kunnen spelen omdat meerdere antwoorden mogelijk zijn (Figuur 3.17). Dat het verlengen van een vergunning een geringe rol speelt bij de overweging van kennismigranten om langer in Nederland te blijven, impliceert overigens niet dat de aanvraagprocedure als eenvoudig wordt gezien. Over dit laatste kan op basis van het onderzoek geen conclusie worden getrokken.

Figuur 3.18 Wat zijn de kennismigranten van plan te gaan doen in de toekomst, naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.19 Waarom willen ze weer terug naar het land van herkomst? naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen die NL voor of na het verlopen van de verblijfsvergunning willen verlaten

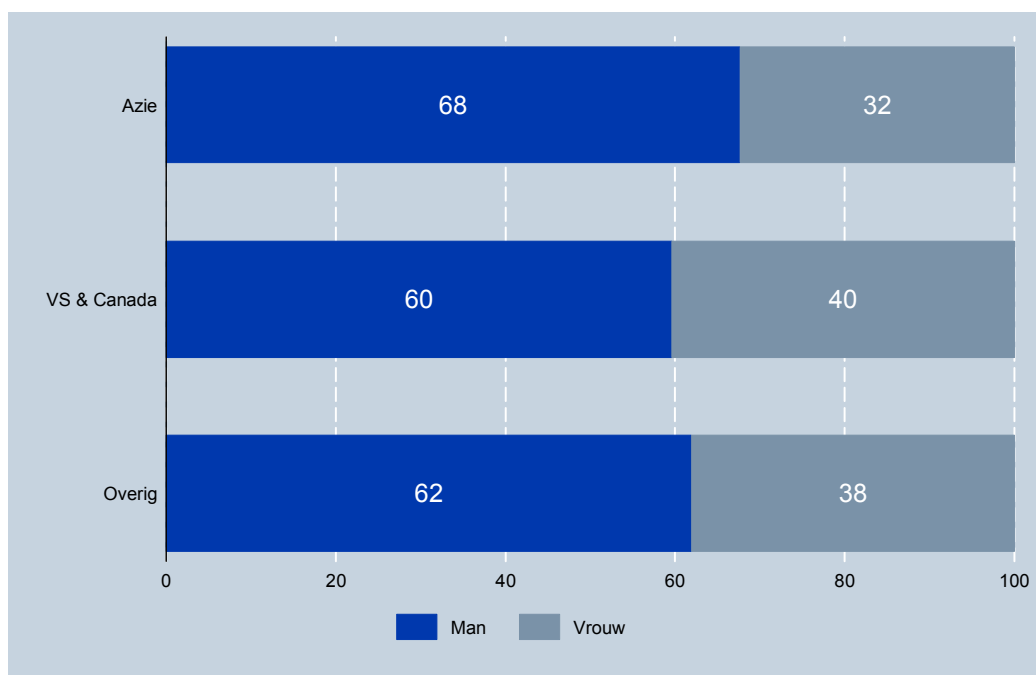
3.11 Aantrekkingskracht van Nederland volgens onderzoekers

R&D en onderzoek zijn vitaal voor een dynamische kenniseconomie. Een belangrijke groep kenniswerkers wordt dan ook gevormd door onderzoekers/R&D personeel. In deze paragraaf wordt extra aandacht besteed aan deze groep, die 21% uitmaakt van de totale onderzochte populatie. Tot deze groep ‘onderzoekers/R&D personeel’ worden diegenen gerekend die in de enquête aangeven werkzaam te zijn in de sector ‘Onderwijs & Onderzoek’. Ook diegenen uit de UWV-steekproef die tot de beleidscategorie ‘wetenschappelijk personeel’ behoren en/of de functieomschrijving ‘analyseren/onderzoeken’ hebben worden meegerekend.

3.11.1 Achtergrondkenmerken onderzoekers

- De meeste onderzoekers zijn man (zie Figuur 3.20). Een vergelijking met Figuur 3.2 laat echter zien dat vrouwen beter vertegenwoordigd zijn dan in andere beroeps categorieën.
- Onderzoekers die naar Nederland komen zijn veelal afkomstig uit Azië (Tabel 3.5). 40% van de onderzoekers is afkomstig uit deze regio, waarvan de meesten uit China & India. Nog eens 12% komt uit de VS & Canada. De rest komt uit overige landen zoals Australië, Rusland, Brazilië en Iran.
- De gemiddelde leeftijd van onderzoekers is 35 jaar. Verder zijn onderzoekers uit Azië en overige regio's relatief jong vergeleken met Amerikanen en Canadezen (zie Figuur 3.21).

Figuur 3.20 Verdeling man/vrouw, per geboorteregio (%)



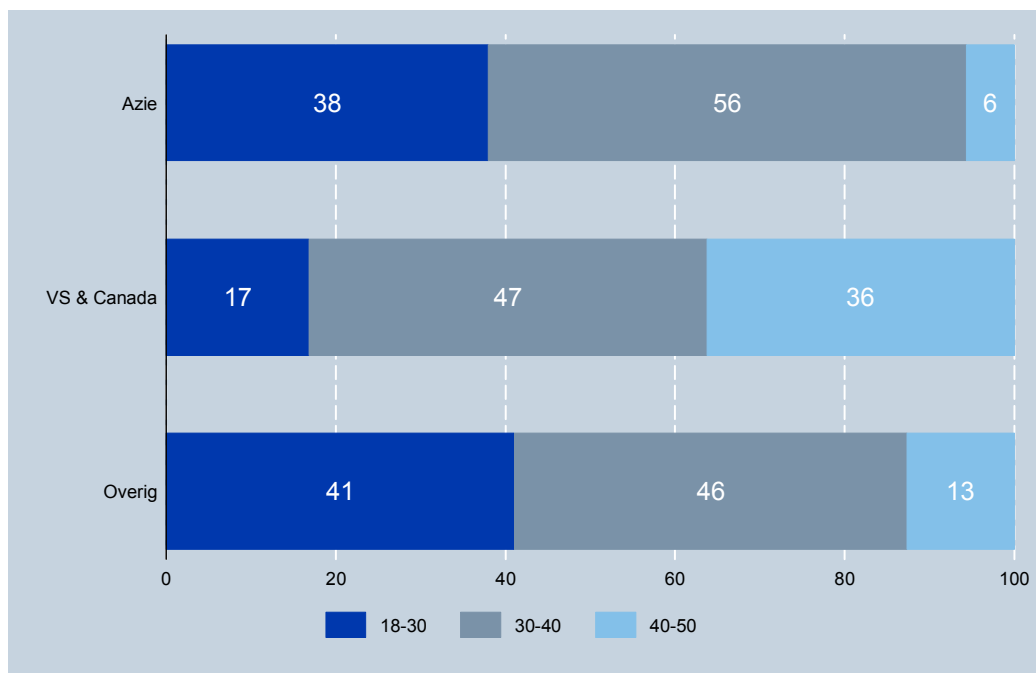
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Tabel 3.5 Geboorteregio (col%)

Woonregio	Percent
Azië	40
VS & Canada	12
Overig	47
Totaal	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.21 Leeftijdverdeling, per geboorteregio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

- Onderzoekers hebben vaak een bèta achtergrond. Vooral techniek (25%) en biologische wetenschappen (20%) zijn veel gevolgde opleidingen (zie Tabel 3.6). Vanwege het beperkte aantal observaties is het niet mogelijk om een verdere uitsplitsing naar geboorteregio te maken.

Tabel 3.6 Studierichting, naar regio (col%)

	Percent
Lerarenopleiding	5
Kunst & cultuur	4
Economie, recht, bestuur	9
Overige sociale wetenschappen	7
Biologische wetenschappen	20
Natuurwetenschappen	16
Wiskunde & informatica	12
Techniek	25
Agrarisch	1
Gezondheid	2
Horeca, toerisme, transport & logistiek	0
Totaal	100

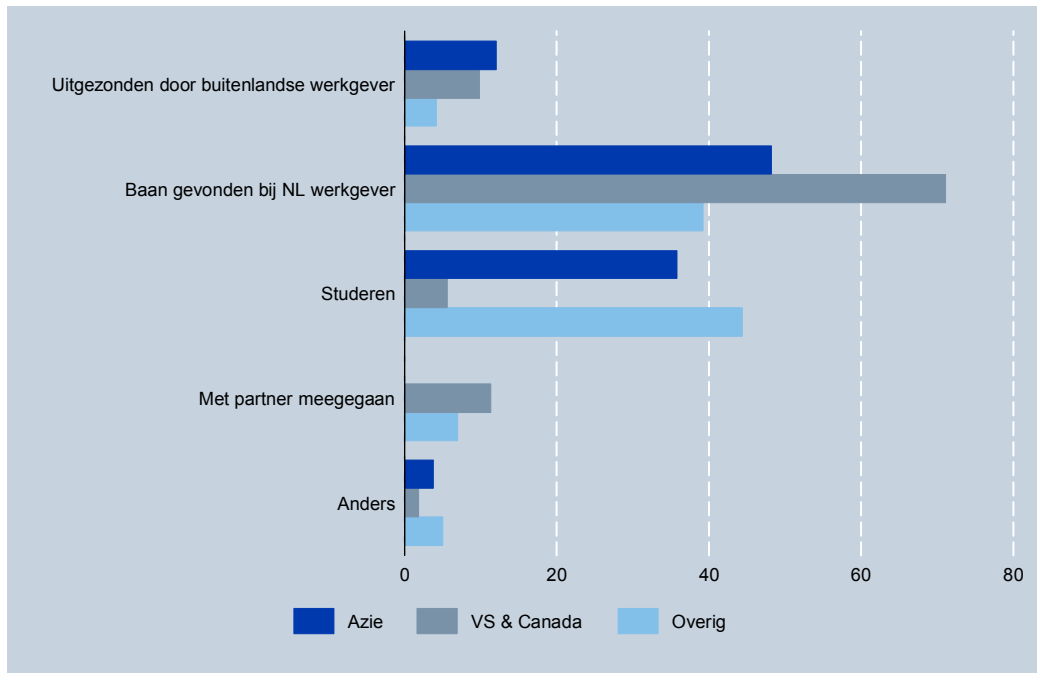
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen met minimaal MBO als opleidingsniveau

3.11.2 Aanleiding migratie

- Onderzoekers vinden in veel gevallen een baan bij een Nederlandse werkgever (zoals een universiteit) of komen om hier te studeren (zie Figuur 3.22). Vergeleken met andere kennismigranten werken ze dus minder vaak voor een buitenlandse werkgever (zie ook Figuur 3.6). Aziaten komen verhoudingsgewijs vaker naar Nederland om te studeren dan Amerikanen en Canadezen.

Figuur 3.22 Aanleiding migratie, naar geboorteregio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

3.11.3 Bekend met NL?

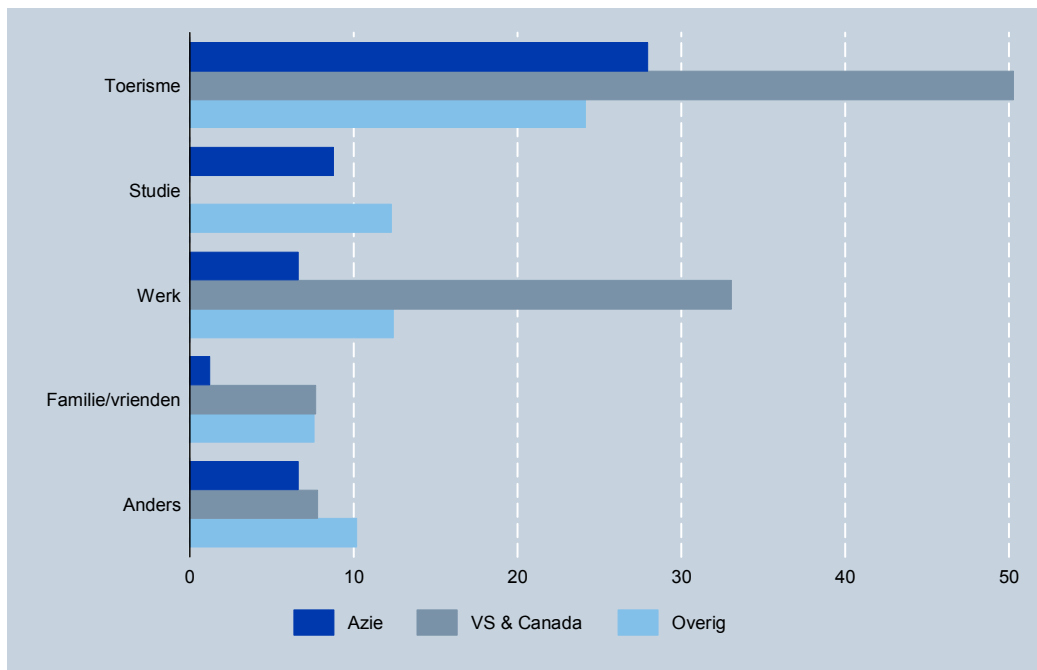
- Ruim de helft van de onderzoekers heeft Nederland al eens eerder bezocht (Tabel 3.7). Voor Amerikanen & Canadezen is dit zelfs bijna 80%.
- Doel van het eerdere bezoek aan Nederland is vaak toerisme of werk (zie Figuur 3.23).

Tabel 3.7 NL al eerder bezocht? naar leeftijd en regio (%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
18-30	34	33	55	46
30-40	52	92	55	58
40-50	44	79	61	64
Totaal	45	77	56	54

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.23 Doel van eerdere bezoek aan NL? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk

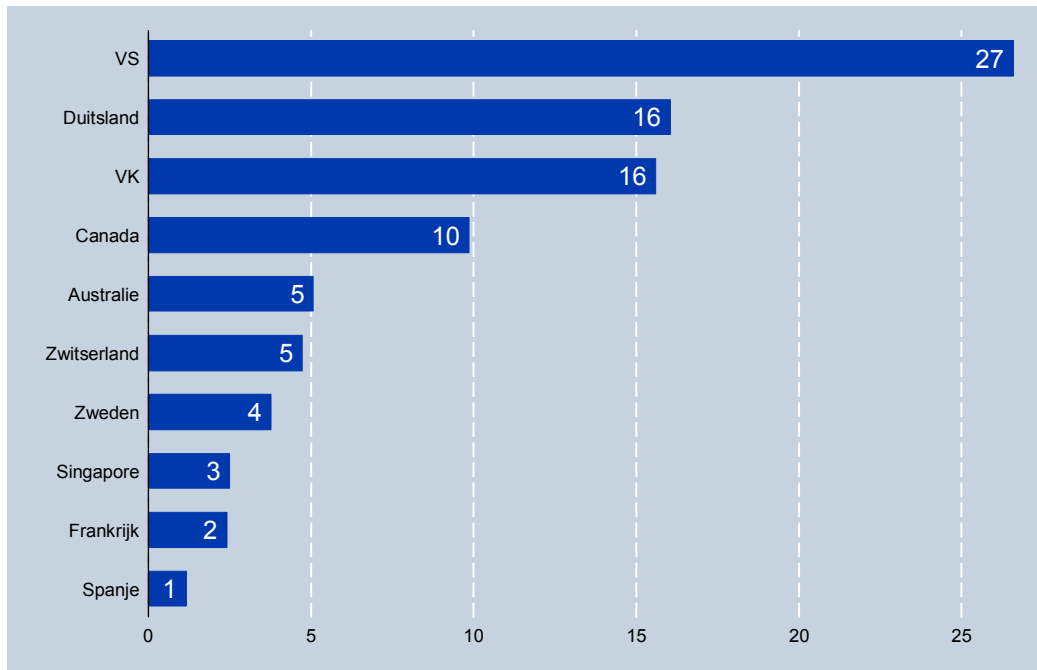


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die NL eerder hebben bezocht

3.11.4 Wat zijn de concurrenten van NL?

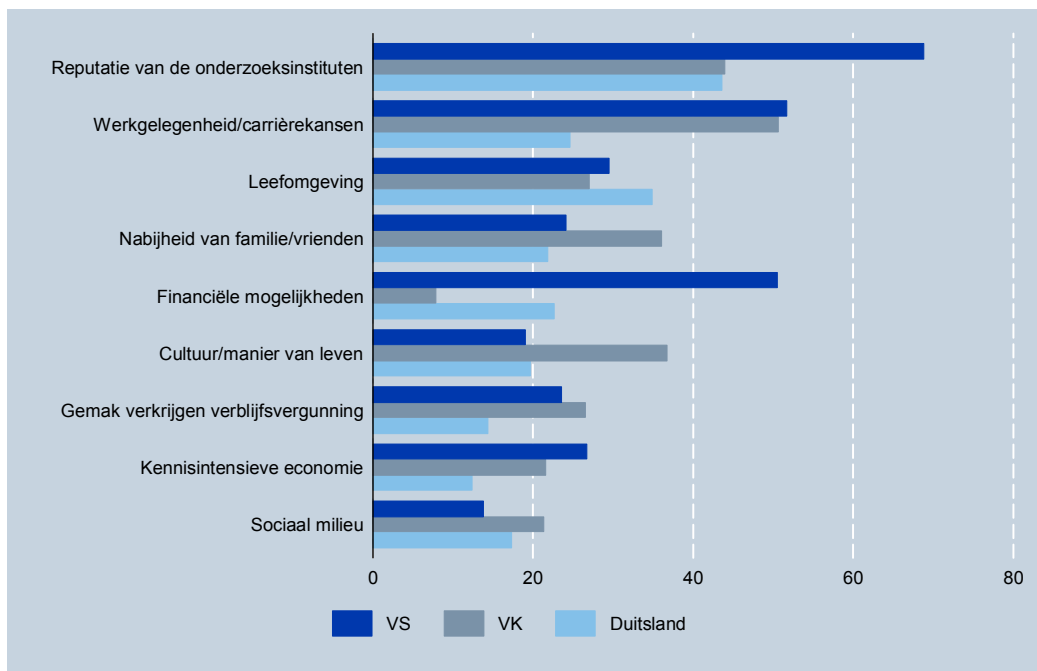
- De Verenigde Staten vormt veruit de belangrijkste concurrent voor Nederland bij het aantrekken van onderzoekers (zie Figuur 3.24). De goede reputatie van onderzoeksinstituten en het hoge salaris maakt de VS een aantrekkelijk bestemmingsland voor veel onderzoekers. Vooral de Amerikaanse top universiteiten slagen erin om de beste wetenschappers naar zich toe te trekken. 27% van de onderzoekers heeft er aan gedacht om naar de VS in plaats van Nederland te verhuizen. Andere landen die veel genoemd worden zijn Duitsland (16%) en Groot-Brittannië (16%).
- Uit Figuur 3.25 valt af te lezen dat concurrenten vaak beter scoren op de reputatie van onderzoeksinstituten en op het gebied van werkgelegenheid en carrièrekansen. De VS doen het vooral goed op reputatie van universiteiten en de financiële mogelijkheden. Bijna 70% vindt dat de reputatie van Amerikaanse onderzoeksinstituten beter is dan die van de Nederlandse.

Figuur 3.24 De 10 meest genoemde concurrenten (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Figuur 3.25 Waar scoren andere landen beter op? (%), meerdere antw. mogelijk¹

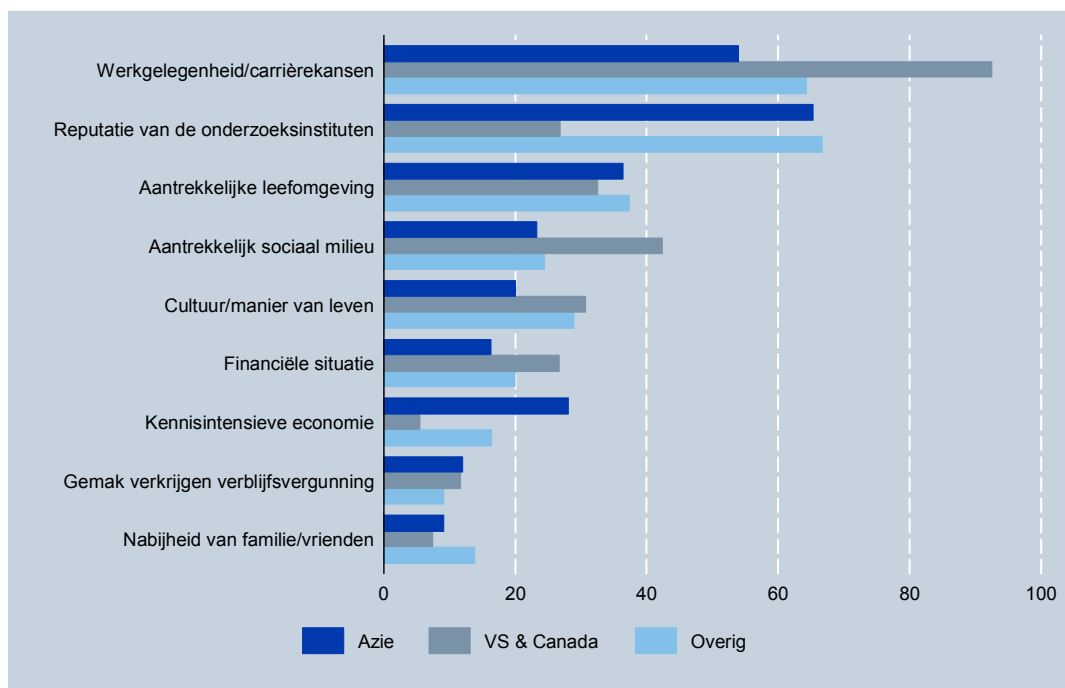


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

3.11.5 Wat brengt ze naar Nederland? (pull factoren)

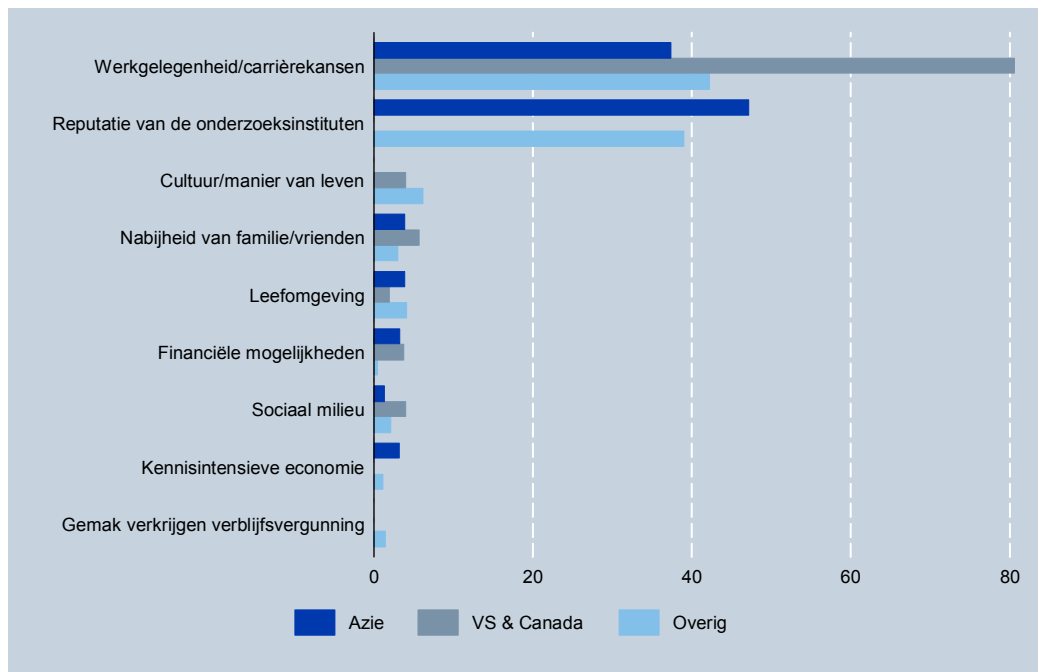
- Werkgelegenheid en carrièrekansen zijn de voornaamste redenen waarom onderzoekers voor Nederland kiezen (zie Figuur 3.26). Maar ook de reputatie van onderzoeksinstituten speelt een belangrijke rol, vooral voor mensen uit Azië en overige regio's.
- Iets minder dan de helft van de onderzoekers uit Azië en overige regio's geeft aan dat de reputatie van Nederlandse onderzoeksinstituten voor hen de belangrijkste reden was om te migreren (zie Figuur 3.27). Amerikanen en Canadezen daarentegen komen hierheen vanwege de werkgelegenheid en carrièrekansen. Niet verwonderlijk, gezien de goede reputatie van enkele onderzoeksinstituten in eigen land.

Figuur 3.26 Waarom verhuizen ze naar NL? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.27 Wat is de belangrijkste reden dat ze naar NL verhuizen? naar regio (%)

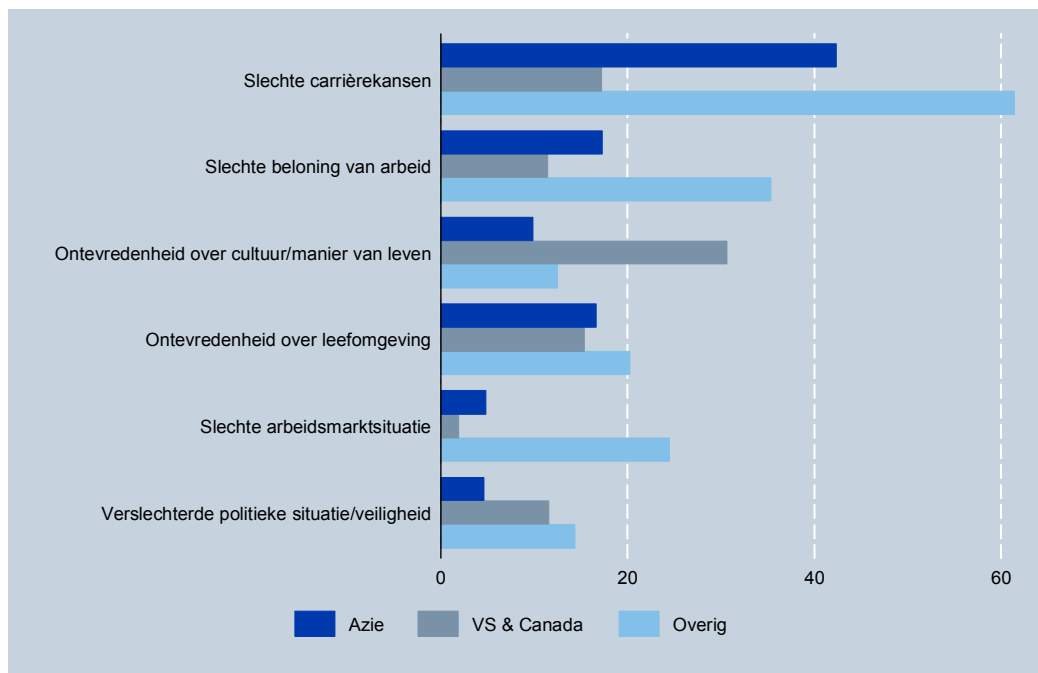


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

3.11.6 Waarom willen ze weg uit het thuisland? (push factoren)

- Vergelijken met andere kennismigranten verlaten onderzoekers hun thuisland vaker vanwege slechte carrièrekansen of een slechte beloning van arbeid (zie Figuur 3.28). Onderzoekers concurreren op mondiaal niveau en worden hierdoor meer dan de gemiddelde kennismigrant gedreven door salaris en carrièrekansen. Opnieuw is het zo dat Aziaten en Amerikanen & Canadezen veel minder vaak migreren uit onvrede met de situatie in het land van herkomst dan onderzoekers uit overige regio's (vergelijk met Figuur 3.14).

Figuur 3.28 Waarom verlaten ze het land van herkomst? naar regio (%)

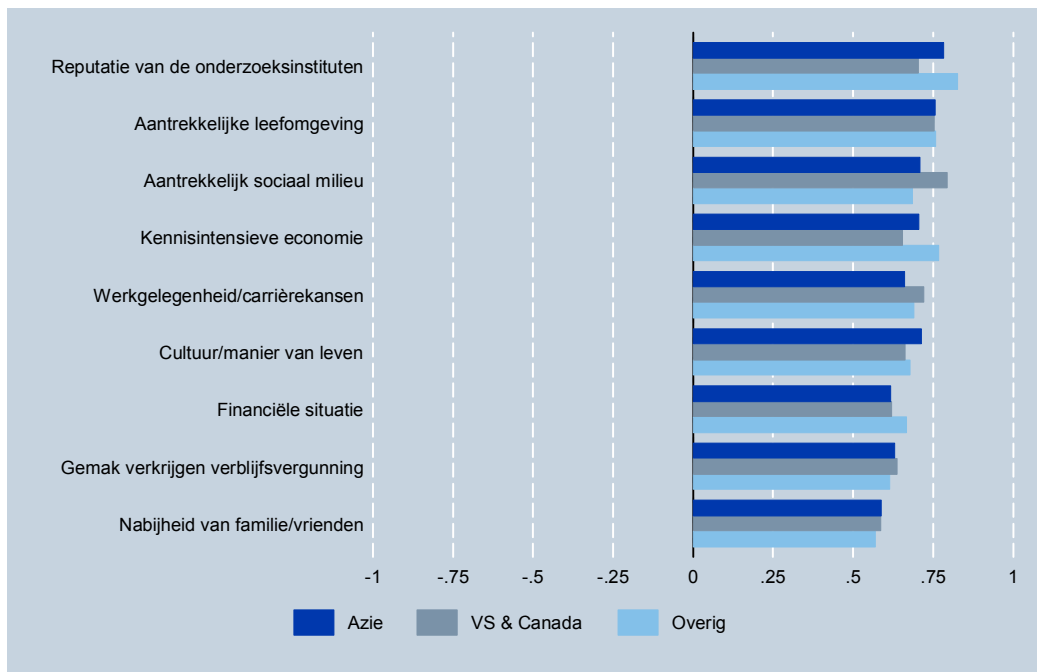


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

3.11.7 Oordeel over NL

- Onderzoekers beoordelen de reputatie van Nederlandse onderzoeksinstituten als 'goed' tot 'erg goed'. Er is hier echter wel sprake van zelfselectie: alleen de wetenschappers die een positief beeld hebben van Nederlandse kennisinstellingen komen uiteindelijk hierheen. Andere factoren die hoog scoren zijn bijvoorbeeld de leefomgeving en het sociale milieu.

Figuur 3.29 Score van NL, naar regio

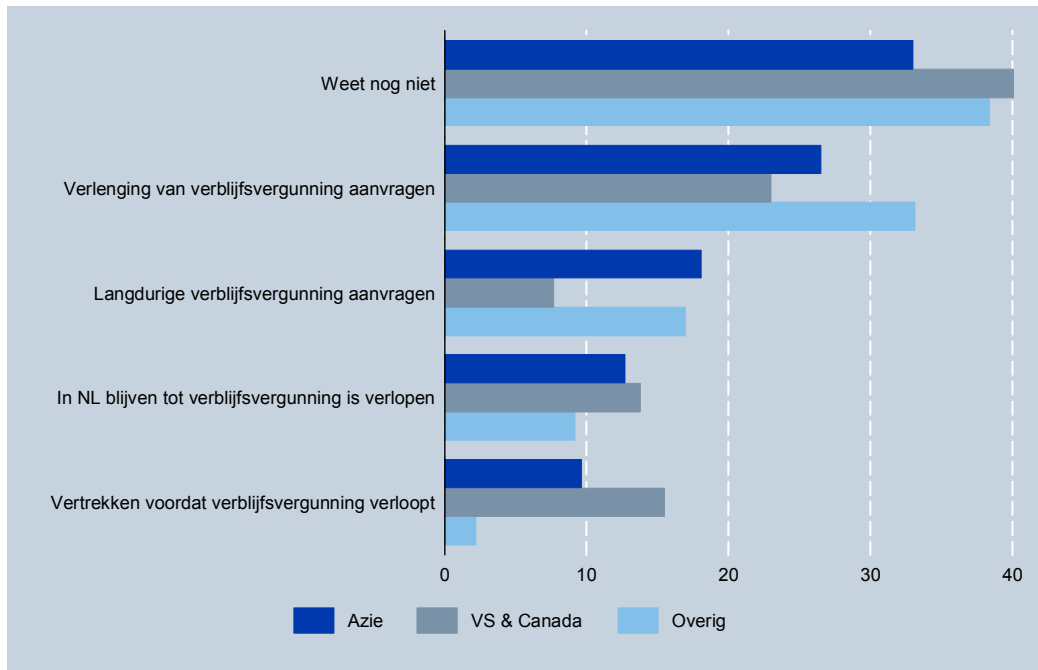


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Score waarbij -1=erg slecht en 1=erg goed

3.11.8 Hoe zien kennismigranten hun toekomst in NL?

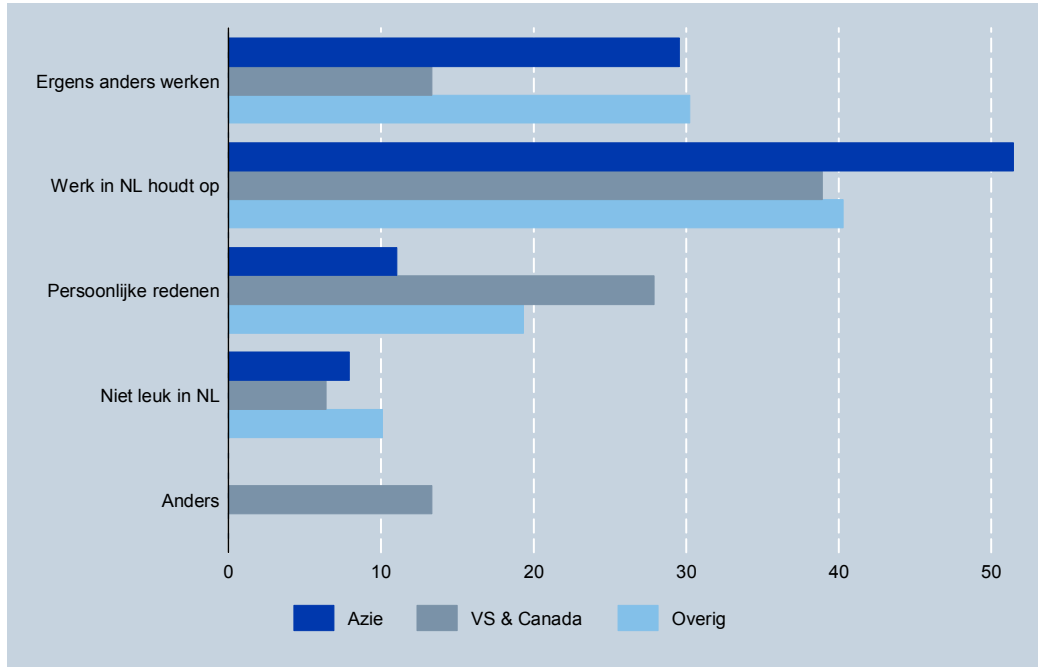
- Bijna 40% van de onderzoekers weet nog niet of ze in Nederland willen blijven. 30% is van plan de verblijfsvergunning te laten verlengen. Tot slot wil 7% van de onderzoekers al weg voor het verlopen van de verblijf-/werkvergunning. Hieronder bevinden zich relatief veel Amerikanen en Canadezen.
- Van de onderzoekers die Nederland willen verlaten, zegt de grootste groep (45%) dat dit is omdat het werk hier op een gegeven moment ophoudt. Ook zit ongeveer een kwart eraan te denken om ergens anders te gaan werken.
- Voor onderzoekers speelt de verblijfsvergunning helemaal geen rol. Niemand heeft aangegeven dat moeilijkheden bij het verlengen van een vergunning reden is om terug te keren.

Figuur 3.30 Wat zijn de kennismigranten van plan te gaan doen in de toekomst, naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 3.31 Waarom willen ze weer terug naar het land van herkomst? naar regio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen die NL voor of na het verlopen van de verblijfsvergunning willen verlaten

4 Nederlanders in het buitenland

Nederlanders die geëmigreerd zijn naar het buitenland beoordelen Nederland vooral positief op de nabijheid van familie en vrienden, en de goede reputatie van de onderzoeksinstituten en universiteiten. Qua leefomgeving en de manier van leven legt Nederland het echter af tegen hun huidige woonland. Een kwart van de hoger opgeleiden wil (ooit) terugkeren naar Nederland, zo'n veertig procent zeker niet. Vanuit het perspectief van de Nederlandse arbeidsmarkt en haar behoefte aan kenniswerkers is vooral de groep 18-50 jarige hoger opgeleiden van belang. Positief is dan ook dat de kans op remigratie groter blijkt voor hoger opgeleiden en voor jongeren. Slechts 30% van de jongere hoger opgeleiden in het buitenland wil zeker niet terugkeren.

SEO Economisch Onderzoek is tot deze uitkomsten gekomen door het houden van een enquête onder leden van het Wereldpanel van Radio Nederland Wereldomroep. Dit internetpanel omvat ongeveer 3.300 Nederlanders die voor korte of lange tijd in het buitenland wonen. De enquête is afgenomen met het doel inzicht te krijgen in hoe Nederlanders in het buitenland aankijken tegen de aantrekkingskracht van Nederland. Een uitgebreidere verantwoording van de enquête is opgenomen in Bijlage B.

4.1 Wat zijn de achtergrondkenmerken van Nederlandse migranten?

Tabel 4.1 Geboorteland, naar nationaliteit

Geboorteland	Nationaliteit NL	Nationaliteit niet-NL	Totaal
Argentinië	1	0	1
Aruba	1	0	1
België	1	4	5
Duitsland	3	1	4
Ecuador	1	0	1
Gambia	1	0	1
Indonesië	12	3	15
Kroatië	1	0	1
Luxemburg	1	0	1
Nederland	917	65	982
Nederlandse Antillen	7	0	7
Peru	1	0	1
Rusland	1	0	1
Singapore	2	0	2
Suriname	4	1	5
Uruguay	1	0	1
Venezuela	1	0	1
Verenigd Koninkrijk	1	0	1
Verenigde Staten	1	0	1
Zuid-Afrika	3	0	3
Zwitserland	0	1	1
Totaal	961	75	1.036

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

- Bijna alle ondervraagden zijn in Nederland geboren en hebben de Nederlandse nationaliteit (zie Tabel 4.1). Een kleine groep is wel in Nederland geboren maar draagt niet de Nederlandse nationaliteit. Dit kan voorkomen als iemand de Nederlandse nationaliteit na emigratie heeft opgegeven.
- De ondervraagde personen hebben gemiddeld 33 jaar in Nederland gewoond.
- Nederlandse emigranten verblijven voor het overgrote deel in Europa, binnen de EER dus (zie Tabel 4.2). Frankrijk is het meest populaire bestemmingsland, gevolgd door de Verenigde Staten en Duitsland. Andere landen die veel Nederlandse migranten trekken zijn Australië, Zuid-Afrika en Zwitserland (zie Bijlage B).

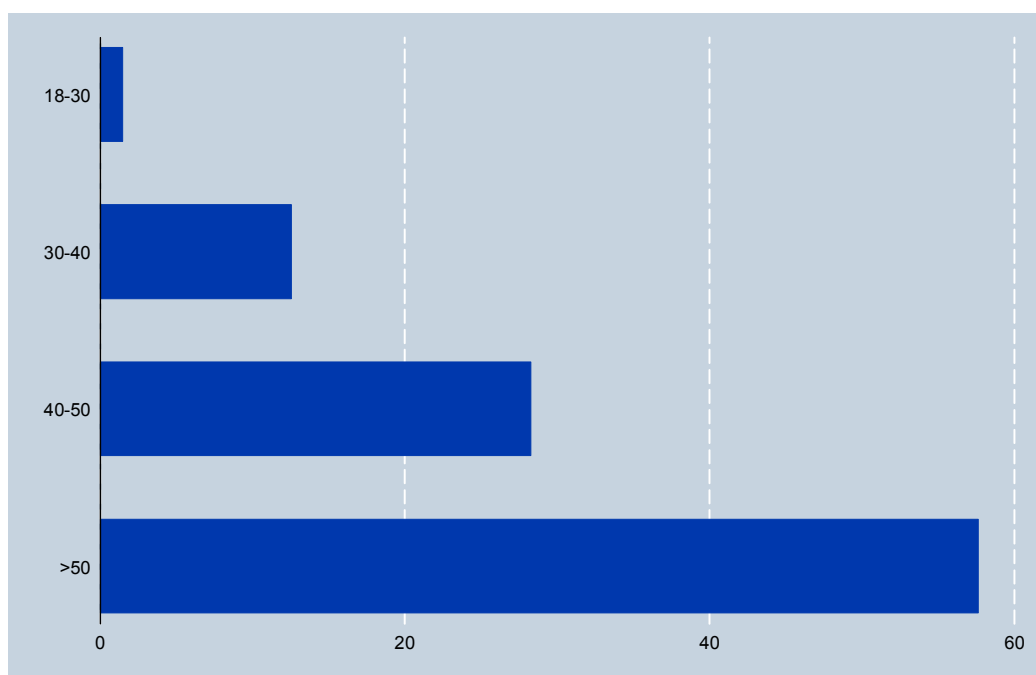
Tabel 4.2 Woonregio (%)

Woonregio	Percent
Azië	8
VS & Canada	12
Europa	47
Overig	33

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

- De gemiddelde leeftijd van de ondervraagde Nederlandse emigranten is 54 jaar. Slechts een kleine fractie is jonger dan 30 jaar (zie Figuur 4.1). De gemiddelde leeftijd ligt dus beduidend hoger dan onder de buitenlandse kenniswerkers in Nederland.

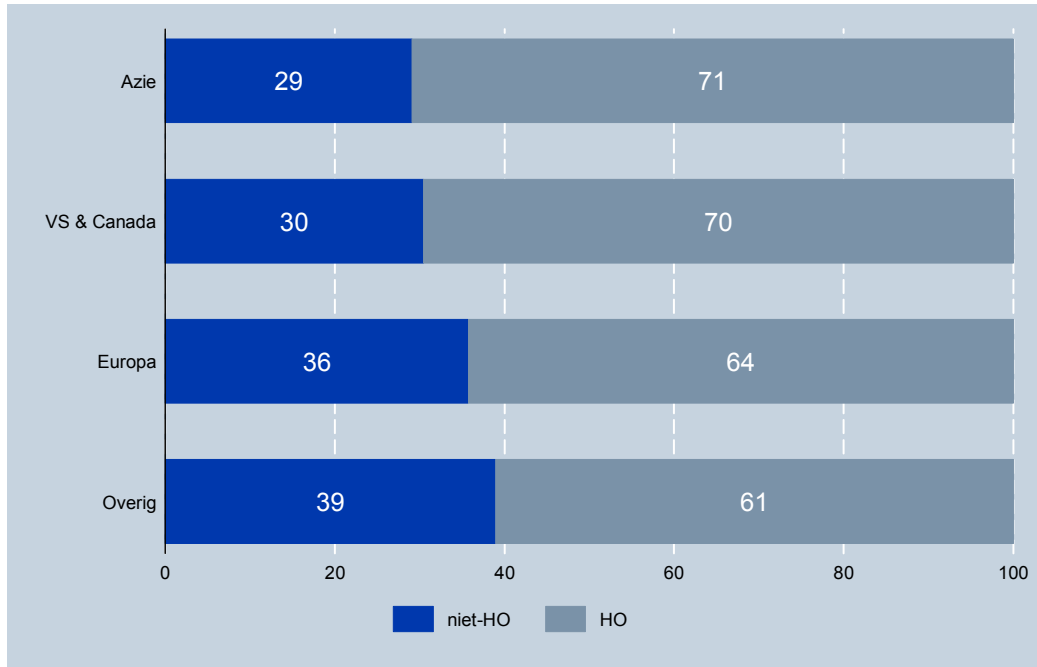
Figuur 4.1 Leeftijdsverdeling (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

- Een ruime meerderheid van de ondervraagde Nederlandse emigranten is hoger opgeleid (zie Figuur 4.2). Relatief veel hoogopgeleiden wonen in Azië en de VS & Canada. Deze regio's bieden veel werk voor hoogopgeleide specialisten.

Figuur 4.2 Opleidingsniveau, naar woonregio (%)

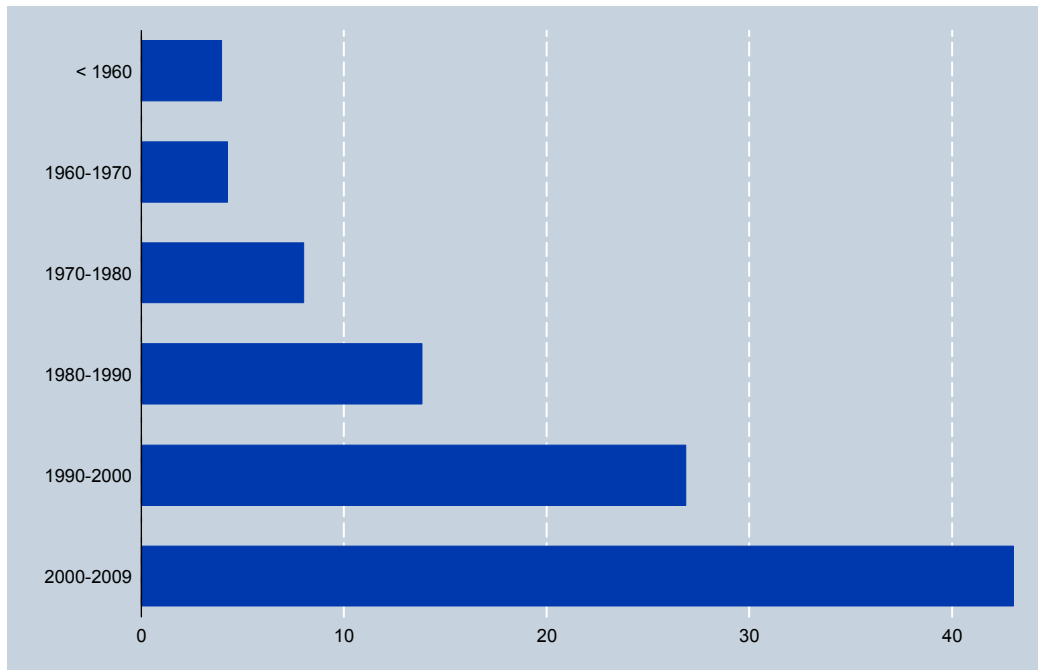


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

4.2 Wanneer zijn ze geëmigreerd?

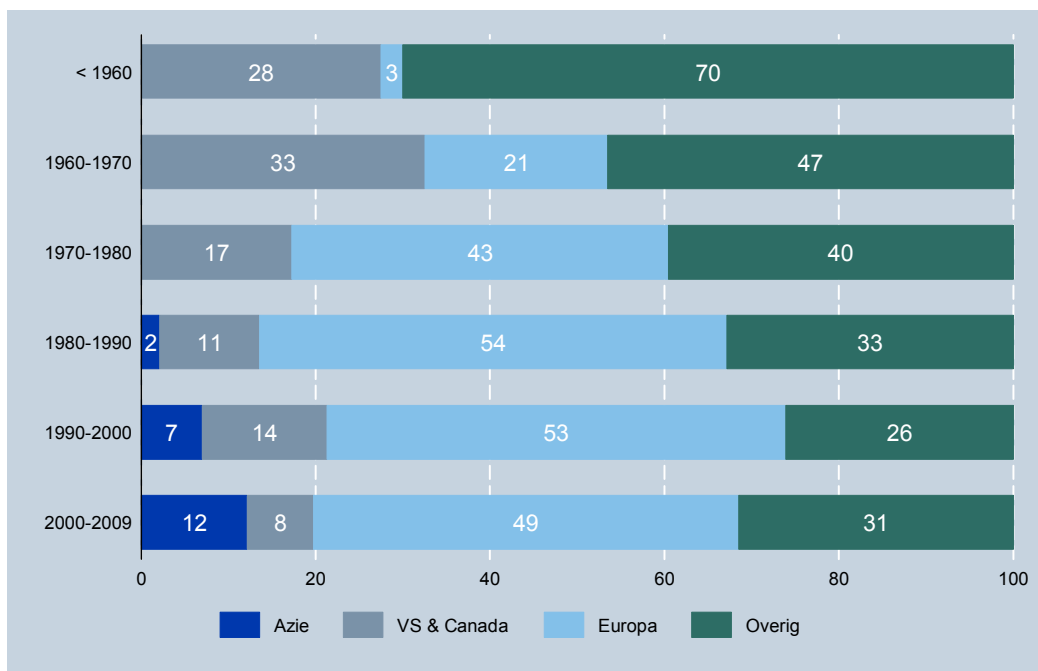
- Van de ondervraagde groep migranten is bijna de helft in de afgelopen tien jaar geëmigreerd (zie Figuur 4.3). Slechts een kleine groep is voor de jaren '60 verhuisd.
- Door de jaren heen zijn de bestemmingslanden van Nederlandse migranten sterk veranderd. Tot en met de jaren '70 vertrok het grootste deel van de migranten naar de VS & Canada en overige typische immigratielanden, zoals Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika (zie Figuur 4.4). Vanaf de jaren '70 wordt er vooral binnen Europa gemigreerd. Tot slot is er vanaf de jaren '80 sprake van een snelle groei van migratiestromen naar Azië.

Figuur 4.3 Wanneer geëmigreerd? (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.4 Waarheen geëmigreerd? naar periode van migratie (%)

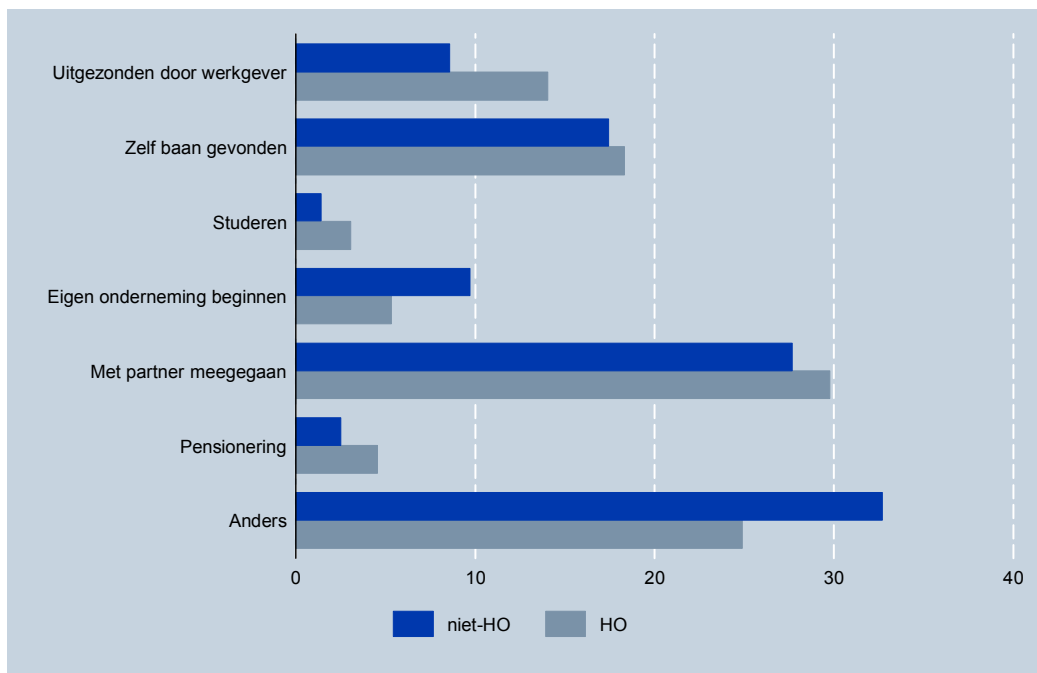


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

4.3 Waarom zijn ze geëmigreerd?

- Nederlanders emigreren om uiteenlopende redenen. Bijna 30% is met de partner meegereisd (zie Figuur 4.5). Voor 20% vormde het vinden van werk de directe aanleiding om te emigreren. Nog eens een kwart is geëmigreerd om een andere reden.
- Relatief veel migranten die naar Azië vertrekken worden door een Nederlandse werkgever uitgezonden (zie Bijlage B). Daarentegen hebben juist veel mensen die naar de VS & Canada zijn verhuisd daar zelf een baan gevonden.

Figuur 4.5 Aanleiding migratie, naar opleidingsniveau (%)

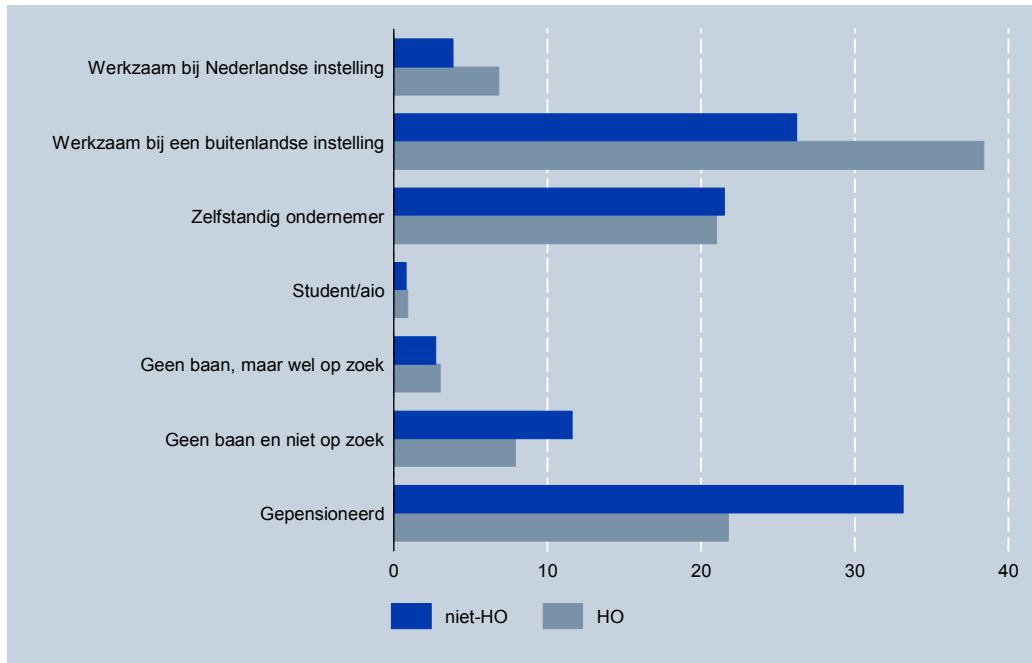


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

4.4 Waar werken ze?

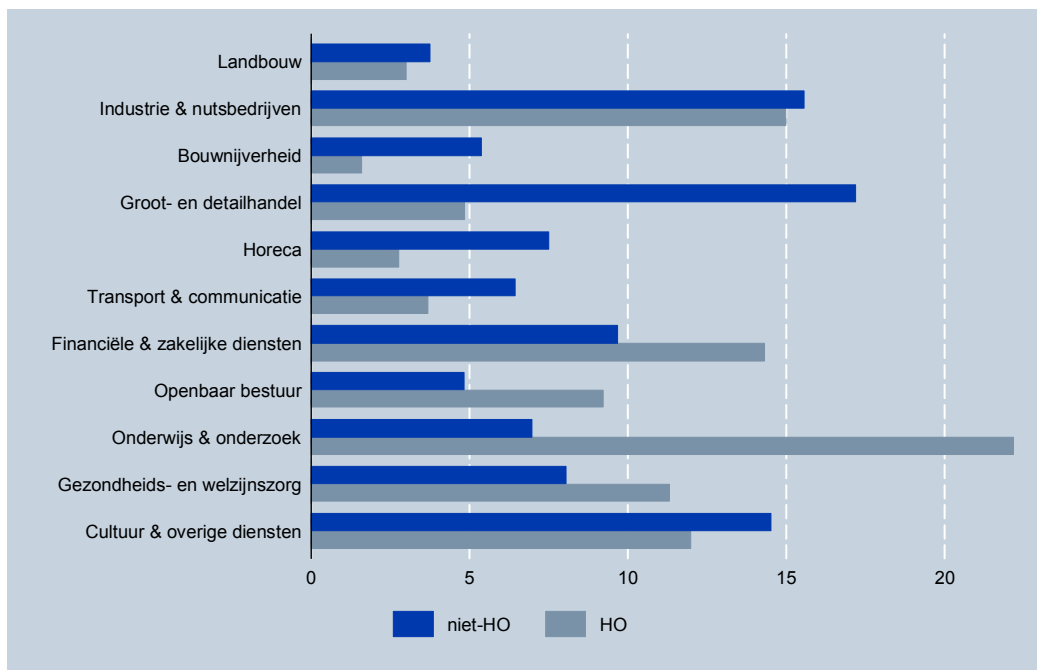
- De meeste ondervraagde migranten (34%) zijn werkzaam voor een buitenlands bedrijf of instelling (zie Figuur 4.6). Maar er zijn ook veel zelfstandig ondernemers en gepensioneerden. Relatief weinig ondervraagde panelleden zijn werkzaam voor een Nederlands bedrijf of instelling of studeren.
- De meeste emigranten (18%) zijn werkzaam in de sector onderwijs en onderzoek (zie Figuur 4.7). Daarnaast zijn ook de sectoren industrie & nutsbedrijven, en financiële instellingen & zakelijke dienstverlening goed vertegenwoordigd.

Figuur 4.6 Arbeidsmarktstatus, naar opleidingsniveau (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.7 Werkzame sector, naar opleidingsniveau (%)

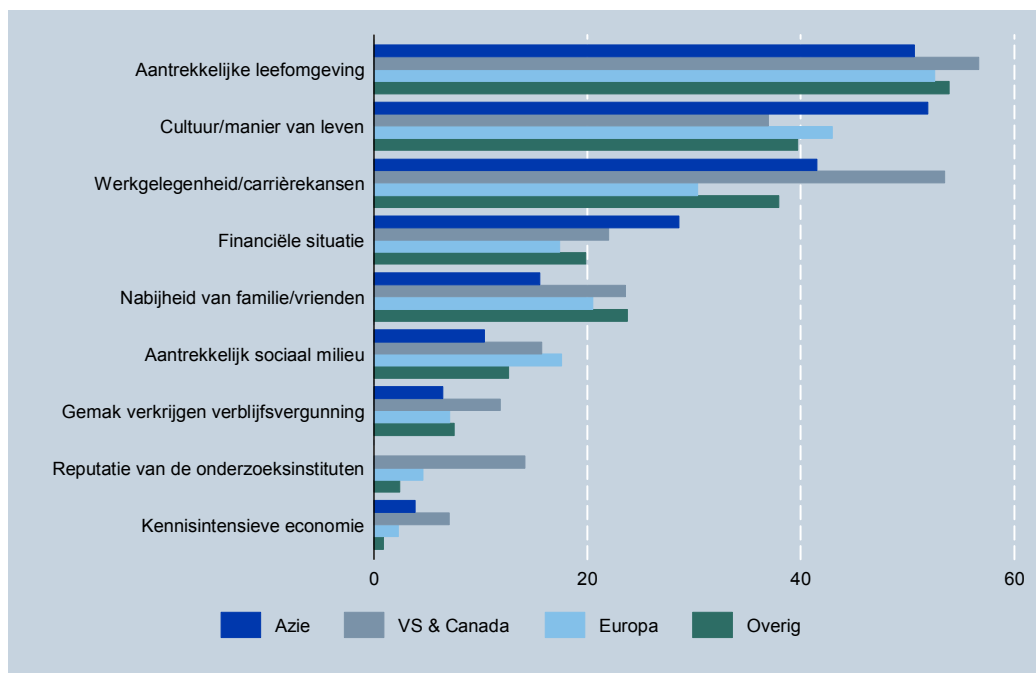


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Subgroep van personen die werken

4.5 Waarom daarheen? (pull-factoren)

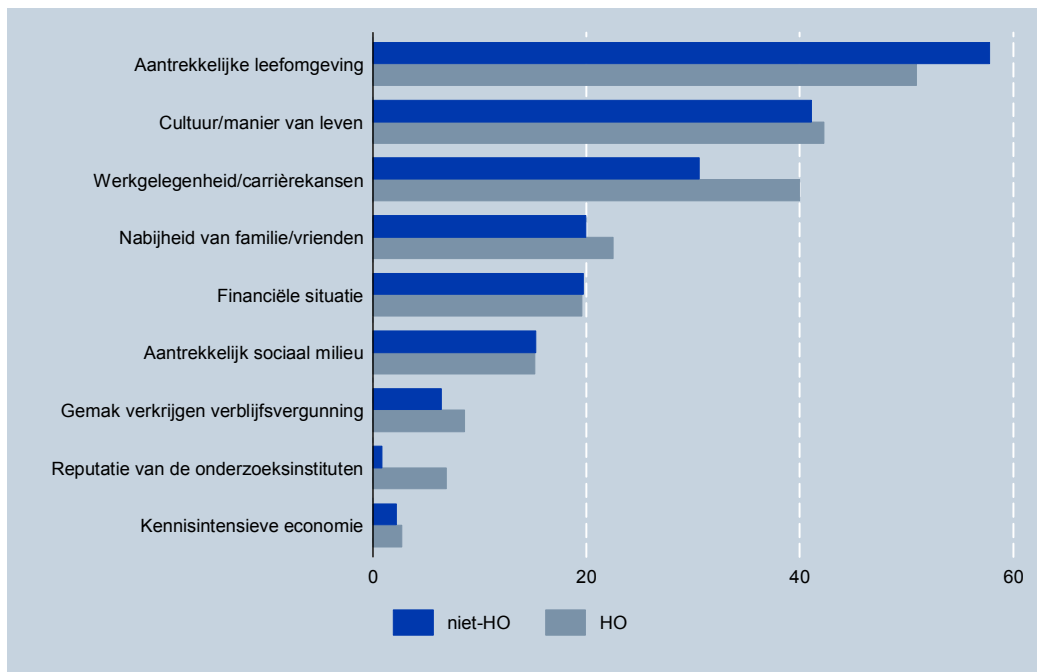
- De aantrekkelijke leefomgeving in het bestemmingsland vormde de meest genoemde factor om naar het huidige woonland te vertrekken (zie Figuur 4.8). Hierbij gaat het om de aantrekkelijkheid van wonen, vervoer en milieu. Voor de in de VS & Canada woonachtige Nederlanders hebben de werkgelegenheid en carrièrekansen ook vaak een rol gespeeld in de migratiebeslissing. Daarnaast is Azië weer populair vanwege de cultuur en manier van leven.
- Opvallend is dat – ondanks dat de meeste ondervraagden hoogopgeleid zijn – de reputatie van de onderzoeksinstituten & universiteiten en de kennisintensieve economie in het woonland zelden een rol hebben gespeeld in de migratiebeslissing.
- De migratiebeslissing van hoger opgeleiden is ten opzichte van niet-hoger opgeleiden vaker ingegeven door de werkgelegenheid en carrièrekansen in het bestemmingsland (zie Figuur 4.9). Een aantrekkelijke leefomgeving wordt echter vaker gewaardeerd door niet-hoger opgeleiden.
- Onderzoekers laten vaker de reputatie van de onderzoeksinstituten en de kwaliteit van de kennisintensieve economie in het bestemmingsland meewegen in hun migratiebeslissing (zie Figuur 4.10). Desondanks is het aandeel onderzoekers dat deze factoren heeft laten meewegen niet heel groot te noemen.

Figuur 4.8 Pull factoren van belang, naar woonregio (%)



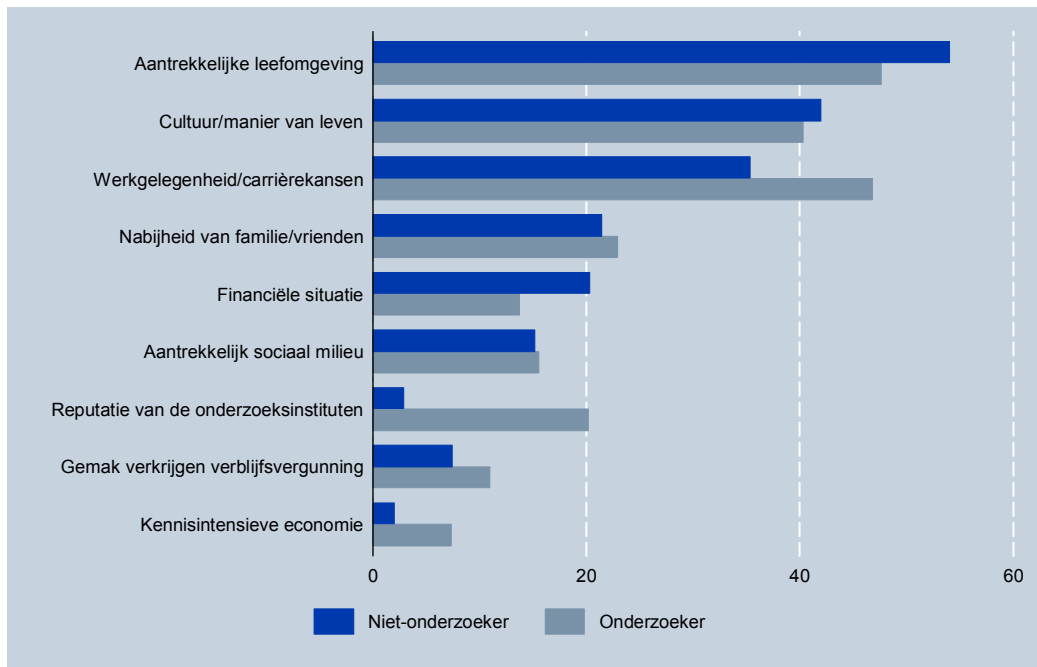
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.9 Pull factoren van belang, naar opleidingsniveau (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.10 Pull factoren van belang, naar onderzoekers en niet-onderzoekers (%)

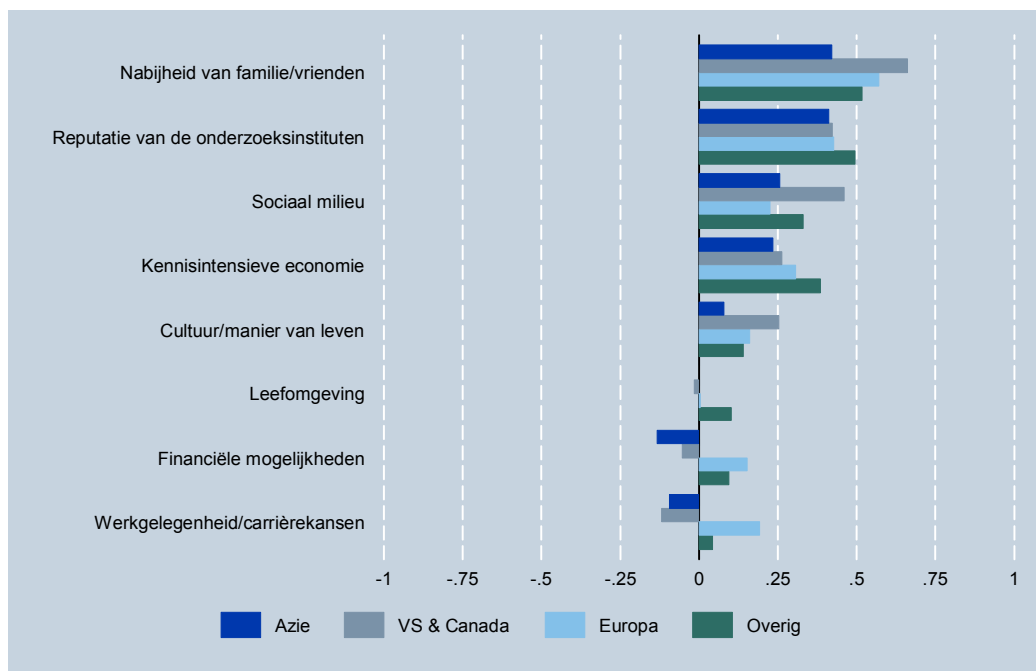


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

4.6 Wat vinden ze van Nederland?

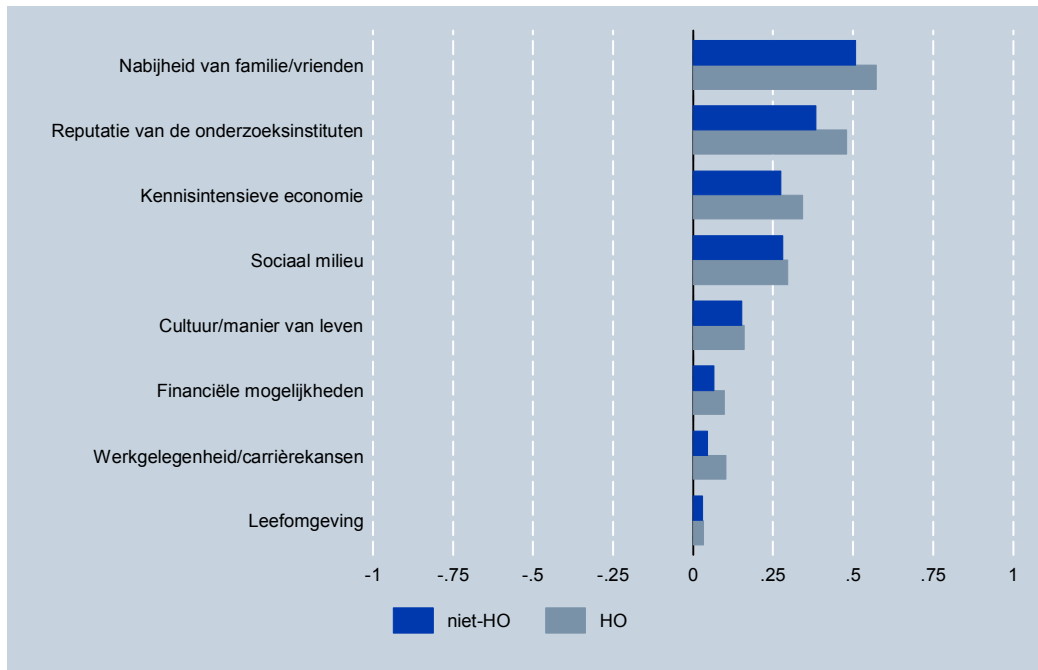
- In de enquête wordt migranten ook gevraagd Nederland een score te geven op een aantal factoren die van invloed kunnen zijn op migratiebeslissingen. Deze score reflecteert hun mening van eind 2009 dus. Migranten geven Nederland vooral een goede score op de nabijheid van familie en vrienden, de reputatie van onderzoeksinstituten en de kennisintensieve economie in Nederland (zie Figuur 4.11). Het minst positief scoort Nederland op de factor leefomgeving. Nederlanders in de regio's Azië en de VS & Canada zijn ook minder goed te spreken over de financiële mogelijkheden en de werkgelegenheid en carrièrekansen.
- Hoger opgeleiden geven over het algemeen een positiever oordeel over Nederland dan niet-hoger opgeleiden (zie Figuur 4.12). Vooral over de werkgelegenheid en carrièrekansen, de reputatie van onderzoeksinstituten en de kennisintensieve economie zijn hoger opgeleiden beter te spreken dan mensen met een lagere opleiding. Wel waarden de hoger opgeleiden de leefomgeving in Nederland lager.
- Migranten zijn ook gevraagd op welke factoren hun woonland beter scoort dan Nederland. Dit blijkt vooral zo te zijn voor de leefomgeving en cultuur/manier van leven (zie Figuur 4.13). Nederlanders in Azië en de VS & Canada vinden ook vaak de financiële mogelijkheden in hun woonland beter.
- De groep 18-50 jarigen (waaronder relatief veel hoger opgeleiden) beoordeelt Nederland aanzienlijk positiever, op alle factoren behalve de Nederlandse cultuur/manier van leven. De 18-50 jarigen zijn positiever over de financiële mogelijkheden, werkgelegenheid en carrièrekansen, reputatie van onderzoeksinstituten en de kennisintensieve economie in hun woonland (zie Bijlage B).

Figuur 4.11 Oordeel over Nederland, naar woonregio



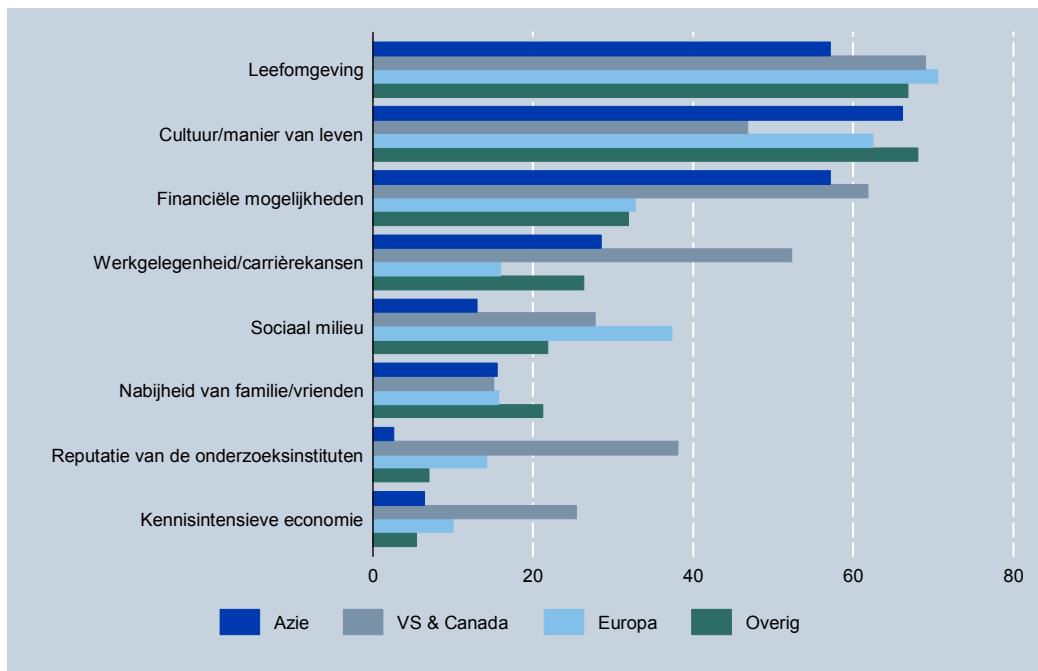
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Figuur 4.12 Oordeel over Nederland, naar opleidingsniveau



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Figuur 4.13 Waarop scoort woonland beter dan NL? (%), meerdere antw. mogelijk

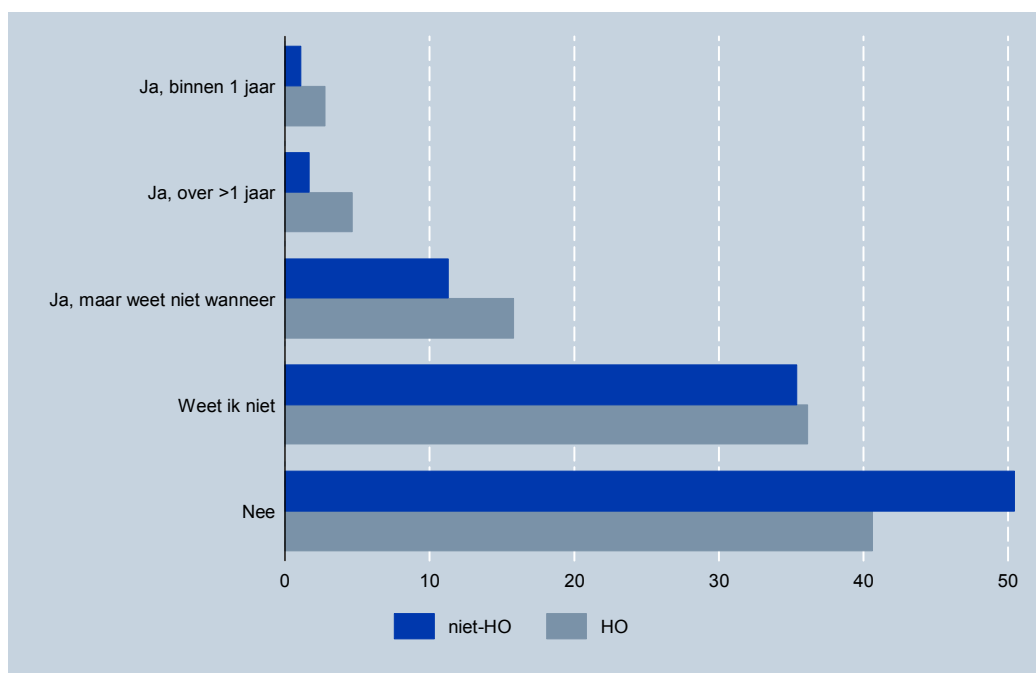


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

4.7 Zijn ze van plan ooit terug te keren naar NL?

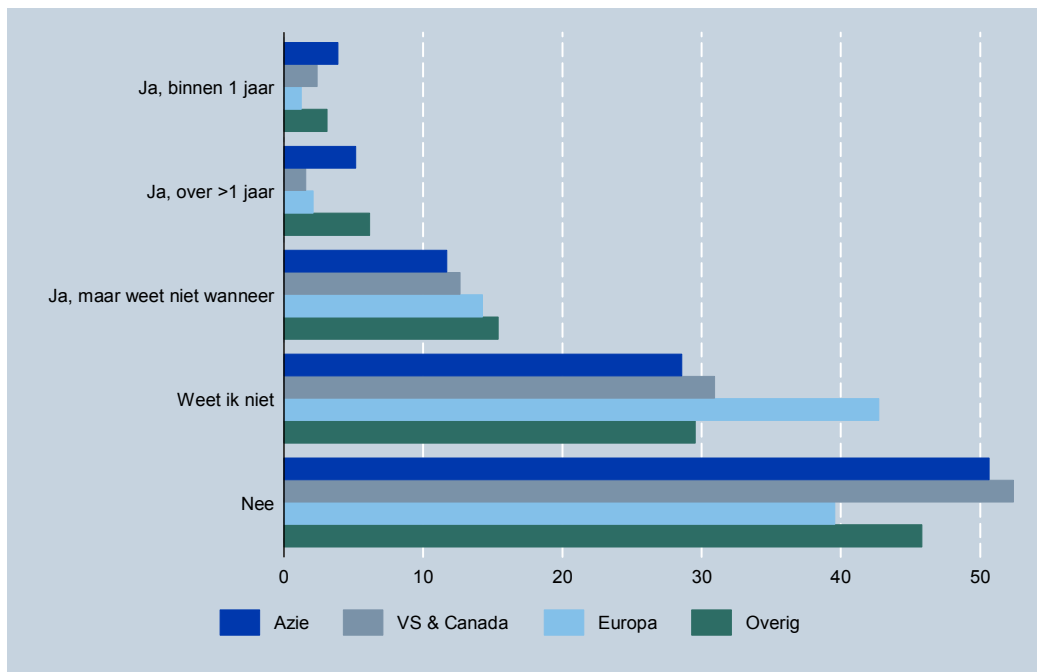
- De meeste Nederlandse emigranten vertrekken voorgoed of hebben nog geen vastomlijnde plannen om ooit terug te keren naar Nederland. Bijna de helft van de migranten geeft aan niet van plan te zijn in de toekomst terug te keren (zie Bijlage B). Ongeveer een derde weet het nog niet. Naar schatting 20% van de ondervraagden is wel van plan terug te gaan, hoewel de meesten niet weten wanneer dit precies zal zijn. Opvallend is dat hoger opgeleiden vaker van plan zijn om te remigreren dan lager opgeleiden (zie Figuur 4.14).
- Vooral de Nederlanders die elders in Europa verblijven weten niet of ze in de toekomst nog terugkeren naar Nederland (zie Figuur 4.15).
- Van de personen die aangeven dat ze in de toekomst terug willen naar Nederland geeft ruim de helft aan dit te willen vanwege persoonlijke redenen, zoals familie, vrienden of de eigen gezondheid (zie Bijlage B & Figuur 4.16). Nog eens 25% geeft een andere reden dan de standaard antwoordcategorieën op om terug te willen keren.
- Opvallend is dat Nederlanders in Azië relatief vaak terug zeggen te moeten omdat hun werk/studie ophoudt of omdat het moeilijk is hun verblijfsvergunning te verlengen (zie Figuur 4.17).

Figuur 4.14 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar opleidingsniveau (%)



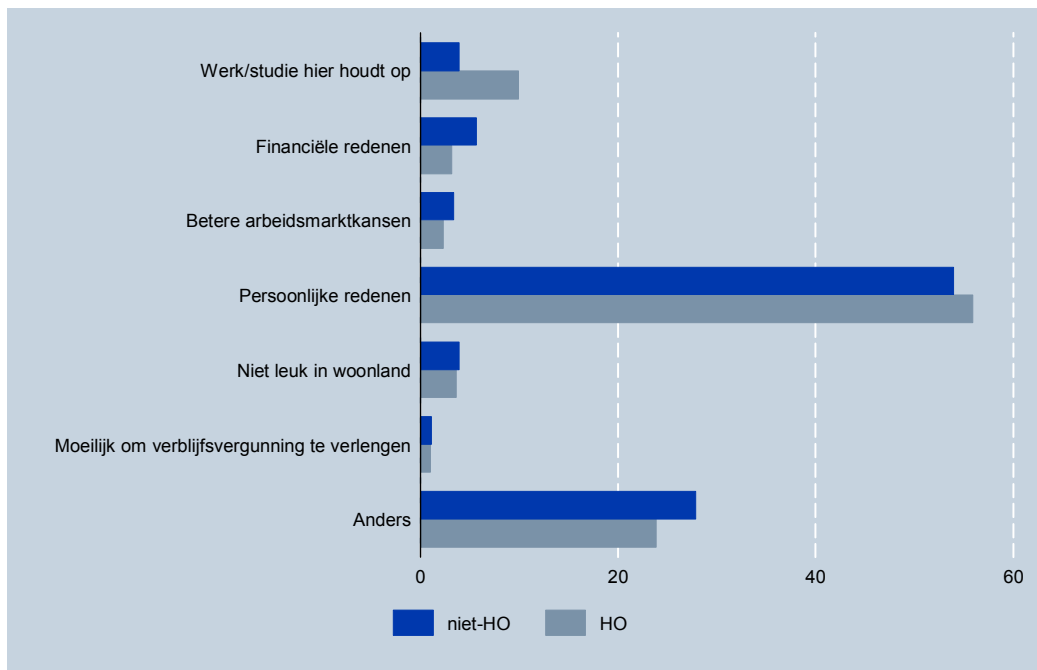
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.15 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar woonregio (%)



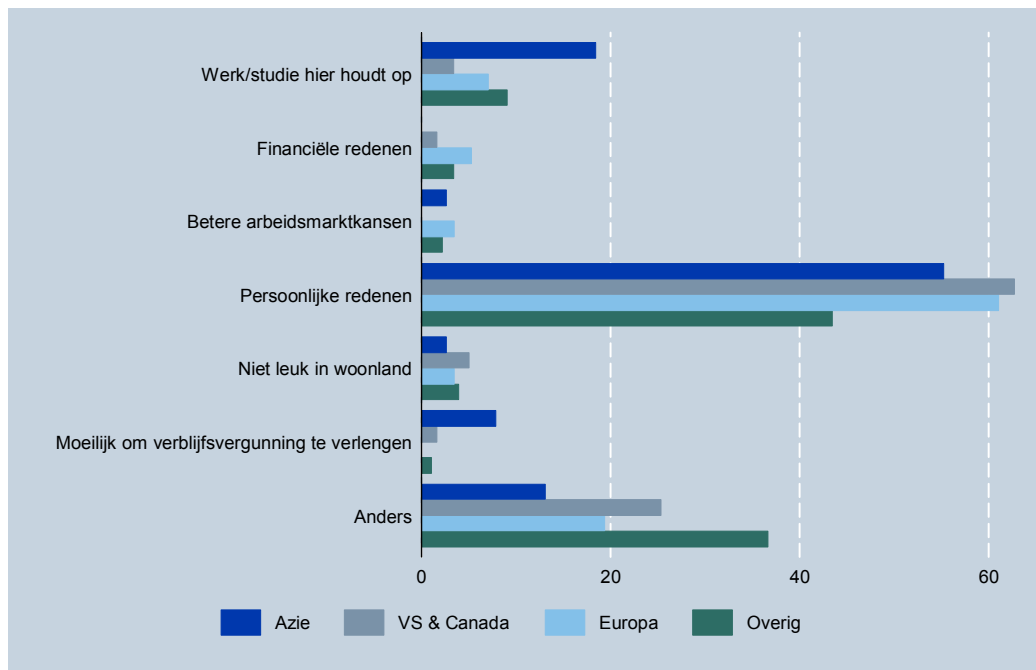
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.16 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar opleidingsniveau (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Figuur 4.17 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar woonregio (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

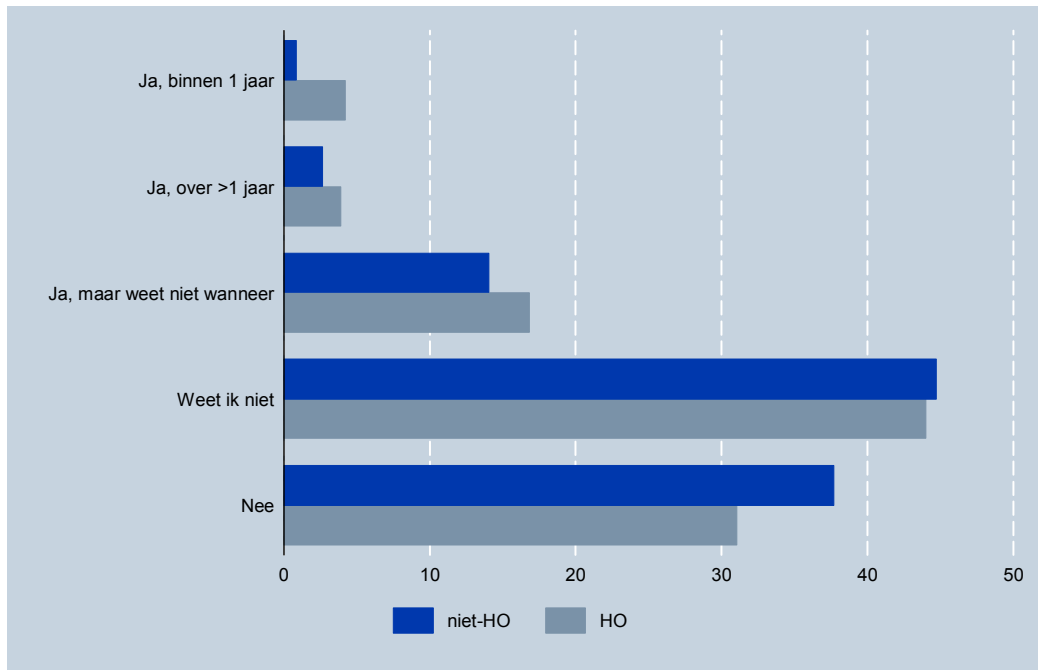
Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

4.8 Retourmigratie van 18-50 jarigen

In deze paragraaf komt retourmigratie van personen in de leeftijdscategorie 18-50 jaar aan bod. Vanuit het perspectief van de Nederlandse arbeidsmarkt en haar behoefte aan kenniswerkers is de groep 50-plussers immers veel minder van belang. Ten eerste zal de jongere groep langer actief zijn op de arbeidsmarkt, en ten tweede bevat zij veel meer hoger opgeleiden. Positief is dan ook dat de kans op remigratie groter blijkt voor hoger opgeleiden en voor jongeren.

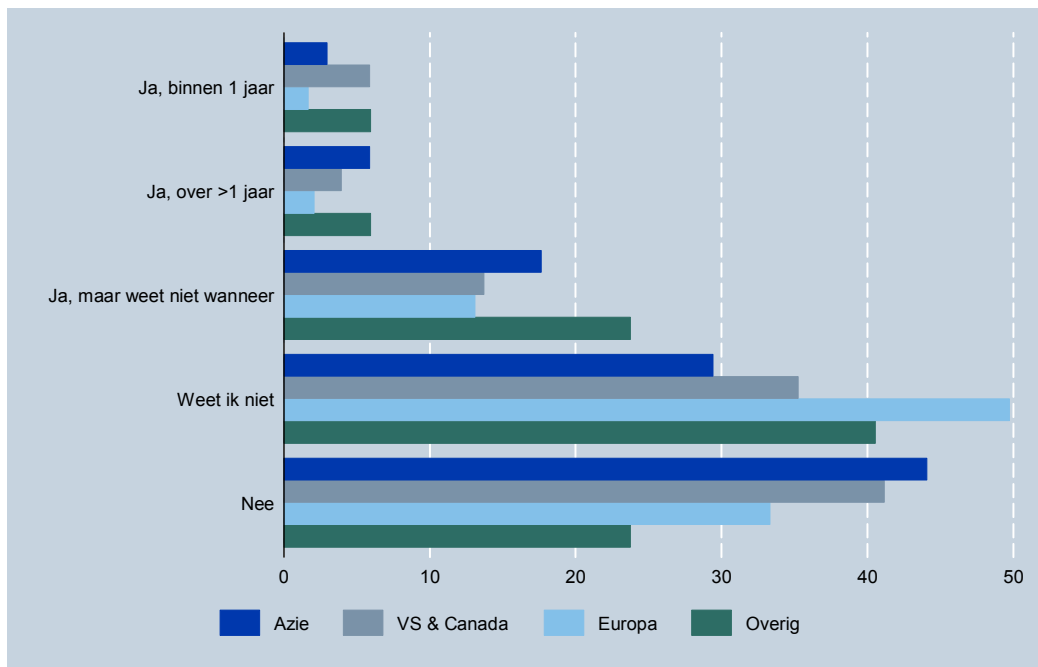
- Van alle Nederlanders in het buitenland jonger dan 50 jaar is driekwart hoger opgeleid.
- Van de 18-50 jarigen weet ruim 40% nog niet of ze naar Nederland terugkeren (zie Figuur 4.18). Ongeveer een derde geeft aan niet van plan te zijn in de toekomst terug te keren. Belangrijk is dat de hoger opgeleide Nederlanders vaker en sneller van plan zijn om terug te keren.
- Vooral de Nederlanders die elders in Europa verblijven, weten niet of ze in de toekomst nog zullen terugkeren naar Nederland (zie Figuur 4.19). Naarmate de leeftijd van emigranten toeneemt, lijkt de kans op remigratie kleiner (zie Figuur 4.20). Oudere migranten geven minder vaak aan dat ze ooit nog naar Nederland terug willen.
- Van de 18-50 jarigen die aangeven dat ze in de toekomst terug willen naar Nederland zegt bijna zestig procent dit te willen vanwege persoonlijke redenen, zoals familie, vrienden of de eigen gezondheid (Figuur 4.21).
- Opvallend is dat Nederlanders in Azië relatief vaak terug zeggen te moeten omdat hun werk/studie ophoudt (zie Figuur 4.22). Verder zijn het vaak de jonge emigranten (18-30 jaar) die om persoonlijke redenen willen terugkeren (zie Figuur 4.23).

Figuur 4.18 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar opleidingsniveau (18-50 jarigen) (%)



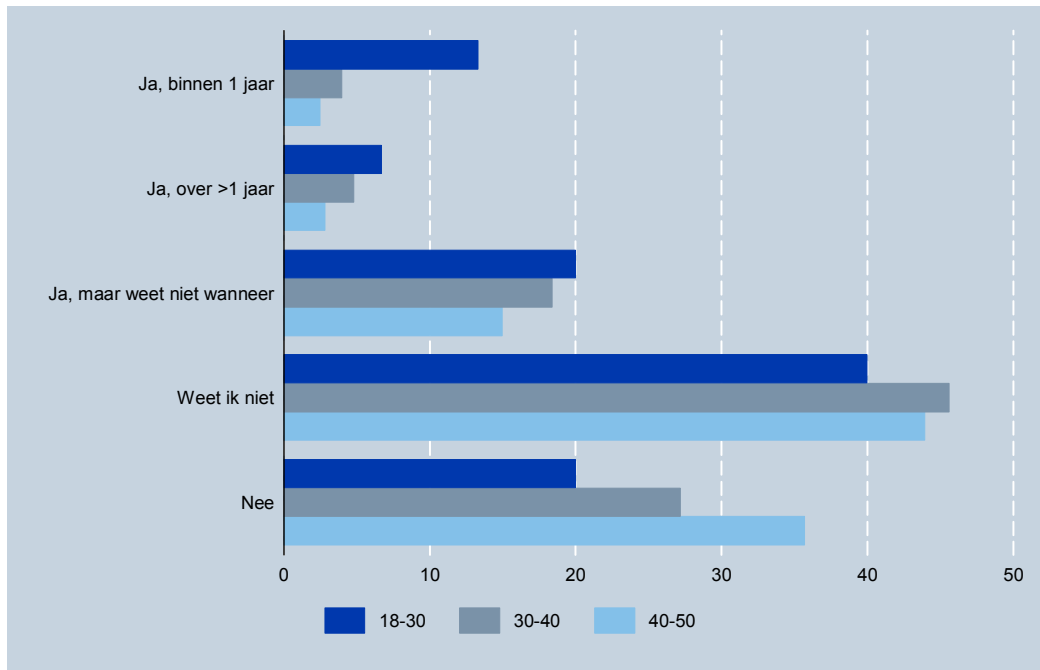
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.19 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar woonregio (18-50 jarigen) (%)



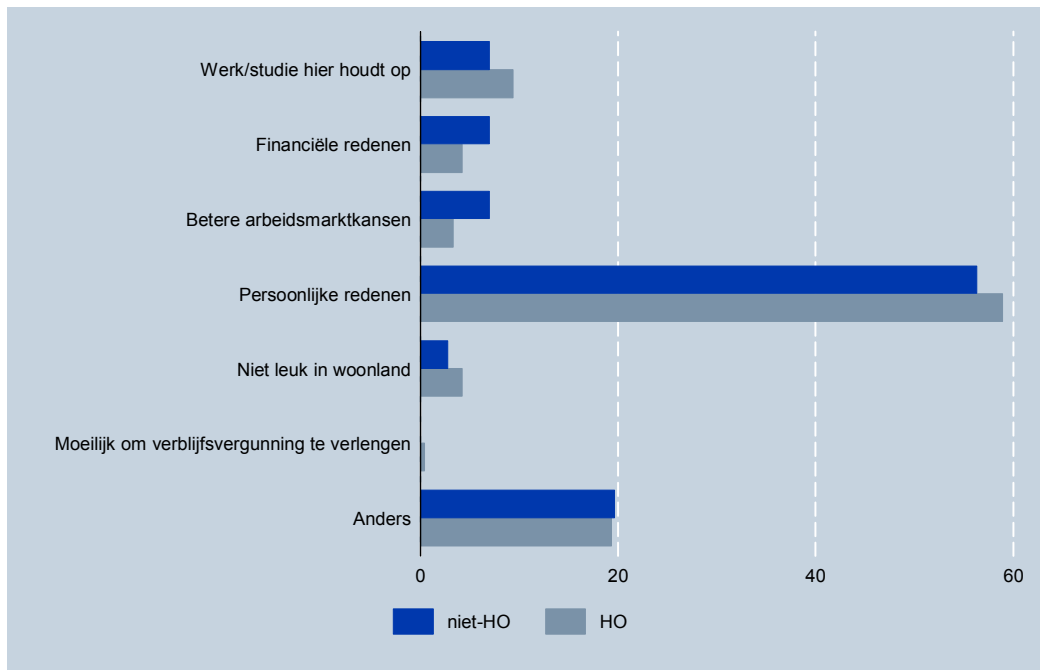
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.20 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar leeftijd (18-50 jarigen) (%)



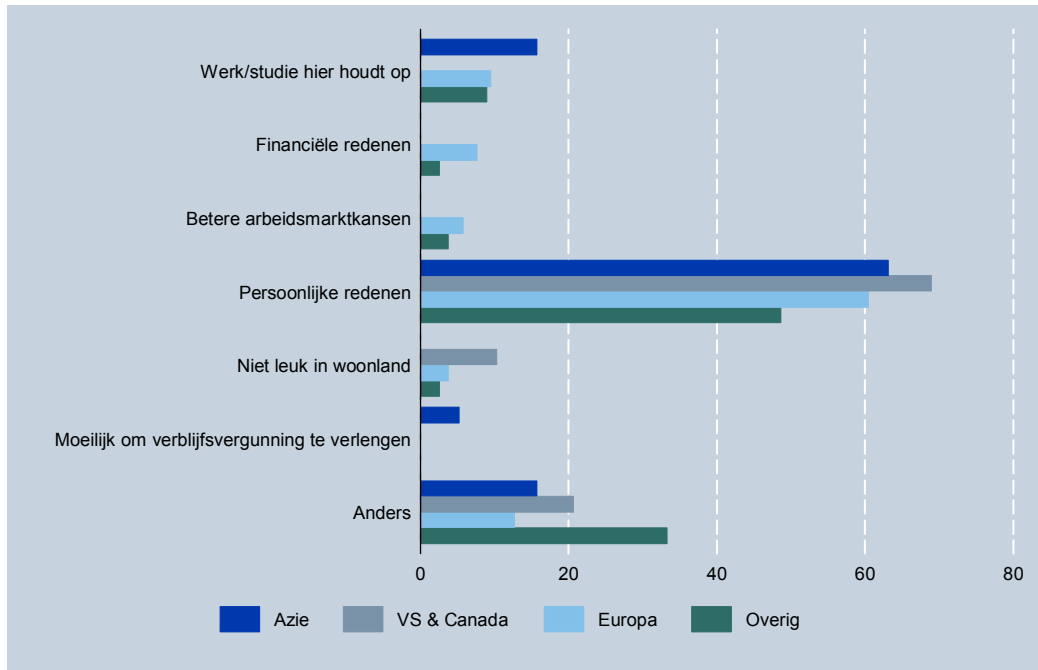
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 4.21 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar opleidingsniveau (18-50 jarigen) (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)
 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

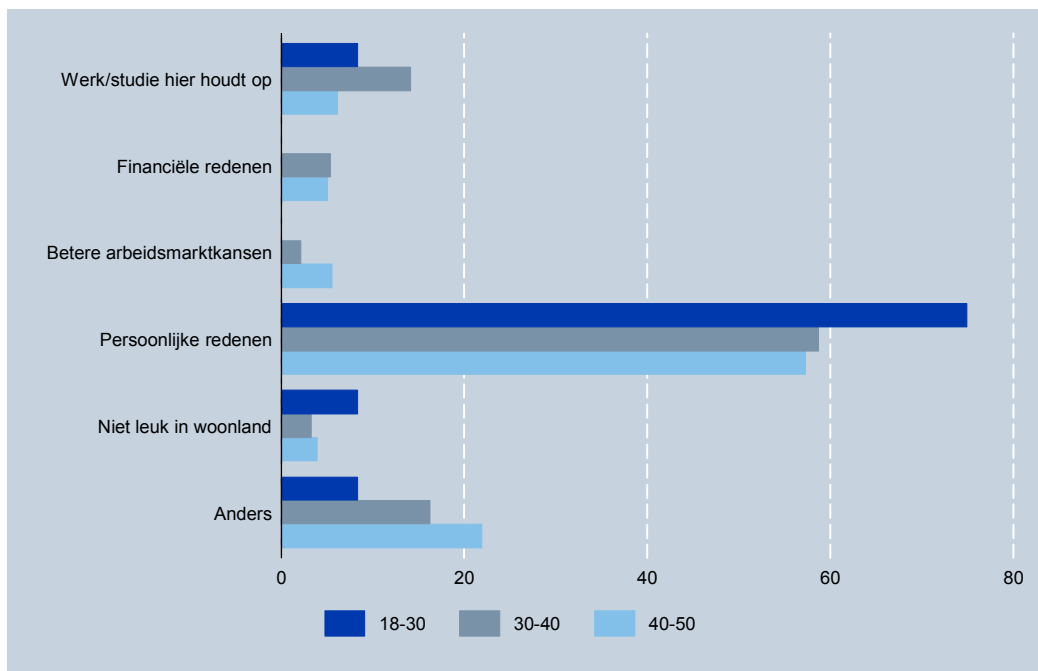
Figuur 4.22 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar woonregio (18-50 jarigen) (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Figuur 4.23 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar leeftijdscategorie (18-50 jarigen) (%)



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

5 De concurrentiekracht-index

In de concurrentie-index van 11 landen staat Nederland op een derde plek, ook onder de subgroep van onderzoekers. Desondanks is er een duidelijke afstand tot de nummers één (Verenigde Staten) en twee (Zwitserland). Deze relatief sterke positie is te danken aan een gunstige arbeidsmarkt, goede beloning en de reputatie van onze universiteiten. Bovendien staat het Nederlandse toelatingsbeleid voor kennismigranten bekend als liberaal. De reputatie van het woon- en leefklimaat is gemiddeld.

Hoe aantrekkelijk is Nederland? In dit hoofdstuk wordt de index gepresenteerd die de positie van Nederland vergelijkt met concurrerende landen bij het werven van kennismigranten. Deze index bestaat uit 27 indicatoren, onderverdeeld in vier relevante domeinen. Omdat niet alle scores op deze indicatoren zomaar optellen, zijn de waarden gestandaardiseerd. Per indicator is de score van het best presterende land 1, voor het slechtst presterende land 0. Daarnaast worden de indicatoren gewogen. Niet iedere indicator of set van indicatoren (in een domein) is even relevant. Ook verschillen de gewichten tussen de twee doelgroepen ‘kennismigrant’ en ‘onderzoeker’. Voor deze laatste groep is de kwaliteit van de kennisinfrastructuur, vooral de reputatie van universiteiten, van groter belang. De gewichten zijn gebaseerd op de uitkomsten van de enquête onder kennismigranten in Nederland en bevindingen in de literatuur. Hoewel test uitwijzen dat een andere scoringsmethode of andere gewichten de absolute scores iets doen veranderen, en in enkele gevallen zelfs landen één plek laat stijgen of dalen, blijken de resultaten robuust voor veranderingen plaats tussen toplanden, middengroep en staart. Details over de methode zijn te vinden in Bijlage C.

In de volgende secties worden de indexen voor de verschillende doelgroepen en domeinen gepresenteerd. Daarbij wordt beknopt het resultaat toegelicht. Het hoofdstuk sluit af met een korte analyse van sterke en zwakke punten, van kansen en bedreigingen (SWOT).

5.1 Resultaten doelgroep ‘kennismigranten’

Figuur 5.1 laat zien dat Nederland een sterke middenpositie inneemt, samen met Canada, Australië en Zweden. De Verenigde Staten en Zwitserland zijn de toplanden. Buurlanden als België en Duitsland staan onder in de lijst. Aanvullende figuren per domein lichten de posities verder toe, zie figuren 5.2 t/m 5.5.⁶⁹ De hoge positie van Nederland is voor sommige lezers wellicht verrassend, toch is dit de beste benadering op basis van objectieve indicatoren. Het is uiteindelijk de vraag of potentiële migranten net zo goed op de hoogte zijn van actuele waarden op deze factoren. Landen kunnen lang teren op reputaties en prestaties uit het verleden. Nederland heeft er daarom ook baat bij goede prestaties onder de aandacht te houden van de potentiële kennismigranten.

Figuren 5.2 tot en met 5.5 maken duidelijk dat hoge positie van Nederland op de hoofdindex (figuur 5.1) vooral te danken is aan de prestaties in het domein ‘Werk en loopbaan’ en het domein ‘Kennisinfrastructuur’. Ook een aantrekkelijk toelatingsbeleid draagt bij, echter het belang van dit

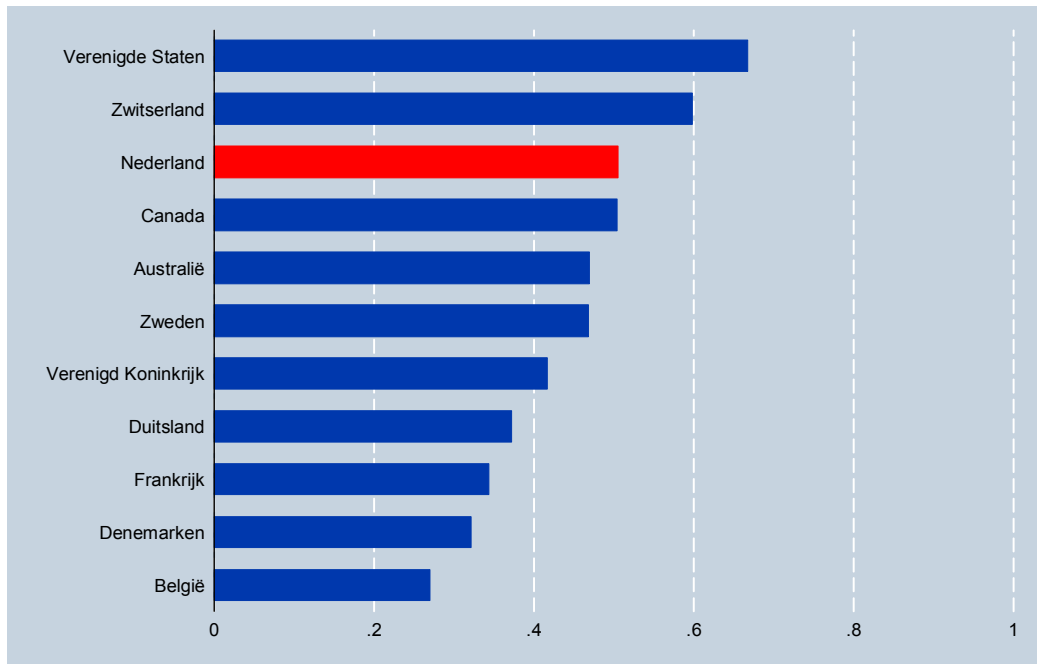
⁶⁹ Zie voor de resultaten per indicator bijlage D

domein is beperkt. De score telt slechts voor 5% mee (zie bijlage C). De belangrijkste conclusies per domein:

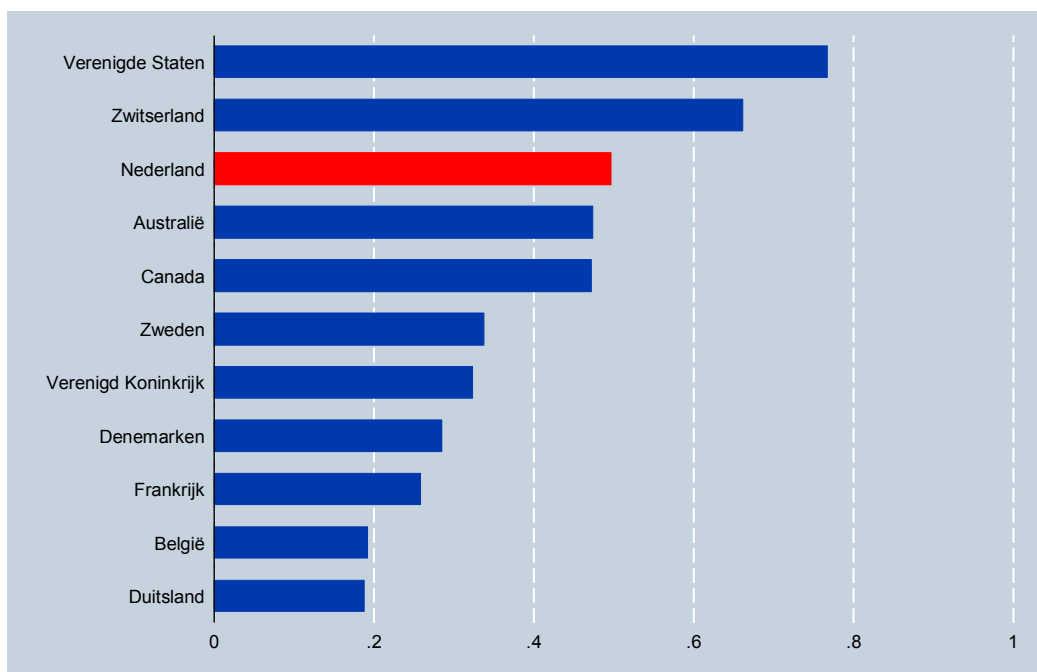
- *Werk en loopbaan:* Nederland kent een relatief hoog inkomen per hoofd van de bevolking. Alleen de Verenigde Staten en Zwitserland scoren beter. Daarnaast is het de werkloosheid in Nederland in internationale vergelijkingen zeer laag (ook onder de huidige omstandigheden). De belastingdruk (zonder rekening te houden met de 30%-regeling) is relatief hoog.
- *Kennisinfrastructuur:* Nederland kan teren op een goede reputatie van universiteiten. Hoewel de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk absolute uitschieters zijn, kent Nederland voor een klein land relatief veel topuniversiteiten (en aanverwante onderzoeksinstituten). Daarmee laat het veel landen achter zich. De prestaties van Nederland als kenniseconomie zijn matig. Beschikbare middelen zijn beperkt, Nederland kent de minste onderzoekers per 1000 werkenden en de score op een algemene 'kennis en innovatie'-index is relatief laag. In de weging tellen zowel de kwaliteit als intensiteit van de kennisinfrastructuur even zwaar mee. De relatief goede kwaliteit compenseert zagezegd de matige prestaties in intensiteit.
- *Woon- en leefklimaat:* De reputatie van Nederland als een 'vrij en tolerant' land is onvoldoende. De score op de Nation Branding Index is laag, het prijspeil in Nederland is relatief hoog en op de indicatoren voor gezondheidszorg scoort Nederland gemiddeld.⁷⁰ Wel positief is de kwaliteit van het secundair onderwijs.
- *Toelatingsbeleid:* Nederland kent het meest liberale beleid voor hoogopgeleiden en de beste rechten voor in Nederland werkende kennismigranten. Hoewel dit resultaat gebaseerd is op één bron strookt het wel met overeenkomstige indicator uit de *Migrant Integration Policy Index*⁷¹.

⁷⁰ Dit is tegenstrijdig met de nummer-1-positie in de Euro Health Consumer Index. Echter, deze index is niet bruikbaar voor dit onderzoek (Health Consumer Powerhouse, 2009).

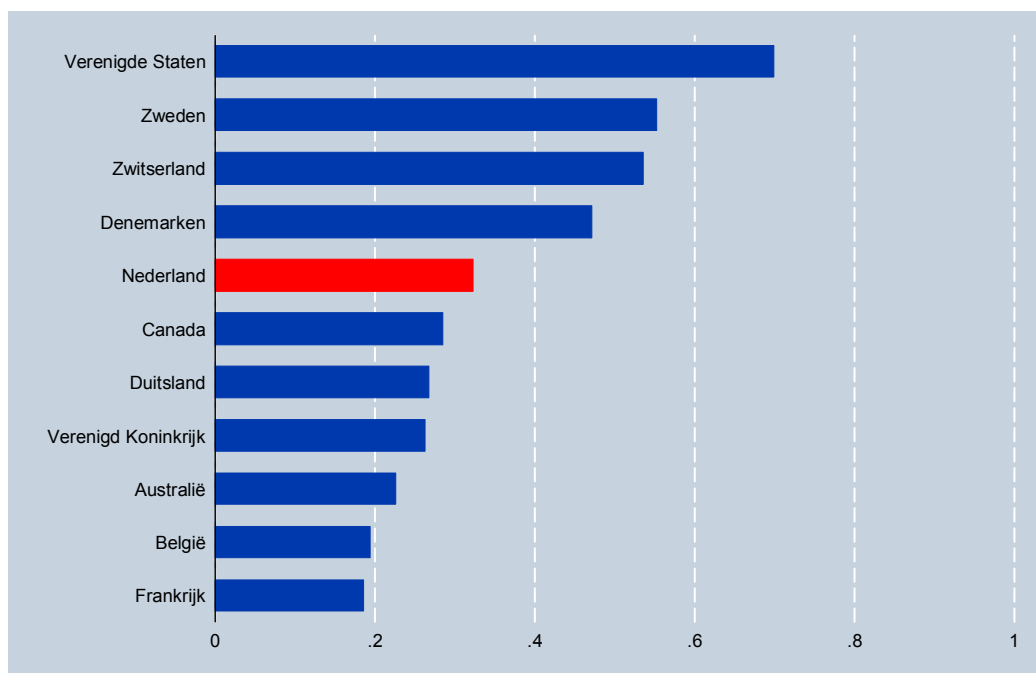
⁷¹ Niessen *et al.* (2007)

Figuur 5.1 Nederland heeft een sterke positie in de middenmoot

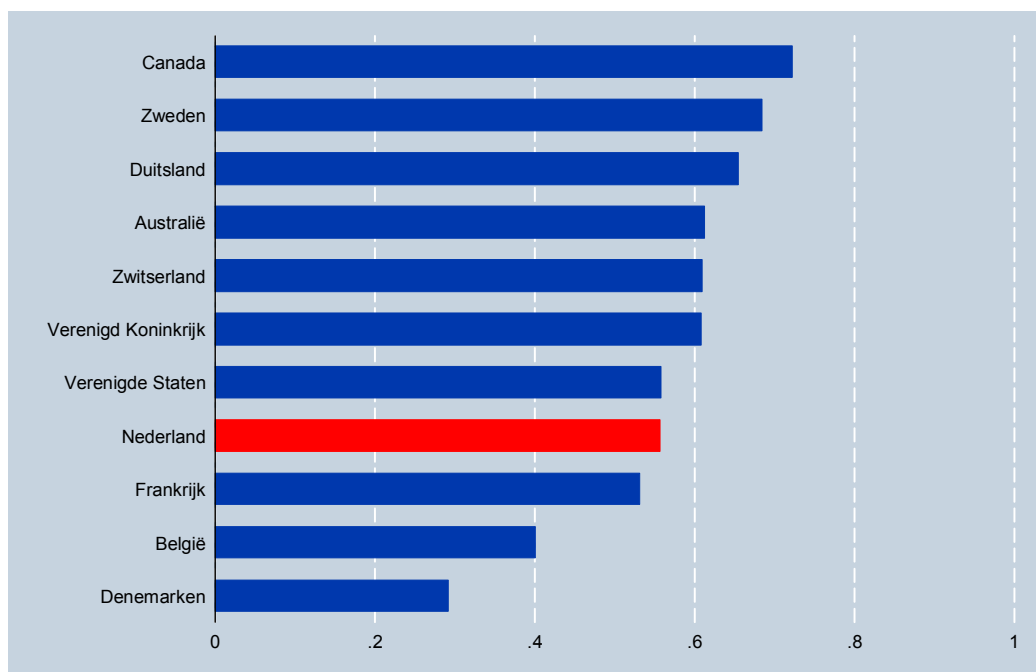
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 5.2 Een derde plek in het domein 'Werk en Loopbaan'

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

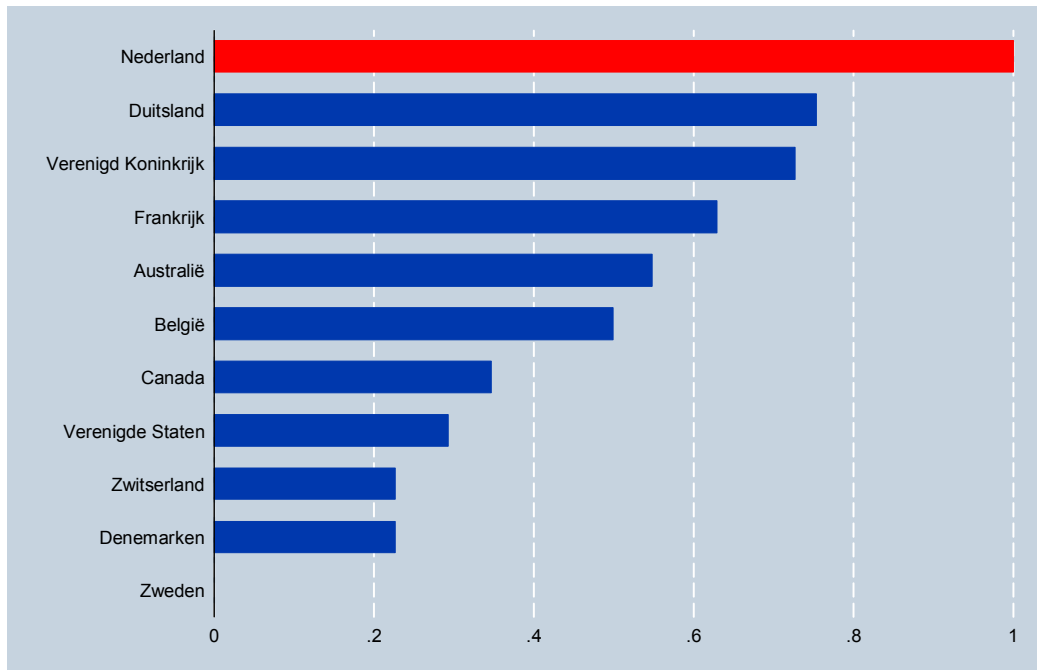
Figuur 5.3 Met de kennisinfrastructuur plaatst Nederland zich in de middenmoot

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 5.4 Het woon- en leefklimaat in Nederland is redelijk

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 5.5 Nederland kent het meest aantrekkelijke toelatingsbeleid voor migranten



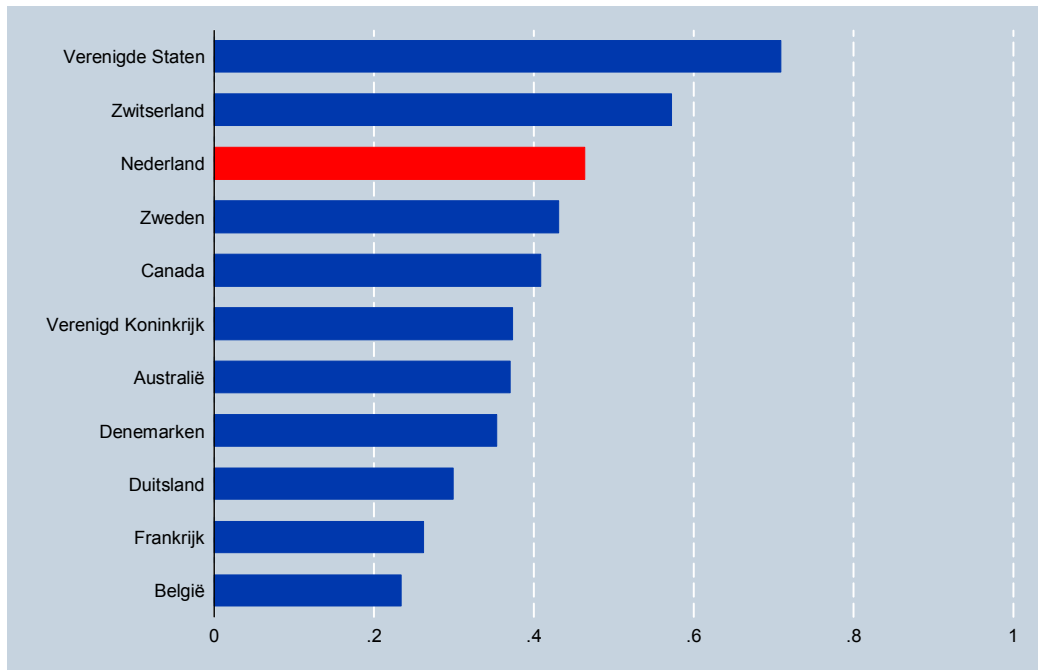
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

5.2 Resultaten doelgroep ‘onderzoekers’

Ook voor onderzoekers is Nederland een aantrekkelijke bestemming. Figuur 5.6 geeft de ranking voor de doelgroep onderzoekers weer; opnieuw een derde plek achter de VS en Canada. Gegeven de resultaten in de vorige sectie is dit niet verassend.

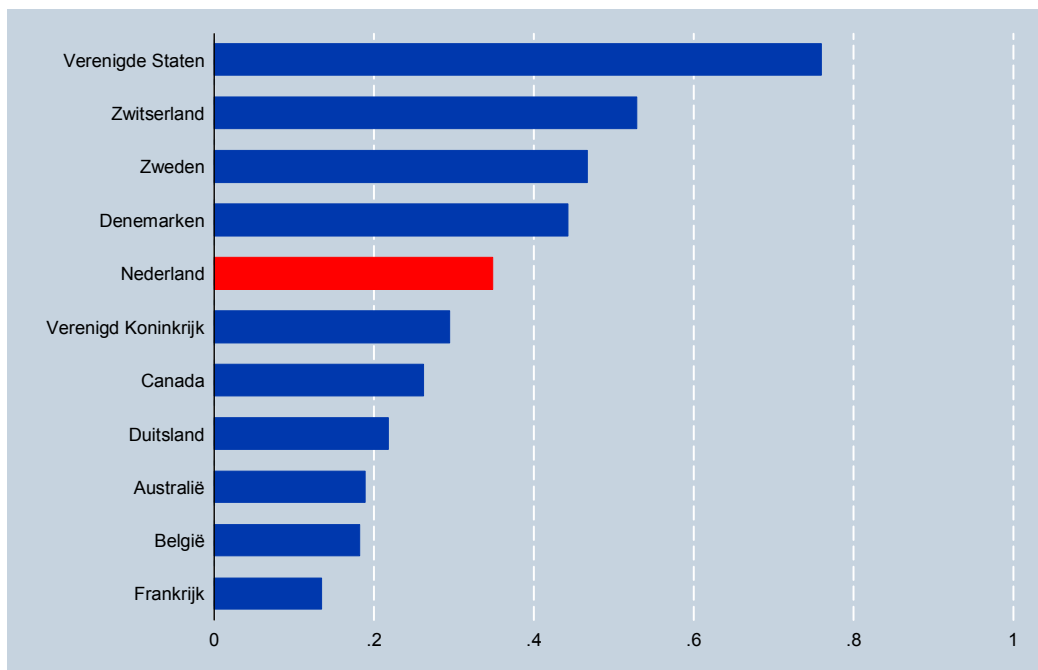
- Nederland presteerde al goed in het domein ‘Kenninfrastructuur’. De doelgroep onderzoekers geeft aan de reputatie van universiteiten en onderzoeksinstituten nog belangrijker te vinden dan de gemiddelde kennismigrant. Door meer gewicht toe te kennen aan het domein ‘kenninfrastructuur’ en het subdomein ‘kwaliteit’ (aantal topuniversiteiten en citatiequote) verschuift de balans nog meer in het voordeel van de Nederlandse concurrentiepositie.
- In de enquête staat het domein ‘woon- leefklimaat’ onder onderzoekers op afstand op een derde plaats (Figuur 3.26). Om deze reden wordt er minder gewicht toegekend aan dit domein. Hiermee verstevigt Nederland zijn positie op de derde plaats in de algemene index onder de doelgroep ‘onderzoekers’.

Figuur 5.6 Ook voor onderzoekers is Nederland een zeer aantrekkelijke bestemming



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 5.7 De reputatie van Nederlandse universiteiten versterkt de concurrentiekracht onder onderzoekers



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

5.3 Kracht en zwakten van de Nederlandse concurrentiekracht

Wat zijn de sterke en zwakke punten van de Nederlandse concurrentiekracht? Om deze vraag te beantwoorden moet men verder kijken dan de index. Zowel de index als de subindexen per domein presenteren geaggregeerde scores, bovendien speelt daarbij ook de gewichttoekenning een rol. Een blik op de Nederlandse prestaties op de 27 onderliggende indicatoren geeft daarom een beter antwoord. Tabel 5.1 geeft hiervan een overzicht. De geïnteresseerde lezer kan de prestaties zelf bekijken in bijlage D.

Tabel 5.1 Kracht en zwakte Nederlandse concurrentiekracht

Domein	Kracht	Zwakte
Werk en loopbaan	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen inkomensniveau Goed functionerende arbeidsmarkt 	<i>Geen zwakke punten ten opzichte van referentielanden</i>
Kennisinfrastructuur	<ul style="list-style-type: none"> Reputatie universiteiten Originele ideeën: citatiequote en patenten 	<ul style="list-style-type: none"> Middelen voor R&D-onderzoek Relatief aantal onderzoekers Aantal buitenlandse studenten
Woon- en leefklimaat	<ul style="list-style-type: none"> Kwaliteit onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> Branding van Nederland
Toelatingsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> Toegankelijk Goede rechten en support migranten op arbeidsmarkt 	<i>Geen zwakke punten ten opzichte van referentielanden</i>

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

In het domein Werk en loopbaan valt het hoge inkomensniveau op (BBP per hoofd), dat is in Nederland het hoogst na de Verenigde Staten en Zwitserland. Dit is een sterk punt bij het werven van kennismigranten, die veel waarde hechten aan hun inkomen. Echter, hierbij moet worden aangetekend dat de indicator een gemiddelde is voor de hele bevolking, en geen spreidingsmaat. Het is dus nog steeds mogelijk dat in concurrerende landen kennismigranten hoger beloond worden. Uit onderzoek naar internationale beloningsverschillen van wetenschappelijk personeel blijkt dat academici in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk veel beter betaald worden dan in Nederland. Dit terwijl het algemeen inkomensniveau daar lager is.⁷² Toch mag worden verwacht dat het hoge inkomenspeil in Nederland een positieve uitwerking heeft op de perceptie van de kennismigrant. Naast het inkomen presteert ook de Nederlandse arbeidsmarkt goed; de werkloosheid is zeer laag en tegelijkertijd heeft een werknemer in Nederland veel rechten en zekerheden. Werknemers worden dus gewaardeerd en goed beloond. Andere opvallende prestaties zijn er niet in dit domein.

Op het gebied van Kennisinfrastructuur is de reputatie van de Nederlandse wetenschap sterk. Nederland kent relatief veel topuniversiteiten, wanneer de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk buiten beschouwing worden gelaten. Ook de kwaliteit van de wetenschappelijk output (gemeten via de citatiequote) behoort tot de top en is zelfs beter dan die van de Verenigde Staten. Het academisch klimaat in Nederland wordt internationaal dus zeer gewaard. Zwakke punten zijn de omvang van R&D en wetenschappelijk personeel. In Nederland zijn de investeringen in R&D

⁷² Berkhout *et al.* (2007)

het laagst van alle geselecteerde landen, evenals het aantal onderzoekers per 1000 werkenden. Sterk is het relatief aantal patenten: gecorrigeerd voor de omvang de economie (gemeten in BBP) worden er in Nederland veel patenten gedeponeerd. De output en kwaliteit lijden dus blijkbaar niet al te veel onder de beperkte intensiteit van investeringen in R&D. Toch is de reputatie van de Nederlandse kenniseconomie, waar de focus juist op R&D ligt, in andere indexen niet heel sterk, zeker niet ten opzichte van de referentielanden.⁷³ Ten slotte is ook het aandeel buitenlandse studenten laag. Zelfs met een ruim aanbod Engelstalige opleidingen in het hoger onderwijs is Nederland niet in staat deze groep te binden.

Uit de resultaten is gebleken dat Nederland het slechtst presteert in het domein Woon- en leefklimaat (ten opzichte van de andere domeinen, niet landen). Toch heeft Nederland binnen dit domein ook sterke punten. Goed is de kwaliteit van basisonderwijs. Die reputatie is belangrijk omdat kennismigranten aangeven dat goede scholing voor hun kinderen belangrijk is.⁷⁴ Hierbij moet wel worden aangetekend dat kinderen van migranten niet altijd in het reguliere onderwijs terechtkomen, er zijn ook internationale scholen. Zwak is de 'branding' van Nederland, ze scoort slecht op de *Nation Branding Index*.⁷⁵ Op andere indicatoren binnen het domein Woon- en leefklimaat scoort Nederland gemiddeld. Tot slot moet worden aangetekend dat de prestatie van de Nederlandse zorg mogelijk iets is onderschat. In de *Euro Health Consumer Index* staat Nederland namelijk bovenaan.⁷⁶ Als de perceptie overeenkomstig is, zal Nederland hoger scoren in de ranking, zowel op dit domein als op de gehele index (overigens zonder gevolgen voor de volgorde van landen).

Op basis van de geselecteerde indicatoren en in vergelijking met de referentielanden is het Nederlandse toelatingsbeleid sterk en zijn er geen zwakke punten. Nederland is toegankelijk en ook de rechten voor de kennismigrant tijdens zijn verblijf zijn goed gewaarborgd. Hierbij geldt wel dat de score is bepaald aan de hand van deskresearch van objectieve gegevens. De subjectieve perceptie van kennismigranten in de praktijk kan hier natuurlijk soms van afwijken.

5.4 Kracht en zwakten van de index – kanttekeningen bij gebruik

Bij de gepresenteerde index zijn uiteraard de nodige kanttekeningen te maken. Net als voor andere indexen, geldt ook voor deze index dat het een hulpmiddel is om landen overzichtelijk te kunnen vergelijken. De scores op de index zijn expres niet weergegeven: dergelijke informatie impliceert een niveau van precisie dat niet bestaat. In plaats daarvan kan beter worden gesproken van top, middengroep en staart. Een index is dus zeker geen perfecte methode, maar wel een goede en misschien zelfs de beste methode voor het doel van dit onderzoek.⁷⁷ Hieronder worden

⁷³ Zie bijvoorbeeld de *Global* en *European Innovation Scoreboard* of de *Global Competitiveness Report*.

⁷⁴ HSBC (2009)

⁷⁵ Zoals gezegd is dit een indicator die percepties onder buitenlandse respondenten meet over de kwaliteit van leven op 'zachte' factoren als cultureel aanbod, vriendelijkheid van bevolking, politieke vrijheid en stabiliteit.

⁷⁶ Health Consumer Powerhouse (2009)

⁷⁷ Zie de CPB publicatie "De pijlers onder de kenniseconomie" (CPB, 2002) voor een interessante en zeer informatieve bespreking van het nut van internationale vergelijkingen bij beleidsvoorbereiding. Hier worden indexen kritisch bekeken en gerelativeerd.

enkele kanttekeningen geplaatst, die van belang zijn voor een juiste toepassing van de index in de beleidspraktijk.

- De index is niet volledig, zij is alleen samengesteld uit factoren die objectief meetbaar zijn, en die in alle 11 de landen ook daadwerkelijk op een vergelijkbare manier zijn gemeten. Diverse factoren die alleen voor Europa zijn gemeten konden helaas niet in het onderzoek worden betrokken. Daarnaast spelen ook meer ongrijpbare (culturele & maatschappelijke) factoren en vooral reputaties een grote rol. Dergelijke zaken zijn niet in de index verwerkt, maar doen er wel toe voor de migrant. Ook met zaken als belastingvoordelen voor kennismigranten kan de index geen rekening houden, deze zijn te complex voor een internationale vergelijking van systemen.
- De index is samengesteld op basis van objectieve criteria, de weging van die criteria is echter in wezen subjectief, omdat zij per individu zal verschillen. In deze studie is gekozen de weging deels te baseren op inzichten uit de theoretische literatuur, deels op eerdere empirische studies, en deels op de mening van huidige kennismigranten die voor NL gekozen hebben. Van die laatsten kan opgemerkt worden dat zij de keuze voor NL al gemaakt hebben en daardoor in theorie wellicht niet representatief zijn. Daar staat tegenover dat zij wel het meest beleidsrelevant zijn, en dat het alternatief (een steekproef uit alle potentiële kennismigranten ter wereld) praktisch onuitvoerbaar is.
- De concurrentie-index is een gemiddelde is dat is opgebouwd uit meerdere componenten, waarbij de verschillende soorten kennismigranten verschillende afwegingen maken. Een doeltreffend migratiebeleid onderkent daarom de diversiteit van de kennismigrant en houdt rekening met de verschillen tussen doelgroepen. Overigens gebeurt dit in de praktijk in Nederland ook, getuige de mix van vraagsturing met juist voor diverse groepen kennismigranten specifieke elementen van aanbodsturing.
- Er is een verschil tussen de index en de perceptie van kennismigranten. Er zitten verschillen tussen de positie van Nederland op basis van objectieve indicatoren en de positie van Nederland in de hoofden van de potentiële migrant. Op basis van deze index mag worden verwacht dat Nederland een populair migratieland is. Maar weten kennismigranten dit ook? Zijn kennismigranten bijvoorbeeld voldoende op de hoogte van de kwaliteit van onze kennisinfrastructuur of het soepele immigratiebeleid? In de perceptie van migranten zou Nederland wel eens heel streng kunnen zijn en intolerant ten aanzien van buitenlanders.
- Er is een duidelijk verschil tussen de onderzoekspopulatie en de beleiDSPopulatie. In de internationale literatuur is de definitie van kennismigrant op basis van inkomen onbekend. Het 'kennisgehalte' van de migrant wordt meestal bepaald op basis van opleiding (ISCED 5 of hoger). In hoofdstuk 3 is noodgedwongen de beleidsdefinitie gebruikt, in de andere hoofdstukken de onderzoeksdefinitie.
- Sinds de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 zijn de migratiestromen enorm veranderd. Door het vrije verkeer van personen tussen Oost- en West-Europa komt tegenwoordig de helft van de migrantenstroom uit EU-landen. Voor deze groep wordt het beleid hier op Europese schaal gevoerd, waardoor zij wat toelatingsbeleid betreft niet tot de beleiDSPopulatie gerekend kunnen worden.
- Ook onze enquête in Hoofdstuk 3 betreft alleen migranten van buiten de Europese Economische ruimte, alleen al omdat migranten uit Europa niet meer aan de grens geregistreerd worden.

6 Verkenning migratiesaldo van kennismigranten

Over de komst van migranten is vaak veel meer bekend dan over het vertrek ervan. Maar om de netto stroom van kennismigranten in een land te bepalen is deze informatie onmisbaar. Het blijkt echter onmogelijk om een betrouwbaar en actueel migratiesaldo te berekenen, op basis van beschikbare internationale gegevensbronnen.

In hoeverre is het mogelijk om een consistent en betrouwbaar migratiesaldo te berekenen, voor meerdere landen tegelijk en op jaarbasis? Om die vraag te kunnen beantwoorden zijn drie verschillende databronnen onderzocht, die allemaal zo hun voors en tegens hebben. Een nadere bestudering van de literatuur laat tevens zien dat er eigenlijk geen andere bronnen beschikbaar zijn, die meerdere landen systematisch met elkaar vergelijken. De literatuur maakt vooral gebruik van de OECD International Migration Database (IMD), de Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC) en Eurostat (migr_flow en migr_stock). Andere bronnen blijken vaak hiervan afgeleid te zijn.

6.1 Begrippen bij het bepalen van migratiesaldi

Migratiesaldi kunnen op twee manieren bepaald worden: met behulp van *stroomcijfers* en met behulp van *voorraadcijfers*. Stroomvariabelen zijn tellingen gedurende een bepaalde periode, bijvoorbeeld het aantal mensen dat naar NL komt gedurende het jaar 2009. Voorraadvariabelen zijn tellingen op een bepaald moment, bijvoorbeeld het aantal migranten op dat op 31 dec. 2009 in NL woont. In het eerste geval wordt een migratiesaldo bepaald door het aantal immigranten minus het aantal emigranten. In het tweede geval wordt een migratiesaldo bepaald door het aantal migranten op een moment, minus het aantal migranten op een eerder moment. In theorie zouden de uitkomsten van beide methoden hetzelfde moeten zijn.

Behalve verschillen in berekeningswijze, zijn er ook verschillen mogelijk in de definitie van het begrip migrant. In sommige statistieken gaat het om *'foreigners'* (buitenlanders, mensen met een andere nationaliteit), in andere om *'foreign born'* (mensen die in het buitenland geboren zijn). De laatste definitie omvat dus ook tot staatsburger genaturaliseerde personen, en is vergelijkbaar met het begrip *eerste generatie allochtoon*. Het in Nederland tevens gangbare begrip *allochtoon*, waarmee bijvoorbeeld het CBS mensen aanduidt wier ouders in Turkije of Marokko geboren zijn, is geen internationaal begrip.

6.2 OECD International Migration Database

De OECD International Migration Database (IMD) wordt jaarlijks gebruikt in de *International Migration Outlook*. Zij bevat reeksen van zowel de buitenlandse als de in het buitenland geboren populatie (voorraadgrootheden), migratiestromen (stroomgrootheden) en naturalisaties, voor 29

OECD landen, sinds 1998. Het meest recente jaar is momenteel 2007. De IMD bevat naast tellingen van de populatie ook enkele tellingen van werkenden. In totaal bevat de IMD 9 verschillende variabelen, zie Tabel 6.1.

Tabel 6.1 Variabelen in de OECD International Migration Database

Variabele
Instroom buitenlandse populatie naar nationaliteit
Uitstroom buitenlandse populatie naar nationaliteit
Instroom van asielzoekers naar nationaliteit
Voorraad van in het buitenland geboren populatie naar geboorteland
Voorraad van buitenlandse populatie naar nationaliteit
Acquisitie van nationaliteit naar land van voormalige nationaliteit
Instroom van buitenlandse arbeiders naar nationaliteit
Voorraad van in het buitenland geboren arbeiders naar geboorteland
Voorraad van buitenlandse arbeiders naar nationaliteit

Bron: OECD Stat (2009)

IMD data worden verzameld door een netwerk van correspondenten, genaamd *Continuous Reporting System on Migration (SOPEMI)*, voor de meeste OESO landen evenals de Baltische staten, Bulgarije en Roemenië. Er kan onderscheid gemaakt worden naar land van herkomst en geslacht, maar helaas niet naar opleidingsniveau. Daarom is het op basis van de IMD niet mogelijk om migratiesaldi van kennismigranten te bepalen.

Een ander nadeel van de IMD is dat data niet volledig gestandaardiseerd en/of internationaal geharmoniseerd zijn, doordat weinig databronnen specifiek ontworpen zijn om migratiestromen te monitoren. Bovendien verschillen de criteria die landen hanteren voor bevolkingsregistratie en lopen de voorwaarden voor de toekenning van verblijfsvergunningen tussen landen uiteen. Dit alles beperkt het nut van deze databron voor vergelijking van landen. Uiteraard vormen de verzamelde data alleen een afspiegeling van legale migratie, doordat exacte cijfers over illegale migranten niet bestaan.

6.2.1 Migratiesaldi op basis van stroomcijfers

In de IMD worden migratiestromen alleen gemeten voor de buitenlandse populatie (uitgesplitst naar nationaliteit), niet voor de in het buitenland geboren. OESO landen hebben over het algemeen niet de instrumenten ter beschikking om de in- en uitstroom van buitenlanders te meten. Daarom worden migratiestromen meestal geschat op basis van bevolkingsregisters of data van verblijfsvergunningen. Aan de hand van bevolkingsregisters kan normaliter de in- en uitstroom van zowel ingezetenen als buitenlanders bepaald worden. Om zich in een land te kunnen registreren moeten buitenlanders vaak in het bezit zijn van een werk- en/of verblijfsvergunning die voor de registratieperiode geldig is. Emigranten worden gewoonlijk geïdentificeerd op basis van een expliciete intentie het land te verlaten (de periode van afwezigheid wordt niet altijd geregistreerd). Met name de omvang van emigratie is op basis van bevolkingsregisters moeilijk vast te stellen. Emigranten zijn vaak terughoudend in het informeren van de autoriteiten over hun vertrek om zodoende geen rechten te verliezen die het ingeschreven staan in een bevolkingsregister met zich mee kan brengen. Ook verschillen registratiecriteria

aanzienlijk tussen landen. Zo loopt de minimum verblijfsperiode om als immigrant aangemerkt te worden uiteen van drie maanden tot één jaar. Dit bemoeilijkt internationale vergelijking.

IMD data over het aantal toegekende verblijfsvergunningen is meestal gebaseerd op het aantal vergunningen uitgegeven in een bepaalde periode en is afhankelijk van het type vergunningen dat landen gebruiken. Zo worden bijvoorbeeld voor het bepalen van migratiestromen in de traditionele immigratielanden (Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de VS) zowel de permanente als de tijdelijke verblijfsvergunningen meegenomen. De laatste hebben namelijk in veel gevallen een wettelijke geldigheid van meer dan één jaar, waardoor deze samenhangen met lange termijn migratie. Er kleven echter ook nadelen aan het vaststellen van migratiestromen op basis van data over verblijfsvergunningen. Zo worden migratiestromen van ingezetenen niet meegenomen. Ook migratiestromen van buitenlanders worden niet altijd geregistreerd omdat niet alle soorten verblijfsvergunningen worden meegenomen of omdat men niet in alle gevallen een verblijfsvergunning nodig heeft, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van afspraken tussen landen over de vrije doorgang van personen. Bovendien wordt het meten van fysieke migratiestromen bemoeilijkt doordat de uitgifte van verblijfsvergunningen ook mogelijk is in het buitenland, omdat de immigrant niet altijd van de verblijfsvergunning gebruik maakt, of zijn vertrek uitstelt. Tevens kan een vergunning ook verleend kan worden aan personen die al geruime tijd in een land verblijven, bijvoorbeeld als vernieuwing van een eerder toegekende verblijfsvergunning.

6.2.2 Migratiesaldi op basis van voorraadcijfers

De IMD beschikt over voorraadcijfers van zowel in het buitenland geboren personen (naar land van herkomst) als van buitenlanders (naar nationaliteit). In Europa, Japan en Zuid-Korea gaat de aandacht traditioneel uit naar het produceren van data over buitenlanders, terwijl in de traditionele immigratielanden (Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de VS) de focus ligt op de in het buitenland geboren inwoners. Deze verschillen hangen onder meer samen met de historie van immigratiesystemen en met wetten aangaande burgerschap en naturalisatie.

Tabel 6.2 Vergelijking tussen de begrippen in het buitenland geboren populatie en buitenlandse populatie, zoals gebruikt in de OECD International Migration Database

In het buitenland geboren populatie (foreign-born)	Buitenlandse populatie (foreign population)
Dit zijn de eerste generatie migranten, geboren in een ander land dan het woonland. Zij bevat daarmee ook de populatie ingezetenen die zijn genaturaliseerd, of die in het buitenland geboren zijn met de nationaliteit van het woonland (bv. expat-kinderen). De grootte en samenstelling van de in het buitenland geboren populatie hangt af van de geschiedenis van migratiestromen en de sterftecijfers in deze groep. Wanneer immigratiestromen bijvoorbeeld afnemen in de tijd, vormt de in het buitenland geboren populatie in toenemende mate een gevestigde en vergrijzende gemeenschap.	De buitenlandse populatie in een land omvat vooral personen die in het buitenland geboren zijn maar hun eigen nationaliteit hebben behouden. Zij kan in theorie ook personen bevatten die in het woonland zelf geboren zijn maar niet de nationaliteit van dat land bezitten. Al komt dat laatste relatief weinig voor. De grootte en samenstelling van de buitenlandse populatie hangt samen met een aantal factoren: de geschiedenis van migratiestromen, de natuurlijke toename van deze groep en naturalisaties die plaatsvinden.

Bron: OECD Stat (2009)

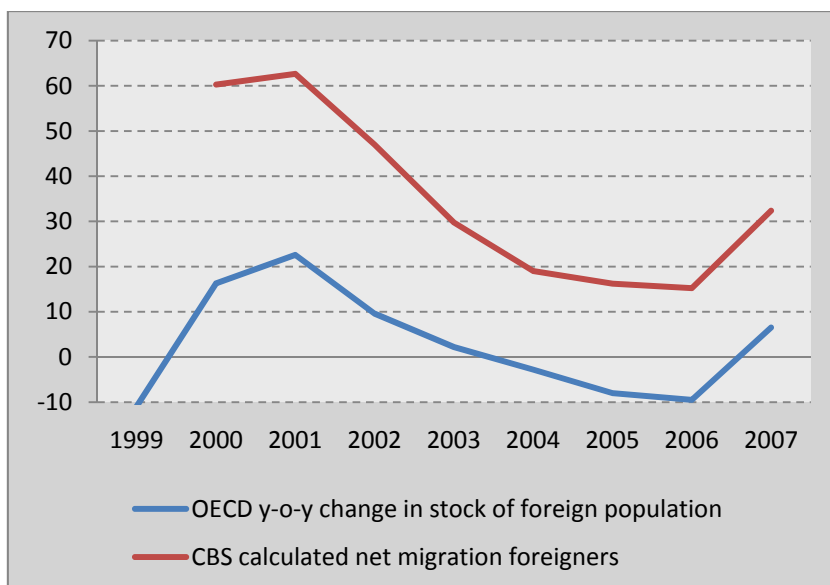
De OESO onderscheidt vier typen bronnen die gebruikt kunnen worden om de immigrantenpopulatie te meten: bevolkingsregisters, data aangaande verblijfsvergunningen, labour force surveys en census onderzoeken. In landen met een bevolkingsregister en in landen

die gebruik maken van data over verblijfsvergunningen worden voorraadcijfers en cijfers over migratiestromen meestal op basis van dezelfde bron bepaald. In sommige landen wordt echter gebruik gemaakt van census data of labour force survey data om de immigrantenpopulatie te schatten. In theorie zijn voorraadcijfers van immigranten niet preciezer dan cijfers over migratiestromen. Er zitten dezelfde nadelen aan. Een bijkomend probleem in het gebruik van voorraadcijfers is dat de bestanden regelmatig opgeschoond moeten worden om zodoende de personen met verlopen verblijfsvergunningen eruit te filteren. Het grootste nadeel van census data is dat deze slechts één keer per vijf of tien jaar worden verzameld. Paragraaf 6.3 gaat dieper in op het gebruik van census data. Tot slot kunnen voorraadcijfers ook nog gehaald worden uit labour force surveys. Het nadeel daarvan is dat gedetailleerde uitsplitsing van de immigrantenpopulatie vaak leidt tot kleine steekproefgroottes, en dat buitenlanders structureel ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef. Voor een betrouwbare schatting is een labour force survey dus niet het ideale middel. Een voordeel van census data is dat hiermee illegale immigranten gedetecteerd kunnen worden, die bij bevolkingsregisters of verblijfsvergunningen buiten beeld zouden blijven.

6.2.3 Toepassing op Nederland

Een manier om de nauwkeurigheid van de IMD cijfers te toetsen is door ze naast de migratiecijfers van het CBS te leggen. Figuur 6.1 & Figuur 6.2 vergelijken migratiesaldi in Nederland, voor respectievelijk de buitenlandse populatie (*foreign population*) en de in het buitenland geboren populatie (*foreign-born population*). Uit Figuur 6.1 blijkt dat de migratiesaldi voor buitenlanders sterk verschillen. Dit komt vooral doordat de OESO emigratiecijfers *voor* administratieve correcties hanteert terwijl de CBS migratiesaldi zijn bepaald op basis van emigratiecijfers *na* administratieve correcties. Administratieve correcties houden in: opneming van een persoon in het gemeentelijke bevolkingsregister of afvoering van een persoon uit het gemeentelijke bevolkingsregister die niet het gevolg is van geboorte, sterfte, vestiging, vertrek of gemeentegrenswijziging.

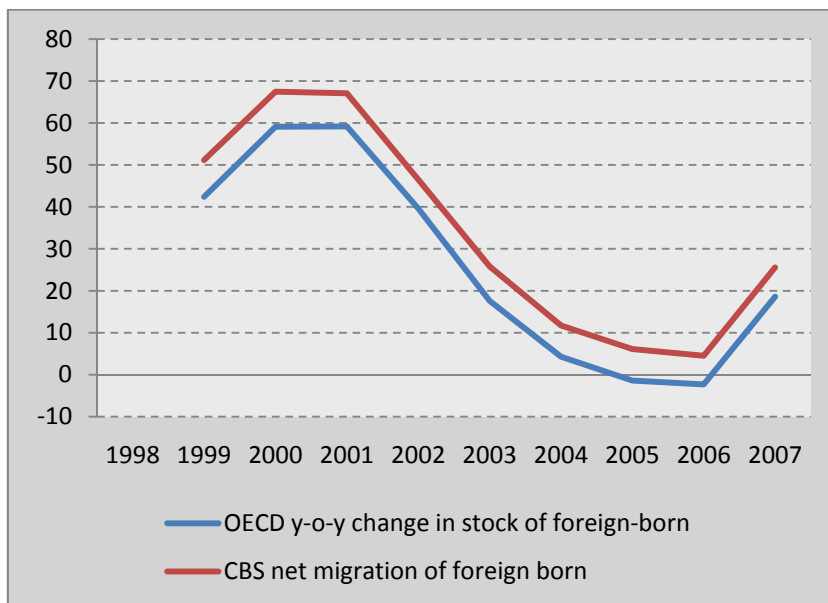
Figuur 6.1 Migratiesaldi van buitenlanders in NL, 1999-2007



Bron: OECD IMD (2009) en CBS Statline (2009)

Uit Figuur 6.2 blijkt dat migratiesaldi voor de in het buitenland geboren wel parallel lopen. De OECD houdt in dit geval blijkbaar wel rekening met de administratieve correcties. Voor het berekenen van migratiesaldi op basis van de IMD moet dus de *foreign born* definitie gekozen worden.

Figuur 6.2 Migratiesaldi van in het buitenland geboren in NL, 1999-2007



Bron: OECD IMD (2009) en CBS Statline (2009)

6.3 OECD Database on Immigrants in OECD Countries

De OECD Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC) is in feite een eenmalige, maar gedetailleerde peiling. DIOC bevat veel gedetailleerde informatie, zo worden hoger opgeleiden (kennismigranten) apart onderscheiden. Anders dan de IMD bevat de DIOC alleen voorraadcijfers en geen tijdreeksen.

De DIOC bevat informatie over 28 OESO landen, opgebouwd uit voornamelijk census data van rond het jaar 2000. Voor 22 landen zijn census data gebruikt, voor vier landen (Denemarken, Finland, Noorwegen en Zweden) is gebruik gemaakt van data uit bevolkingsregisters. Waar nodig heeft de OESO de DIOC verder aangevuld met data uit labour force surveys. Voor twee landen – Nederland en Duitsland – vormen labour force surveys de enige databron. De labour force survey data zijn afkomstig van Eurostat, waarbij de statistieken zijn uitgemiddeld over de jaren 1998-2000 om zodoende de betrouwbaarheid van de data te verhogen.

In totaal is de DIOC opgebouwd uit 8 verschillende databases. De meeste van deze databases bevatten drie hoofdvariabelen: woonland, geboorteland en opleidingsniveau. De *'foreign born'* definitie van migranten is in elke database beschikbaar. DIOC bevat gedetailleerdere informatie dan de IMD, zo kan er ook onderscheid worden gemaakt naar leeftijd, geslacht, nationaliteit, duur van het verblijf, arbeidsmarktstatus, beroep, sector en studierichting (zie Tabel 6.3). DIOC

Tabel 6.3 OECD database on Immigrants in OECD Countries

Naam database
Immigranten naar nationaliteit en leeftijd
Immigranten naar geslacht en leeftijd
Immigranten naar duur verblijf
Immigranten naar arbeidsmarktstatus
Immigranten naar beroep
Immigranten naar gedetailleerd beroep (maar niet naar onderwijsniveau)
Immigranten naar sector
Immigranten naar studierichting

Bron: OECD DIOC (2008)

data hebben alleen betrekking op personen van 15 jaar of ouder. De meest recente OESO publicatie waarin DIOC data worden gebruikt is *A Profile of Immigrant Populations in the 21st Century: Data from OECD Countries* (OECD, 2008).

6.3.1 Migratiesaldi van kennismigranten

Op basis van de DIOC is het in ieder geval mogelijk om het aantal kennismigranten te bepalen dat in 2000 in een land verbleef. In zeven van de acht databases kan er namelijk onderscheid gemaakt worden naar opleidingsniveau.

Nadeel van de DIOC is weer dat het geen longitudinale data bevat, alle cijfers zijn namelijk van rond het jaar 2000. Een bijkomend nadeel van DIOC is dat deze gebaseerd is op census data die slechts één keer per vijf of tien jaar worden verzameld. De volgende census zal rond 2010 gehouden worden, waarna het nog enkele jaren kan duren voorat de data daadwerkelijk beschikbaar zijn. In theorie is het dus mogelijk om een tienjarig migratiesaldo (2000-2010) voor hoger opgeleiden te berekenen, als in 2010 weer een soortgelijke database verzameld zou worden. In de praktijk kunnen we momenteel alleen de hoeveelheid kennismigranten in kaart brengen, niet de stromen.

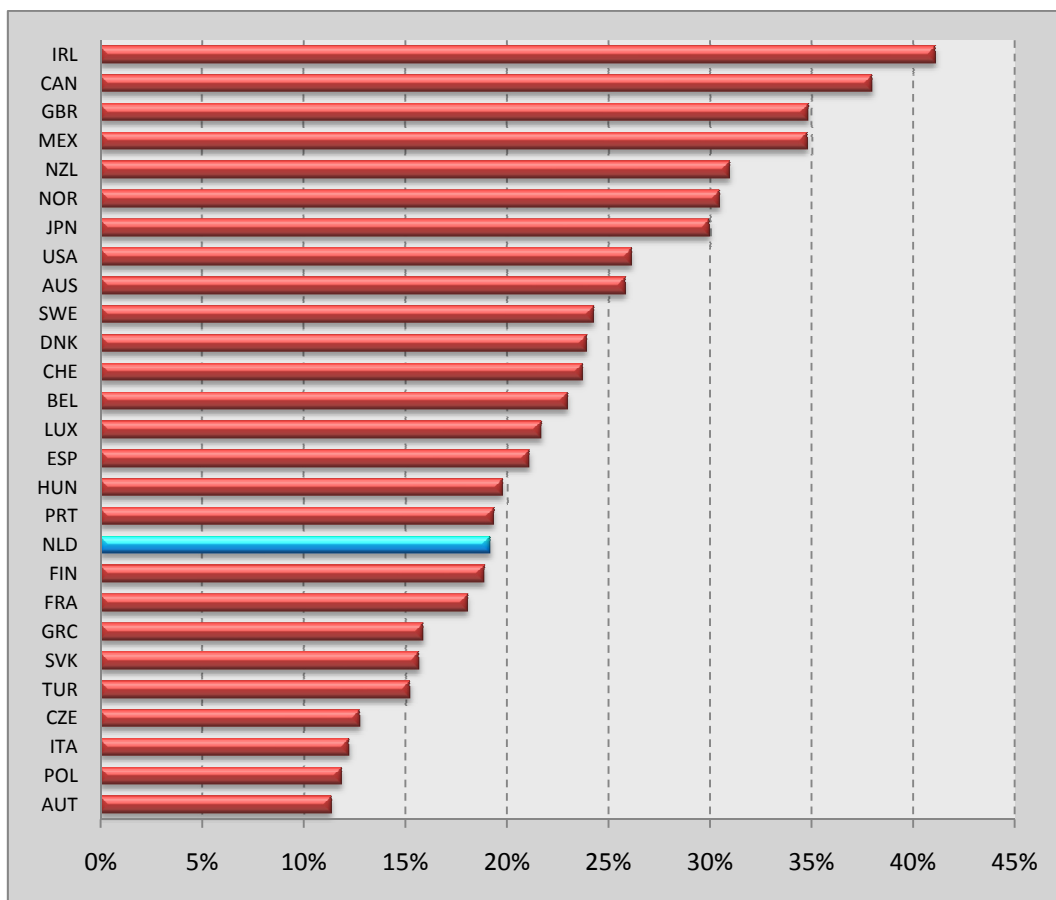
In de DIOC is een variabele opleidingsniveau opgenomen die gebaseerd is op de International Standard Classification of Education (ISCED; UNESCO, 1997). ISCED groepen zijn hierbij samengevoegd tot de volgende categorieën:

- Primary level: ISCED 0/1/2
- Secondary level: ISCED 3/4
- Tertiary level 1: ISCED 5A/5B
- Tertiary level 2: ISCED 6
-

Voor sommige landen is het niet mogelijk om onderscheid te maken tussen Tertiary 1 en Tertiary 2. Dit is het geval voor Oostenrijk, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Hongarije en Japan. Landen waarvoor Labour Force Surveys zijn gebruikt (o.a. Nederland) zijn, door beperkte steekproefgrootten, de opleidingsniveaus ISCED 5 en ISCED 6 samengevoegd. Daarom bevat de DIOC naast bovenstaande classificatie ook nog een compactere indeling naar drie opleidingsniveaus (Primary, Secondary en Tertiary).

Met betrekking tot de variabele geboorteland heeft de OESO getracht het aantal restcategorieën (i.e. ‘overig’) zo beperkt mogelijk te houden door naast geboorteland ook ruimere continentale/regionale categorieën op te nemen (i.e. ‘Overig Afrika’, ‘Overig Europa’, ‘Overig Azië’, ‘Overig Zuid en Centraal Amerika en Cariben’, ‘Overig Oceanië’, ‘Overig Noord-Amerika’). Er kunnen kleine verschillen optreden in codering tussen verschillende landen. Zo is het bijvoorbeeld in Japanse census data niet mogelijk om na te gaan of Koreaanse immigranten in Noord dan wel Zuid-Korea zijn geboren. Voor deze personen wordt als geboorteland ‘Korea unspecified’ gehanteerd. Bovendien heeft de OESO nationale data op sommige punten aangepast, zoals de coderingen van sommige kleine eilanden en overzeese gebieden. Voor personen geboren in het buitenland (foreign-born) voor wie geen geboorteland bekend is of waarvan het geboorteland niet valt in een van de bredere continentale/regionale categorieën, is het geboorteland gecodeerd als ‘Other’ (OTH). Voor personen voor wie de geboortestatus (native of foreign-born) niet bekend is, geldt dat het geboorteland is gecodeerd als ‘Unknown’ (UNK). Voor de meeste landen geldt dat voor slechts een klein deel van de bevolking het geboorteland onbekend is. Enkele uitzonderingen hierop zijn Slowakije, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Nieuw-Zeeland. Toch is van slechts 0.9% van de totale OESO bevolking het geboorteland onbekend. Voor Nederland is dit zelfs maar 0.3%. Het is dus voor veruit het grootste deel van de Nederlandse bevolking mogelijk om het geboorteland te achterhalen.

Figuur 6.3 Nederlandse migranten zijn relatief laag opgeleid



Bron: OECD DIOC (2008). Migrant is gedefinieerd volgens de *foreign born*-definitie.

6.3.2 Toepassing op Nederland

Vergeleken met andere landen was het aandeel hoger opgeleiden onder migranten in Nederland in 2000 nog laag, zo blijkt uit onderstaande figuur. In de meeste OESO-landen ligt het percentage kennismigranten hoger, in Ierland zelfs op 41%.

In het jaar 2000 verbleven er in totaal zo'n 1,4 miljoen mensen in Nederland die in het buitenland geboren zijn (zie onderstaande tabel en Bijlage F).⁷⁸ Van deze *foreign born* migranten waren er 270 duizend hoger opgeleid, en dus te beschouwen als 'kennismigrant'.

Figuur 6.4 Aantal migranten (*foreign born*) naar opleidingsniveau, 2000

	Primary	Secondary	Tertiary	Total
AUS	1,436,684	1,141,538	896,843	3,475,065
AUT	456,032	362,918	104,742	923,692
BEL	443,041	197,569	191,063	831,673
CAN	1,612,515	1,709,595	2,033,100	5,355,210
CHE	485,466	405,183	276,791	1,167,440
CZE	166,953	210,620	55,179	432,752
DNK	96,047	101,849	62,236	260,132
ESP	1,071,780	428,960	401,300	1,902,040
FIN	59,145	32,045	21,240	112,430
FRA	3,066,864	1,521,910	1,011,424	5,600,198
GBR	1,602,217	968,127	1,374,408	3,944,752
GRC	411,286	399,207	152,882	963,375
HUN	113,250	107,779	54,465	275,494
IRL	93,009	91,932	128,868	313,809
ITA	1,097,140	676,869	246,925	2,020,934
JPN	240,370	410,453	278,277	929,100
LUX	40,495	45,808	23,919	110,222
MEX	89,358	60,123	79,651	229,132
NLD	691,713	445,035	269,840	1,406,588
NOR	40,069	112,069	66,614	218,752
NZL	102,621	276,675	170,079	549,375
POL	348,720	293,553	86,379	728,652
PRT	320,778	151,806	113,348	585,932
SVK	32,933	61,850	17,587	112,370
SWE	253,420	396,425	208,180	858,025
TUR	571,111	331,714	161,867	1,064,692
USA	12,306,072	10,881,113	8,202,741	31,389,926

Bron: OECD DIOC (2008). Migrant is gedefinieerd volgens de *foreign born*-definitie.

Tweederde van de kennismigranten die in 2000 in NL verbleven heeft inmiddels heeft de Nederlandse nationaliteit, zo blijkt uit Figuur 6.5. Dat kan bijvoorbeeld doordat Nederlanders uit de voormalige koloniën die al hebben gekregen bij geboorte, of omdat migranten sinds hun komst in Nederland zijn genaturaliseerd. De groep buitenlandse kenniswerkers die in NL geboren is blijkt met 5,7 duizend relatief klein. Aangezien zij nooit naar Nederland geëmigreerd zijn, vallen zij niet onder de *foreign born* definitie kennismigranten.

⁷⁸ Het betreft hier alleen de populatie van 15 jaar en ouder, aangezien de Nederlandse gegevens zijn gebaseerd op de EBB en niet op een Census.

Figuur 6.5 Hoger opgeleiden in NL, naar nationaliteit en geboorteland, 2000

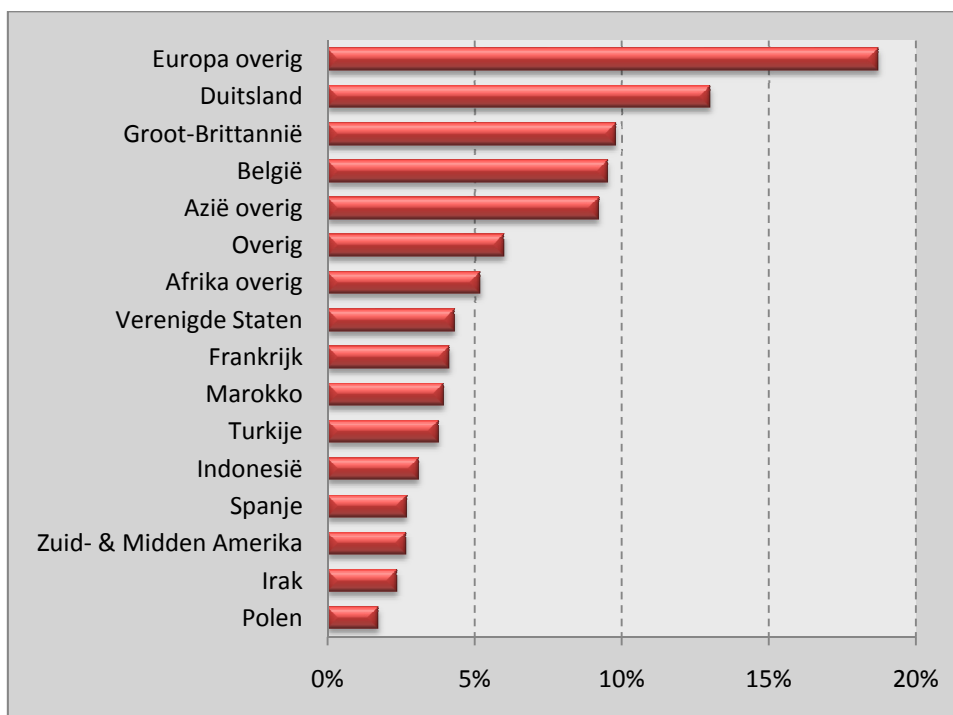
	Geboorteland NL	Buitenland	onbekend	Totaal
Nationaliteit NL	2,103,395	180,581	461	2,284,437
Buitenlands	5,703	88,294	0	93,997
onbekend	0	965	56	1,021
Totaal	2,109,098	269,840	517	2,379,455

Bron: OECD DIOC (2008).

Een kennismigrant kan in de DIOC ook gedefinieerd worden als iemand die hoger opgeleid is, in het buitenland geboren én in het bezit van een buitenlands paspoort. Deze ‘strenge’ definitie is niet gebruikelijk, maar levert wel een interessant inzicht op. Het kolonie-effect uit de vorige figuur verdwijnt dan namelijk, en ook de genaturaliseerde migranten worden buiten beschouwing gelaten. Deze ‘buitenlandse kennismigrant’ blijkt juist van dichtbij te komen, uit onze buurlanden of de rest van Europa.

In Bijlage F zijn ter volledigheid de tabellen opgenomen waarop de figuren in deze paragraaf zijn gebaseerd.

Figuur 6.6 Kennismigrant met buitenlandse nationaliteit komt juist vaak van dichtbij



Bron: OECD DIOC (2008). De figuur geeft de verdeling van kennismigranten in NL naar geboorteland. Migrant is gedefinieerd volgens de definitie *foreign born foreigner*.

Bovenstaande tabellen en figuren geven een indruk van wat er wel mogelijk op basis van de DIOC. Daarnaast is het ook nog mogelijk om uitsplitsingen te maken van het *aantal* migranten volgens alle acht de tabellen uit Tabel 6.3. Als er in 2010 weer een Census gehouden zou worden, zou actuelere informatie beschikbaar komen.

6.4 Eurostat

Via de Eurostat zijn ook statistieken van migratie beschikbaar, zowel stroomcijfers (*migr_immi*, *migr_emi*) als voorraadcijfers (*migr_stock*). Helaas is geen enkele van deze bronnen geschikt voor het berekenen van migratiesaldi van kennismigranten, omdat ze geen onderscheid maken naar opleidingsniveau. Daarnaast lijden de emigratiegegevens aan hetzelfde euvel als die van de IMD: ze bevatten niet de administratieve correcties, en zijn daardoor eigenlijk sowieso onbruikbaar. Verder zijn via Eurostat nog de Census en de Labour Force Survey beschikbaar, maar die verschillen niet van de hierboven beschreven OESO data, en kennen daarom dezelfde voor- en nadelen.

6.5 Alternatieven voor Nederland

Voor zover het alleen kennismigranten met een baan betreft, zou voor Nederland eventueel gebruik gemaakt kunnen worden van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS in combinatie met de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Hieruit is informatie te halen over werknemers en zelfstandigen, en is ook de nationaliteit vastgesteld van degenen die zich officieel als inwoner in Nederland hebben geregistreerd.⁷⁹ Als gekozen wordt voor de definitie van kennismigrant op basis van jaarinkomen, zou in theorie het aantal nieuwe banen, bestaande banen en verdwenen banen van kennismigranten op jaarbasis bepaald kunnen worden. Nadeel is dat een dergelijke definitie niet internationaal vergelijkbaar is.

Zou de kennismigrant bepaald worden op basis van opleidingsniveau, dan dient het SSB gekoppeld te worden aan de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Op deze manier ontstaat een doorsnede van een registratie en een steekproef, die normaal gesproken met behulp van ophoogfactoren representatief gemaakt kan worden voor de hele populatie. Probleem in dit geval is echter dat niet bekend is in hoeverre de EBB ook representatief is voor de deelpopulatie *buitenlandse* werknemers. M.a.w. zijn de buitenlanders ondervertegenwoordigd in deze steekproef of niet? Tijdelijke migranten, die maar kort in NL verblijven, zijn in ieder geval ondervertegenwoordigd. De praktische vraag is natuurlijk hoe belangrijk dat is in de informatiebehoefte, en in hoeverre de langdurige migranten wel goed meetbaar zijn.

Momenteel zijn SSB-gegevens beschikbaar van de jaren 1999-2006, het jaar 2007 wordt binnenkort verwacht.

6.6 Conclusie

Voor een internationale vergelijking van kennismigranten is het alleen mogelijk om de *omvang van de populatie* te berekenen voor het jaar 2000 (uitgesplitst naar allerlei achtergrondvariabelen). Een betrouwbaar *migratiesaldo* van kennismigranten is niet beschikbaar. Dat komt omdat alleen de Census een betrouwbare telling van migranten bevat die ook nog eens naar opleidingsniveau is uit te splitsen. Zij bevat echter geen stroomgegevens, maar voorraadgegevens.

- OECD IMD: wel saldi mogelijk, jaarlijks, maar niet voor kennismigranten
- OECD DIOC: kennismigranten mogelijk, maar alleen hun aantal in het jaar 2000

⁷⁹ Dit is verplicht voor elke werknemer die van plan is om langer dan 4 maanden achtereenvolgend in Nederland te werken.

- Eurostat: zelfde als OECD.
- Via het SSB zijn waarschijnlijk wel saldi te berekenen voor kennismigranten, zij het alleen voor Nederland en slechts voor de belangrijkste subgroep (werkend, ingeschreven in GBA).

7 Variaties en overwegingen bij de concurrentiekrachtindex

De concurrentiepositie van Nederland kan veranderen als gevolg van ontwikkelingen in eigen land en gewijzigd beleid. Ook veranderingen in het buitenland bepalen de concurrentiepositie van Nederland. De Nederlandse positie in de middengroep is echter robuust. Dit blijkt uit een aanvullende analyse van drie extreme variaties.

De vergelijking van concurrentiekracht uit hoofdstuk 5 geeft aan wat de concurrentiekracht van Nederland is op dit moment. Die positie kan veranderen, niet alleen als gevolg van veranderingen in Nederlands beleid of economische prestaties, maar ook door veranderingen in het buitenland. Daarom is het interessant om te kijken wat er gebeurt met de Nederlandse concurrentiepositie wanneer in het buitenland het beleid ten aanzien van kennismigranten wordt aangepast, zonder dat er in Nederland iets verandert. Of andersom, wanneer Nederland een inhaalslag maakt.

Aanvullend op de statische vergelijking van de concurrentiepositie worden daarom in dit hoofdstuk een aantal variaties vergeleken. De voorliggende analyse is slechts een theoretische ‘what-if’ exercitie, zeker geen alomvattend scenario of een daadwerkelijke voorspelling. Allereerst omdat er geen goede voorspellingen zijn van de onderliggende factoren: veel factoren zijn ongrijpbaar of beleidsafhankelijk. Ten tweede vereisen voorspellingen ook een goed gefundeerd en samenhangend model. Dat is teveel gevraagd voor een index, zoals al aangetekend in het vorige hoofdstuk.

Een alternatief is om de positie van Nederland op een aantal factoren extreem te variëren, een nieuwe index te berekenen en deze te vergelijken met de huidige positie. Dit geeft een beeld van de robuustheid van de huidige positie en geeft aan of bepaald beleid relatief veel of weinig impact heeft. In dit hoofdstuk worden de volgende drie variaties doorberekend:

- *Variatie 1: toelatingsbeleid.* Nederland verliest haar toppositie en zakt naar een gedeelde laatste plaats.
- *Variatie 2: kwaliteit kennisinfrastructuur.* Nederland verliest haar positie in de middengroep en zakt naar een laatste plaats.
- *Variatie 3: intensiteit kenniseconomie.* Wat gebeurt met de concurrentiepositie van Nederland wanneer de intensiteit het topniveau van de Verenigde Staten en Zweden evenaart?

7.1 Variatie 1: toelatingsbeleid

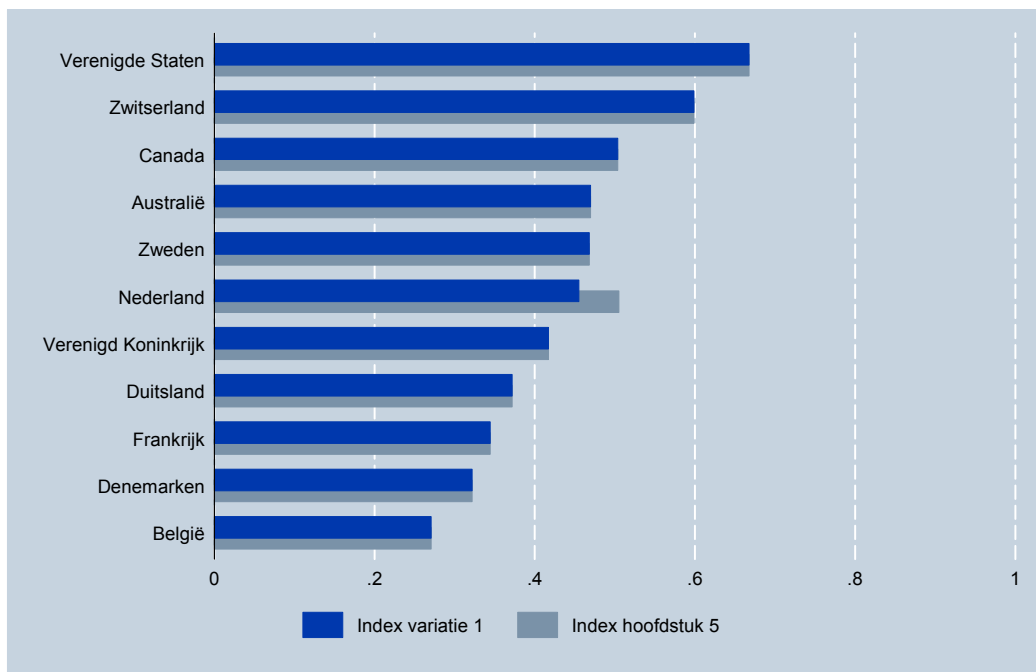
De huidige positie van Nederland ten aanzien van het toelatingsbeleid is goed, in de index staat Nederland op positie één (Figuur 5.5). Nederland kent voor kennismigranten een toegankelijk en liberaal regime. Wanneer een kennismigrant een baan is aangeboden zijn er weinig belemmerende criteria, alleen het loon moet hoog genoeg zijn. Dit looncriterium vervalt zelfs in het geval van een baan met een onderzoeks karakter. Daarnaast kent Nederland ook aanbodsturing. Pas afgestudeerde hoogopgeleide migranten (*Zoekjaar Afgestudeerde Buitenlandse Studenten en Regeling Hoogopgeleiden*) en ondernemers (*Zelfstandigenregeling*) krijgen zo een kans in Nederland een baan te

vinden of zich te vestigen. Wat gebeurt met de ‘overall’ concurrentiepositie van Nederland wanneer de topositie verandert door een restrictiever beleid in Nederland of door een inhaalslag in het buitenland?

Figuur 7.1 en 7.2 laten het effect zien van een grote verandering ten aanzien van toelatingsbeleid (van positie één naar een gedeelde tiende plaats). De donker gekleurde balken geven de nieuwe variatie-scores weer, de lichtgekleurde balken de scores per land zoals in hoofdstuk 5. Omdat alleen de Nederlandse positie verandert zijn de balken voor alle andere landen niet veranderd.

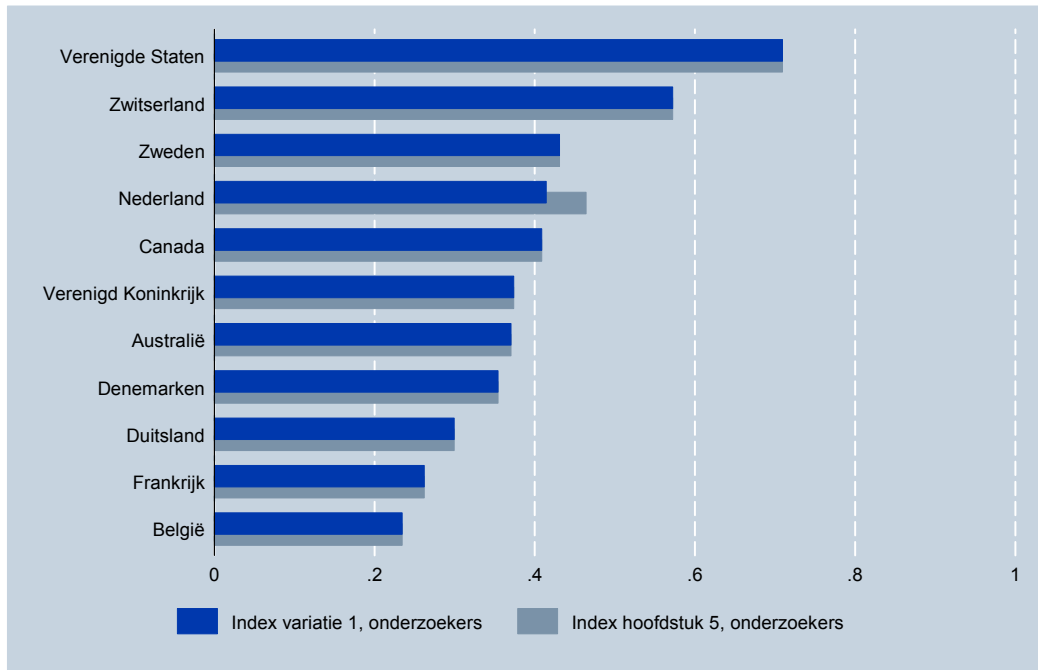
Uit Figuur 6.1 blijkt dat voor kennismigranten een zeer restrictief toelatingsbeleid maar beperkte consequenties heeft. Nederland zakt weliswaar een behoorlijk aantal plaatsen, maar blijft deel uitmaken van de middengroep. Eigenlijk verliest Nederland alleen aansluiting met Canada. Voor de subgroep onderzoekers heeft de verandering binnen het domein toelatingsbeleid nog minder effect op de ‘overall’ concurrentiepositie. De sterke positie in de middengroep zal iets verzwakken, maar Nederland wordt alleen geklopt door Zweden.

Figuur 7.1 Een maximaal verschil in toelatingsbeleid heeft beperkte invloed op de concurrentiekracht voor kennismigranten



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 7.2 Voor de subgroep onderzoekers is de impact nog kleiner

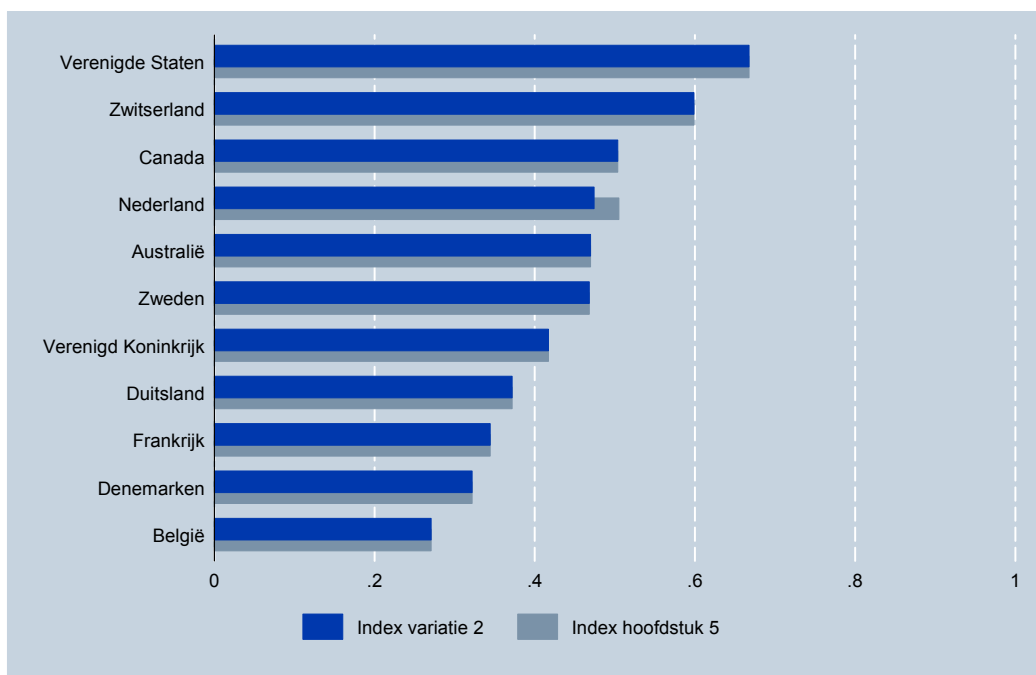


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

7.2 Variatie 2: kwaliteit kennisinfrastructuur

Nederland heeft een goede reputatie als het gaat om de kwaliteit van de kennisinfrastructuur. Voor een klein Europees land staan er momenteel veel universiteiten in internationale ranglijsten. In de top 200 bijvoorbeeld tweemaal zoveel als Denemarken of Zweden, en zelfs meer dan Frankrijk. Het gat met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is groot en niet te overbruggen. Maar wanneer men kijkt naar de kwaliteit van de wetenschappelijke output (gemeten als gemiddeld aantal citaties per wetenschappelijk document) is deze zelfs hoger dan die van de Verenigde Staten. Grote sprongen in kwaliteit zijn niet meer mogelijk en vergen wellicht te veel inspanningen. Maar wat zijn de consequenties voor de aantrekkingskracht wanneer Nederland haar positie verspeelt?

Figuur 7.3 De impact van een verlies aan kwaliteit is concurrentiekracht ten aanzien van de kennismigrant beperkt...

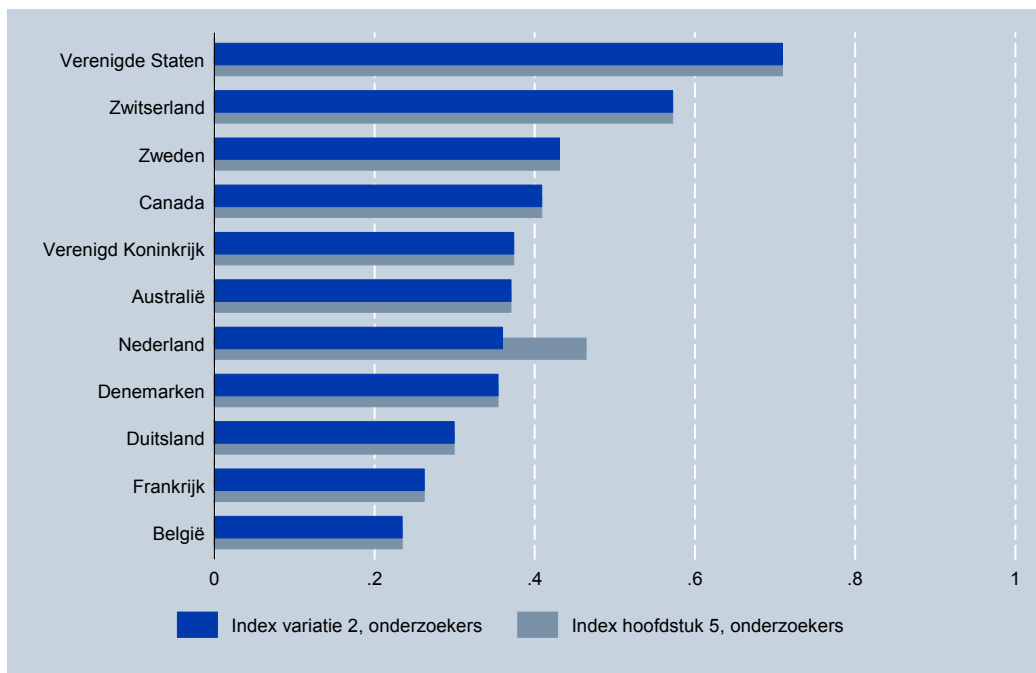


Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 7.3 laat zien dat de reputatieschade voor de populariteit van Nederland onder kennismigranten opnieuw beperkt is. Nederland blijft in de middengroep en verliest enkel aansluiting met Canada. Daarmee lijkt het toelatingsbeleid veel doorslaggevend en dus relevanter, maar deze conclusie is voorbarig. De verandering in de vorige variatie was veel groter (Nederland ruilde de eerste plek in voor een laatste plaats), terwijl in deze variatie de verschuiving beperkt is (Nederland zakt vanuit een middenpositie naar de laatste plaats).

De reputatieschade onder onderzoekers is veel groter, Nederland zakt een behoorlijk aantal plaatsen en hangt in de staart van een middengroep (Figuur 7.4). Bovendien is het verschil ten opzichte van de huidige score (of tussen de donkergekleurde balk en de lichtgekleurde balk) het grootst in Figuur 7.4. Dit duidt op een groot verlies.

Figuur 7.4 ...maar voor de populariteit van Nederland onder de subgroep onderzoekers zeer nadelig



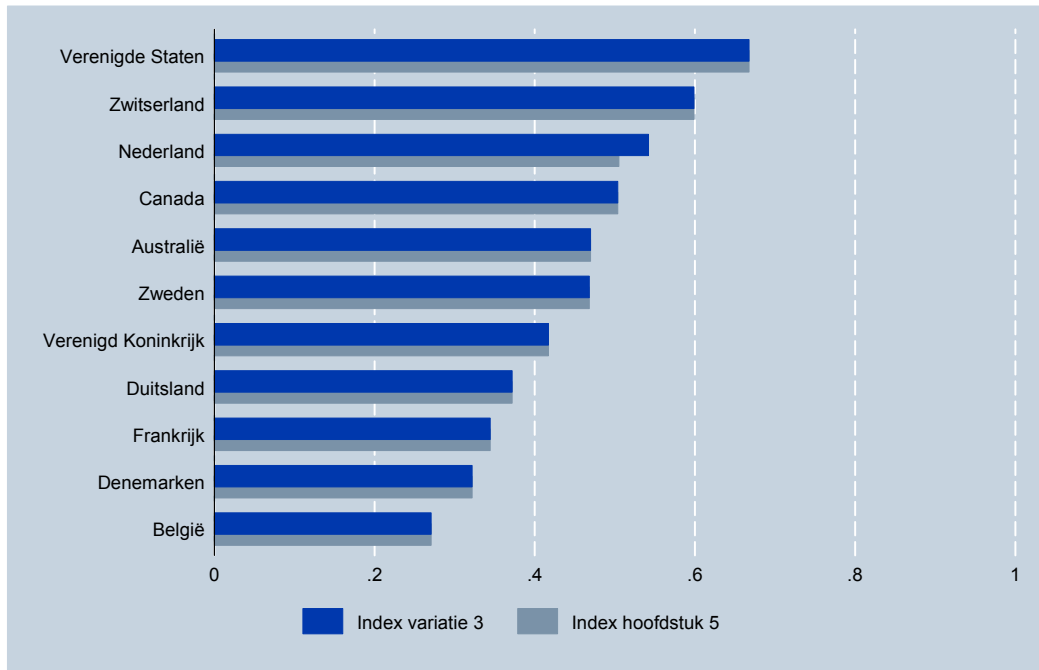
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

7.3 Variatie 3: Intensiteit kennisinfrastructuur

Het kabinet heeft de ambitie uitgesproken om van Nederland een dynamische kenniseconomie te maken. Op dit moment valt de prestatie van Nederland ten opzichte van de referentielanden tegen. De investeringen in R&D zijn het laagst van alle geselecteerde landen en in vergelijking met de andere geselecteerde landen scoort Nederland gemiddeld tot matig op kennis- en innovatie-indexen zoals de *Global Innovation Scoreboard* en de *European Innovation Scoreboard*. Wat gebeurt er wanneer Nederland de ambitie wel realiseert en zich aansluit bij de top op het gebied van kennis en innovatie (de Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland)?

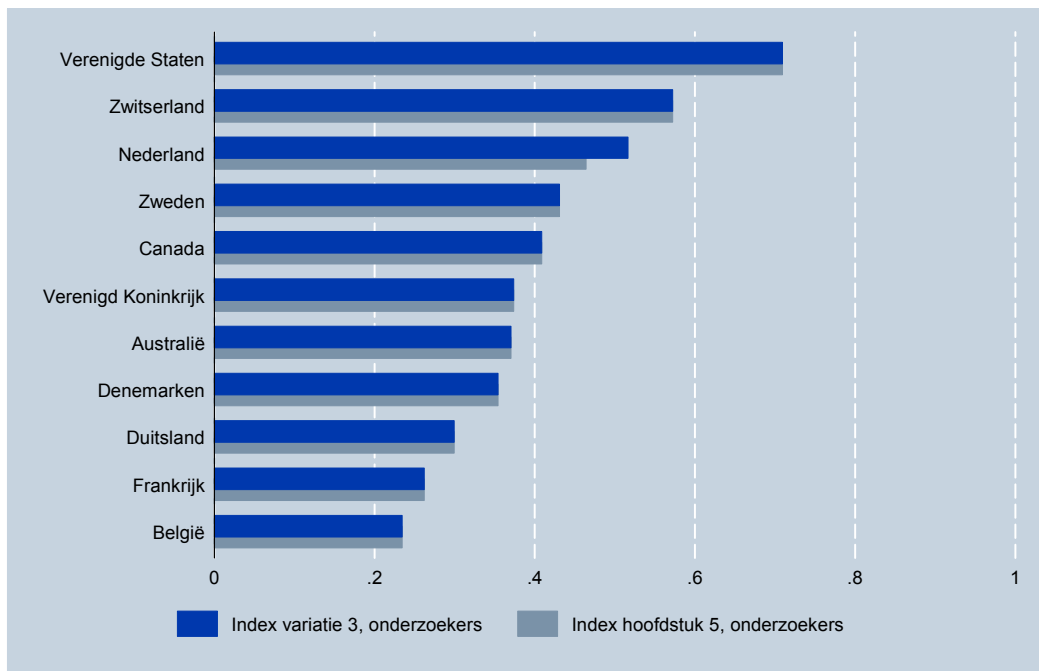
Door de kenniseconomie beter te ontwikkelen zou de concurrentiekracht van Nederland bij het werven van kennismigranten moeten groeien. Immers, een meer kennisintensieve economie spreekt kennismigranten aan. Bijvoorbeeld omdat in zo'n economie meer kansen voor onderzoek zijn en wellicht ruimte voor ondernemerschap. Kortom een goede omgeving voor de ambitieuze leergierige kennismigrant. Figuur 7.5 ondersteunt dit idee. Nederland is met een dergelijke inspanning niet in staat meteen aansluiting te vinden bij de Verenigde Staten en Zwitserland, maar neemt wel een stap ten opzichte van Canada. Nederland zal zich onderscheiden van de rest van de middengroep. Voor de subgroep onderzoekers is het effect overeenkomstig en iets groter. Onderzoekers zijn dus nog meer gebaat bij deze intensivering.

Figuur 7.5 Meer investeringen in de kenniseconomie versterken de positie van Nederland



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

Figuur 7.6 Het effect voor onderzoekers is niet anders



Bron: SEO Economisch Onderzoek (2010)

7.4 Overwegingen

De analyses in de vorige secties zijn de uitkomsten van theoretische exercities. Daarbij zijn de waarden van bepaalde factoren extreem gevarieerd om zo de impact vast te stellen van die veranderingen op de concurrentiepositie van Nederland bij gewijzigd beleid. Daarbij zijn een aantal algemene overwegingen te maken die de uitkomsten nuanceren:

- Ondanks de extreme variaties zijn de effecten op de ‘overall’ index beperkt. Nederland blijft haar positie in de middengroep behouden. Alleen in variatie 2, een extreme kennisintensivering, kan men stellen dat Nederland de middengroep verlaat en zich solo tussen de top en de middengroep positioneert.
- Voorgaande betekent niet dat Nederland niks moet doen. In de variaties zijn de posities van de andere landen gelijk gehouden. In de werkelijkheid veranderen beleid en bijvoorbeeld de economische situatie in het buitenland ook. De werkelijkheid is veel dynamischer, niks doen kan betekenen dat Nederland door andere landen ingehaald wordt.
- Relaties tussen de verschillende domeinen en factoren zijn complex en samenhangend. Bijvoorbeeld, een kennisintensivering zal ook de kwaliteit van de kennisinfrastructuur ten goede komen (niet per se evenredig).
- De uitkomsten per variatie zijn niet direct onderling te vergelijken. Dit heeft er mee te maken dat de omvang van de verandering in alle variaties extreem is, maar niet van gelijke grootte. Eerder is er al op gewezen dat het effect van toelatingsbeleid op de concurrentiepositie even groot lijkt als die van de kwaliteit van de kennisinfrastructuur. Dit is niet waar, de omvang van de verandering in de eerste variaties is groter. Wel kunnen verschillen tussen kennismigranten en de subgroep onderzoekers vergeleken worden.
- Alleen variaties waarop de Nederlandse overheid invloed kan hebben zijn ter sprake gekomen. De invloed van loonsverschillen tussen landen op de concurrentiepositie is het grootst. Echter de overheid kan het inkomen van de meeste werknemers niet beïnvloeden, alleen voor het publieke R&D-personeel. Wel kan de overheid belastingen bepalen en daarmee het netto inkomen. Deze variatie is niet verder onderzocht, vanwege de volgende twee redenen:
 - Speciale belastingregimes voor kennismigranten kunnen niet worden meegenomen in de index. De uitwerking daarvan is te complex.
 - Daarnaast is dergelijk beleid ook gevaarlijk. Beleidsconcurrentie kan snel leiden tot een ‘race to the bottom’.
- Ten slotte, veranderingen in beleid werken direct door in bovenstaande analyses. De vraag is echter of beleidsveranderingen ook daadwerkelijk leiden tot veranderingen in gedrag. Het is maar de vraag of dit wordt opgepikt door potentiële migranten. In ieder geval zal het lang duren voordat veranderingen ook bekend worden. Beleid gericht op verbetering van de concurrentiepositie is in ieder geval langetermijnbeleid.

8 Aanknopingspunten voor beleid

De eerder in hoofdstuk 5 geschetste kanttekeningen maken duidelijk dat het gebruik van een concurrentie-index met de nodige voorzichtigheid gepaard dient te gaan, dat er oog moet zijn voor diverse nuances. Desondanks zijn er in dit onderzoek wel degelijk enkele aanknopingspunten te vinden voor beleid:

- Bekendheid met Nederland lijkt een rol te spelen in de keuze van kennismigranten om hier naartoe te migreren. Zo'n 60% van alle kennismigranten die in Nederland zijn komen werken zijn hier immers al eens eerder geweest. Beleidsmakers zouden daarom ook de perceptie van buitenlanders over Nederland (bekendheid en reputatie) in het achterhoofd moeten houden. Weten de andere kennismigranten wel voldoende wat Nederland voor hen kan betekenen? Om deze vraag correct te beantwoorden is eigenlijk aanvullend onderzoek nodig, in het buitenland, onder juist diegenen die niet voor Nederland kozen.
- Niet alleen het aantrekken van meer talent, maar ook het langer vasthouden van reeds aanwezige kennismigranten zou zinvol kunnen zijn. Er zou een rol voor de overheid kunnen liggen in het behoud van onderzoekers en buitenlandse studenten voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Een derde van de onderzoekers en de helft van de studenten zegt namelijk nog niet te weten of ze na het verlopen van hun verblijfsvergunning in Nederland willen blijven. Als met gericht beleid deze groep voor de Nederlandse arbeidsmarkt behouden kan blijven, zou dat een relatief efficiënte manier zijn om het aantal kennismigranten te vergroten.
- De groep kennismigrant bestaat uit verschillende groepen. Sommigen kiezen bewust voor Nederland, anderen bij toeval. Sommigen komen voor langere tijd, anderen blijven slechts kort. Voor wetenschappers en studenten speelt de reputatie van onderzoeksinstituten een grote rol, voor anderen vooral arbeidsmarktfactoren. Effectief beleid dient deze verschillen te onderkennen, en per doelgroep maatwerk te leveren.
- Omdat een aanzienlijk deel van de in Nederland werkzame kennismigranten door een buitenlandse werkgever wordt uitgezonden, is ook het beleid ten aanzien van multinationals en kleine buitenlandse bedrijven belangrijk bij het aantrekken van kennismigranten. Wel betreft het hier vaak kennismigranten die gemiddeld iets mobieler zijn, en iets minder vaak van plan zijn om langdurig in Nederland te verblijven.
- Het Nederlandse toelatingsbeleid is alleen van toepassing op de helft van alle migranten, de 'derde landers' van buiten de Europese Economische Ruimte.⁸⁰ Deze beperkte reikwijdte betekent dat een verandering in toelatingsbeleid de andere helft niet zal treffen.
- Maar ook voor de 'derde landers' blijkt het toelatingsbeleid een onbelangrijke factor. Voor velen wordt dit door de werkgever geregeld, voor de rest zijn sociale en economische factoren duidelijk belangrijker. Zowel een systeem van vraagsturing als een systeem van aanbodsturing kent sterke en zwakke punten. Uit het onderzoek is niet evident gebleken dat het ene systeem leidt tot een grotere concurrentiekracht dan het andere. In de praktijk hanteert elk land een combinatie van vraaggestuurde en aanbodgestuurde elementen.

⁸⁰ In 2008 komt 54% van de buitenlandse immigranten van buiten de EU: 62.132 van de 115.947. Daarnaast keerden 26.790 Nederlanders terug (zie CBS: Bevolking & bevolkingsontwikkeling).

Literatuur

- Berkhout, E., Biermans, M., Salverda, W. & Tijdens, K. (2007). Internationale beloningsverschillen van wetenschappelijk personeel. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Cerna, L. (2008). Towards an EU Blue Card? The proposed delegation of national high-skilled immigration policies to the EU-level. Paper prepared for the ISA Annual Conference, San Francisco, March 26-29, 2008.
- Cervantes, M. (2004). Attracting, retaining and mobilising high skilled labour. In OECD, *Global knowledge flows and economic development* (pp. 51-71). OECD Publishing.
- Chen, K., Chiang, S. & Leung, S. (2003). Migration, Family, and Risk Diversification, *Journal of Labor Economics*, 21, (2). 323-352.
- Chorny, V., Euwals, R., & Folmer, K. (2007). Immigration policy and welfare state design. A qualitative approach to explore interaction. CPB Document. Den Haag: CPB.
- CPB (2002). De pijlers onder de kenniseconomie. Opties voor institutionele vernieuwing. CPB Bijzondere Publicatie. Den Haag: CPB.
- CPB (2007). Selectief arbeidsmarkt migratiebeleid: Europees of nationaal? CPB Notitie, Den Haag: CPB.
- Dobson, J., Koser, K., Mclaughlan, G. & Salt, J. (2001). International migration and the United Kingdom: Recent patterns and trends. RDS Occasional Paper#75. London: UK Home Office.
- Geis, W., Uebelmesser, S. & Werding, M. (2008). How do migrants choose their destination country? An analysis of institutional determinants. CESifo Working Paper #2506. Munich: CESifo Group.
- Gross, D. & Schmitt, N. (2006). Why do low- and high-skilled workers migrate? Flow evidence from France. CESifo Working Paper #1797. Munich: CESifo Group.
- Hailbronner, K. & Koslowski, R. (2008). Models for immigration management schemes. GMF Paper Series. Washington DC: GMF.
- Health Consumer Powerhouse (2009). Euro Health Consumer Index 2009. Brussels: HPC.
- Hicks, J. (1932). The Theory of Wages. London: Macmillan.
- HSBC (2009). Expat explorer survey 2009. Report two: expat experience. HSBC.
- INDIAC (2009). Monitor Kennismigrantenregeling 2008. INDIAC, IND; Den Haag.

- Klugman, J. & Pereira, I. (2009). Assessment of national migration policies: an emerging picture on admissions treatment and enforcement in developing and developed countries. Human Development Paper Research Paper 2009/48. New York: UNDP.
- Lowell, B. (2005). Policies and regulations for managed skilled international migration for work. UN/POP/MIG/2005/03. New York: UN Population Division.
- Lowell, B. (2009). Immigration “pull” factors in OECD countries over the long term. In *OECD The future of international migration to OECD countries* (pp. 52-136). OECD Publishing.
- Mahroum (2000). Highly skilled globetrotters: mapping the international migration of human capital. *R&D Management*, 30, (1). 23-32.
- Martin, P. (2006). The trade, migration and development nexus. Dallas: Federal Reserve Bank.
- Massey, D. & Zenteno, R. (1999). The dynamics of mass migration. *PNAS*, 96, (9). 5328-5335.
- Mattia, A. di, & Cassan, G. (2009). Migration “push” factors in non-OECD countries over the long term. In *OECD The future of international migration to OECD countries* (pp. 139-192). OECD Publishing.
- Niessen, J., Huddleston, T. & Citron, L. (2007). Migrant Integration Policy Index. Brussels: British Council and Migration Policy Group.
- OECD (1999). Classifying Educational Programmes – Manual for ISCED-97 Implementation in OECD Countries. < <http://www.oecd.org/dataoecd/7/2/1962350.pdf> >
- OECD (2002). International mobility of science and technology personnel. In *OECD Science, Technology and Industry Outlook 2002* (pp.229-244). OECD Publishing.
- OECD (2005). Counting immigrants and expatriates in OECD countries: A new perspective. In *OECD, Trends in international migration: SOPEMI 2004 edition* (pp. 115-149). OECD Publishing.
- OECD (2009a). Specificities in managing highly-skilled migration. In *International migration outlook: SOPEMI 2009* (pp. 162-176). OECD Publishing.
- OECD (2009b). The future of international migration to OECD countries. OECD Publishing.
- Pearson, R. & Morrell, J. (2002). Knowledge Migrants: The motivations and experiences of professionals in the UK on work permits. Brighton: IES.
- Piore, M. J. (1979). Birds of passage: Migrant labor and industrial societies. Cambridge: Cambridge University Press.
- PWC (2006). Internationaal vergelijkend onderzoek naar systemen voor arbeidsmigratie. PriceWaterhouseCoopers.

- Roodenburg, H. (2005). Discussiebijdrage over vraag- en aanbodgestuurde arbeidsmigratie. CPB Memorandum. Den Haag: CPB.
- Stark, O. (1991). *The Migration of Labor*. Massachusetts: Blackwell Publishing
- Tzeng, R. (1995). International labor migration through multinational enterprises. *International Migration Review*, 29, (1). 139-154.
- UNDP (2009). *Human Development Report 2009. Overcoming barriers: human development and development*. New York: UNDP.

Bijlage A Enquête buitenlanders in NL

Bijlage A.1 Verantwoording

SEO Economisch Onderzoek (2009) heeft een internetenquête gehouden onder buitenlandse kennismigranten in Nederland. Dit met het doel inzicht te krijgen in hoe kennismigranten aankijken tegen de aantrekkingskracht van Nederland. Het steekproefkader wordt gevormd door twee adressenbestanden:

- Bestand van migranten die tussen 2005 en 2009 tot Nederland zijn toegelaten via de Kennismigrantenregeling van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Het gaat dan om personen uit landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER).⁸¹ In totaal bevat het IND-bestand gegevens van 22.839 migranten. Uit deze adressen is een *gestratificeerde* steekproef genomen op basis van leeftijd. Hierbij is er een aselechte steekproef genomen van 1.250 personen in de leeftijdscategorie 18-30 jaar, 1.250 personen in de leeftijdscategorie 30-40 jaar en 800 personen in de leeftijdscategorie 40-50 jaar (zie Tabel 8.1). De overige leeftijdsgroepen zijn genegeerd omdat ze voor dit onderzoek minder interessant zijn. De totale steekproefgrootte is dus 3.300. Er heeft geen stratificatie op basis van geboorteregio plaatsgevonden omdat er ook met aselechte steekproeftrekking voldoende observaties per regio waren.
- Bestand verkregen via het UWV met persoonsgegevens van migranten van buiten de EER die de afgelopen 1,5 jaar in dienst zijn getreden via een tewerkstellingsvergunning (TWV). Het bestand bevat persoonsgegevens (naam, nationaliteit, geboortedatum, geslacht) van migranten en adresgegevens van de werkgevers waar deze migranten in dienst zijn/waren. Het opleidingsniveau is niet bij het UWV bekend. Vandaar dat ervoor is gekozen enkel migranten te selecteren die werkzaam zijn in de beleidscategorie 'concernpersoneel, wetenschappers en gastdocenten'. Deze beleidscategorie impliceert een hoger opleidingsniveau. Na deze filtering bevat het UWV-bestand 3.431 adressen. Gezien het aantal adressen was het niet nodig om van het UWV-bestand een steekproef te nemen. Er is dus naar alle 3.431 personen een brief verzonden.

Tabel 8.1 Leeftijd bij ingewilligde aanvragen om een eerste verblijfsvergunning

Leeftijd	2005	2006	2007	2008	Totaal	Stratificatie
0-18	2	1	1	5	9	
18-30	735	1.790	2.672	1.404	6.601	1.250
30-40	585	1.230	1.745	1.037	4.597	1.250
40-50	215	410	534	257	1.416	800
50-60	73	157	223	122	575	
65+	2	4	2	3	11	
Totaal	1.612	3.592	5.177	2.828	13.209	3.300

Bron: Monitor Kennismigrantenregeling 2008 (2009)

⁸¹ De EER wordt gevormd door de EU27, IJsland, Noorwegen en Liechtenstein. Zwitserland hoort niet bij de EER.

De brieven zijn begin november 2009 verstuurd. Migranten hebben twee weken de tijd gekregen om de enquête in te vullen. Vervolgens hebben de migranten in het IND-bestand een herinnering ontvangen en nog eens tien dagen invultijd. Eind november is de enquête gesloten. Het responspercentage van de IND-steekproef is met 31,4% erg hoog (zie Tabel 8.2). De respons vanuit de UWV-steekproef lag met 6% een stuk lager. Dit kwam omdat voor deze groep alleen de adressen van de werkgevers beschikbaar waren. De brieven moesten dus via de werkgever bij de kennismigranten terecht komen. In veel gevallen is dat niet gebeurd omdat de werkgever niet in staat was om de brief bij de juiste persoon te krijgen of omdat de betreffende persoon alweer uit Nederland was vertrokken. Vanwege deze problemen is er ook besloten om geen herinnering naar de UWV-steekproef te versturen.

In totaal hebben 1.240 personen een of meerdere vragen van de enquête ingevuld, waarvan het merendeel (1.204 personen) de enquête ook heeft afgerond (zie Tabel 8.3).

Uit Tabel 8.4 blijkt dat de respons onder de 18-30 jarigen een stuk lager ligt dan die onder 30-40 jarigen (terwijl de bruto steekproef voor beide groepen even groot was).

Al met al is de respons voor alle regio's en leeftijdsgroepen ruim voldoende om betrouwbare uitspraken over de resultaten te kunnen doen.

Tabel 8.2 Respons

	Populatie	Bruto steekproef	Netto steekproef	Respons
UWV	3.431	3.431	205	6,0%
IND	22.839	3.300	1.035	31,4%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.3 Vragenlijst afgerond?

Afgerond	UWV	IND	Totaal
Nee	16	20	36
Ja	189	1.015	1.204
Totaal	205	1.035	1.240

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.4 Leeftijdverdeling, per geboorteregio

	18-30	30-40	40-50	Totaal
Azië	178	260	96	534
VS & Canada	21	53	93	167
Overig	152	241	124	517
Totaal	351	554	313	1.218

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.5 Aanleiding migratie, naar steekproef (col%)

	UWV	IND	Totaal
Uitgezonden door buitenlandse werkgever	67	30	37
Baan gevonden bij NL werkgever	8	37	32
Studeren	20	25	24
Eigen onderneming beginnen	0	0	0
Met partner meegegaan	2	3	3
Anders	3	4	4
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Bijlage A.2 Tabellen kennismigranten - algemeen

Achtergrondkenmerken

Tabel 8.6 Geslacht

	Freq.	Percent
Man	906	75
Vrouw	310	25
Totaal	1.216	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.7 Verdeling man/vrouw, per geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Man	79	71	71	75
Vrouw	21	29	29	25
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.8 Leeftijd

	Freq.	Percent
18-30	483	40
30-40	562	46
40-50	174	14
Totaal	1.219	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.9 Verdeling leeftijd, per geboorteregio (rij%)

ageclass	Azie	VS & Canada	Overig	Totaal
18-30	43	21	40	40
30-40	47	40	47	46
40-50	10	38	13	14
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.10 Verdeling partner/geen partner, per leeftijdscategorie (rij%)

	Geen partner	Wel partner	Totaal
18-30	62	38	100
30-40	28	72	100
40-50	18	82	100
Totaal	40	60	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.11 Partner wel/niet naar NL gemigreerd, naar geslacht (col%)¹

	Man	Vrouw	Totaal
Ja	81	60	76
Nee: partner in ander land	14	10	13
Nee: partner ontmoet in NL	5	30	11
Totaal	100	100	100

Bron: Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die een partner hebben

Tabel 8.12 Aantal kinderen

	Freq.	Percent
0	849	70
1	180	15
2	157	13
3	27	2
4	5	0
Totaal	1.218	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.13 Wel/geen partner, naar wel/geen kinderen (rij%)

	Wel kinderen	Geen kinderen
Wel partner	49	51
Geen partner	3	97
Totaal	31	69

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.14 Geboorteregio

	Freq.	Percent
Azië	566	46
VS & Canada	135	11
Overig	522	43
Totaal	1.223	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.15 Verdeling opleidingsniveau, per geboorteregio (rij%)

	niet-HO	HO	Totaal
Azië	1	99	100
VS & Canada	5	95	100
Overig	2	98	100
Totaal	2	98	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.16 Opleidingsniveau

	Freq.	Percent
Lagere school	6	0
Mavo/havo/vwo	10	1
MBO	14	1
HBO/universiteit	852	70
Postacademisch onderwijs (Ph.D. of Dr.)	340	28
Totaal	1.222	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.17 Studierichting¹

	Freq.	Percent
Lerarenopleiding	17	1
Kunst & cultuur	33	3
Economie, recht, bestuur	256	21
Overige sociale wetenschappen	49	4
Biologische wetenschappen	81	7
Natuurwetenschappen	90	8
Wiskunde & informatica	216	18
Techniek	401	33
Agrarisch	8	1
Gezondheid	35	3
Horeca, toerisme, transport & logistiek	13	1
Totaal	1.197	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen met minimaal MBO als opleidingsniveau

Waar werken ze? (algemeen)

Tabel 8.18 Wel of geen werk in de 6 maanden voor komst naar NL (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Ja	83	95	85	85
Nee	17	5	15	15
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.19 Arbeidsmarktstatus

	Freq.	Percent
Werkzaam bij een Nederlandse instelling	597	49
Werkzaam bij een buitenlandse instelling	393	32
Zelfstandig ondernemer	10	1
Student/aio	203	17
Geen baan, maar wel op zoek	12	1
Geen baan en niet op zoek	1	0
Totaal	1.216	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.20 Arbeidsmarktstatus (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Werkzaam bij een Nederlandse instelling	42	59	54	49
Werkzaam bij een buitenlandse instelling	43	36	20	32
Zelfstandig ondernemer	1	1	1	1
Student/aio	14	3	24	17
Geen baan, maar wel op zoek	1	0	2	1
Geen baan en niet op zoek	0	1	0	0
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.21 Werkzame sector¹

	Freq.	Percent
Landbouw	14	1
Industrie & nutsbedrijven	211	21
Bouwnijverheid	34	3
Groot- en detailhandel	37	4
Horeca	5	0
Transport & communicatie	106	11
Financiële & zakelijke diensten	336	33
Openbaar bestuur	3	0
Onderwijs & onderzoek	171	17
Gezondheids- en welzijnszorg	45	4
Cultuur & overige diensten	46	5
Totaal	1.009	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die werken

Tabel 8.22 Werkzame sector, naar geboorteregio (col%)¹

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Landbouw	1	3	1	1
Industrie & nutsbedrijven	22	28	18	21
Bouwnijverheid	2	0	6	3
Groot- en detailhandel	6	1	2	4
Horeca	0	2	1	0
Transport & communicatie	11	7	11	11
Financiële & zakelijke diensten	37	29	30	33
Openbaar bestuur	0	0	0	0
Onderwijs & onderzoek	15	19	19	17
Gezondheids- en welzijnszorg	1	6	7	4
Cultuur & overige diensten	5	4	4	5
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die werken

Aanleiding migratie (algemeen)

Tabel 8.23 Aanleiding migratie, naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Uitgezonden door werkgever in buitenland	50	43	20	37
Baan gevonden bij NL werkgever	24	41	38	32
Studeren	21	4	32	24
Anders	3	6	5	4
Met partner meegegaan	1	6	4	3
Eigen onderneming beginnen	1	0	0	0
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.24 Aanleiding migratie, naar wel/ geen werk in de 6 maanden voor komst naar NL (rij%)

	Geen werk	Wel werk	Totaal
Uitgezonden door buitenlandse werkgever	1	99	100
Baan gevonden bij NL werkgever	15	85	100
Studeren	38	62	100
Eigen onderneming beginnen	37	63	100
Met partner meegegaan	10	90	100
Anders	4	96	100
Totaal	15	85	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.25 Mate waarin migranten die door een buitenlandse werkgever naar NL zijn gestuurd invloed hebben uitgeoefend op hun migratiebeslissing, naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Weinig eigen keuze, door werkgever gestuurd	36	14	22	30
Werkgever bood kans om te werken in NL	56	79	63	60
Op eigen initiatief naar NL gemigreerd	9	8	14	10
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die door een buitenlandse werkgever naar NL zijn uitgezonden

Bekend met NL? (algemeen)

Tabel 8.26 Doel van eerdere bezoek aan NL? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk¹

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Toerisme	19	49	30	28
Studie	4	4	8	6
Werk	29	48	27	31
Familie/vrienden	1	5	4	3
Anders	2	2	7	4

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die NL al eerder hebben bezocht

Wat zijn de concurrenten van NL? (algemeen)

Tabel 8.27 De 10 meest genoemde concurrenten van NL (%)¹

	Percent
VS	29
VK	23
Canada	9
Duitsland	9
Australië	6
Frankrijk	3
Zwitserland	3
Singapore	3
Zweden	2
Spanje	2

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Tabel 8.28 Waar scoren andere landen beter op? (%), meerdere antw. mogelijk¹

	VS	VK	Duitsland
Werkgelegenheid/carrièrekansen	58	52	19
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	50	37	40
Financiële mogelijkheden	47	28	22
Cultuur/manier van leven	32	42	23
Leefomgeving	30	23	33
Nabijheid van familie/vrienden	35	27	24
Sociaal milieu	17	25	20
Kennisintensieve economie	29	20	11
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	19	21	15

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Pull factoren (algemeen)

Tabel 8.29 Waarom verhuizen ze? naar geboorteregio (%), meerder antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Werkgelegenheid\carrièrekansen	72	90	70	73
Aantrekkelijke leefomgeving	49	42	41	45
Reputatie van de onderzoeksinstituten	28	13	37	30
Nederlandse cultuur/manier van leven	30	36	28	30
Aantrekkelijk sociaal milieu	30	39	26	29
Financiële situatie	29	21	26	27
Kennisintensieve economie	28	11	18	22
Nabijheid van familie/vrienden	10	14	15	13
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	12	15	14	13

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.30 Waarom verhuizen ze? naar wel/niet bekend met NL (%), meerdere antw. mogelijk

	Niet bekend	Wel bekend	Totaal
Werkgelegenheid\carrièrekansen	67	77	73
Aantrekkelijke leefomgeving	45	44	45
Reputatie van de onderzoeksinstituten	35	26	30
Nederlandse cultuur/manier van leven	27	32	30
Aantrekkelijk sociaal milieu	30	28	29
Financiële situatie	27	27	27
Kennisintensieve economie	25	20	22
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	14	12	13
Nabijheid van familie/vrienden	11	13	12

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.31 Waarom verhuizen ze? naar wel/niet in NL gestudeerd (%), meerdere antw. mogelijk

	Niet in NL gestudeerd	Wel in NL gestudeerd	Totaal
Werkgelegenheid\carrièrekansen	74	61	73
Aantrekkelijke leefomgeving	45	42	44
Reputatie van de onderzoeksinstituten	29	48	30
Nederlandse cultuur/manier van leven	30	27	30
Aantrekkelijk sociaal milieu	29	30	29
Financiële situatie	28	16	27
Kennisintensieve economie	22	21	22
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	13	15	13
Nabijheid van familie/vrienden	12	14	12

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.32 Belangrijkste reden om te verhuizen? naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Werkgelegenheid\carrièrekansen	56	67	48	54
Reputatie van de onderzoeksinstituten	16	2	21	17
Aantrekkelijke leefomgeving	8	7	5	7
Financiële situatie	7	4	6	6
Nabijheid van familie/vrienden	3	9	6	5
Nederlandse cultuur/manier van leven	3	5	6	4
Kennisintensieve economie	4	2	2	3
Aantrekkelijk sociaal milieu	3	4	2	3
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	1	0	3	1
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Push factoren (algemeen)

Tabel 8.33 Waarom willen ze weg uit het thuisland? naar geboorteregio (%), meerdere antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Geen van genoemde factoren	55	62	34	47
Slechte carrièrekansen	27	17	48	35
Slechte beloning van arbeid	21	9	29	23
Ontevredenheid over leefomgeving	15	12	23	18
Verslechterende politieke situatie/veiligheid	7	8	23	14
Slechte arbeidsmarktsituatie	6	7	19	12
Ontevredenheid over cultuur/manier van leven	6	20	13	11

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Oordeel over NL (algemeen)

Tabel 8.34 Score van NL, naar geboorteregio

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Financiële situatie	0,63	0,58	0,64	0,63
Werkgelegenheid/carrièrekansen	0,68	0,68	0,71	0,69
Reputatie van de onderzoeksinstellingen/universiteiten	0,72	0,68	0,77	0,74
Kennisintensieve economie	0,72	0,70	0,72	0,72
Aantrekkelijke leefomgeving	0,79	0,75	0,75	0,77
Aantrekkelijk sociaal milieu	0,71	0,74	0,68	0,70
Cultuur/manier van leven	0,73	0,68	0,67	0,70
Nabijheid van familie/vrienden	0,57	0,56	0,54	0,56
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	0,59	0,65	0,62	0,61

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Tabel 8.35 Score van NL, naar wel en niet bekend met NL

	Niet bekend	Wel bekend	Totaal
Financiële situatie	0,65	0,62	0,63
Werkgelegenheid/carrièrekansen	0,69	0,69	0,69
Reputatie van de onderzoeksinstellingen/universiteiten	0,75	0,73	0,74
Kennisintensieve economie	0,73	0,71	0,72
Aantrekkelijke leefomgeving	0,79	0,74	0,77
Aantrekkelijk sociaal milieu	0,70	0,70	0,70
Cultuur/manier van leven	0,72	0,68	0,70
Nabijheid van familie/vrienden	0,56	0,56	0,56
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	0,62	0,61	0,61

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Hoe zien kennismigranten hun toekomst in NL? (algemeen)

Tabel 8.36 Wat zijn de kennismigranten van plan te gaan doen in de toekomst? naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
In NL blijven tot verblijfsvergunning is verlopen	11	12	8	10
Vertrekken voordat verblijfsvergunning verloopt	10	20	7	10
Verlenging van verblijfsvergunning aanvragen	23	19	26	24
Langdurige verblijfsvergunning aanvragen	15	9	20	16
Weet nog niet	41	41	39	40
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.37 Waarom willen ze weer terug naar het land van herkomst? naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Ergens anders werken	30	19	32	29
Werk in NL houdt op	54	37	31	43
Persoonlijke redenen	9	22	13	13
Niet leuk in NL	2	8	9	5
Moeilijk om vergunning te verlengen	2	4	1	2
Anders	3	9	13	7
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Bijlage A.3 Tabellen - onderzoekers

Achtergrondkenmerken (onderzoekers)

Tabel 8.38 Verdeling man/vrouw, per geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Man	68	60	62	64
Vrouw	32	40	38	36
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.39 Leeftijdverdeling, per geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
18-30	38	17	41	37
30-40	56	47	46	50
40-50	6	36	13	13
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Aanleiding migratie (onderzoekers)

Tabel 8.40 Aanleiding migratie, naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Uitgezonden door werkgever in buitenland	12	10	4	8
Baan gevonden bij NL werkgever	48	71	39	47
Studeren	36	6	44	36
Anders	0	11	7	5
Met partner meegegaan	4	2	5	4
Eigen onderneming beginnen	0	0	0	0
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Bekend met NL? (onderzoekers)

Tabel 8.41 Doel van eerdere bezoek aan NL? naar regio (%), meerdere antw. mogelijk¹

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Toerisme	28	50	24	29
Studie	9	0	12	9
Werk	7	33	12	13
Familie/vrienden	1	8	8	5
Anders	7	8	10	8

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die NL al eerder hebben bezocht

Wat zijn de concurrenten van NL? (onderzoekers)

Tabel 8.42 De 10 meest genoemde concurrenten van NL (%)¹

	Percent
VS	27
Duitsland	16
VK	16
Canada	10
Australië	5
Zwitserland	5
Zweden	4
Singapore	3
Frankrijk	2
Spanje	1

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Tabel 8.43 Waar scoren andere landen beter op? (%), meerdere antw. mogelijk¹

	VS	VK	Duitsland
Reputatie van de onderzoeksinstituten	69	44	44
Werkgelegenheid/carrièrekansen	52	51	25
Leefomgeving	30	27	35
Financiële mogelijkheden	51	8	23
Nabijheid van familie/vrienden	24	36	22
Cultuur/manier van leven	19	37	20
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	24	27	14
Kennisintensieve economie	27	22	12
Sociaal milieu	14	21	17

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen die hebben overwogen naar een ander land te migreren

Pull factoren (onderzoekers)

Tabel 8.44 Waarom verhuizen ze naar NL? naar geboorteregio (%), meerder antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Werkgelegenheid/carrièrekansen	72	90	70	73
Aantrekkelijke leefomgeving	49	42	41	45
Reputatie van de onderzoeksinstituten	28	13	37	30
Nederlandse cultuur/manier van leven	30	36	28	30
Aantrekkelijk sociaal milieu	30	39	26	29
Financiële situatie	29	21	26	27
Kennisintensieve economie	28	11	18	22
Nabijheid van familie/vrienden	10	14	15	13
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	12	15	14	13

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.45 Belangrijkste reden om te verhuizen, naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Werkgelegenheid/carrièrekansen	37	81	42	45
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	47	0	39	37
Aantrekkelijke leefomgeving	4	2	4	4
Nabijheid van familie/vrienden	4	6	3	4
Nederlandse cultuur/manier van leven	0	4	6	3
Aantrekkelijk sociaal milieu	1	4	2	2
Financiële situatie	3	4	1	2
Kennisintensieve economie	3	0	1	2
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	0	0	2	1

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Push factoren (onderzoekers)

Tabel 8.46 Waaronom verlaten ze het land van herkomst? naar geboorteregio (%), meerdere antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Slechte carrièrekansen	42	17	61	48
Geen van genoemde factoren	48	54	31	41
Slechte beloning van arbeid	17	11	35	25
Ontevredenheid over leefomgeving	17	15	20	18
Slechte arbeidsmarktsituatie	5	2	25	14
Ontevredenheid over cultuur/manier van leven	10	31	13	14
Verslechterde politieke situatie/veiligheid	5	12	14	10

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Oordeel over NL (onderzoekers)

Tabel 8.47 Score van NL, naar geboorteregio

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Financiële situatie	0.62	0.62	0.67	0.64
Werkgelegenheid/carièrekansen	0.66	0.72	0.69	0.68
Reputatie van de onderzoeksinstituten	0.78	0.70	0.83	0.80
Kennisintensieve economie	0.71	0.66	0.77	0.73
Aantrekkelijke leefomgeving	0.76	0.75	0.76	0.76
Aantrekkelijk sociaal milieu	0.71	0.79	0.69	0.71
Cultuur/manier van leven	0.72	0.66	0.68	0.69
Nabijheid van familie/vrienden	0.59	0.59	0.57	0.58
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	0.63	0.64	0.61	0.62

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Hoe zien kennismigranten hun toekomst in NL? (onderzoekers)

Tabel 8.48 Wat zijn de kennismigranten van plan te gaan doen in de toekomst? naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
In NL blijven tot verblijfsvergunning is verlopen	13	14	9	11
Vertrekken voordat verblijfsvergunning verloopt	10	15	2	7
Verlenging van verblijfsvergunning aanvragen	27	23	33	29
Langdurige verblijfsvergunning aanvragen	18	8	17	16
Weet nog niet	33	40	38	36
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.49 Waaronom willen ze weer terug naar het land van herkomst? naar geboorteregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Overig	Totaal
Ergens anders werken	30	13	30	26
Werk in NL houdt op	51	39	40	46
Persoonlijke redenen	11	28	19	17
Niet leuk in NL	8	6	10	8
Moeilijk om vergunning te verlengen	0	0	0	0
Anders	0	13	0	3
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Bijlage B Enquête Nederlanders

Verantwoording

SEO Economisch Onderzoek heeft een internetenquête gehouden onder Nederlanders in het buitenland. Dit met het doel inzicht te krijgen in hoe Nederlanders in het buitenland aankijken tegen de aantrekkingskracht van Nederland.

Het steekproefkader wordt gevormd door het Wereldpanel van Radio Nederland Wereldomroep. De Wereldomroep heeft het panel speciaal in het leven geroepen voor alle Nederlanders die voor korte of lange tijd in het buitenland wonen. Het panel omvat momenteel ongeveer 3.300 leden die al verschillende malen zijn gevraagd hun mening te geven over de politieke ontwikkelingen in Nederland, zeden en gewoonten, dubbele nationaliteiten etc.

Eind oktober 2009 heeft SEO Economisch Onderzoek de leden van het Wereldpanel per e-mail uitgenodigd om de enquête in te vullen. Vervolgens hebben de Nederlandse migranten een maand de tijd gekregen om de vragenlijst te beantwoorden. Eind november 2009 is de enquête gesloten.

In totaal hebben 1.096 Nederlanders de enquête geheel of gedeeltelijk ingevuld, wat neerkomt op een derde van de bruto steekproef (zie Tabel 8.50). Bijna alle migranten hebben de vragenlijst volledig ingevuld (zie Tabel 8.51).

Tabel 8.50 Respons

	Bruto steekproef	Netto steekproef	Respons
RNW Wereldpanel	≈ 3.300	1.096	33,2%

Tabel 8.51 Vragenlijst afgerond?

	Freq.	Percent
Ja	1.018	93
Nee	78	7
Totaal	1.096	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Achtergrondkenmerken

Bijna alle respondenten zijn in Nederland geboren en hebben de Nederlandse nationaliteit. Er zijn echter 13 personen die geen van beide hebben. Deze groep wordt in de rest van de analyse niet meegenomen.

Tabel 8.52 In Nederland geboren?

	Freq.	Percent
Ja	1.022	94
Nee	61	6
Totaal	1.083	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.53 Nederlandse nationaliteit?

	Freq.	Percent
Ja	964	93
Nee	78	7
Totaal	1.042	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.54 Geslacht

	Freq.	Percent
Man	632	58
Vrouw	451	42
Totaal	1.083	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.55 Leeftijd

	Freq.	Percent
18-30	16	2
30-40	129	12
40-50	295	28
>50	603	58
Totaal	1.043	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.56 Verdeling wel/geen partner, per leeftijdscategorie (col%)

	Leeftijd				Totaal
	18-30	30-40	40-50	>50	
Wel partner	63	84	91	84	85
Geen partner	38	16	9	16	15
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.57 Burgerlijke staat

	Freq.	Percent
Alleenstaand	84	8
Getrouwd	790	76
Gescheiden	38	4
Weduwe/weduwnaar	30	3
Samenwonend	102	10
Totaal	1.044	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.58 Aantal kinderen

	Freq.	Percent
0	292	28
1	132	13
2	360	35
3	158	15
4	59	6
5	13	1
6	7	1
7	3	0
8	1	0,1
Totaal	1.025	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.59 Partner, naar wel of geen kinderen (rij%)

	Wel kinderen	Geen kinderen	Totaal
Wel partner	76	24	100
Geen partner	40	60	100
Totaal	71	29	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.60 Woonregio

	Freq.	Percent
Azië	81	8
VS & Canada	129	12
Europa	483	47
Overig	345	33
Totaal	1.038	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.61 Woonland

Woonland	Freq.	Percent
Frankrijk	90	9
Verenigde Staten	81	8
Duitsland	73	7
Australië	61	6
Zuid-Afrika	55	5
Zwitserland	51	5
Canada	48	5
Spanje	43	4
Nieuw-Zeeland	42	4
Nederlandse Antillen	41	4
Italië	36	3
Thailand	25	2
Griekenland	24	2
Verenigd Koninkrijk	24	2
Nederland	19	2
Portugal	18	2
Aruba	16	2
Brazilië	16	2
Denemarken	15	1
Turkije	15	1
Overige landen	264	25
Totaal	1.057	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.62 Wanneer geëmigreerd? (col%)

Periode migratie	Percent
< 1960	4
1960-1970	4
1970-1980	8
1980-1990	14
1990-2000	27
2000-2009	43
Totaal	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.63 Waarheen geëmigreerd? naar periode van migratie (rij%)

	Azie	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
< 1960	0	28	3	70	100
1960-1970	0	33	21	47	100
1970-1980	0	17	43	40	100
1980-1990	2	11	54	33	100
1990-2000	7	14	53	26	100
2000-2009	12	8	49	31	100
Totaal	7	13	47	33	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.64 Onderwijsniveau

	Freq.	Percent
Lagere school	16	2
Mavo/havo/vwo	191	19
MBO	158	15
HBO/universiteit	581	57
Postacademisch onderwijs (Ph.D. of Dr.)	78	8
Totaal	1.024	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.65 Onderwijsrichting, naar opleidingsniveau (col%)¹

	niet-HO	HO	Totaal
Lerarenopleiding	4	8	7
Kunst & cultuur	2	9	8
Economie, recht, bestuur	10	17	16
Overige sociale wetenschappen	3	17	15
Biologische wetenschappen	0	4	3
Natuurwetenschappen	0	6	5
Wiskunde & informatica	7	5	5
Techniek	38	15	19
Agrarisch	5	4	4
Gezondheid	11	10	10
Horeca, toerisme, transport & logistiek	19	5	8
Totaal	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

¹ Subgroep van personen met minimaal MBO als opleidingsniveau

Aanleiding migratie

Tabel 8.66 Aanleiding migratie, naar opleidingsniveau (col%)

	niet-HO	HO	Totaal
Uitgezonden door werkgever	9	14	12
Zelf baan gevonden	17	18	18
Studeren	1	3	2
Eigen onderneming beginnen	10	5	7
Met partner meegegaan	28	30	29
Pensionering	2	5	4
Anders	33	25	28
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.67 Aanleiding migratie, naar woonregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Uitgezonden door werkgever	31	9	8	14	12
Zelf baan gevonden	8	22	19	17	18
Studeren	1	5	3	1	2
Eigen onderneming beginnen	10	9	5	8	7
Met partner meegegaan	23	28	33	24	29
Pensionering	6	1	5	3	4
Anders	19	27	26	32	28
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Waar werken ze?

Tabel 8.68 Arbeidsmarktstatus, naar opleidingsniveau (col%)

	niet-HO	HO	Totaal
Werkzaam bij Nederlandse instelling	4	7	6
Werkzaam bij buitenlandse instelling	26	38	34
Zelfstandig ondernemer	22	21	21
Student/aio	1	1	1
Geen baan, maar wel op zoek	3	3	3
Geen baan en niet op zoek	12	8	9
Gepensioneerd	33	22	26
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.69 Werkzame sector, naar opleidingsniveau (col%)

	niet-HO	HO	Totaal
Landbouw	4	3	3
Industrie & nutsbedrijven	16	15	15
Bouwnijverheid	5	2	3
Groot- en detailhandel	17	5	9
Horeca	8	3	4
Transport & communicatie	6	4	5
Financiële & zakelijke diensten	10	14	13
Openbaar bestuur	5	9	8
Onderwijs & onderzoek	7	22	18
Gezondheids- en welzijnszorg	8	11	10
Cultuur & overige diensten	15	12	13
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die werken

Pull factoren & oordeel over NL

Tabel 8.70 Waaron verhuizen ze? naar woonregio (%), meerdere antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Aantrekkelijke leefomgeving	51	57	53	54	53
Cultuur/manier van leven	52	37	43	40	42
Werkgelegenheid/carrièrekansen	42	54	30	38	37
Nabijheid van familie/vrienden	16	24	21	24	22
Financiële situatie	29	22	17	20	20
Aantrekkelijk sociaal milieu	10	16	18	13	15
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	6	12	7	8	8
Reputatie van de onderzoeksinstituten	0	14	5	2	5
Kennisintensieve economie	4	7	2	1	3

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.71 Waaron verhuizen ze? naar opleidingsniveau (%), meerdere antw. mogelijk

	Niet-HO	HO	Totaal
Aantrekkelijke leefomgeving	58	51	53
Cultuur/manier van leven	41	42	42
Werkgelegenheid/carrièrekansen	31	40	37
Nabijheid van familie/vrienden	20	23	22
Financiële situatie	20	20	20
Aantrekkelijk sociaal milieu	15	15	15
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	6	9	8
Reputatie van de onderzoeksinstituten	1	7	5
Kennisintensieve economie	2	3	3

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.72 Waaron verhuizen ze? naar onderzoekers (%), meerdere antw. mogelijk

	Niet-onderzoeker	Onderzoeker	Totaal
Aantrekkelijke leefomgeving	54	48	53
Cultuur/manier van leven	42	40	42
Werkgelegenheid/carrièrekansen	35	47	37
Nabijheid van familie/vrienden	21	23	22
Financiële situatie	20	14	20
Aantrekkelijk sociaal milieu	15	16	15
Gemak verkrijgen verblijfsvergunning	7	11	8
Reputatie van de onderzoeksinstituten	3	20	5
Kennisintensieve economie	2	7	3

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.73 Wat vinden ze van NL? naar woonregio

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Nabijheid van familie/vrienden	0,45	0,67	0,58	0,52	0,56
Reputatie van de onderzoeksinstituten	0,4	0,47	0,43	0,48	0,45
Kennisintensieve economie	0,23	0,28	0,31	0,38	0,33
Sociaal milieu	0,32	0,46	0,22	0,33	0,29
Nederlandse cultuur/manier van leven	0,09	0,24	0,15	0,13	0,15
Financiële mogelijkheden	-0,15	-0,05	0,14	0,09	0,08
Werkgelegenheid/carrièrekansen	-0,11	-0,13	0,19	0,04	0,08
Leefomgeving	0,04	0,03	0	0,1	0,04

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Tabel 8.74 Wat vinden ze van NL? naar woonregio (18-50 jarigen)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Nabijheid van familie/vrienden	0,61	0,80	0,64	0,69	0,67
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	0,47	0,43	0,50	0,54	0,50
Kennisintensieve economie	0,30	0,19	0,36	0,48	0,37
Sociaal milieu	0,44	0,44	0,30	0,45	0,36
Nederlandse cultuur/manier van leven	0,02	0,26	0,16	0,08	0,14
Financiële mogelijkheden	-0,12	-0,10	0,23	0,16	0,14
Werkgelegenheid/carrièrekansen	-0,05	-0,05	0,24	0,13	0,16
Leefomgeving	0,09	-0,04	0,09	0,19	0,10

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Tabel 8.75 Wat vinden ze van NL? naar opleidingsniveau

	Niet-HO	HO	Totaal
Nabijheid van familie/vrienden	0,52	0,59	0,56
Reputatie van de onderzoeksinstituten	0,41	0,47	0,45
Kennisintensieve economie	0,28	0,35	0,33
Sociaal milieu	0,28	0,3	0,29
Nederlandse cultuur/manier van leven	0,14	0,15	0,15
Financiële mogelijkheden	0,06	0,08	0,08
Werkgelegenheid/carrièrekansen	0,05	0,1	0,08
Leefomgeving	0,06	0,03	0,04

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Gemiddelde score waarbij -1='erg slecht' en 1='erg goed'

Oordeel over woonland

Tabel 8.76 Waarop scoort woonland beter dan NL? (%), meerdere antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Leefomgeving	0,57	0,69	0,71	0,67	0,68
Cultuur/manier van leven	0,66	0,47	0,63	0,68	0,63
Financiële mogelijkheden	0,57	0,62	0,33	0,32	0,38
Sociaal milieu	0,13	0,28	0,37	0,22	0,29
Werkgelegenheid/carrièrekansen	0,29	0,52	0,16	0,26	0,25
Nabijheid van familie/vrienden	0,16	0,15	0,16	0,21	0,17
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	0,03	0,38	0,14	0,07	0,14
Kennisintensieve economie	0,06	0,25	0,1	0,05	0,1

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.77 Waarop scoort woonland beter dan NL? (%) (18-50 jarigen), meerdere antw. mogelijk

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Leefomgeving	0,45	0,58	0,67	0,52	0,61
Cultuur/manier van leven	0,67	0,5	0,58	0,7	0,61
Financiële mogelijkheden	0,61	0,68	0,35	0,35	0,41
Sociaal milieu	0,21	0,14	0,36	0,13	0,26
Werkgelegenheid/carrièrekansen	0,45	0,54	0,19	0,23	0,26
Nabijheid van familie/vrienden	0,09	0,06	0,16	0,15	0,14
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	0,06	0,46	0,14	0,04	0,15
Kennisintensieve economie	0,15	0,32	0,1	0,04	0,12

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Retourmigratie

Tabel 8.78 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar opleidingsniveau (col%)

	Niet-HO	HO	Totaal
Ja, binnen 1 jaar	1	3	2
Ja, over >1 jaar	2	5	4
Ja, maar weet niet wanneer	11	16	14
Weet ik niet	35	36	36
Nee	50	41	44
Totaal	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.79 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar woonregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Ja, binnen 1 jaar	4	2	1	3	2
Ja, over >1 jaar	5	2	2	6	4
Ja, maar weet niet wanneer	12	13	14	15	14
Weet ik niet	29	31	43	30	36
Nee	51	52	40	46	44
Totaal	100	100	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.80 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar opleidingsniveau (col%)

	Niet-HO	HO	Totaal
Werk/studie hier houdt op	4	10	8
Financiële redenen	6	3	4
Betere arbeidsmarktkansen	3	2	3
Persoonlijke redenen	54	56	55
Niet leuk in woonland	4	4	4
Moeilijk om verblijfsvergunning te verlengen	1	1	1
Anders	28	24	25
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Tabel 8.81 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar woonregio (col%)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Werk/studie hier houdt op	18	3	7	9	8
Financiële redenen	0	2	5	3	4
Betere arbeidsmarktkansen	3	0	4	2	3
Persoonlijke redenen	55	63	61	44	55
Niet leuk in woonland	3	5	4	4	4
Moeilijk om verblijfsvergunning te verlengen	8	2	0	1	1
Anders	13	25	19	37	25
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Retourmigratie 18-50 jarigen

Tabel 8.82 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar opleidingsniveau (18-50 jarigen) (col%)

	Niet-HO	HO	Totaal
Ja, binnen 1 jaar	1	4	3
Ja, over >1 jaar	3	4	4
Ja, maar weet niet wanneer	14	17	16
Weet ik niet	46	44	44
Nee	37	31	33
Totaal	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.83 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar woonregio (18-50 jarigen) (col%)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Ja, binnen 1 jaar	3	6	2	6	3
Ja, over >1 jaar	6	4	2	6	4
Ja, maar weet niet wanneer	18	14	13	24	16
Weet ik niet	27	36	50	41	44
Nee	45	40	33	24	33
Totaal	100	100	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.84 Van plan om ooit terug te keren naar NL? naar leeftijd (18-50 jarigen) (col%)

	18-30	30-40	40-50	Totaal
Ja, binnen 1 jaar	13	4	3	3
Ja, over >1 jaar	7	5	3	4
Ja, maar weet niet wanneer	20	18	15	16
Weet ik niet	40	46	44	44
Nee	20	27	36	33
Totaal	100	100	100	100

SEO Economisch Onderzoek (2009)

Tabel 8.85 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar opleidingsniveau (18-50 jarigen) (col%)

	Niet-HO	HO	Totaal
Werk/studie hier houdt op	7	9	9
Financiële redenen	7	4	5
Betere arbeidsmarktkansen	7	3	4
Persoonlijke redenen	56	59	59
Niet leuk in woonland	3	4	4
Anders	20	19	20
Totaal	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Tabel 8.86 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar woonregio (18-50 jarigen) (col%)

	Azië	VS & Canada	Europa	Overig	Totaal
Werk/studie hier houdt op	17	0	10	9	9
Financiële redenen	0	0	8	3	5
Betere arbeidsmarktkansen	0	0	6	4	4
Persoonlijke redenen	67	69	61	49	59
Niet leuk in woonland	0	10	4	3	4
Anders	17	21	13	33	20
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Tabel 8.87 Belangrijkste reden om terug te willen keren naar NL, naar leeftijd (18-50 jarigen) (col%)

	18-30	30-40	40-50	Totaal
Werk/studie hier houdt op	8	14	6	9
Financiële redenen	0	5	5	5
Betere arbeidsmarktkansen	0	2	6	4
Persoonlijke redenen	75	59	57	59
Niet leuk in woonland	8	3	4	4
Anders	8	16	22	20
Totaal	100	100	100	100

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2009)

1 Subgroep van personen die aangeven ooit terug te willen keren naar NL

Bijlage C Berekening concurrentie-index

Indicatoren

- Stap 1: verzamelen scores voor alle landen op de geselecteerde indicatoren (zie hoofdstuk 2). Daarbij wordt geprobeerd het meest recente jaar te gebruiken waarvoor voor een merendeel (ruim 75%) van de landen een score beschikbaar is. De gaten worden dan opgevuld door waarden uit een voorgaand jaar.
- Stap 2: standaardiseren van de scores op alle indicatoren.⁸² De indicatoren zijn namelijk gedefinieerd in zeer uiteenlopende grootheden en kunnen niet zomaar worden vergeleken. Procedure hiervoor is omrekenen naar relatieve scores op 0-1 schaal volgens de formule:

$$\frac{\text{score land} - \text{minimum score alle landen}}{\text{maximum score alle landen} - \text{minimum score alle landen}} \text{ of } \frac{x_i - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

- Stap 3: bepalen relatief belang (gewicht) van iedere indicator. Dit gewicht wordt bepaald aan de hand van de uitkomsten van de enquête onder buitenlandse kennismigranten in Nederland (hoofdstuk 4) en bevindingen uit de literatuur (hoofdstuk 1).
- Stap 4: optellen van alle relatieve scores, dat wil zeggen:

$$INDEX = \sum_{i=1}^n \text{gewicht indicator (i)} \times \text{score indicator (i)}$$

Met deze methode wordt iedere score op een indicator gestandaardiseerd op een schaal met een minimum van 0 en maximum 1. Vervolgens wordt iedere score vermenigvuldigd met het gewicht. Als een land op alle indicatoren een maximum score (1) heeft, zou dit betekenen dat de score op de index ook maximaal is (1).

Gewichten

Op basis van de literatuur en enquêtes worden de gewichten bepaald. Door verschillende gewichten te gebruiken voor de populatie ‘onderzoekers’ kan er voor deze groep een aparte index worden gemaakt. Voor onderzoekers is bijvoorbeeld de kwaliteit van de kennisinfrastructuur van groter belang. De hieraan gerelateerde indicatoren moeten dus meer meewegen in de totaalscore

⁸² Ook de gekozen methode heeft soms nadelen. Wanneer de variatie tussen de meeste landen beperkt is en één of twee landen er extreem uitspringen dan is de verdeling niet optimaal. Bijvoorbeeld topuniversiteiten: de Verenigde Staten kennen bijzonder veel hooggekleerde universiteiten, andere landen veel minder. Het resultaat is dus dat de VS een hele hoge score krijgen, de andere landen een lage score die onderling ook niet veel verschilt. Dit speelt ook bij uitgaven aan en dekking van de gezondheidszorg en aantal top-bedrijven. Een alternatief is standaardiseren in standaarddeviaties maar deze methode heeft weer zijn eigen problemen. Wanneer de verschillen tussen landen zeer klein zijn, kunnen de relatieve verschillen enorm opgeblazen worden. Door de onderzoekers zijn beide standaardisaties getest. Ook zijn de VS en het VK uit de analyse gelaten vanwege hun extreme score op een aantal indicatoren. Hoewel de absolute resultaten anders waren, waren de verschillen miniem en de volgorde op de index nagenoeg gelijk.

(de index). In tabellen C.1 en C.2 zijn de gewichten weergegeven voor respectievelijk 'kennismigranten' en de subgroep 'onderzoekers'.

Tabel C.1 Gewichten doelgroep 'Kennismigranten'

	Gewicht domein	Gewicht subdomein	Gewicht indicator
Werk en loopbaan	0,45		
Inkomen			0,35
Belastingdruk			0,20
Werkloosheidpercentage			0,15
EPL-indicator			0,10
Topbedrijven, Forbes			0,05
Topbedrijven, Fortune			0,05
Aandeel hoogopgeleiden			0,10
Kennisinfrastructuur	0,20		
Kwaliteit		0,4	
Citatiequote			0,50
Ranking universiteit, THE			0,25
Ranking universiteit, AWRU			0,25
Kennisintensiteit		0,4	
GIS-index			0,25
Bruto-investeringen in R&D			0,25
Publieke uitgaven tertiair onderwijs			0,25
Relatief aantal patenten			0,125
Aansluitingen Breedband Internet			0,125
Technologisch arbeidspotentieel		0,2	
Aantal onderzoekers per 1000 werkenden			0,33
Aandeel talenten			0,33
Aandeel buitenlandse studenten			0,33
Woon- en leefklimaat	0,30		
Kosten levensonderhoud			0,25
Publieke uitgaven gezondheidszorg			0,05
Dekking gezondheidszorg			0,05
Levensverwachting bij geboorte			0,10
PISA-score			0,15
NBI-score			0,25
Persvrijheid			0,15
Toelatingsbeleid	0,05		
Openheid regime			0,5
Arbeidsrechten			0,5

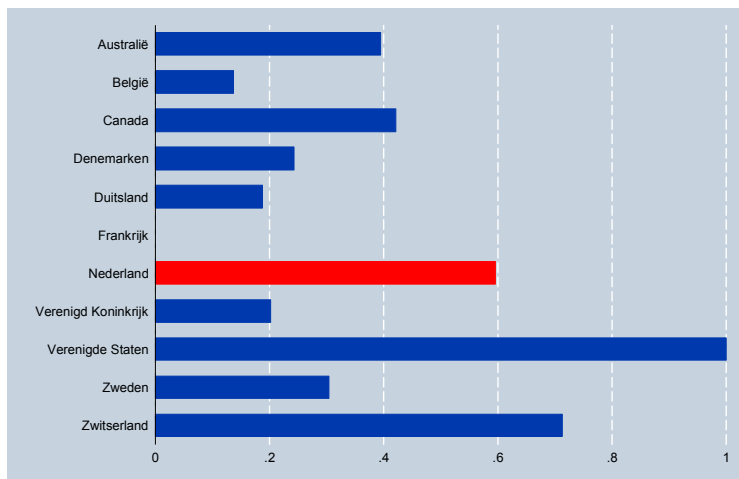
Tabel C.2 Gewichten doelgroep 'Onderzoekers'

	Gewicht domein	Gewicht subdomein	Gewicht indicator
Werk en loopbaan	0,35		
Inkomen			0,35
Belastingdruk			0,20
Werkloosheidpercentage			0,15
EPL-indicator			0,10
Topbedrijven, Forbes			0,05
Topbedrijven, Fortune			0,05
Aandeel hoogopgeleiden			0,10
Kennisinfrastructuur	0,45		
Kwaliteit		0,6	
Citatiequote			0,50
Ranking universiteit, THE			0,25
Ranking universiteit, AWRU			0,25
Kennisintensiteit		0,25	
GIS-index			0,25
Bruto-investeringen in R&D			0,25
Publieke uitgaven tertiair onderwijs			0,25
Relatief aantal patenten			0,125
Aansluitingen Breedband Internet			0,125
Technologisch arbeidspotentieel		0,15	
Aantal onderzoekers per 1000 werkenden			0,33
Aandeel talenten			0,33
Aandeel buitenlandse studenten			0,33
Woon- en leefklimaat	0,15		
Kosten levensonderhoud			0,25
Publieke uitgaven gezondheidszorg			0,05
Dekking gezondheidszorg			0,05
Levensverwachting bij geboorte			0,10
PISA-score			0,15
NBI-score			0,25
Persvrijheid			0,15
Toelatingsbeleid	0,05		
Openheid regime			0,5
Arbeidsrechten			0,5

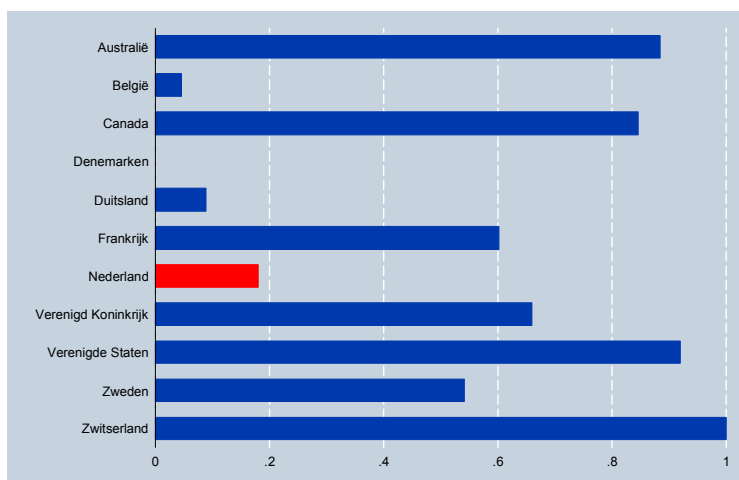
Bijlage D Gestandaardiseerde indicatoren

Domein Werk en Loopbaan

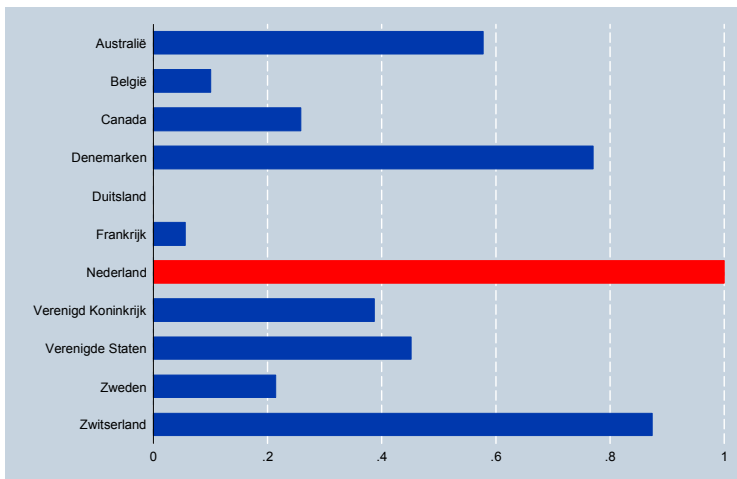
Inkomen per hoofd van de bevolking, 2008



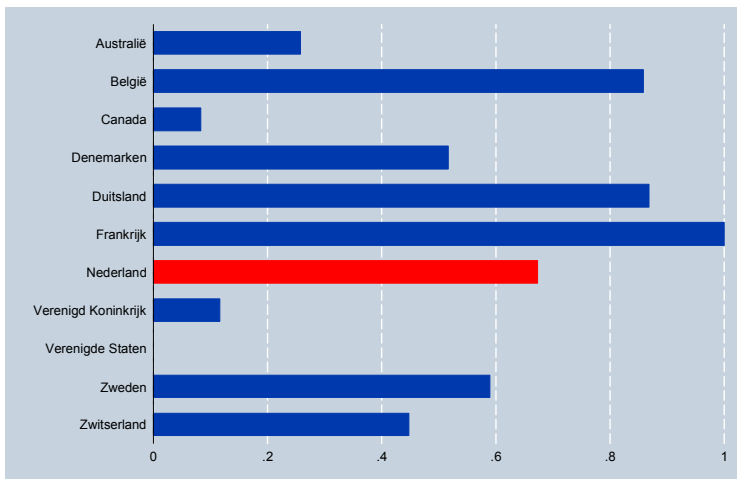
Belasting en overige lastendruk, 2008



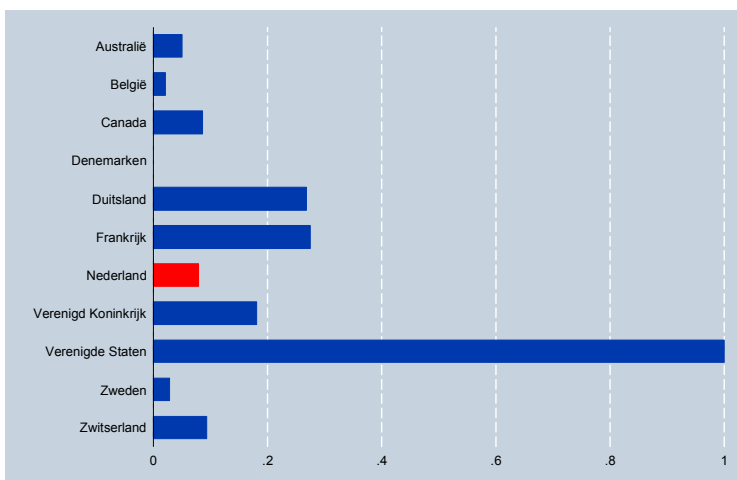
Werkloosheidspercentage, gemiddelde 2006-2008



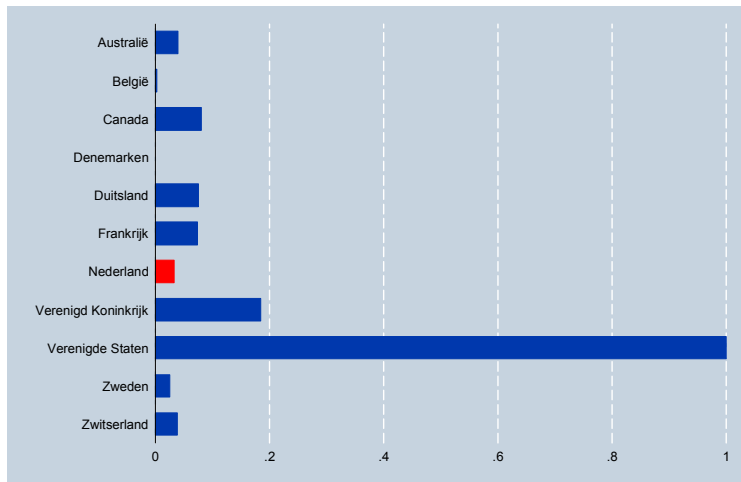
EPL-indicator, 2008



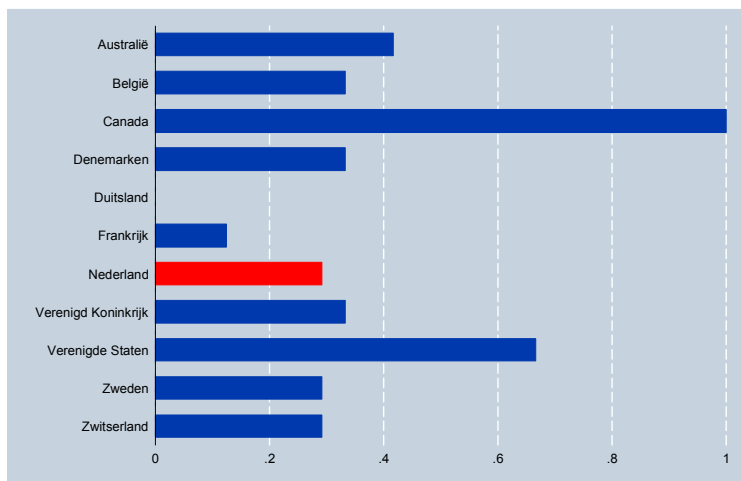
Topbedrijven in Fortune top 500, 2009



Topbedrijven in Forbes top 2000, 2009

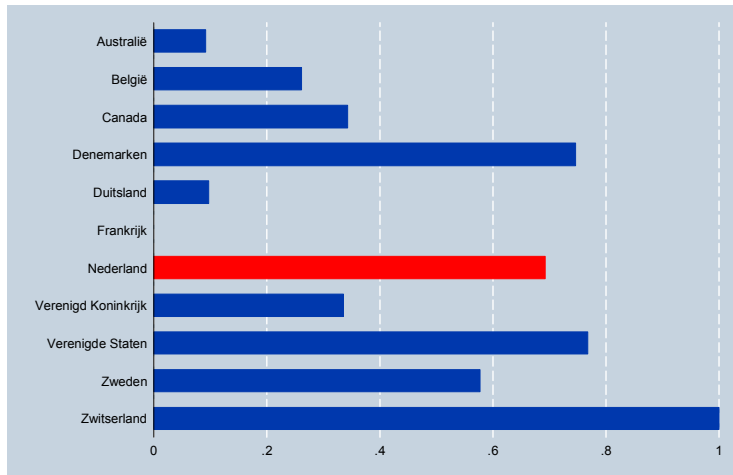


Aandeel hoogopgeleiden in beroepsbevolking, 2007

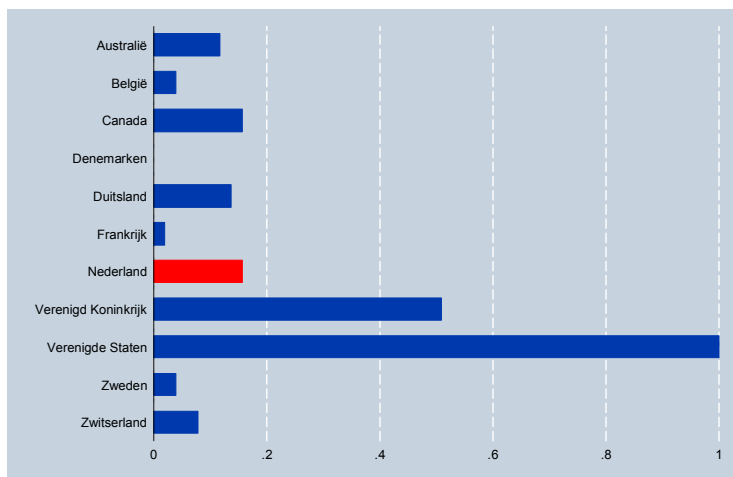


Domein Kennisinfrastructuur

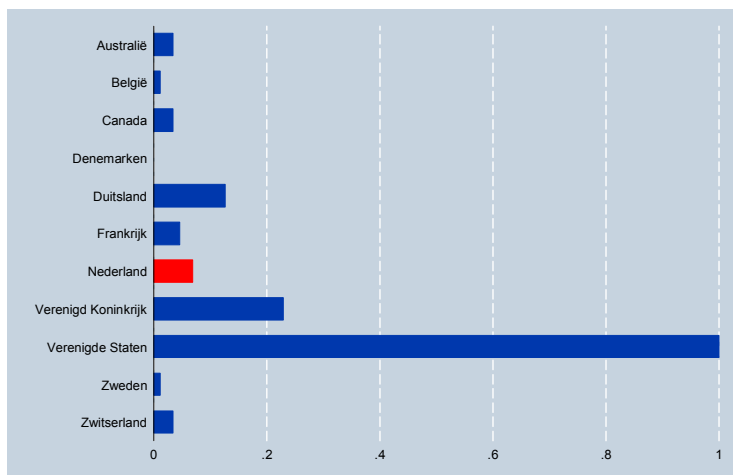
Citatatiequote, 2009



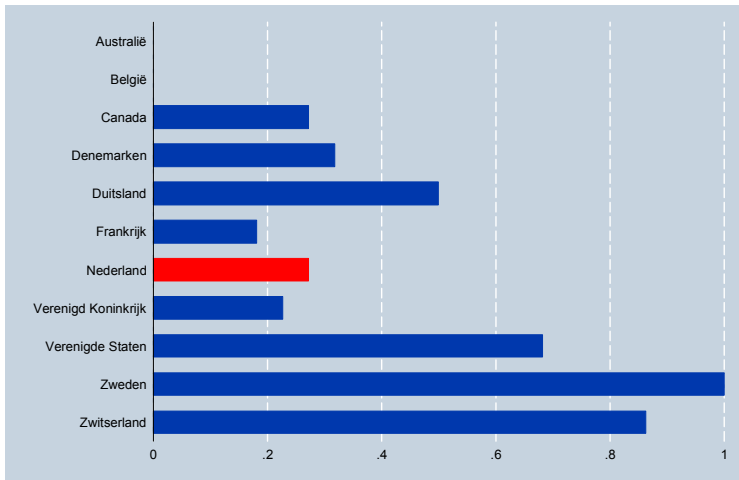
Aantal universiteiten in top 200, Times Higher Education QS-ranking, 2009



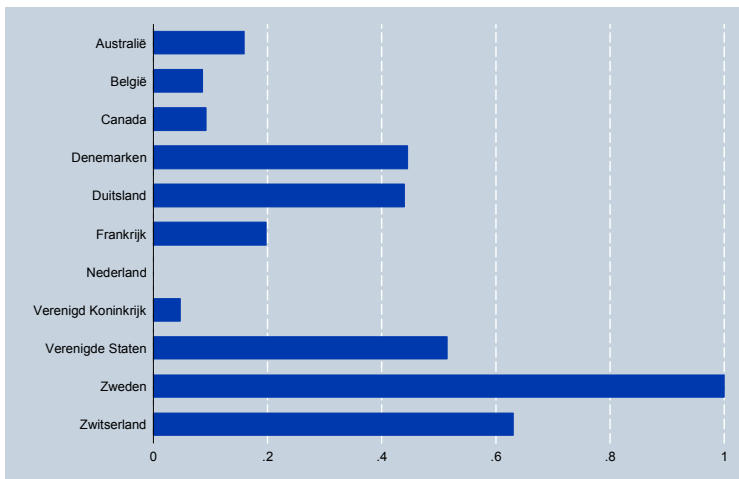
Aantal universiteiten in top 200, AWRU-ranking, 2009



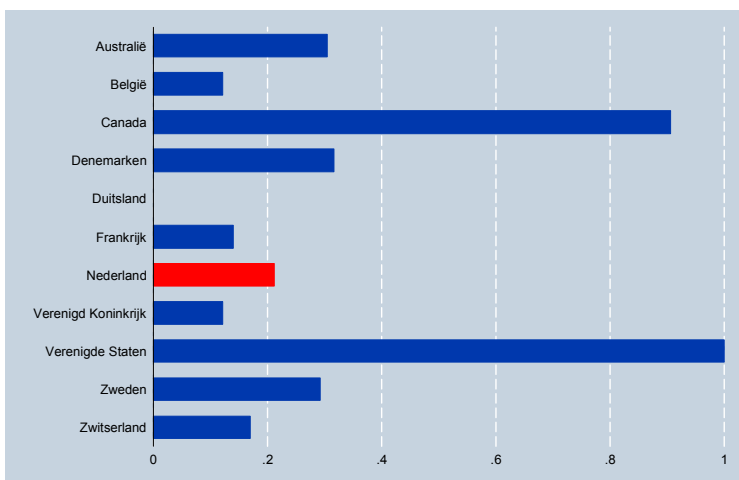
GIS-score, 2006



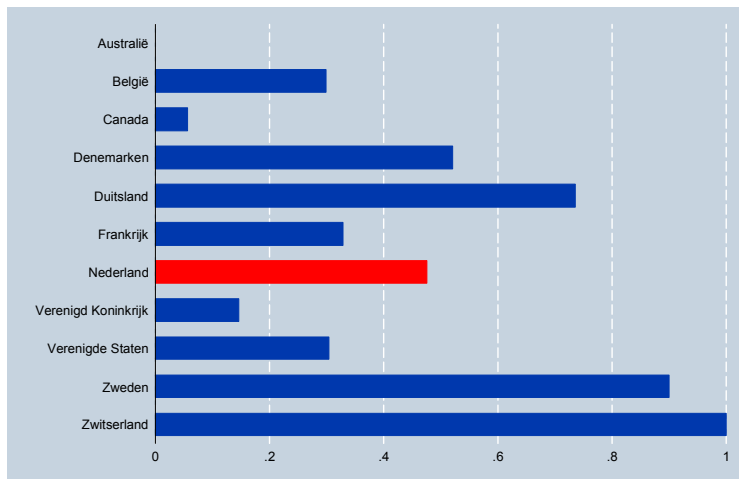
Bruto investeringen in R&D, 2007



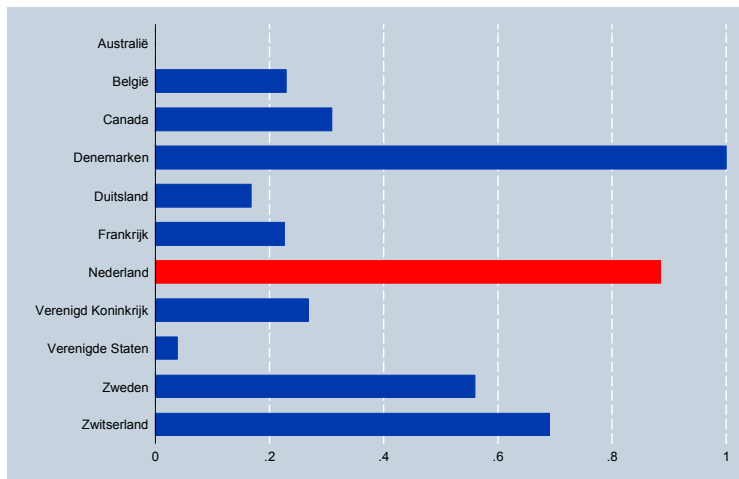
Publieke uitgaven aan tertiair onderwijs, 2006



Relatief aantal patenten, 2007

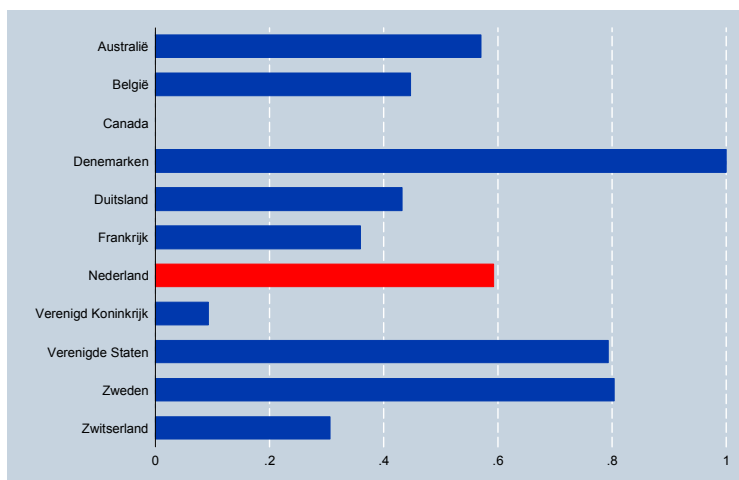


Breedband internet penetratie, 2008

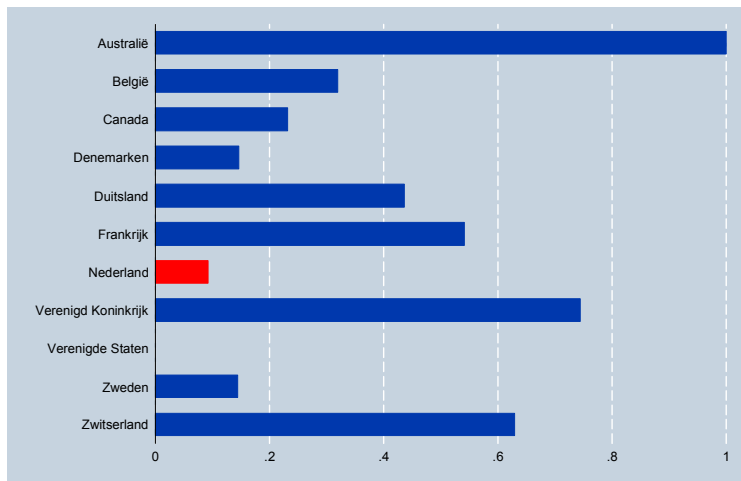


8

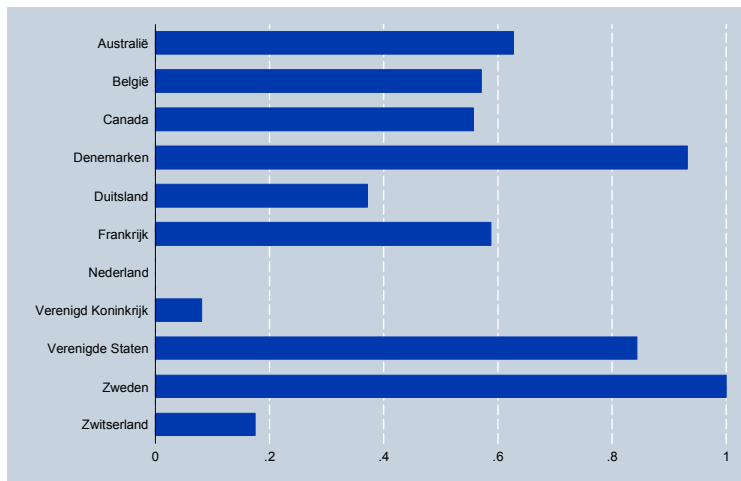
Aandeel talenten, 2007



Aandeel buitenlandse studenten, 2007

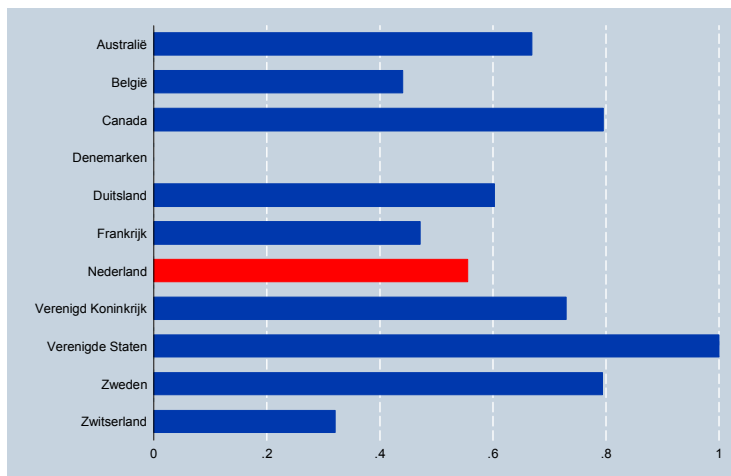


Aantal onderzoekers per 1000 werkenden, 2007

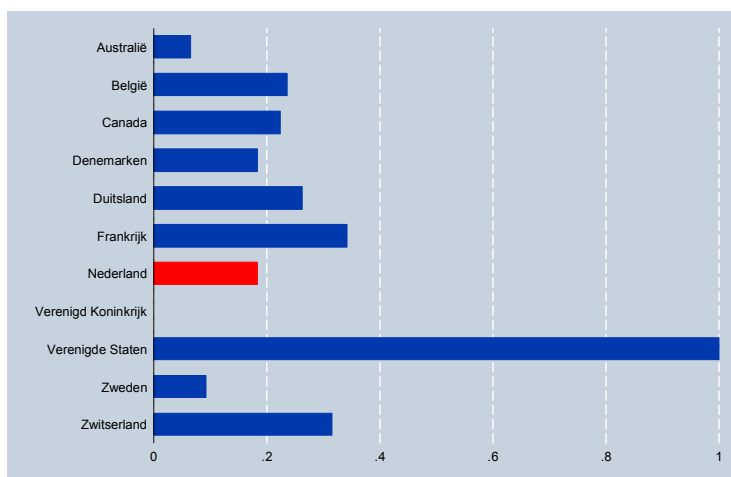


Domein Woon- en leefklimaat

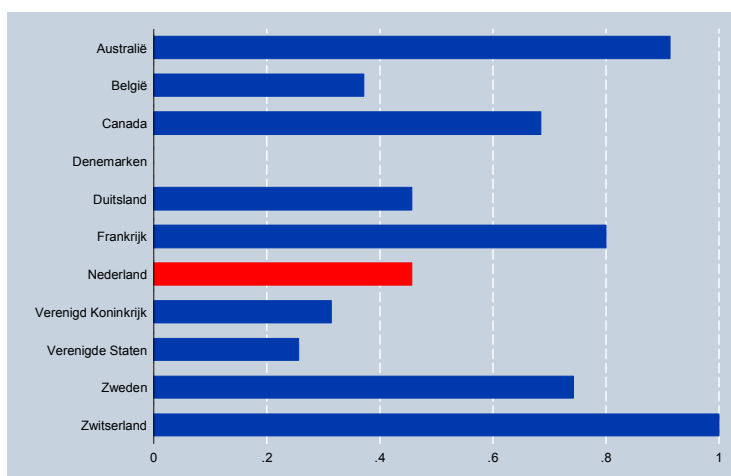
Kosten levensonderhoud, 2008



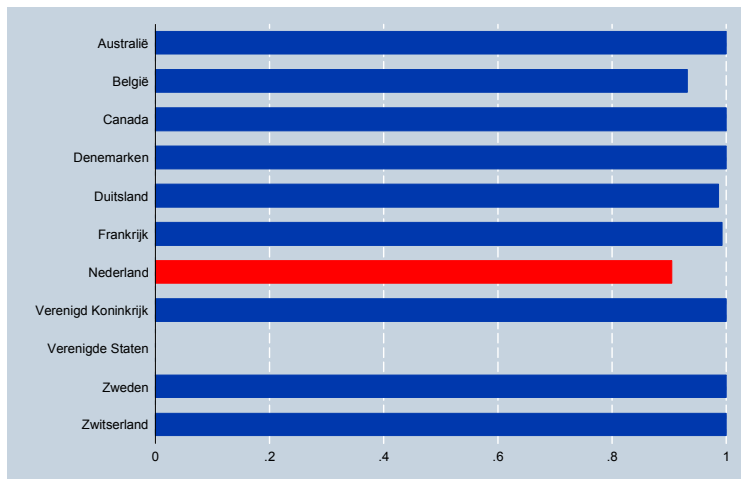
Publieke uitgaven gezondheidszorg, 2008



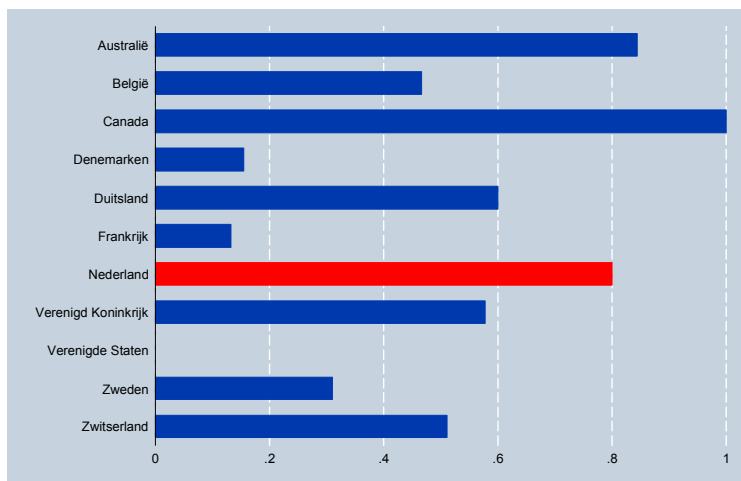
Levensverwachting bij geboorte, 2007



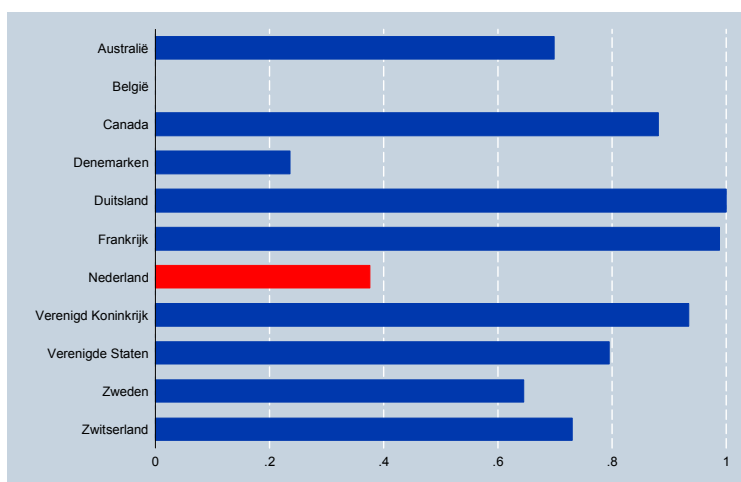
Dekking gezondheidszorg, 2008



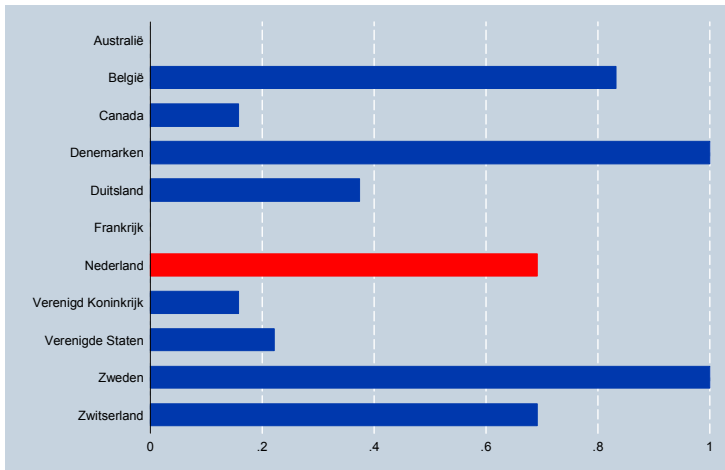
Kwaliteit onderwijs, 2006



Naam en faam bestemmingland, 2008

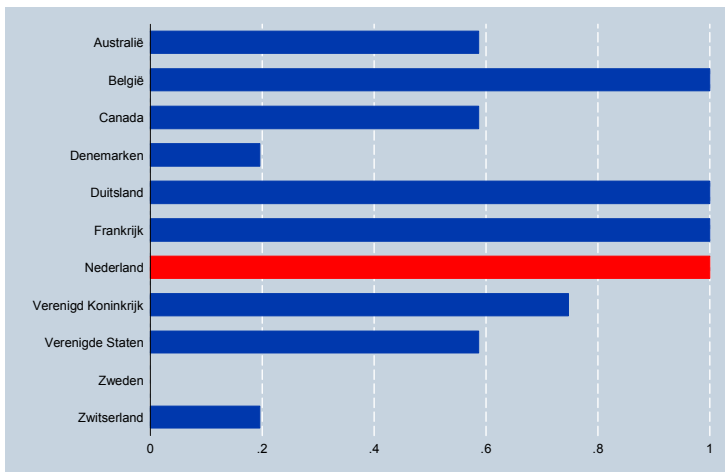


Vrijheid van publicatie, 2008

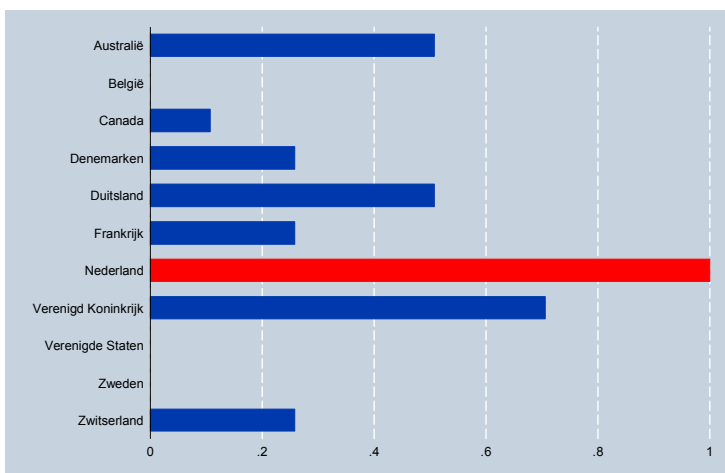


Domein Toelatingsbeleid

Openheid regime, 2008



Arbeidsrechten, 2008



Bijlage E Uitgebreid overzicht indicatoren

Indicator	Jaar	Omschrijving	Bron
Werk en loopbaan			
Inkomen per hoofd van de bevolking	2008	Inkomen per hoofd van de bevolking in US Dollar.	OECD.StatExtracts, http://stats.oecd.org/
Belasting en overige lastendruk	2008	Lastendruk volgens OECD Taxing Wages. Berekend als gemiddelde van SINGLE3 (alleenstaande die 167% modaal verdient) en MARRIED3 (gezin met gezamenlijk inkomen 167% modaal en 2 kinderen).	OECD Taxing Wages http://www.sourceoecd.org/
Werkloosheidspercentage	2008	Gemiddeld werkloosheidspercentage over afgelopen drie jaar.	OECD.StatExtracts, http://stats.oecd.org/
EPL-indicator	2008	Indicator voor de bescherming van werknemers. Een hoger cijfer impliceert meer bescherming.	OECD.StatExtracts, http://stats.oecd.org/
Aantal topbedrijven	2009	Aantal topbedrijven per land in top 500	Fortune Global 500, http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/
Aantal topbedrijven	2009	Aantal topbedrijven per land in top 2000	Forbes Global 2000, http://www.forbes.com/lists/2009/18/global-09_The-Global-2000_Rank.html
Aandeel hoogopgeleiden in beroepsbevolking	2007	Bevolking met diploma tertiair onderwijs. Als aandeel totale bevolking	OECD (2009). Highlights from education at a glance 2009. OECD Publishing
Kennisinfrastructuur			
Citatiequote	2009	Gemiddeld aantal citaties per gepubliceerd document gedurende een twee-jarige periode	SCImago Journal & County Rank, http://www.scimagojr.com/
Kwaliteit universiteiten	2009	Aantal universiteiten per land in top 200	Times Higher Education QS Ranking, http://www.timeshighereducation.co.uk/Rankings2009-Top200.html

Indicator	Jaar	Omschrijving	Bron
Vervolg Kennisinfrastructuur			
Kwaliteit universiteiten	2009	Aantal universiteiten per land in top 200	Academic Ranking of World Universities, http://www.arwu.org/Statistics2009.jsp
GIS-score	2006	Index-score op een schaal van 0 tot 1, waarbij een hogere score beter is. Berekend voor de EU-lidstaten en een grote groep andere innovatieve economieën. De index bestaat uit 12 indicatoren.	Hollanders, H. & Arundel, A. (2006). 2006 "Global Innovation Scoreboard" (GIS) Report. Maastricht: MERIT.
Bruto investeringen in R&D	2007	Totale bruto uitgaven in een land aan R&D, dus door bedrijven en overheid. Als percentage van het bruto binnenlands product.	OECD Main Science & Technology Indicators http://www.sourceoecd.org/
Publieke uitgaven aan tertiair onderwijs	2006	Totale publieke uitgaven in een land aan tertiair onderwijs. Als percentage van het bruto binnenlands product.	OECD (2009). Highlights from education at a glance 2009. OECD Publishing
Relatief aantal patenten	2007	Aantal triadische patenten gedeeld door de omvang van het bruto binnenlandsproduct.	OECD Main Science & Technology Indicators, http://www.sourceoecd.org/
Breedband internet penetratie	2008	Aantal breedband internet aansluitingen (DSL, Glasvezel, Kabel en overige) per 100 inwoners.	OECD Broadband Portal, http://www.oecd.org/document/54/0,3343,en_2649_34225_38690102_1_1_1_1,00.html
Aandeel talenten	2007	Ingeschreven studenten in leeftijdscategorie 20-29 jaar in tertiair onderwijs (ISCED 5 en ISCED 6). Als percentage van totale bevolking in diezelfde leeftijdscategorie.	OECD.StatExtracts, http://stats.oecd.org/
Aandeel buitenlandse studenten	2007	Ingeschreven buitenlandse studenten in tertiair onderwijs (ISCED 5 en ISCED 6). Als aandeel van totale inschrijving in tertiair onderwijs.	OECD (2009). Highlights from education at a glance 2009. OECD Publishing
Aantal onderzoekers per 1000 werkenden	2007	Aantal onderzoekers (publiek en privaat) per 1000 werkenden.	OECD Main Science & Technology Indicators http://www.sourceoecd.org/
Woon- en leefklimaat			
Koopkracht	2009	Purchasing power parity (PPP, versie "PPP41, actual individual consumption") gestandaardiseerd in US dollars.	OECD.StatExtracts, http://stats.oecd.org/
Publieke uitgaven gezondheidszorg	2008	Totale publieke uitgaven in een land aan gezondheidszorg. Als percentage van het bruto binnenlands product.	OECD Health Data 2009, http://www.ecosante.fr/ocde.htm
Levensverwachting bij geboorte	2007	Levensverwachting bij geboorte. In aantallen jaren.	UNDP (2009). Human Development Report 2009. Overcoming barriers: human development and development. New York: UNDP.

Indicator	Jaar	Omschrijving	Bron
Vervolg, Woon- en leefklimaat			
Dekking gezondheidszorg	2008	Dekking publieke en private gezondheidszorg. Als percentage van totale bevolking.	OECD Health Data 2009, http://www.ecosante.fr/ocde.htm
Kwaliteit onderwijs	2006	Score in PISA onderzoek.	http://www.oecd.org/dataoecd/42/8/39700724.pdf
Naam en faam land	2007	Index-score op een schaal van 0 tot 100, waarbij een hogere score beter is. Bepaald voor 50 landen via een internationaal panel. Meet de populariteit van deze landen op uiteenlopende terreinen als bestuur, mensen, toerisme, cultuur, enz.	Nation Brands Index, http://www.gfk.com/
Vrijheid van meningsuiting	2008	Index-score op Freedom of Press Index door Freedom House. Een lager getal betekent meer persvrijheid. Beschikbaar voor alle landen in de wereld.	Freedom House, http://www.freedomhouse.org/
Toelatingsbeleid			
Openheid regime	2008	Score op High Skilled Immigrants Index, onderdeel "Admission Mechanisms". Lage score betekent meer open regime	Cerna, L. (2008). Towards an EU Blue Card? The proposed delegation of national high-skilled immigration policies to the EU-level. Paper prepared for the ISA Annual Conference, San Francisco, March 26-29, 2008.
Rechten werknemer (migrant)	2008	Score op High Skilled Immigrants Index, onderdeel "Worker Rights". Lage score betekent meer open regime	Cerna, L. (2008). Towards an EU Blue Card? The proposed delegation of national high-skilled immigration policies to the EU-level. Paper prepared for the ISA Annual Conference, San Francisco, March 26-29, 2008.

Bijlage F Database on Immigrants in OECD Countries

Tabel F.1 Verdeling migranten (*foreign born*) naar opleidingsniveau, 2000

	Primary	Secondary	Tertiary
AUS	41%	33%	26%
AUT	49%	39%	11%
BEL	53%	24%	23%
CAN	30%	32%	38%
CHE	42%	35%	24%
CZE	39%	49%	13%
DNK	37%	39%	24%
ESP	56%	23%	21%
FIN	53%	29%	19%
FRA	55%	27%	18%
GBR	41%	25%	35%
GRC	43%	41%	16%
HUN	41%	39%	20%
IRL	30%	29%	41%
ITA	54%	33%	12%
JPN	26%	44%	30%
LUX	37%	42%	22%
MEX	39%	26%	35%
NLD	49%	32%	19%
NOR	18%	51%	30%
NZL	19%	50%	31%
POL	48%	40%	12%
PRT	55%	26%	19%
SVK	29%	55%	16%
SWE	30%	46%	24%
TUR	54%	31%	15%
USA	39%	35%	26%

Bron: OECD DIOC (2008)

Tabel F.2 Aantal migranten in NL, naar opleidingsniveau en geboorteland, 2000

	Primary	Secondary	Tertiary	Total
Afrika overig	42,793	21,106	9,779	73,678
Azië overig	49,153	34,285	23,813	107,251
Australië	2,000	2,563	1,737	6,300
België	15,364	12,423	12,767	40,554
Brazilië	1,816	0	0	1,816
Canada	0	2,343	0	2,343
China	2,902	1,557	0	4,459
Duitsland	42,977	40,229	21,858	105,064
Egypte	0	1,751	2,336	4,087
Spanje	6,653	4,490	2,373	13,516
Europa overig	41,847	41,805	31,388	115,040
Frankrijk	1,855	2,890	5,791	10,536
Joegoslavië	7,149	3,705	1,946	12,800
Bosnië	7,732	2,960	0	10,692
Groot-Brittannië	8,005	17,501	11,738	37,244
Hongarije	0	1,528	0	1,528
Indonesië	63,170	66,524	51,247	180,941
Irak	9,438	5,454	5,091	19,983
Italië	7,034	2,568	0	9,602
Marokko	100,111	24,941	8,719	133,771
Overig	10,749	9,738	11,720	32,207
Pakistan	2,339	0	0	2,339
Filippijnen	0	1,789	0	1,789
Polen	1,792	4,973	3,770	10,535
Portugal	2,178	0	0	2,178
Zuid- & Midden Amerika	142,888	100,815	45,482	289,185
Turkije	119,194	30,564	8,169	157,927
Verenigde Staten	0	2,123	6,618	8,741
Rusland	0	0	1,555	1,555
Vietnam	2,574	1,931	0	4,505
Zuid-Afrika	0	2,479	1,943	4,422
Totaal	691,713	445,035	269,840	1,406,588

Tabel F.3 Verdeling migranten in NL, naar opleidingsniveau en geboorteland, 2000

	Primary	Secondary	Tertiary
Afrika overig	58%	29%	13%
Azië overig	46%	32%	22%
Australië	32%	41%	28%
België	38%	31%	31%
Brazilië	100%	0%	0%
Canada	0%	100%	0%
China	65%	35%	0%
Duitsland	41%	38%	21%
Egypte	0%	43%	57%
Spanje	49%	33%	18%
Europa overig	36%	36%	27%
Frankrijk	18%	27%	55%
Joegoslavië	56%	29%	15%
Bosnië	72%	28%	0%
Groot-Brittannië	21%	47%	32%
Hongarije	0%	100%	0%
Indonesië	35%	37%	28%
Irak	47%	27%	25%
Italië	73%	27%	0%
Marokko	75%	19%	7%
Overig	33%	30%	36%
Pakistan	100%	0%	0%
Filippijnen	0%	100%	0%
Polen	17%	47%	36%
Portugal	100%	0%	0%
Zuid- & Midden Amerika	49%	35%	16%
Turkije	75%	19%	5%
Verenigde Staten	0%	24%	76%
Rusland	0%	0%	100%
Vietnam	57%	43%	0%
Zuid-Afrika	0%	56%	44%
Totaal	49%	32%	19%

Tabel F.4 Verdeling niet-Nederlandse kennismigranten in NL, naar geboorteland, 2000

Geboorteland	aantal niet-Nederlandse kennismigranten	
Europa overig	16,529	19%
Duitsland	11,476	13%
Groot-Brittannië	8,645	10%
België	8,387	9%
Azië overig	8,144	9%
Overig	5,282	6%
Afrika overig	4,572	5%
Verenigde Staten	3,799	4%
Frankrijk	3,655	4%
Marokko	3,469	4%
Turkije	3,311	4%
Indonesië	2,715	3%
Spanje	2,373	3%
Zuid- & Midden Amerika	2,347	3%
Irak	2,076	2%
Polen	1,514	2%
Total	88,294	100%

Bijlage G Vragenlijst buitenlandse kennismigranten in Nederland

Please select your preferred language

- English
- Nederlands

Thank you for participating in this survey on the migration motives of highly skilled migrants in the Netherlands, which has been commissioned by the Ministry of Economic Affairs. The following questionnaire is meant for all people who are qualified as a highly skilled migrant under Dutch policy. As part of this questionnaire we kindly ask you to answer a series of questions on the following topics:

- Background information
- Migration motives
- The attractiveness of the Netherlands as a migration destination
- Future intentions

Completing the questionnaire will take approximately 15 minutes. Data obtained through this survey will only be processed by SEO Economic Research, which has been commissioned by the Ministry of Economic Affairs to conduct this survey. SEO Economic Research is an independent research institute. Results of this survey will not be disclosed on an individual level, which means that your privacy and anonymity are guaranteed. We would furthermore like to emphasize that this questionnaire is conducted independently from the Dutch Immigration Service.

At the end of this survey you will have the opportunity to state general remarks about this questionnaire.

Please click on 'Next' to start the questionnaire.

1. Background information

In this section we ask you to fill in some personal details.

Please select your country of birth

...

Is this the same as the country where you lived before you migrated to the Netherlands?

- Yes (→Ga verder met vraag)
- No

Please select the country where you lived before you migrated to the Netherlands

...

Please select your gender

- Male
- Female

What is your age?

...

Please indicate your marital status

- Single (→Ga verder met vraag *Do you have any children?...*)
- Cohabiting (living together with a partner, yet unmarried)
- Married
- Separated/Divorced (→Ga verder met vraag *Do you have any children?...*)
- Widowed (→Ga verder met vraag *Do you have any children?...*)

Did your spouse/partner migrate to the Netherlands too?

- Yes
- No, my spouse/partner is in another country
- No, I met my spouse/partner in the Netherlands

Do you have any children?

- No (→Ga verder met vraag *What is your highest level of education completed?...*)
- Yes, I have ... children

Are one or more of your children living with you in the Netherlands?

- Yes
- No

What is your highest level of education completed?

- Primary education
- Secondary education
- Post-secondary (vocational) education
- College/university education
- Postgraduate education (Ph.D. or doctorate)

In which country did you complete your [!onderwijs_niv!]?

...

Please indicate your field of study*(in case of multiple studies, please indicate your major field of study)*

- Education
- Humanities & arts
- Social sciences – economics, business & law
- Social sciences – other
- Science – life sciences
- Science – physical sciences
- Science – mathematics & computing
- Engineering, manufacturing & construction
- Agriculture (incl. veterinary)
- Health & welfare
- Services (tourism, transport, etc.)

Did you have a job in the 6 months before moving to the Netherlands?

- Yes
- No

What is your main pre-occupation at the moment?

- I am employed by a Dutch company/institution
- I am employed by a foreign company/institution
- I have my own business/self-employed
- I am a student/Ph.D. candidate (→Ga verder met vraag *Migration motives*)
- I do not have a job, but I am looking for work (→Ga verder met vraag *Migration motives*)
- I do not have a job and I am not looking for work (→Ga verder met vraag *Migration motives*)

In which sector are you currently employed?

- Agriculture
- Manufacture & public utilities
- Construction
- Trade & repair
- Hotels & restaurants
- Transport, storage & communication
- Financial services & business services
- Public administration & social security
- Education & research
- Health & social work
- Culture & other services

2. Migration motives

In this section we ask some questions about your motives to migrate to the Netherlands. We would

like to know what influenced your decision to move to the Netherlands when you were still in your home country.

What was the initial motive behind your migration to the Netherlands?

(please select the option that best describes your initial migration decision)

- I was sent to the Netherlands by a foreign company/institution
- I found a job at a Dutch employer (→Ga verder met vraag *Before migrating to the Netherlands?..*)
- I came to the Netherlands to study (→Ga verder met vraag *Before migrating to the Netherlands?..*)
- I wanted to start my own business in the Netherlands (→Ga verder met vraag *Before migrating to the Netherlands?..*)
- Other: ... (→Ga verder met vraag *Before migrating to the Netherlands?..*)

Which statement best describes your migration decision?

- I had little choice but to migrate to the Netherlands because my employer provided me with work here
- I learned from my employer that there was a job available in the Netherlands and I took the opportunity
- It was my own initiative to migrate to the Netherlands

Before migrating to the Netherlands, have there been other countries you considered migrating to?

- Yes
- No (→Ga verder met vraag *Please select the factors that motivated you...*)

Which other countries have you considered migrating to?

(in order of importance)

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...

Please select the factors that motivated you to migrate to the Netherlands

(multiple answers possible)

"I moved to the Netherlands because of..."

- Attractive living environment (housing, transport, environment)
- Proximity to family/friends who were already living in the Netherlands
- Financial reasons (wage level, tax rates)
- Reputation of research institutes/universities
- Ease of getting a residence/work permit

- Attractive social environment (schooling, health care, leisure)
- Dutch culture/way of life
- Knowledge intensive economy
- Employment/career opportunities

Which of these factors was the most important in your decision to migrate to the Netherlands instead of another country?

- Financial reasons (wage level, tax rates)
- Employment/career opportunities
- Reputation of research institutes/universities
- Knowledge intensive economy
- Attractive living environment (housing, transport, environment)
- Attractive social environment (schooling, health care, leisure)
- Dutch culture/way of life
- Proximity to family/friends who were already living in the Netherlands
- Ease of getting a residence/work permit

Which of these factors was the second-most important in your decision to migrate to the Netherlands instead of another country?

- Financial reasons (wage level, tax rates)
- Employment/career opportunities
- Reputation of research institutes/universities
- Knowledge intensive economy
- Attractive living environment (housing, transport, environment)
- Attractive social environment (schooling, health care, leisure)
- Dutch culture/way of life
- Proximity to family/friends who were already living in the Netherlands
- Ease of getting a residence/work permit

Als conc_landen_1 gelijk is aan 2 → *Before migrating to the Netherlands, have you visited the Netherlands before?*

In your perception, on which motivational factors does [!conc_landen_2(1,1)!] (another country you considered migrating to) score better than the Netherlands? (multiple answers possible)

- Proximity to family/friends
- Culture/way of life
- Knowledge intensive economy
- Social environment (schooling, health care, leisure)
- Financial possibilities (wage level, tax rates)
- Ease of getting a residence/work permit
- Reputation of research institutes/universities
- Living environment (housing, transport, environment)
- Employment/career opportunities

Before migrating to the Netherlands, have you visited the Netherlands before?

- Yes
- No (→Ga verder met vraag *Which of the following factors were reason for you...*)

What was the purpose of your previous visit(s) to the Netherlands?

(multiple answers possible)

- Tourism
- Study
- Work
- Other: ...

Which of the following factors were reason for you to leave your home country?

(multiple answers possible)

- Adverse political and/or security conditions
- Poor labour market conditions (unemployment, job insecurity)
- Low return on labour (low wages, underutilization of skills)
- Insufficient opportunities for career development
- Dissatisfaction with living environment (housing, transport, health care, leisure)
- Dissatisfaction with home culture/way of life
- None of the above

3. Experiences

In this section we ask some questions about your experiences in the Netherlands. We would like to

know what you think about the attractiveness of the Netherlands as a migration destination.

When was your current residence/work permit issued?

Month: ...

Year: ...

How many weeks did it take to issue your residence/work permit?

... weeks

Given your experience in the Netherlands, how would you rate the Netherlands on the following factors?

	Very bad	Bad	Not bad, not good	Good	Very good
Financial possibilities (wage level, tax rates)	•	•	•	•	•

Employment/career opportunities	•	•	•	•	•
Reputation of research institutes/universities	•	•	•	•	•
Knowledge intensive economy	•	•	•	•	•
Living environment (housing, transport, environment)	•	•	•	•	•
Social environment (schooling, health care, leisure)	•	•	•	•	•
Dutch culture/way of life	•	•	•	•	•
Proximity to family/friends who were already living in the Netherlands	•	•	•	•	•
Ease of getting a residence/work permit	•	•	•	•	•

In general, how satisfied are you with your stay in the Netherlands?

Not satisfied at all • • • • • • Very satisfied

4. Future intentions

This final section contains some questions on your future plans.

What are your plans for the future?

- Stay in the Netherlands for remainder of residence/work permit and leave
- Leave before residence/work permit expires
- Apply for an extension (→Ga verder met vraag *How likely are you to apply for Dutch citizenship?...*)
- Apply for settlement (→Ga verder met vraag *How likely are you to apply for Dutch citizenship?...*)
- Don't know yet (→Ga verder met vraag *How likely are you to apply for Dutch citizenship?...*)

What is the most important reason for you to leave the Netherlands?

- Want to work at home/elsewhere (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)
- My job here ends at some point (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)
- Personal reasons (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)
- Don't like it here (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)
- Difficult/impossible to extend permit (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)
- Other reason: ... (→Ga verder met vraag *Do you have any comments about this questionnaire?...*)

How likely are you to apply for Dutch citizenship at some point in the future?

Not likely at
all



Very likely

Do you have any comments about this questionnaire?

...

Bijlage H Vragenlijst Nederlanders in het buitenland

Het ministerie van Economische Zaken heeft SEO Economisch Onderzoek gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de concurrentiekracht van Nederland bij het werven van kennismigranten. Het belangrijkste doel van de enquête is om inzicht te krijgen in hoe Nederlandse (kennis)migranten in het buitenland de aantrekkingskracht van Nederland beoordelen. Daarom willen wij u in deze enquête graag een aantal vragen voorleggen over de volgende onderwerpen:

- Achtergrondinformatie
- Migratiemotieven
- Hoe u tegen Nederland aankijkt
- Plannen voor de toekomst

Het invullen van de enquête zal ongeveer **15 minuten** van uw tijd in beslag nemen. Uw antwoorden worden alleen geanalyseerd door SEO Economisch Onderzoek, een **onafhankelijk** economisch onderzoeksbureau dat verantwoordelijk is voor het uitvoeren van deze enquête. Uw antwoorden zullen niet op individueel niveau worden geopenbaard, zodat uw **anonymiteit** en **privacy** gewaarborgd blijven. Aan het eind van de vragenlijst krijgt u de mogelijkheid om eventuele algemene opmerkingen te plaatsen.

Om te starten met de enquête klik op '*Volgende pagina*'.

1. Achtergrondgegevens

In dit onderdeel willen wij u vragen om enkele achtergrondkenmerken in te vullen.

Bent u in Nederland geboren?

- Ja (→Ga verder met vraag *Heeft u de Nederlandse nationaliteit?...*)
- Nee

Wat is uw geboorteland?

...

Heeft u de Nederlandse nationaliteit?

- Ja
- Nee

Hoeveel jaar heeft u in totaal in Nederland gewoond?

... jaar

In welk land woont u nu?

...

In welke stad/regio woont u nu?

...

In welk jaar bent u (voor het laatst) naar [!woonland!] geëmigreerd?

...

Bent u toen vanuit Nederland naar [!woonland!] geëmigreerd?

- Ja
- Nee

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

Wat is uw leeftijd?

... jaar

Wat is uw burgerlijke staat?

- Alleenstaand (→Ga verder met vraag *Heeft u kinderen?...*)
- Samenwonend (maar niet getrouwd)
- Getrouwd
- Gescheiden (→Ga verder met vraag *Heeft u kinderen?...*)
- Weduwe/weduwnaar (→Ga verder met vraag *Heeft u kinderen?...*)

Woont uw partner ook in [!woonland!]?

- Ja
- Nee

Heeft u kinderen?

- Nee (→Ga verder met vraag *Wat is het hoogste opleidingsniveau dat u succesvol...?*)
- Ja, ik heb ... kinderen

Wonen één of meerdere van uw kinderen ook in [!woonland!]?

- Ja
- Nee

Wonen één of meerdere van uw kinderen in Nederland?

- Ja

- Nee

Wat is het hoogste opleidingsniveau dat u succesvol heeft afgerond?

- Lagere school
- Mavo/havo/vwo
- MBO
- HBO/universiteit
- Postacademisch onderwijs (Ph.D. of Dr.)

Als onderwijs_niv kleiner dan of gelijk is aan 2 *In welk land heeft u uw [!onderwijs_niv!] afgerond?*

In welke studierichting bent u afgestudeerd?

(indien u meerdere studierichtingen heeft voltooid, selecteert u dan aub uw belangrijkste studierichting)

- Lerarenopleiding
- Kunst & cultuur
- Sociale wetenschappen – economie, recht, bestuur
- Sociale wetenschappen – overig
- Biologische wetenschappen (biologie, biochemie)
- Natuurwetenschappen (natuurkunde, geologie, scheikunde)
- Wiskunde & informatica
- Techniek
- Agrarisch
- Gezondheid
- Horeca, toerisme, transport & logistiek

In welk land heeft u uw [!onderwijs_niv!] afgerond?

- In Nederland (→Ga verder met vraag *Wat is uw huidige situatie?...*)
- In [!woonland!] (→Ga verder met vraag *Wat is uw huidige situatie?...*)
- Ander land

Selecteert u aub het land waar u uw [!onderwijs_niv!] heeft afgerond

...

Wat is uw huidige situatie?

- Ik ben werkzaam bij een Nederlands bedrijf/instelling
- Ik ben werkzaam bij een niet-Nederlands bedrijf/instelling
- Ik ben zelfstandig ondernemer
- Ik ben student/aio (→Ga verder met vraag *Migratiemotieven*)
- Ik heb geen baan, maar zoek wel werk (→Ga verder met vraag *Migratiemotieven*)

- Ik heb geen baan en zoek ook geen werk (→Ga verder met vraag *Migratiemotieven*)
- Ik ben gepensioneerd (→Ga verder met vraag *Migratiemotieven*)

In welke sector bent u momenteel werkzaam?

- Landbouw
- Industrie & nutsbedrijven
- Bouwnijverheid
- Groot- en detailhandel
- Horeca
- Transport, opslag & communicatie
- Financiële instellingen & zakelijke dienstverlening
- Openbaar bestuur & overheidsdiensten
- Onderwijs & onderzoek
- Gezondheids- en welzijnszorg
- Cultuur & overige diensten

2. Migratiemotieven

In dit onderdeel gaan we in op uw motieven om naar [!woonland!] te emigreren. We willen graag weten welke factoren van invloed zijn geweest op uw besluit om naar [!woonland!] te gaan.

Wat was voor u in [!migratie_1!] de directe aanleiding om naar [!woonland!] te emigreren?

(indien de exacte reden er niet bij staat, selecteert u dan aub de best passende antwoordmogelijkheid)

- Mijn werkgever heeft mij naar [!woonland!] uitgezonden
- Ik had een baan gevonden bij een werkgever in [!woonland!] (→Ga verder met vraag *Welke van de onderstaande factoren...?*)
- Ik kwam naar [!woonland!] om te studeren (→Ga verder met vraag *Welke van de onderstaande factoren...?*)
- Ik wilde mijn eigen onderneming beginnen in [!woonland!] (→Ga verder met vraag *Welke van de onderstaande factoren...?*)
- Anders, namelijk: ... (→Ga verder met vraag *Welke van de onderstaande factoren...?*)

Welke stelling beschrijft het beste uw besluit om in [!migratie_1!] naar [!woonland!] te emigreren?

- Ik had weinig keuze, omdat mijn werkgever mij heeft uitgezonden
- Mijn werkgever wees mij op een baan in [!woonland!] en ik heb die kans gepakt
- Ik ben op eigen initiatief naar [!woonland!] geëmigreerd

Welke van de onderstaande factoren hebben in [!migratie_1!] een rol gespeeld in uw beslissing om naar [!woonland!] te emigreren?

(meerdere antwoorden mogelijk)

"Ik emigreerde naar [!woonland!] vanwege..."

- Kennisintensieve economie
- Gemak waarmee een verblijfs-/werkvergunning kan worden verkregen
- Financiële situatie (hoogte inkomen, belastingtarieven)
- Aantrekkelijke leefomgeving (wonen, vervoer, milieu)
- Werkgelegenheid/carrièrekansen
- Cultuur/manier van leven
- Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten
- Nabijheid van familie/vrienden die al in [!woonland!] woonden
- Aantrekkelijk sociaal milieu (onderwijs, gezondheidszorg, vrije tijd)

Hoe tevreden bent u over het geheel genomen met uw verblijf in [!woonland!]?

Zeer ontevreden • • • • • Zeer tevreden

3. Hoe u tegen Nederland aankijkt

Dit onderdeel gaat over de aantrekkelijkheid van Nederland als land om te wonen, werken en leven.

	Erg slecht	Slecht	Neutraal	Goed	Erg goed	Weet niet
Financiële mogelijkheden (hoogte inkomen, belastingtarieven)	•	•	•	•	•	•
Werkgelegenheid/carrièrekansen	•	•	•	•	•	•
Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten	•	•	•	•	•	•
Kennisintensieve economie	•	•	•	•	•	•
Leefomgeving (wonen, vervoer, milieu)	•	•	•	•	•	•
Sociaal milieu (onderwijs, gezondheidszorg, vrije tijd)	•	•	•	•	•	•
Nederlandse cultuur/manier van leven	•	•	•	•	•	•
Nabijheid van familie/vrienden	•	•	•	•	•	•

Op welke factoren scoort [!woonland!] volgens u momenteel beter dan Nederland?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Kennisintensieve economie

- Cultuur/manier van leven
- Leefomgeving (wonen, vervoer, milieu)
- Financiële mogelijkheden (hoogte inkomen, belastingtarieven)
- Nabijheid van familie/vrienden
- Reputatie van de onderzoeksinstituten/universiteiten
- Werkgelegenheid/carrièrekansen
- Sociaal milieu (onderwijs, gezondheidszorg, vrije tijd)

4. Toekomstplannen

Dit afsluitende onderdeel gaat in op uw plannen voor de toekomst.

Bent u van plan om ooit terug te keren naar Nederland?

- Ja, binnen een jaar
- Ja, over ongeveer ... jaar
- Ja, maar ik weet nog niet precies wanneer
- Weet ik niet (→Ga verder met vraag *Wat zou voor u de belangrijkste reden zijn...?*)
- Nee (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)

Wat is de belangrijkste reden dat u terug wilt keren naar Nederland?

- Mijn werk/studie hier houdt op een gegeven moment op (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Financiële redenen (bijv. hoger salaris/pensioen) (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Betere arbeidsmarktkansen (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Persoonlijke redenen (bijv. familie/vrienden) (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Ik vind het niet leuk in [!woonland!] (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Moeilijk/onmogelijk om mijn verblijfsvergunning te verlengen (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)
- Anders, namelijk: ... (→Ga verder met vraag *Heeft u opmerkingen naar aanleiding...?*)

Wat zou voor u de belangrijkste reden zijn om wel naar Nederland terug te keren?

- Mijn werk/studie hier houdt op een gegeven moment op
- Financiële redenen (bijv. hoger salaris/pensioen)
- Betere arbeidsmarktkansen
- Persoonlijke redenen (bijv. familie/vrienden)
- Ik vind het niet leuk in [!woonland!]
- Moeilijk/onmogelijk om mijn verblijfsvergunning te verlengen
- Anders, namelijk: ...

Heeft u opmerkingen naar aanleiding van deze vragenlijst?